



RAPORT OKRESOWY NR VII

z realizacji w roku **2015**

Strategii polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do 2020 roku

Opracowanie:

Biuro ds. pomocy i integracji społecznej
Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej
Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego
w Olsztynie

Olsztyn, wrzesień 2016 r.

Wykaz skrótów

CIS	Centrum Integracji Społecznej
DPS	Dom Pomocy Społecznej
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
ESWIP	Elbląskie Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Pozarządowych
GOK	Gminny Ośrodek Kultury
GUS	Główny Urząd Statystyczny
JST	Jednostki Samorządu Terytorialnego
KIS	Klub Integracji Społecznej
MKIS	Młodzieżowy Klub Integracji Społecznej
MRPiPS	Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej
MPiPS-03	Sprawozdanie z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach
NFZ	Narodowy Fundusz Zdrowia
NGO	Organizacje Pozarządowe
ROT-OPS	Regionalne Obserwatorium Terytorialne – Obserwatorium Polityki Społecznej
OHP	Ochotnicze Hufce Pracy
OPS	Ośrodek Pomocy Społecznej (w tym Miejskie, Miejsko-Gminne i Gminne Ośrodki Pomocy Społecznej)
OWES	Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej
PAL	Program Aktywności Lokalnej
PCPR	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
PFRON	Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
POKL	Program Operacyjny Kapitał Ludzki
PUP	Powiatowy Urząd Pracy
ROPS	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie
SPS WW-M	<i>Strategia polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do 2020 roku</i>
ŚDS	Środowiskowy Dom Samopomocy
UE	Unia Europejska
US	Urząd Statystyczny w Olsztynie
UTW	Uniwersytet Trzeciego Wieku
WUP	Wojewódzki Urząd Pracy w Olsztynie
WTZ	Warsztat Terapii Zajęciowej
ZAZ	Zakład Aktywności Zawodowej

Spis treści

Wstęp	4
1. Założenia metodologiczne monitoringu Strategii	6
1.1. Cele monitoringu.....	6
1.2. Realizacja harmonogramu prac nad monitoringiem Strategii.....	7
1.3. Metody badawcze.....	8
1.4. Źródła danych.....	8
1.5. Zakres i struktura raportu.....	9
2. Wyniki monitoringu Strategii polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do 2020 roku	11
2.1. PRIORYTET I <i>Pravidłowo funkcjonująca rodzina</i>	14
2.1.1. Analiza wskaźnikowa realizacji celu strategicznego Priorytetu I Strategii.....	14
2.1.2. Realizacja celów operacyjnych Priorytetu I Strategii.....	16
2.2. PRIORYTET II <i>Wzmacnianie integracji społecznej</i>	46
2.2.1. Analiza wskaźnikowa realizacji celu strategicznego Priorytetu II Strategii.....	46
2.2.2. Realizacja celów operacyjnych Priorytetu II Strategii.....	48
2.3. PRIORYTET III <i>Wspieranie aktywności i mobilności zawodowej oraz edukacyjnej osób bezrobotnych</i>	87
2.3.1. Analiza wskaźnikowa realizacji celu strategicznego Priorytetu III Strategii.....	87
2.3.2. Realizacja celów operacyjnych Priorytetu III Strategii.....	89
2.4. PRIORYTET IV <i>Rozwój społeczeństwa obywatelskiego</i>	122
2.4.1. Analiza wskaźnikowa realizacji celu strategicznego Priorytetu IV Strategii.....	122
2.4.2. Realizacja celów operacyjnych Priorytetu IV Strategii.....	123
Wnioski z monitoringu realizacji Strategii w roku 2015	137
Spis tabel, wykresów.....	144
Załącznik nr 1 Wojewódzkie programy w obszarze polityki społecznej opracowane i wdrażane w latach 2012-2015 przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.....	146

Wstęp

Do zadań Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego realizowanych w obszarze polityki społecznej należy opracowywanie, aktualizowanie i realizowanie strategii wojewódzkiej w zakresie polityki społecznej, która jest integralną częścią strategii rozwoju województwa. Strategia polityki społecznej jest kluczowym dokumentem programowym i istotnym narzędziem realizacji regionalnej polityki społecznej, wyznaczającym priorytety, cele i działania na rzecz rozwiązywania problemów mieszkańców województwa, wyrównywania poziomu życia oraz zapobiegania procesom wykluczenia społecznego.

Obowiązująca od 2001 roku *Strategia polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do 2015 roku*, przyjęta w dniu 9 października 2001 roku przez Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego Uchwałą Nr XXX/444/01, stanowiła podstawowy dokument strategiczny wyznaczający obszary i kierunki działań w polityce społecznej regionu. Dokument ten stał się punktem odniesienia dla gmin i powiatów województwa przy opracowywaniu lokalnych strategii rozwiązywania problemów społecznych.

Przez kolejne lata wdrażania *Strategii* w sposób naturalny ewaluowała sytuacja społeczno-gospodarcza województwa. Zmianie ulegało również otoczenie regionu, jak również możliwości i szanse rozwoju wynikające bezpośrednio z faktu wstąpienia Polski w struktury Unii Europejskiej. Aby przystosować zapisy dokumentu do zmieniających się uregulowań prawnych oraz planistyczno-programowych na poziomie krajowym i europejskim, Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego podjął działania mające na celu aktualizację obowiązującej *Strategii*, przy jednoczesnym zachowaniu istoty „starego” dokumentu.

Efektom wielokierunkowych działań podjętych w roku 2011 było przyjęcie Uchwałą Nr XIV/253/12 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 21 lutego 2012 roku dokumentu zaktualizowanej *Strategii polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do 2020 roku*. Dokument ten stał się podstawą do sprawniejszego pozyskiwania krajowych i europejskich środków finansowych na wdrażanie projektów z obszarów: przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, wyrównywania szans osób niepełnosprawnych, pomocy i integracji społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, współpracy z organizacjami pozarządowymi.

Lepiej zintegrowane społeczeństwo, bardziej aktywne społecznie i zawodowo bez względu na wiek, lepiej wykształcone stosownie do potrzeb rynku pracy, godziwie zarabiające na życie, mające możliwość korzystania z łatwo dostępnej edukacji oraz szerszej oferty kulturalnej na każdym etapie życia, otwarte na zmiany, bezpieczne, zdrowsze dzięki profilaktyce i dostępnej opiece zdrowotnej – to niektóre elementy wizji rozwoju społecznego w regionie do 2020 roku.

Konsekwencją przyjęcia wizji rozwoju społecznego w województwie było określenie celu głównego *Strategii*, który brzmi: *Osoby i rodziny z województwa warmińsko-mazurskiego, ich środowiska lokalne i otoczenie instytucjonalne współdziałają ze sobą i są zaangażowane we wzmacnianie integracji oraz aktywizacji społecznej i zawodowej.*

Realizacja celu – zgodnie z założeniami aktywnej polityki społecznej – ma kreować pozytywną zmianę w rozwiązywaniu problemów osób i rodzin zamieszkujących województwo warmińsko-mazurskie. Chcąc kompleksowo realizować cel główny *Strategii*, przyjęto cztery zasadnicze priorytety, tj.:

- I. Prawidłowo funkcjonująca rodzina;
- II. Wzmacnianie integracji społecznej;
- III. Wspieranie aktywności i mobilności zawodowej oraz edukacyjnej osób bezrobotnych;
- IV. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego.

W ramach priorytetów określono cele strategiczne, operacyjne oraz wyznaczono działania, dzięki realizacji których Warmia i Mazury mają stać się miejscem godnego życia, zaś zapisy zawarte w przedmiotowym harmonogramie są spójnym zbiorem celów oraz inicjatyw przewidzianych do realizacji w latach 2012-2020. Wspólne wdrażanie przez wszystkich realizatorów *Strategii* wyznaczonych kierunków działań przyczyni się do realizacji jak największej liczby przedsięwzięć sprzyjających zaspokojeniu potrzeb społecznych mieszkańców województwa warmińsko-mazurskiego w najbliższych latach.

Integralną częścią procesu opracowywania i wdrażania zapisów dokumentów o charakterze strategiczno-programowym jest cykliczne monitorowanie realizacji wyznaczonych celów i zaplanowanych działań.

Niniejsze opracowanie jest siódmą (od początku realizacji *Strategii* w 2001 roku) edycją raportu, w tym drugim raportem z realizacji zaktualizowanej SPS WW-M, przyjętej w roku 2012.

Raport z monitoringu wdrażania w roku 2015 *Strategii* stanowi zbiór danych obrazujących najważniejsze przedsięwzięcia i inicjatywy podjęte przez realizatorów dokumentu w zakresie szeroko rozumianej polityki społecznej. Jest bazą różnorodnych informacji dotyczących sytuacji wewnętrznej województwa i może być źródłem wiedzy o poziomie realizacji polityki społecznej zarówno dla instytucji i podmiotów publicznych, organizacji pozarządowych, jak i społeczności lokalnych oraz wszystkich zainteresowanych problematyką społeczną regionu. Pokazuje nie tylko obszary deficytu działań, ale również obszary efektywnej interwencji pomocy i integracji społecznej – pełniąc w ten sposób misję promowania „dobrych praktyk”.

Rok 2015 będący przedmiotem niniejszego monitoringu był również początkiem praktycznego wdrażania w województwie Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Warmińsko-Mazurskiego 2014-2020. W perspektywie do roku 2020 na realizację Celu tematycznego **Włączenie społeczne** w nowym rozdaniu funduszy europejskich przewidziano kwotę blisko **150,6 mln euro** na działania zmierzające do zmiany sposobu życia osób z kręgu wykluczenia społecznego. Tak duże wsparcie finansowe będzie z pewnością istotnym narzędziem dla służb pomocy i integracji społecznej, podmiotów ekonomii społecznej, organizacji pozarządowych, zarówno w planowaniu jak i realizacji długofalowych i interdyscyplinarnych działań na rzecz poprawy jakości życia mieszkańców województwa.

1. Założenia metodologiczne monitoringu *Strategii*

Niniejsze opracowanie dotyczy monitoringu *Strategii polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do 2020 roku*, przyjętej przez Sejmik Województwa Warmińsko Mazurskiego Uchwałą Nr XIV/253/12 z dnia 21 lutego 2012 r.

Podstawę do przeprowadzenia procesu monitorowania ww. dokumentu stanowi Uchwała Nr 34/473/12/IV Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 17 lipca 2012 r. w sprawie powołania Zespołu ds. monitoringu i ewaluacji *Strategii polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do 2020 roku*, zmienionej Uchwałą Nr 41/680/16/V z dnia 19 lipca 2016 r., wynikającą bezpośrednio z zapisów Rozdziału 8 SPS WW-M¹.

Cechą charakterystyczną każdego monitoringu jest regularne prowadzenie badań i ocen. **Monitoring jest więc procesem systematycznego zbierania, raportowania i interpretowania danych (opisujących przebieg i efekty programu, projektu czy strategii), wcześniej zaplanowanym i polegającym na prowadzeniu obserwacji w jasno określonym celu.** Monitorowanie powinno być procesem ciągłym i rutynowym, odbywającym się równolegle z wdrażaniem strategii.

Przeprowadzenie procesu monitorowania *Strategii polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do 2020 roku* jest istotnym elementem systemu wdrażania tego dokumentu, jak i planowania strategicznego, ponieważ prowadzi do uzyskania oceny sytuacji społecznej w regionie.

Proces monitoringu wymaga raportowania w ściśle określonych przedziałach czasowych. Raporty powinny zawierać: aktualny stan i przebieg realizacji *Strategii*, postęp realizacji planu mierzonego ustalonymi wskaźnikami oraz analizę skuteczności realizacji tj. ocenę.

1.1. Cele monitoringu

Podstawowym celem niniejszego raportu jest analiza i ocena stanu wdrażania w roku 2015 *Strategii polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do 2020 roku*.

Ponadto do zasadnych celów sporządzenia monitoringu SPS WW-M można zaliczyć:

1. zebranie danych pozwalających na zdobycie wiedzy na temat stopnia realizacji zapisów zawartych w ww. dokumencie strategicznym;
2. stworzenie materiału, umożliwiającego porównania inicjowanych działań w kolejnych latach wdrażania *Strategii*;
3. promocję działań podjętych przez realizatorów zaangażowanych w proces realizacji *Strategii*;
4. wzmocnienie zaangażowania realizatorów *Strategii* w proces wdrażania zapisów dokumentu;
5. weryfikację obszarów problemowych/identyfikację ewentualnych zagrożeń, mogących utrudniać osiągnięcie zaplanowanych w dokumencie celów;

¹ Zgodnie z zapisami uchwały monitoring okresowy SPS WW-M przeprowadzony powinien zostać w latach: 2013, 2016, 2019, zaś monitoring końcowy – w roku 2021, obejmując analizę efektywności realizacji strategii polityki społecznej w latach 2012-2020.

6. zgromadzenie informacji, zawartych w niniejszym raporcie okresowym, dających podstawę do dyskusji nad kierunkami działań rozwojowych w zakresie polityki społecznej dla województwa warmińsko-mazurskiego w dalszej perspektywie czasowej;
7. umożliwienie wskazania potrzeby oraz uzasadnienie konieczności przeprowadzenia procesu aktualizacji zapisów *Strategii* – w przypadku istotnych zmian sytuacji wewnętrznej w województwie lub uwarunkowań zewnętrznych.

1.2. Realizacja harmonogramu prac nad monitoringiem *Strategii*

Zbieranie danych na potrzeby monitoringu realizacji SPS WW-M przeprowadzono w okresie grudzień 2015 r. – marzec 2016 r. Prace związane z przygotowaniem tego procesu rozpoczęto w IV kwartale 2015 r.

Przebieg działań podjętych w związku z monitoringiem *Strategii polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do 2020 roku* odbył się zgodnie z harmonogramem zawartym w poniższej tabeli.

Tabela 1 Harmonogram przebiegu procesu monitoringu SPS WW-M

Odpowiedzialny	Termin realizacji	Czynność
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	listopad 2015 r.	Prace związane z opracowaniem narzędzia do monitoringu dla OPS i PCPR województwa warmińsko-mazurskiego
	grudzień 2015 r. – luty 2016 r.	Wysłanie ankiet przeznaczonych dla poszczególnych instytucji i podmiotów – realizatorów działań zawartych w dokumencie <i>Strategii</i>
	marzec – maj 2016 r.	Zbieranie, agregacja danych jednostkowych, analiza materiałów z OPS i PCPR oraz ankiet wypełnionych przez innych realizatorów <i>Strategii</i>
	czerwiec 2016 r.	Zaktualizowanie wskaźników służących ocenie realizacji <i>Strategii</i>
	czerwiec – sierpień 2016 r.	Przygotowanie projektu raportu okresowego z uwzględnieniem wskaźników przyjętych w danych priorytetach
Zespół ds. monitoringu i ewaluacji <i>Strategii polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do 2020 roku</i>	wrzesień 2016 r.	Posiedzenie Zespołu ds. monitoringu i ewaluacji <i>Strategii polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do 2020 roku</i> – przedstawienie przez Członków Zespołu wniosków, propozycji, opinii i zagrożeń w zakresie realizacji strategii polityki społecznej; analiza, przyjęcie i zaopiniowanie projektu raportu z realizacji <i>Strategii</i> ; sformułowanie wniosków i rekomendacji z przebiegu monitorowania dokumentu
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	wrzesień – październik 2016 r.	Przygotowanie ostatecznego projektu raportu okresowego z monitoringu <i>Strategii</i> uwzględniającego uwagi ww. Zespołu
Zarząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego	do 15 listopada 2016 r.	Zatwierdzenie raportu okresowego przez Zarząd Województwa

1.3. Metody badawcze

Bieżący monitoring przeprowadzono w **formie badania ilościowego**. Podstawową metodą badawczą zastosowaną w trakcie tworzenia niniejszego opracowania była także **analiza danych zastanych**.

SPS WW-M jest dokumentem opracowanym i uchwalanym przez Samorząd Województwa. Zawiera propozycję włączenia się w jego realizację wszystkich podmiotów i instytucji mających wpływ na rozwój polityki społecznej regionu, w tym na realizację celów *Strategii*. Proces monitoringu objął więc realizatorów dokumentu, wymienionych w „Harmonogramie realizacji *Strategii polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do 2020 roku*”, stanowiącym jej Załącznik nr 3.

Na potrzeby zrealizowania badania opracowano oraz skierowano do właściwych podmiotów (wymienionych w części pt. „Źródła danych” niniejszego raportu) kwestionariusz ankiety zgodnie z przypisanymi działaniami.

Dane do raportu z monitoringu *Strategii* pozyskano i opracowano za pomocą autorskiego **narzędzia w wersji programu EXCEL**, przeznaczonego dla ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie województwa warmińsko-mazurskiego. Omawiane narzędzie zostało zbudowane zgodnie ze strukturą zaktualizowanej *Strategii polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do roku 2020*.

Przekazane formularze zawierały bardzo szczegółowe pytania, odnoszące się do stopnia realizacji poszczególnych celów *Strategii* oraz podejmowania określonych zadań. Niektóre z zagadnień zawartych w przesłanych tabelach wymagały zaczerpnięcia informacji przez jednostki wypełniające z zasobów innych podmiotów, funkcjonujących na terenie danej gminy/powiatu.

Narzędzie zostało przesłane do gminnych oraz powiatowych jednostek pomocy społecznej tj. ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie elektroniczną, a także zostało umieszczone na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Zawierało szereg komentarzy/podpowiedzi ułatwiających wypełnienie tabel.

Należy tu podkreślić wysoki poziom zwrotów formularzy: w przypadku samorządów gminnych uzyskany zwrot wyniósł **97%** (ze 116), natomiast samorządów powiatowych – **100%** (z 21).

1.4. Źródła danych

Poza narzędziem w wersji programu EXCEL (przeznaczonym do zbierania danych z OPS i PCPR), w celu pozyskania informacji i danych według stanu na dzień 31 grudnia 2015 r., koniecznych do rzetelnej i kompleksowej oceny realizacji *Strategii*, skierowano ankiety do następujących podmiotów:

- Wydziału Polityki Społecznej Warmińsko-Mazurskiego Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie;
- Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Olsztynie;
- Komendy Wojewódzkiej Policji w Olsztynie;
- Kuratorium Oświaty w Olsztynie;
- Warmińsko-Mazurskiej Wojewódzkiej Komendy Ochotniczych Hufców Pracy;
- Warmińsko-Mazurskiego Oddziału Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych;
- Warmińsko-Mazurskiego Oddziału Wojewódzkiego Narodowego Funduszu Zdrowia w Olsztynie;

- Warmińsko-Mazurskiego Zakładu Doskonalenia Zawodowego w Olsztynie;
- organizacji pozarządowych działających w obszarze pomocy i integracji społecznej;
- lokalnych mediów;
- szkół wyższych z terenu województwa.

W przygotowaniu raportu wykorzystano również dane z następujących źródeł:

- statystyka publiczna na poziomie województwa oraz kraju (m.in. GUS, MRPiPS, US w Olsztynie);
- raporty, sprawozdania i dane z zasobów Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego;
- analizy własne, materiały i dane będące w zasobach Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, w tym: raporty i sprawozdania z realizacji wieloletnich programów wojewódzkich opracowanych i wdrażanych przez ROPS, a także raporty z badań i analiz wykonanych przez Regionalne Obserwatorium Terytorialne – Obserwatorium Polityki Społecznej².

Ponadto warto zauważyć, że realizacja zapisów wojewódzkiej strategii polityki społecznej odbywa się m.in. w oparciu o **programy wojewódzkie**. Opracowywanie i wdrażanie tych programów przebiega przy aktywnym współudziale jednostek samorządu terytorialnego, administracji rządowej, jednostek organizacyjnych pomocy i integracji społecznej, instytucji rynku pracy, jednostek organizacyjnych wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, placówek działających w obszarze oświaty, kultury i sportu, podmiotów ekonomii społecznej, organizacji pozarządowych i in. Szczegółowe informacje dotyczące wdrażania programów wojewódzkich znajdują się w opracowywanych i przyjmowanych przez Zarząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego **raportach i sprawozdaniach**. Wykaz wojewódzkich programów opracowanych i wdrażanych aktualnie przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie znajduje się w Załączniku nr 1 do niniejszego raportu okresowego.

1.5. Zakres i struktura raportu

Niniejsze opracowanie zawiera sprawozdanie z realizacji celów strategicznych i operacyjnych oraz wynikających z nich działań w układzie wskaźnikowo-opisowym, wyznaczonych w dokumencie *Strategii polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do 2020 roku*.

Podstawą monitorowania efektywności wdrażania zapisów ww. dokumentu są **wskaźniki**, ujęte w zestawieniu tabelarycznym w Załączniku nr 4 do *Strategii polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do 2020 roku*. Stanowią one zasadniczy instrument ilustrujący wykonanie wytyczonych celów strategicznych i operacyjnych, służących realizacji wizji i osiągnięcia celu głównego strategii wojewódzkiej w zakresie polityki społecznej. Informacje na temat kształtowania się wskaźników opisują stan realizacji założeń dokumentu za badany okres, pozwalając na przeprowadzanie porównań ich wielkości pomiędzy poszczególnymi latami.

² Regionalne Obserwatorium Terytorialne – Obserwatorium Polityki Społecznej funkcjonuje w Biurze ds. pomocy i integracji społecznej w strukturze Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Do zadań ROT-OPS należy m.in. prowadzenie badań regionalnych z zakresu polityki społecznej oraz diagnozowanie i monitorowanie zjawisk oraz problemów społecznych występujących w województwie, a także upowszechnianie wyników badań.

Co do zasady prezentowany raport okresowy obejmuje swym zakresem stan realizacji założeń dokumentu za rok 2015 w porównaniu do roku 2012. Ponadto, dla pełnego zobrazowania dynamiki w zakresie wdrażania poszczególnych zapisów *Strategii*, zaprezentowano wartości wskaźników w przekroju lat 2012-2015. Zabieg ten umożliwił zaobserwowanie zjawisk oraz wychwycenie przebiegających trendów w dłuższym horyzoncie czasowym, co może mieć zasadnicze znaczenie i wywierać istotny wpływ na realizację SPS WW-M.

Aktualny raport obejmuje dane z całego obszaru województwa warmińsko-mazurskiego oraz identyfikuje m.in. przedsięwzięcia w zakresie polityki społecznej zrealizowane przez instytucje i podmioty zaangażowane w proces wdrażania *Strategii*.

Bieżący raport z monitoringu składa się z kilku zasadniczych części. W pierwszej omówione zostały założenia metodologiczne, w tym: cele i harmonogram monitoringu, metody badawcze, źródła danych oraz zakres i struktura dokumentu. W kolejnej części zawarto ogólne wyniki przeprowadzonego monitoringu SPS WW-M, które zostały przedstawione w podziale na poszczególne priorytety. Każdy z nich rozpoczyna analiza wskaźnikowa realizacji zapisów danego priorytetu w kontekście celu strategicznego, następnie zaś dokonano wyszczególnienia najważniejszych przedsięwzięć podjętych przez realizatorów *Strategii* w roku 2015 w ramach wdrażania wyznaczonych celów operacyjnych. Efekty zrealizowanych działań zostały zaprezentowane w podziale na dwa „bloki” – pierwszy z nich przedstawia rezultaty o charakterze „twardym”, drugi natomiast zawiera opis podjętych inicjatyw o charakterze „miękkim”. Zwięzłe podsumowanie wyników monitoringu dla danego celu operacyjnego przedstawione jest w tabeli zawierającej wielkości wskaźników służących ocenie stopnia jego realizacji. Ostatni rozdział niniejszego opracowania, sporządzony na podstawie wyników monitoringu, stanowią najistotniejsze wnioski, jakie nasunęły się w wyniku przeprowadzonych analiz. Zostały one zaprezentowane w podziale na cztery priorytety *Strategii polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do 2020 roku* i odnoszą się bezpośrednio do poszczególnych celów operacyjnych.

Należy nadmienić, iż ze względu na konieczność zachowania dyscypliny formalnej i objętościowej wielostronicowego dokumentu, w **niniejszym raporcie wykorzystano jedynie najistotniejsze dane, obrazujące stan realizacji SPS WW-M.**

* * *

Wpływ na ostateczny kształt omawianego raportu okresowego miał również Zespół ds. monitoringu i ewaluacji *Strategii polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do 2020 r.* W skład Zespołu wchodzi 23 osoby, reprezentanci m.in. Wojewody Warmińsko-Mazurskiego, samorządów gmin i powiatów, Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Sądu Okręgowego w Olsztynie, Komendy Wojewódzkiej Policji w Olsztynie, instytucji rynku pracy, Kuratorium Oświaty w Olsztynie, szkół wyższych, instytucji pomocy i integracji społecznej, organizacji pozarządowych.

Zadaniem powołanego Zespołu ds. monitoringu i ewaluacji jest m.in. przedstawianie wniosków, propozycji, opinii i zagrożeń w zakresie realizacji strategii polityki społecznej, **analizowanie, przyjmowanie i opiniowanie raportów** z realizacji *Strategii*, formułowanie wniosków i rekomendacji z przebiegu monitorowania dokumentu.

2. Wyniki monitoringu *Strategii polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do 2020 roku*

Celem realizacji *Strategii polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do 2020 roku* jest dążenie do stanu rozwoju zdefiniowanego w wizji rozwoju społecznego w regionie:

Społeczeństwo Warmii i Mazur żyje w warunkach, dzięki którym jest:

- lepiej zintegrowane,
- bardziej aktywne społecznie bez względu na wiek,
- bardziej aktywne zawodowo i godziwie zarabiające na życie,
- lepiej wykształcone stosownie do potrzeb rynku pracy i mające możliwość korzystania z łatwo dostępnej edukacji oraz szerszej oferty kulturalnej na każdym etapie życia,
- w większym stopniu otwarte na zmiany,
- bardziej bezpieczne w wymiarze socjalnym i publicznym,
- zdrowsze dzięki profilaktyce i dostępnej opiece zdrowotnej.

Warmia i Mazury miejscem godnego życia jego mieszkańców

Konsekwencją przyjęcia wizji rozwoju społecznego w województwie warmińsko-mazurskim było określenie celu głównego *Strategii polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego*, który zgodnie z nastawieniem na politykę aktywną ma kreować pozytywną zmianę w rozwiązywaniu kluczowych problemów społecznych.

Dążenie do osiągnięcia ww. wizji następuje w wyniku postępu w realizacji poszczególnych czterech priorytetów i wyznaczonych w ich ramach czterech celów strategicznych SPS WW-M.

Cele operacyjne – łącznie 14 – pogrupowane zostały w ramach czterech priorytetów, co prezentuje poniższa tabela.

Tabela 2 Priorytety i cele *Strategii polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do 2020 roku*

Cel główny	<i>Osoby i rodziny z województwa warmińsko-mazurskiego, ich środowiska lokalne i otoczenie instytucjonalne współdziałają ze sobą i są zaangażowane we wzmacnianie integracji oraz aktywizacji społecznej i zawodowej</i>			
Priorytety	PRIORYTET I	PRIORYTET II	PRIORYTET III	PRIORYTET IV
Priorytety	Prawidłowo funkcjonująca rodzina	Wzmacnianie integracji społecznej	Wspieranie aktywności i mobilności zawodowej oraz edukacyjnej osób bezrobotnych	Rozwój społeczeństwa obywatelskiego
Cele strategiczne	Rodzina w większym stopniu wykorzystuje swój potencjał oraz żyje w warunkach sprzyjających wypełnianiu funkcji i ról społecznych.	Osoby z grup społecznych zagrożonych wykluczeniem społecznym biorą aktywniejszy udział w rozwiązywaniu swoich problemów i uczestniczą w życiu społeczności lokalnej.	Osoby bezrobotne są bardziej gotowe do zmian, aktywne w rozwiązywaniu swoich problemów, bardziej samodzielne życiowo i ekonomicznie oraz częściej wchodzą na rynek pracy dzięki instrumentom aktywnej integracji, w tym	Społeczności lokalne aktywniej uczestniczą w zaspokajaniu swoich potrzeb i kreowaniu życia społecznego.

				ekonomii społecznej.				
Cele operacyjne	1.1.	Dzieci i młodzież coraz lepiej i bardziej aktywnie funkcjonują w społeczeństwie.	2.1.	Coraz większa aktywizacja i integracja osób starszych oraz lepsze wykorzystanie ich potencjału w środowisku lokalnym.	3.1.	Młode osoby bezrobotne posiadają kwalifikacje coraz bardziej adekwatne do zmieniających się potrzeb rynku pracy oraz są bardziej aktywne i mobilne zawodowo.	4.1.	Sektor pozarządowy skuteczniej zaspokaja potrzeby lokalnych społeczności dzięki rozwojowi branżowemu i terytorialnemu.
	1.2.	Rodziny coraz lepiej funkcjonują dzięki dobrym warunkom społeczno-instytucjonalnym.	2.2.	Osoby niepełnosprawne aktywniej uczestniczą w życiu rodzinnym, społecznym i zawodowym oraz są lepiej zintegrowane ze środowiskiem otwartym na ich potrzeby i potencjał.	3.2.	Osoby bezrobotne znajdujące się w szczególnej sytuacji na rynku pracy ze względu na wykształcenie i kwalifikacje, w tym osoby 50+, zdobywają umiejętności, dzięki którym są bardziej aktywne zawodowo i coraz częściej znajdują zatrudnienie zwłaszcza na regionalnym rynku pracy.	4.2.	Profesjonalne organizacje pozarządowe przy współpracy z jednostkami samorządu terytorialnego aktywniej działają na rzecz społeczności lokalnych.
	1.3.	Rodzina silniejsza i odpowiedzialna za swój los, tworząca lepsze warunki prawidłowego rozwoju i opieki wszystkim swoim członkom.	2.3.	Osoby uzależnione, współuzależnione i ofiary przemocy są bardziej świadome swoich problemów, aktywniej uczestniczą w procesie wychodzenia z nich i prawidłowego funkcjonowania w społeczeństwie.	3.3.	Bezrobotne osoby niepełnosprawne są lepiej wykształcone, bardziej aktywne zawodowo i korzystają z coraz większych możliwości podjęcia pracy.	4.3.	Mieszkańcy województwa coraz aktywniej uczestniczą w działaniach obywatelskich oraz w większym stopniu wykazują postawy prospołeczne.

			2.4. Osoby z innych grup zagrożonych wykluczeniem społecznym bardziej aktywnie uczestniczą w procesie swego powrotu do samodzielnego, godnego życia w rodzinie i społeczeństwie.	3.4. Osoby długotrwale bezrobotne zagrożone wykluczeniem społecznym – m.in. osoby bezdomne, opuszczające zakłady karne, ośrodki terapii uzależnień – nabywają kwalifikacje zawodowe i umiejętności społeczne skutkujące coraz większym usamodzielnieniem społeczno-zawodowym.		
--	--	--	---	--	--	--

Wskazane powyżej priorytety i cele strategiczne są współzależne oraz służą realizacji wizji i osiągnięcia celu głównego *Strategii polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do 2020 roku* poprzez realizację zaproponowanych działań. Ze względu na odległy horyzont czasowy konieczne było zachowanie pewnego stopnia ogólności przy wskazywaniu konkretnych działań. w *Strategii* wyznaczono łącznie 88 działań, których liczbę w poszczególnych priorytetach obrazuje poniższa tabela.

Tabela 3 Liczba wyznaczonych działań w ramach poszczególnych priorytetów *Strategii polityki społecznej*

Priorytet		Liczba działań
Priorytet I	Prawidłowo funkcjonująca rodzina	17
Priorytet II	Wzmacnianie integracji społecznej	30
Priorytet III	Wspieranie aktywności i mobilności zawodowej oraz edukacyjnej osób bezrobotnych	26
Priorytet IV	Rozwój społeczeństwa obywatelskiego	15
<i>Razem liczba działań w Strategii:</i>		88

Poniżej zawarto ogólne wyniki przeprowadzonego monitoringu *Strategii polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do 2020 roku*, przedstawione w podziale na poszczególne priorytety.

2.1. PRIORYTET I *Prawidłowo funkcjonująca rodzina*

Cel strategiczny: Rodzina w większym stopniu wykorzystuje swój potencjał oraz żyje w warunkach sprzyjających wypełnianiu funkcji i ról społecznych

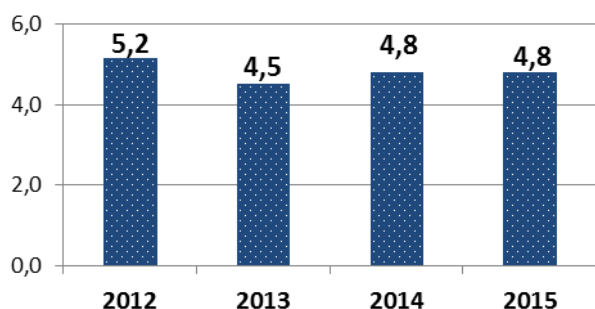
2.1.1. Analiza wskaźnikowa realizacji celu strategicznego Priorytetu I *Strategii*

Do sporządzenia oceny realizacji celu strategicznego „Rodzina w większym stopniu wykorzystuje swój potencjał oraz żyje w warunkach sprzyjających wypełnianiu funkcji i ról społecznych” w dokumencie SPS WW-M wyznaczone zostały następujące wskaźniki:

- małżeństwa zawarte w ciągu roku na 1.000 ludności (wskaźnik modułu gminnego) – wykres 1;
- przyrost naturalny na 1.000 ludności – wykres 2;
- % osób w rodzinach korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z powodu: bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, potrzeby ochrony macierzyństwa, przemocy w rodzinie (w stosunku do ogólnej liczby osób w rodzinach objętych pomocą społeczną w województwie) – wykres 3;
- rozwody na 1.000 ludności (wskaźnik modułu powiatowego) – wykres 4.

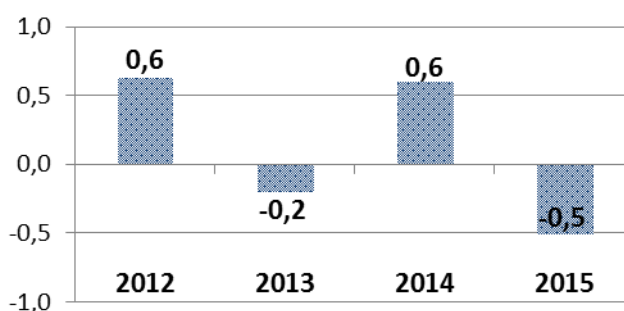
W zakresie przyjętych dla powyższego celu strategicznego wskaźników można zaobserwować następujące trendy:

Wykres 1 Małżeństwa zawarte w ciągu roku na 1.000 ludności w województwie warmińsko-mazurskim (wskaźnik modułu gminnego)



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

Wykres 2 Przyrost naturalny na 1.000 ludności w województwie warmińsko-mazurskim



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

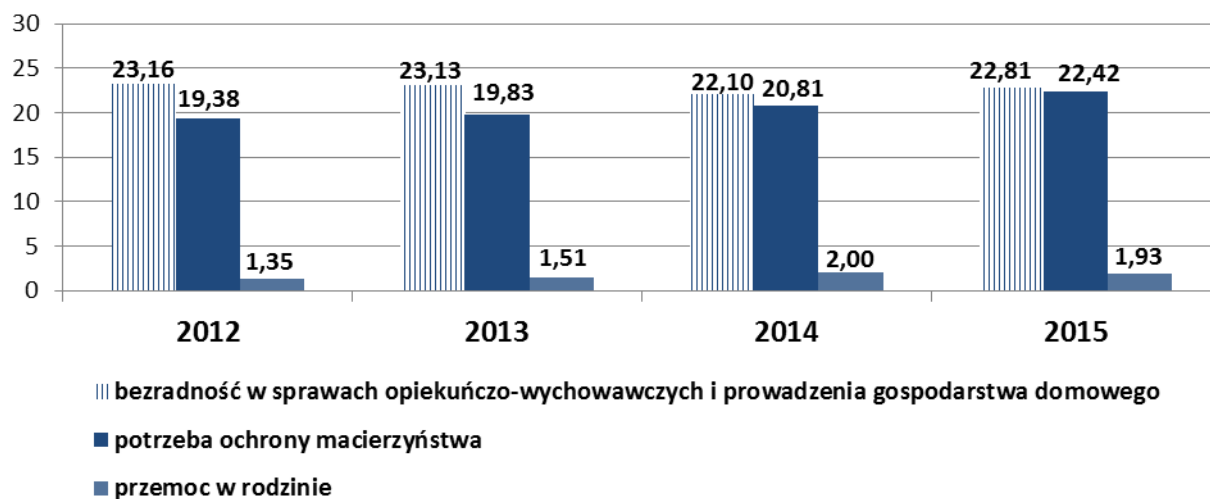
Dane dotyczące wskaźnika „małżeństwa zawarte w ciągu roku na 1.000 ludności” prezentuje powyższy wykres. Wskaźnik mówi o tym, jak wiele małżeństw zawarto na danym terenie, biorąc pod uwagę liczbę zamieszkujących go osób.

W latach 2012-2013 można było zaobserwować stopniowy spadek liczby małżeństw zawieranych w województwie warmińsko-mazurskim, natomiast w roku 2014 odnotowano wzrost tego wskaźnika i utrzymanie się jego poziomu w roku 2015. Wartość 4,8 oznacza, że na 1.000 mieszkańców regionu zawarto w 2015 roku nieco mniej niż 5 małżeństw. W porównaniu z rokiem 2013 nastąpił w tym zakresie wzrost o 0,3 pkt. Dla porównania, wskaźnik ten dla Polski osiągał następujące wartości:

2012 r. – 5,3; 2013 r. – 4,7; 2014 r. – 4,9, 2015 r. – 4,9. Można więc zaobserwować ogólny trend zmniejszania się liczby zawieranych związków małżeńskich w Polsce w latach 2012-2013 i zmianą tej tendencji w roku 2014. Przypuszcza się, że wpływ na kształtowanie się tego wskaźnika mają wyraźne symptomy przemian polskiej rodziny, w tym m.in. odsuwanie chwili zakładania rodziny na późniejszy okres życia, upowszechnianie alternatywnych wzorów życia rodzinnego (kohabitacje, samotne rodzicielstwo), rozwój możliwości edukacyjnych i wzrost aktywności zawodowej kobiet, zmniejszenie trwałości małżeństw³. Ponadto obserwowane trudności wielu rodzin w realizacji funkcji ekonomicznej, opiekuńczej i wychowawczej, mogą wpływać na przyspieszenie procesów osłabiających znaczenie podstawowej komórki społecznej, powodując spadek liczby zawieranych małżeństw.

Dane dotyczące „**przyrostu naturalnego na 1.000 ludności**” wskazują na pogłębiający się spadek tego wskaźnika w województwie warmińsko-mazurskim. W roku 2015 w stosunku do roku 2014 zmniejszył się on o 1,1 pkt. Dla porównania w Polsce kształtował się on następująco: 2012 r. – 0,0; 2013 r. – -0,5; 2014 r. – 0,0; 2015 r. – -0,7. Jest to wynik m.in. spadającej liczby urodzeń, utrzymującej się na wysokim poziomie liczby zgonów, niskiej dzietności kobiet, problemów natury ekonomicznej i gospodarczej – zarówno na świecie, w Unii Europejskiej, w kraju i w regionie, emigracji mieszkańców województwa do krajów UE, które otworzyły swoje rynki pracy.

Wykres 3 Procent osób w rodzinach korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z wyszczególnionych powodów (w stosunku do ogólnej liczby osób w rodzinach objętych pomocą społeczną w województwie warmińsko-mazurskim)



Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS-03

Powyższy wykres przedstawia procent osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z poszczególnych powodów przyznawania tej pomocy (w stosunku do ogólnej liczby osób objętych pomocą społeczną w województwie).

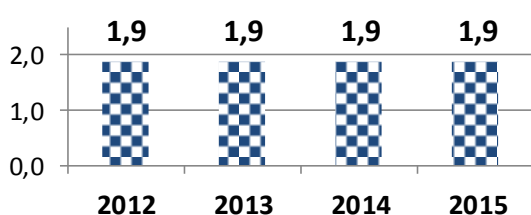
Analizując powyższe dane można zauważyć, że w przypadku wskaźnika dotyczącego „**bezzradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego**” procent osób pobierających świadczenia z tego powodu utrzymywał się w latach 2012-2013 na podobnym poziomie. W przypadku tego powodu wahał się nieznacznie latach 2013-2015 i osiągnął najniższą wartość w roku 2014 – 22,10%, zaś największą w roku 2012 – 23,16%.

³ Grażyna Firlit-Fesnak, *Rodziny polskie i polityka rodzinna; stan i kierunki przemian*, w: Grażyna Firlit-Fesnak, Małgorzata Szyłko-Skoczny (red.), *Polityka społeczna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009, s. 189, 198-199.

Jeśli chodzi o tendencje dotyczące „**przemocy w rodzinie**” w latach 2012-2014 stopniowo rósł procent osób objętych pomocą społeczną z tego powodu w województwie warmińsko-mazurskim, osiągając w badanym okresie najwyższą wartość 2% w roku 2014. W roku 2015 nieznacznie obniżył się, osiągając wartość 1,93%.

Dość znaczące tempo wzrostu można zaobserwować w przypadku wskaźnika odnoszącego się do powodu „**potrzeba ochrony macierzyństwa**”, którą określa się jako jeden z celów pracy socjalnej. W latach 2012-2015 można zaobserwować istotne zwiększenie się procentu osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z tego powodu (w stosunku do ogólnej liczby osób objętych pomocą społeczną w województwie) – od 19,38% w roku 2012 do 22,42% w 2015 r. Należy podkreślić, że zjawisko to ma miejsce przy malejącym procencie osób w rodzinach objętych pomocą społeczną w stosunku do ogólnej liczby mieszkańców województwa warmińsko-mazurskiego.

Wykres 4 Rozwody na 1.000 ludności w województwie warmińsko-mazurskim (wskaźnik modułu powiatowego)



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

Wykres obok dotyczy wartości dla wskaźnika „**rozwody na 1.000 ludności**”. Źródłem informacji o rozwodach jest dla GUS sprawozdawczość sądów powszechnych w postaci formularzy statystycznych „Karta statystyczna dotycząca prawomocnego orzeczenia rozwodu”.

Jak wynika z powyższego wykresu, wartość omawianego wskaźnika w ciągu ostatnich lat utrzymuje się na tym samym poziomie. Od roku 2012 „**rozwody na 1.000 ludności**” w województwie warmińsko-mazurskim utrzymują się na poziomie 1,9. Podobna tendencja dotyczy poziomu całego kraju, gdzie wskaźnik ten wynosi od 2011 roku 1,7.

2.1.2. Realizacja celów operacyjnych Priorytetu I Strategii

Cel operacyjny 1.1.

Dzieci i młodzież coraz lepiej i bardziej aktywnie funkcjonują w społeczeństwie.

W ramach wskazanego celu operacyjnego 1.1. wyznaczono do realizacji w SPS WW-M następujące działania:

- 1.1.1. Tworzenie partnerstw i zespołów interdyscyplinarnych oraz podejmowanie współpracy na rzecz dzieci i młodzieży przez jednostki samorządu terytorialnego, podmioty z obszaru pomocy i integracji społecznej, edukacji oraz sektora prywatnego.
- 1.1.2. Rozwój podmiotów umożliwiających aktywne spędzanie wolnego czasu oraz form aktywności w ramach dostępnej bazy (Orliki, GOKi, biblioteki, MKIS, szkoły, świetlice) oraz organizacja zajęć pozaszkolnych dla dzieci i młodzieży zwłaszcza na terenach wiejskich.
- 1.1.3. Promowanie aktywności młodego pokolenia np. w ramach wolontariatu, działań organizacji pozarządowych, grup nieformalnych i innych.

- 1.1.4. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, przestępczości i uzależnieniom wśród dzieci i młodzieży.
- 1.1.5. Rozwój systemu pomocy materialnej dla uczących się dzieci i studiującej młodzieży z rodzin najuboższych z uwzględnieniem dzieci szczególnie uzdolnionych.

Działania podejmowane w ramach ww. celu operacyjnego:

- I. Analiza ankiet nadesłanych przez OPS-y i PCPR-y pozwala stwierdzić, że w ramach działań podjętych w obrębie celu operacyjnego 1.1. SPS WW-M przez samorządy gminne i powiatowe województwa warmińsko-mazurskiego osiągnięto wyniki o charakterze „twardym”, które prezentuje poniższa tabela.

Tabela 4 „Twarde” wyniki podjętych działań w ramach celu operacyjnego 1.1. SPS WW-M przez samorządy gminne i powiatowe województwa warmińsko-mazurskiego

Lp.	Miernik	Samorządy gminne		Samorządy powiatowe	
		2012	2015	2012	2015
1	Liczba partnerstw działających na rzecz dzieci i młodzieży	128	109	13	16
2	Liczba podmiotów wchodzących w skład partnerstw działających na rzecz dzieci i młodzieży	190	365	17	16
3	Liczba podmiotów umożliwiających aktywne spędzanie wolnego czasu (np. Orliki, GOKi, biblioteki, MKIS, szkoły, świetlice i inne) przez dzieci i młodzież	1.836	1.486	117	144
4	Szacunkowa liczba uczestników zajęć organizowanych przez podmioty umożliwiających aktywne spędzanie wolnego czasu przez dzieci i młodzież	82.177	50.722	26.575	85.239
5	Liczba uczniów objętych pomocą stypendialną w roku szkolnym 2014/2015 w ramach systemu pomocy materialnej dla uczących się dzieci i młodzieży (do ukończenia szkoły średniej/zawodowej) z rodzin najuboższych z uwzględnieniem dzieci szczególnie uzdolnionych.	35.220	30.682	208	803
6	Liczba studentów objętych pomocą stypendialną w roku akademickim 2014/2015 w ramach systemu pomocy materialnej dla studiującej młodzieży z rodzin najuboższych z uwzględnieniem osób szczególnie uzdolnionych.	103	56	89	283

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie województwa warmińsko-mazurskiego

II. W ramach działań podjętych w obrębie celu operacyjnego 1.1. SPS WW-M w roku 2015 wyróżnia się dane o charakterze „miękkim”, w tym:

- 1) w roku 2015 w województwie warmińsko-mazurskim podejmowana była szeroka **współpraca na rzecz dzieci i młodzieży** przez jednostki samorządu terytorialnego, podmioty z obszaru pomocy i integracji społecznej, edukacji oraz sektora prywatnego:
 - a) Działania realizowane przez **Kuratorium Oświaty w Olsztynie**:
 - Warmińsko-Mazurski Kurator Oświaty obejmował patronatem przedsięwzięcia o charakterze edukacyjnym z udziałem dzieci i młodzieży mające na celu propagowanie wzorca prawidłowo funkcjonującej rodziny;
 - wraz z Wydziałem Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego organizowano konkurs „Rodzina drogowskazem życia”, którego celem było pokazanie, jak ważną rolę pełni rodzina w ich życiu;
 - na mocy porozumienia z Podlaskim Kuratorem Oświaty organizowano i przeprowadzono etap wojewódzki Ogólnopolskiej Olimpiady „Myśli Jana Pawła II”, której celem jest m.in. propagowanie myśli społecznej.
 - b) **Warmińsko-Mazurska Wojewódzka Komenda OHP** współpracowała z instytucjami działającymi na rzecz młodzieży ze środowiska lokalnego m.in. ze szkołami, ośrodkami pomocy społecznej, poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, Miejskim Zespołem Profilaktyki i Terapii Uzależnień w Olsztynie, organizacjami pozarządowymi, pracodawcami. Podejmowane działania polegają na organizacji czasu pozalekcyjnego dla uczestników OHP, przedsięwzięć sportowo-rekreacyjnych i kulturalno-oświatowych, działań profilaktycznych w zakresie uzależnień, realizacji programów edukacyjno-profilaktycznych, nadzoru nad frekwencją szkolną i postępami w nauce, konsultacji sytuacji uczestników i możliwości udzielenia wsparcia wychowawczego ich rodzinom.
 - c) 47% **gmin** oraz 26% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego wskazało realizację tego typu działań, w tym m.in.:
 - wspólne inicjatywy i przedsięwzięcia podejmowały m.in. następujące instytucje i podmioty: urzędy gmin i miast, ośrodki pomocy społecznej, starostwa powiatowe, powiatowe centra pomocy rodzinie, sądy, szkoły, przedszkola i inne placówki oświatowe, biblioteki, ośrodki kultury i sportu, świetlice wiejskie, rady sołeckie, parafie, komendy powiatowe policji, ośrodki i poradnie zdrowia, pielęgniarki środowiskowe, poradnie psychologiczno-pedagogiczne, ochotnicze hufce pracy, organizacje pozarządowe (w tym kościelne), fundacje, kluby sportowe, nadleśnictwa, ochotnicza straż pożarna, grupy nieformalne, prywatne przedsiębiorstwa, indywidualne osoby fizyczne;
 - zrealizowane działania dotyczyły przede wszystkim: zapewniania uczniom dowozu do szkoły, wyprawek szkolnych oraz pomocy materialnej, zakupu podręczników, przekazywania artykułów spożywczych, realizacji zajęć edukacyjnych w szkołach (z zakresu profilaktyki uzależnień, promocji zdrowego stylu życia i zdrowego odżywiania się), prowadzenia dziecięco-młodzieżowych grup profilaktyczno-edukacyjnych na bazie świetlic wiejskich, realizacji kursów (kosmetyczno-fryzjerskich, spawalniczych, opieki nad osobami starszymi i dziećmi), zajęć edukacyjnych (z zakresu prawa, informatyki), doradztwa psychologicznego i zawodowego, realizacji warsztatów („Kieszonkowe – nie dziękuję zarabiam”), organizacji wyjazdów na basen, organizacji Dni Rodziny, imprez integracyjnych, plenerowych i sportowych, konkursów, turniejów, festynów rodzinnych, pikników, zajęć kulinarnych, warsztatów rękodzielniczych i przedsiębiorczości, obchodzenia świąt okolicznościowych (Dzień Dziecka, Dzień

Babci i Dziadka), akcji zbiórek żywności, dożywiania, prelekcji, debat, organizacji wycieczek i pozaszkolnych zajęć dla dzieci i młodzieży (zajęcia sportowe, taneczne, plastyczne, muzyczne) oraz wyjazdów integracyjnych (kolonie, obozy, zimowiska);

- współpraca ta odbywała się także w formie działalności szkoleniowej, organizacji posiedzeń zespołów i spotkań tematycznych, warsztatów, rozmów indywidualnych w zakresie współpracy na rzecz dzieci i młodzieży;
- opierała się na wymianie informacji, „dobrych praktyk”, pomocy merytorycznej ze strony specjalistów, monitorowaniu sytuacji dzieci z rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz podejmowaniu spójnych działań zaradczych na rzecz dziecka i jego otoczenia.

DO CIEKAWYCH PRZEDSIĘWZIĘĆ MOŻNA ZALICZYĆ m.in.:

- nawiązanie przez Gminę Tolkmicko współpracy z Towarzystwem Przyjaciół Dzieci w Elblągu w sprawie prowadzenia przedszkola;
- wdrażanie projektu konkursowego pn. „Rodzina – Nasz Start”, realizowanego dla 35 podopiecznych świetlicy środowiskowej MOPSIK w Iławie oraz ich rodzin w ramach Programu Osłonowego „Wspieranie Jednostek Samorządu Terytorialnego w Tworzeniu Systemu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na rok 2015”;
- współpracę OPS Gminy Lubawa ze szkołami oraz radami soleckimi w miejscowościach na terenie gminy w zakresie upowszechniania alternatywnych form edukacji przedszkolnej – Grup Zabawowych dla dzieci 3-4 letnich oraz funkcjonowania placówek wsparcia dziennego i świetlic dla dzieci i młodzieży;
- funkcjonowanie Młodzieżowej Rady Miejskiej w Orniecie, Młodzieżowej Rady Gminy Orzysz oraz w Świętajnie (powiat szczycieński) w celu wspierania i upowszechniania idei samorządowej.

2) funkcjonowanie **partnerstw działających na rzecz dzieci i młodzieży** oraz **zespołów interdyscyplinarnych**:

- a) **Kuratorium Oświaty w Olsztynie** uczestniczyło w pracach 10 zespołów interdyscyplinarnych, powołanych przez Zarząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego;
- b) **Warmińsko-Mazurska Wojewódzka Komenda OHP** w ramach 88 porozumień partnerskich zrealizowała 161 przedsięwzięć na rzecz młodzieży w jednostkach opiekuńczo-wychowawczych WM WK OHP, zlokalizowanych w: Mrągowie, Pasłęku, Elblągu, Ostródzie, Piszcu, Giżycku, Olsztynie, Elku. W ramach porozumień młodzież OHP i kadra pedagogiczna OHP brała udział w szkoleniach, zajęciach edukacyjnych, profilaktycznych, akcjach charytatywnych, zbiórkach żywności, przedsięwzięciach sportowych i artystycznych, warsztatach podnoszących kwalifikacje zawodowe, targach pracy. Podmioty, z którymi realizowano porozumienia to m.in. szkoły, pracodawcy, sądy, policja, poradnie psychologiczno-pedagogiczne, PCPR w Elblągu, Elbląskie Centrum Aktywizacji i Mediacji Społecznej w Elblągu, Poradnia Profilaktyki i Terapii Monar w Elblągu, ŚDS w Pasłęku, Centrum wolontariatu w Elblągu, Bank Żywności w Elblągu, Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Warmińsko-Mazurski Oddział w Elku, Komenda Związku Harcerstwa Polskiego w Ostródzie, Stowarzyszenie Pomocy Humanitarnej im. św. Łazarza Łazarus, Straż Pożarna, Caritas Diecezji Elckiej, Stowarzyszenie Bezrobotnych Jesteś-MY w Giżycku.
- c) funkcjonowanie partnerstw oraz zespołów interdyscyplinarnych w **gminach i powiatach** województwa warmińsko-mazurskiego polegało przede wszystkim na inicjowaniu działań o charakterze prorodzinnym i edukacyjnym w szkołach na temat

przeciwdziałania przemocy oraz profilaktyki uzależnień. Ponadto w Olsztynie działał Zespół interwencyjny ds. bezpośredniego zagrożenia zdrowia lub życia dzieci.

- 3) **podmioty umożliwiające aktywne spędzanie czasu wolnego przez dzieci i młodzież funkcjonowały** w 93% **gmin** i 74% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego:
 - najczęściej wymieniane to: ośrodki kultury i sportu, biblioteki i punkty biblioteczne (z centrami multimedialnymi), schroniska młodzieżowe, sale gimnastyczne, uczniowskie kluby sportowe i taneczne, sekcje sportowe, hale sportowe i widowiskowe, siłownie zewnętrzne, boiska „Orliki”, świetlice szkolne, socjoterapeutyczne i wiejskie (wyposażone w sprzęt komputerowy i sportowy), MKIS-y, powiatowe centra pomocy psychologiczno-pedagogicznej, pływalnie, kompleksy rekreacyjno-rehabilitacyjne, place zabaw, lokalne stowarzyszenia;
- 4) realizowane działania to przede wszystkim: organizacja zajęć tanecznych, plastyczno-technicznych, artystycznych, fotograficznych, teatralnych, filmowych, poetyckich, muzycznych, wokalnych, sportowo-ruchowych, komputerowych, logopedycznych, integracyjno-edukacyjnych, wyrównawczych, dydaktycznych z przedmiotów szkolnych, kulinarnych, rozwijających czytelnictwo, twórczego myślenia i wyobraźni dla dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym, organizacja festynów, zabaw i imprez integracyjnych, rekreacyjnych, sportowych i plenerowych, i in.;
- 5) działania w **zakresie promocji aktywności młodego pokolenia** realizowano w województwie warmińsko-mazurskim w następującym zakresie:
 - a) **Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego** od 2000 roku systematycznie współpracuje z Fundacją „Świat na TAK” z Warszawy, promując w województwie kolejne edycje Ogólnopolskiego Samorządowego Konkursu Nastolatków „Ośmiu Wspaniałych”. Najciekawsze, najbardziej wartościowe formy młodzieżowego wolontariatu są w tym konkursie nagradzane na poziomie gminnym/powiatowym oraz na forum krajowym poprzez wybór „Ósemki Wspaniałych”. Wzorem lat ubiegłych w 2015 r. laureaci edycji gminnych i powiatowych oraz ich rodzice, a także opiekunowie młodych wolontariuszy otrzymali listy gratulacyjne Marszałka Województwa Warmińsko-Mazurskiego podczas Podsumowania Warmińsko-Mazurskich Dni Rodziny.
 - b) **Kuratorium Oświaty w Olsztynie:**
 - promowało ideę wolontariatu poprzez objęcie honorowym patronatem XXI Gali Konkursu Samorządowego Nastolatków Ośmiu Wspaniałych w Ostródzie w dniach 12-14 czerwca 2015 r.;
 - promowało wolontariat w ramach narad z dyrektorami szkół – zachęcanie do włączania do programu wychowawczego szkół;
 - c) **Warmińsko-Mazurska Wojewódzka Komenda OHP w Olsztynie** realizuje program „Wolontariat w OHP”, w ramach którego pozyskuje wolontariuszy do współpracy w zakresie realizacji działań skierowanych na rzecz młodzieży wymagającej wsparcia na rynku pracy. Realizatorem działań w ramach programu były jednostki rynku pracy W-M WK OHP. W 2015 r. w ramach programu pozyskano do współpracy 48 wolontariuszy, którzy organizowali m.in. szkolenia, zajęcia grupowe: teoretyczne, dydaktyczne, edukacyjne, profilaktyczne lub informacyjne, połączone często z warsztatami i ćwiczeniami praktycznymi. Inną formą działań była pomoc wolontariuszy przy pracach biurowych oraz wsparcie w realizacji wybranych przedsięwzięć z zakresu rynku pracy organizowanych przez pracowników OHP.

d) aktywność młodego pokolenia promowano najczęściej w ramach wolontariatu (w 50% **gmin** oraz 79% **powiatów**), w mniejszym stopniu w ramach działań organizacji pozarządowych, grup nieformalnych i innych – można tu wymienić:

- udział w zbiórkach żywności, akcjach charytatywnych, odwiedzanie i pomoc chorym (w hospicjach, szpitalach, domach pomocy społecznej), działania na rzecz schroniska dla zwierząt, pomoc w organizacji spotkań i imprez okolicznościowych na rzecz społeczności lokalnej, udzielanie korepetycji dla dzieci i młodzieży z rodzin objętych usługami asystenta rodziny.

DO CIEKAWYCH PRZEDSIĘWZIĘĆ MOŻNA ZALICZYĆ m.in.:

- realizację przez Powiatowe Centrum Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej w Elku działalności wolontariackiej opartej na tutoringu tj. zindywidualizowanej spersonalizowanej opiece tutora – ucznia szkoły ponadgimnazjalnej nad uczniem szkoły podstawowej. Wsparcie polegało na pomocy w nauce, wzmacnianiu mocnych stron dziecka, doskonaleniu jego zdolności, umiejętności, talentów, a także na wspólnym aktywnym spędzaniu wolnego czasu.;
- przyjęcie Uchwałą Rady Powiatu w Ostródzie „Programu Rozwoju Wolontariatu w Powiecie Ostródzkim na lata 2015-2017”;
- organizację Powiatowego Konkursu o tytuł: „Wolontariusz Powiatu Braniewskiego 2015”;
- realizację przez Stowarzyszenie Ośrodek Rozwoju Inicjatyw Lokalnych z siedzibą w Prątnicy (gmina Lubawa) projektu „Młodzi-aktywni”, w ramach którego wśród uczniów szkół gimnazjalnych wyłoniono i przygotowano 16 liderów lokalnych do aranżowania i prowadzenia partnerskich inicjatyw społecznych.

6) działania na **rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, przestępczości i uzależnienia wśród dzieci i młodzieży:**

a) podejmowane były m.in. przez **Warmińsko-Mazurską Policję**, wśród których można wyróżnić następujące inicjatywy:

- **Komenda Wojewódzka Policji w Olsztynie:** Ogólnopolski Głos Profilaktyki – „Zryw Wolnych Serc” to hasło akcji przeciwko uzależnieniom, która w Dzień Dziecka z inicjatywy Komendy Głównej Policji objęła cały kraj. Młodzież i policjanci na Warmii i Mazurach aktywnie włączyli się do tego przedsięwzięcia. 1.06.2015 r. w całym kraju, w tym samym czasie – młodzież i funkcjonariusze – głosili hasła promujące ideę projektu pn. „Profilaktyka a Ty” realizowanego przez Komendę Główną Policji.
- **Komenda Powiatowa Policji w Braniewie** w listopadzie 2015 r. przy współpracy Urzędu Miasta w Braniewie oraz Starostwa Powiatowego w Braniewie, zorganizowała konkurs na opracowanie ulotki antydopalaczowej. Konkurs skierowany był do uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych. Kończącą ideą konkursu był wydruk ulotki, w której zostały zawarte treści zwycięskich prac. Celem konkursu było uświadomienie młodzieży, jak wiele zagrożeń niesie za sobą zażywanie narkotyków, dopalaczy oraz innych substancji odurzających. Ponadto w 2015 roku Komenda przeprowadziła dwie debaty społeczne z młodzieżą szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych. Debaty odbyły się pn. „Dopalacze – wypalacze” oraz „Dopalacze – spojrzenie śmierci w oczy”.

Spotkania miały na celu włączenie u młodzieży instynktu obronnego przeciw uzależnieniom, w szczególności eksperymentowaniu z tzw. dopalaczami.

- **Komenda Miejska Policji w Elblągu** – „Stracony czas” to projekt realizowany wspólnie z funkcjonariuszami Aresztu Śledczego w Elblągu. Adresatami programu jest młodzież – uczniowie klas II-III szkół średnich oraz osoby pozbawione wolności przebywające w Areszcie Śledczym w Elblągu. Projekt zakłada, że konfrontacja z doświadczeniami życiowymi współuczestników projektu – osadzonymi, może okazać się efektywnym działaniem profilaktycznym i wychowawczym. Jego realizacja ma uświadomić uczniom konsekwencje wejścia w konflikt z prawem. Formuła zajęć miała zachęcić młodzież do zachowań społecznie akceptowalnych, życia zgodnego z normami społecznymi i obowiązującym prawem. W ciągu 2015 roku zrealizowano 8 spotkań, w których wzięło udział 125 uczniów szkół ponadgimnazjalnych oraz młodzież z OHP i podopieczni burs szkolnych.
- **Komenda Powiatowa Policji w Ełku** nawiązała współpracę z Elckim Klubem Sportowym „Szczypiorniak” i czynnie włączyła się w akcję sportowo-informacyjną „Dopalaj ze Szczypiorniakiem na Orliku”, która miała na celu doinformowanie dzieci i młodzieży o niebezpieczeństwach wynikających z zażywania środków zastępczych tzw. dopalaczy i narkotyków. Jej głównym celem było jednak przekonanie młodych ludzi do piłki ręcznej, zdrowego trybu życia oraz sportu jako bodźca niezbędnego do życia. W akcję włączyli się także terapeuci, pracownicy Państwowej Stacji Sanitarно-Epidemiologicznej. Akcję wspierał również Urząd Miasta Elku, Radio 5, Fundacja „Nasz Orlik”;
- **Komenda Powiatowa Policji w Giżycku** realizowała działania edukacyjno-profilaktyczne pn. „Dopalacz to też Narkotyk”. Giżyccy Policjanci wspólnie z przedstawicielami Sanepidu w Giżycku przeprowadzili akcję podczas, której zwrócili się z apelem i ostrzeżeniem aby nie kupować i nie zażywać takich substancji. W okresie wakacji przeprowadzono 6 spotkań. Ponadto przeprowadzono działania pn.: „Świadomi – Odpowiedzialni”, których celem było ograniczenie liczby przestępstw, wykroczeń i aktów przemocy wśród dzieci i młodzieży oraz uświadomienie uczniów z zakresu konsekwencji prawnych wynikających z nieprzestrzegania prawa.
- **Komenda Powiatowa Policji w Gołdapi** we wrześniu 2015 roku zorganizowała debatę społeczną pn.: „Narkotyki, używki, dopalacze – początek drogi donikąd”. Podczas spotkania omówiono m.in.: konsekwencje prawne, zdrowotne i społeczne używania środków odurzających.
- **Komenda Powiatowa Policji w Nidzicy** współorganizowała XXI Przegląd Małych Form Teatralnych pod hasłem „Styl życia a zdrowie”. Impreza skierowana była do uczniów szkół podstawowych i gimnazjalnych.
- **Komenda Miejska Policji w Olsztynie:**
 - ✓ wraz z policjantami z Posterunku Policji w Gietrzwałdzie poprowadziła tygodniowe zajęcia profilaktyczno-rekreacyjne z uczniami gimnazjum w Gietrzwałdzie. W zajęciach sportowych wzięło udział ponad 100 uczniów. Celem zajęć było uświadomienie młodzieży, iż istnieją takie formy spędzania czasu wolnego, które dają osobistą satysfakcję, mogą wiązać się z odniesieniem sukcesu, a co najistotniejsze – ustrzegą przed zachowaniami ryzykownymi. Odbyły się także prelekcje edukacyjne, podczas których omówiono odpowiedzialność prawną

i karną osób nieletnich. Przedstawiciel stowarzyszenia Instytut Bezpieczeństwa i Obrony Narodowej omówił znaczenie zdrowego odżywiania i przybliżył młodzieży zagrożenia wynikające z zażywania sterydów;

- ✓ w kwietniu 2015 r. policjanci z Wydziału Prewencji zorganizowali wspólnie ze Starostwem Powiatowym w Olsztynie debatę społeczną pod hasłem: „Profilaktyka i postępowanie wobec nieletnich zażywających substancje psychoaktywne”. Do udziału w debacie zostali zaproszeni dyrektorzy szkół, pedagodzy, psychologowie z powiatu olsztyńskiego;
 - ✓ policjanci z Komisariatu w Biskupcu podczas spotkań z młodzieżą gimnazjalną wyjaśniali m.in. niebezpieczeństwa i konsekwencje związane z zażywaniem środków psychoaktywnych, również w kontekście odpowiedzialności prawnej osób nieletnich;
 - ✓ wraz z Uczniowskim Klubem Sportowym Akademia Sztuk Walki Jonkowo przy współpracy z GOPS w Jonkowie w listopadzie i grudniu 2015 r. prowadziła na terenie powiatu olsztyńskiego projekt „Stop dopalaczom. Moim dopalaczem jest sport”. Akcja polegała na realizacji cyklu zajęć sportowych połączonych z wykładami na temat zagrożeń, jakie powoduje zażywanie dopalaczy. Celem przedsięwzięcia było zachęcenie dzieci i młodzieży do aktywnego spędzania wolnego czasu poprzez aktywność sportową z jednoczesną profilaktyką uświadamiającą zagrożenie jakim są dopalacze. Zasięgiem projekt objął ponad 700 uczniów szkół podstawowych i gimnazjalnych z terenu Gminy Jonkowo i Świątki;
 - ✓ funkcjonariusze Wydziału Prewencji realizowali opracowany na początku roku szkolnego 2014/2015 plan długofalowych działań edukacyjno-profilaktycznych pn.: „Czy ponoszę jakieś konsekwencje...?”. W 2015 roku działaniami zostało objętych ponad 40 szkół ponadpodstawowych z miasta i powiatu olsztyńskiego, a w tym ponad 100 klas I gimnazjum i I klas szkół ponadgimnazjalnych.
- b) **Warmińsko-Mazurski Kurator Oświaty** ściśle współpracował z Wojewódzką Komendą Policji, Wojewódzką Stacją Sanitarno-Epidemiologiczną w Olsztynie w zakresie realizacji programów dotyczących przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu, przestępczości i uzależnieniom wśród dzieci i młodzieży. Do najważniejszych działań można zaliczyć:
- kontynuację kampanii profilaktyczno-edukacyjnej: „Zanim będzie za późno – program edukacyjno-profilaktyczny na temat dopalaczy” (szkolenia rodziców);
 - szkolenia nauczycieli, pedagogów, dyrektorów z udziałem przedstawiciela Kuratorium Oświaty, sędziów rodzinnych, policji, psychologów pt.: „Otwarte jednostki policji. Uczyć, informować, zapobiegać”;
 - udział kuratora oświaty w debatach np. na temat dopalaczy (wystąpienia tematyczne w przedsięwzięciach organizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego);
 - zamieszczenie artykułu nt. bezpieczeństwa w prasie lokalnej;
 - przyznawanie Certyfikatu „Szkoła promująca bezpieczeństwo” szkołom i placówkom, które wykazują działania ponadstandardowe dotyczące szeroko rozumianego bezpieczeństwa;

- zamieszczanie na stronie internetowej Kuratorium Oświaty w Olsztynie przykładów „dobrych praktyk” – przedsięwzięć szkół i placówek dotyczących tematu wykluczenia społecznego, przestępczości i uzależnień wśród dzieci i młodzieży;
 - w ramach nadzoru pedagogicznego dokonywana jest ocena działań antydyskryminacyjnych szkół;
- c) **Warmińsko-Mazurska Wojewódzka Komenda OHP** zrealizowała 6 programów edukacyjno-profilaktycznych o zasięgu wojewódzkim oraz 35 programów edukacyjno-profilaktycznych i resocjalizacyjnych o zasięgu lokalnym. Programy wojewódzkie dotyczyły istotnych kwestii w zakresie przeciwdziałania marginalizacji i budowania kluczowych kompetencji społecznych wśród uczestników OHP. Założenia programu pozwoliły przenieść tematykę związaną z prawami człowieka w lokalny wymiar, wskazując obszary codziennego życia, w których naruszane są wolności rówieśników, nauczycieli, rodziców oraz osób dyskryminowanych ze względu na odmienne poglądy, wygląd, niepełnosprawność, kolor skóry. Wojewódzki Program *Chcemy być sobą* ukierunkowany jest na edukację w zakresie funkcjonujących subkultur oraz pozytywnych aspektów przynależności do określonych grup rówieśniczych, zawierających elementy szkoleniowe dla kadry pedagogicznej. Odbyły się również spotkania z przedstawicielami różnych środowisk artystycznych stanowiącymi pozytywny przykład (raper Sopol, tancerze ze szkoły tańca) oraz działaczy społecznych – spotkanie z Jerzym Owiakiem nt. możliwości wolontariatu przy organizacji WOŚP oraz patrolu pokojowego. Inne programy:
- Program Bezpieczne wakacje edukujący w obszarze bezpiecznego spędzania czasu wolnego oraz bezpieczeństwa i uregulowań prawnych dotyczących podejmowania pracy sezonowej w Polsce i za granicą;
 - Program Zawodowcy – my fachowcy, którego celem było przygotowanie uczniów do aktywnego wchodzenia w życie gospodarcze i społeczne poprzez rozwijanie zainteresowań związanych z wybranym zawodem oraz motywowanie uczniów do samorozwoju;
 - Program Adaptacji Uczestnika OHP wspierający uczestników OHP nowo zrekrutowanych w prawidłowym zafunkcjonowaniu w strukturach OHP (nowa szkoła, internat, praca);
 - Program Nie daj się uzależnić. Użytki XXI wieku, skoncentrowany na edukacji kadry pedagogicznej oraz uczestników w zakresie niebezpieczeństw związanych ze stosowaniem substancji psychoaktywnych, w tym dopalaczy.
- Zarówno programy wojewódzkie, jak i lokalne, służyły tworzeniu w jednostkach OHP warunków do prawidłowego funkcjonowania, minimalizowaniu wszelkich zachowań ryzykowanych, radzeniu sobie z agresją, buntem adolescencyjnym oraz budowaniu klimatu bezpieczeństwa i zaufania w środowisku OHP.
- d) w znacznej części **gmin i powiatów** województwa podejmowano działania na rzecz:
- **przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu** (gminy – 59%, powiaty – 63%)
 - warto zwłaszcza wspomnieć o:
 - ✓ współpracy powiatowych centrów pomocy rodzinie z młodzieżowymi centrami kariery (indywidualne spotkania z doradcą zawodowym młodzieży umieszczonej w pieczy zastępczej), poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, powiatowymi urzędami pracy, szkołami

- ✓ realizacji projektów profilaktycznych w gminnych placówkach oświatowych, ukierunkowanych na kształtowanie właściwych postaw i zachowań społecznych;
 - ✓ wyjazdach edukacyjno-integracyjnych, koloniach i zimowiskach, festynach i imprezach prorodzinnych oraz prozdrowotnych;
 - ✓ monitorowaniu sytuacji zdrowotnej dzieci z rodzin zagrożonych kryzysem oraz sytuacji dziecka w rodzinie;
 - ✓ spotkaniach w MKIS jako formie alternatywnego spędzania czasu wolnego z dala od używek i przemocy (pomoc w nauce, w rozwiązywaniu problemów rówieśniczych, rodzinnych, szkolnych, zajęcia edukacyjno-wychowawcze itp.);
 - ✓ organizacji cyklicznych spotkań w szkołach z dzielnicowym lub przedstawicielem policji;
 - ✓ prowadzeniu dziecięco-młodzieżowych grup profilaktyczno-edukacyjnych na bazie świetlic wiejskich;
 - **przeciwdziałania przestępczości** (gminy – 60%, powiaty – 53%) – związane one były zwłaszcza z:
 - ✓ organizacją zajęć profilaktyczno-wychowawczych z zakresu radzenia sobie z emocjami, złością i agresją (np. „Stop narkotykom”, „Stop przemocy”, „Alkohol zagrożeniem dla młodych ludzi”) oraz warsztatów profilaktycznych dla uczniów i szkoleń dla rodziców;
 - ✓ wdrażaniem programów profilaktycznych w szkołach („Trening zastępowania agresji”, „Nie pal przy mnie proszę, „Stop wagarom”, „Bezpieczna szkoła”);
 - ✓ organizacją spotkań z przedstawicielami Policji;
 - **przeciwdziałania uzależnieniom wśród dzieci i młodzieży** (gminy – 81%, powiaty – 84%) np.:
 - ✓ organizowano zajęcia oraz prowadzono działania informacyjno-edukacyjne w formie wykładów, warsztatów, prelekcji, konkursów dla dzieci ze szkół podstawowych, gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych, wychowanków rodzin zastępczych dotyczące: cyberprzemocy, profilaktyki uzależnień behawioralnych i od środków psychoaktywnych (narkotyki, nikotyna, dopalacze, napoje energetyzujące);
 - ✓ odbywały się spotkania przedstawicielami Policji i specjalistami na temat uzależnienia od gier komputerowych;
 - ✓ gminne komisje profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych prowadziły kampanie profilaktyczno-edukacyjnych w szkołach (np. „Zachowaj Trzeźwy Umysł”);
 - ✓ organizowano debaty i targi młodzieżowe;
 - ✓ rozprowadzano ulotki, broszury i plakaty w zakresie problematyki uzależnień;
 - ✓ korzystano z konsultacji z terapeutą uzależnień i psychologiem;
- 7) działania na **rzecz rozwoju systemu pomocy materialnej** dla uczących się dzieci i studiującej młodzieży z rodzin najuboższych z uwzględnieniem dzieci szczególnie uzdolnionych:
- a) z informacji nadesłanych przez **szkoły wyższe** z terenu województwa warmińsko-mazurskiego wynika, że pomoc materialna dla studentów obejmowała:

- stypendia socjalne – procent studentów objętych tym rodzajem pomocy wśród ogółu wszystkich studiujących, w zależności od poszczególnej uczelni (publicznych i niepublicznych) mieścił się w przedziale: 11,99%-22,70%;
- stypendia specjalne dla osób niepełnosprawnych – przedział: 2,47%-7,00%;
- stypendia rektora dla najlepszych studentów – przedział: 7,90%-12,00%;
- zapomogi – przedział: 0,73%-7,00%.

Minimalne i maksymalne wielkości ww. świadczeń, przypadające miesięcznie na 1 studenta szkoły wyżej z terenu województwa warmińsko-mazurskiego, w zależności od uczelni, przedstawiały się następująco:

- stypendia socjalne – od 85 zł do 1.470 zł;
- stypendia specjalne dla osób niepełnosprawnych – od 100 do 500 zł (w zależności od stopnia niepełnosprawności);
- stypendia rektora dla najlepszych studentów – od 250 zł do 720 zł;
- zapomogi – od 100 zł do 3.000 zł;
- dodatek mieszkaniowy (m.in. tzw. „dopłata” do mieszkania w akademiku lub prywatnej kwaterze) – od 100 do 420 zł.

b) system pomocy materialnej dla:

- **uczących się dzieci i młodzieży** funkcjonował w 80% **gmin** i 42% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego – do systemu pomocy materialnej można zaliczyć: stypendia socjalne, stypendia losowe, stypendia motywacyjne, stypendia naukowe, stypendia sportowe, stypendia wójta gminy/burmistrza miasta, artystyczne stypendium dla uczniów klas I szkół ponadgimnazjalnych, zasilki szkolne, wydawanie gorących posiłków w szkołach, nieodpłatna wyprawka szkolna, zakup biletów miesięcznych, odzieży sportowej. W obszarze działalności Stowarzyszenia Barciańska Inicjatywa Oświatowa istnieje fundusz stypendialny „Bartek”, w ramach którego dzieci szczególnie uzdolnione mogą ubiegać się o stypendium. Warto także wspomnieć o wsparciu realizacji zadania publicznego pn.: Udzielanie stypendiów absolwentom gimnazjów, uczniom szkół ponadgimnazjalnych, studentom pochodzącym z terenu powiatu, osiągającym wysokie wyniki w nauce i znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej. Projekt realizowany przez Fundację „Fundusz Ziemi Olsztyńskiej” z siedzibą w Olsztynie. Ponadto Gmina Miasto Elbląg realizowała „Miejski program wspierania edukacji oraz wyrównywania szans edukacyjnych dzieci i młodzieży”;
- **studiującej młodzieży z rodzin najuboższych z uwzględnieniem dzieci szczególnie uzdolnionych** w 11% **gmin** i 21% **powiatów** województwa: np. stypendia sportowe, sportowo-socjalne, artystyczno-socjalne, naukowo-socjalne, nagrody burmistrza dla młodzieży szczególnie uzdolnionej. Warto wspomnieć o działalności Goldapskiego Funduszu Lokalnego, który pozyskuje fundusze na stypendia dla zdolnych, ubogich studentów, jak również Fundacji Rozwoju Regionu Łukta, która realizuje dla studentów program „Stypendia pomostowe”.

III. Poziom wskaźników przyjętych dla celu operacyjnego 1.1. prezentuje się następująco:

Tabela 5 Wskaźniki służące ocenie realizacji celu operacyjnego 1.1. SPS WW-M

Wskaźnik	Wartość wskaźnika			
	2012	2013	2014	2015
% osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z powodu braku umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej placówki opiekuńczo-wychowawcze (w stosunku do ogólnej liczby osób objętych pomocą społeczną w województwie)	Ustawą z dnia 9 czerwca 2011 r. o <i>wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej</i> uchylono art. 7 pkt 10 ustawy o <i>pomocy społecznej</i> . w związku z powyższym od roku 2012 w katalogu powodów przyznania pomocy w sprawozdaniu MPiPS-03 nie występuje powód: „brak umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej placówki opiekuńczo-wychowawcze”			
Współczynnik skolaryzacji brutto w % (na poziomie szkoły podstawowej, gimnazjalnej, ponadpodstawowej i ponadgimnazjalnej)	szkoła podstawowa: 97,44	szkoła podstawowa: 96,41	szkoła podstawowa: 92,07	szkoła podstawowa: 88,14
	gimnazjum: 99,49	gimnazjum: 98,85	gimnazjum: 97,60	gimnazjum: 97,53
	zasadnicza szkoła zawodowa: 16,33	zasadnicza szkoła zawodowa: 15,76	zasadnicza szkoła zawodowa: 17,19	zasadnicza szkoła zawodowa: 17,16
	liceum ogólnokształcące: 56,89	liceum ogólnokształcące: 55,28	liceum ogólnokształcące: 53,89	liceum ogólnokształcące: 52,61
	zawodowa i okołozawodowa: 42,61	zawodowa i okołozawodowa: 41,68	zawodowa i okołozawodowa: 41,32	zawodowa i okołozawodowa: 41,32
	szkoła policealna: 19,11	szkoła policealna: 16,73	szkoła policealna: 17,00	szkoła policealna: 15,95

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

Cel operacyjny 1.2.

Rodziny coraz lepiej funkcjonują dzięki dobrym warunkom społeczno-instytucjonalnym.

W ramach wskazanego celu operacyjnego 1.2. wyznaczono do realizacji w SPS WW-M następujące działania:

- 1.2.1. Podejmowanie działań na rzecz wspierania rodzin z dziećmi oraz zapobieganie dysfunkcjom w rodzinie.
- 1.2.2. Wzmacnianie profesjonalnego i kompleksowego poradnictwa rodzinnego oraz dostępności do specjalistów pracujących z rodziną zwłaszcza na terenach wiejskich.
- 1.2.3. Wprowadzanie nowych form i metod pracy z rodziną.
- 1.2.4. Wsparcie kadr pomocy i integracji społecznej w ramach różnych form dokształcania (np. szkolenia, warsztaty, kursy) z zakresu pracy z rodziną.
- 1.2.5. Rozwój i promowanie form opieki zastępczej i rodzinnej.
- 1.2.6. Wspieranie społecznej i zawodowej aktywności w zaspokajaniu potrzeb życiowych rodzin.

Działania podejmowane w ramach ww. celu operacyjnego:

- I. Analiza ankiet nadesłanych przez OPS-y i PCPR-y pozwala stwierdzić, że w ramach działań podjętych w obrębie celu operacyjnego 1.2. SPS WW-M przez samorządy gminne i powiatowe województwa warmińsko-mazurskiego osiągnięto wyniki o charakterze „twardym”, które prezentuje poniższa tabela.

Tabela 6 „Twarde” wyniki podjętych działań w ramach celu operacyjnego 1.2. SPS WW-M przez samorządy gminne i powiatowe województwa warmińsko-mazurskiego

Lp.	Miernik	Samorządy gminne		Samorządy powiatowe	
		2012	2015	2012	2015
1	Liczba specjalistów pracujących z rodziną OGÓŁEM .	515	497	66	112
2	Liczba specjalistów pracujących z rodziną na terenach wiejskich.	215	238	52	60
3	Liczba pracowników kadr pomocy i integracji społecznej wspartych w ramach różnych form kształcenia z zakresu pracy z rodziną OGÓŁEM	729	767	226	290

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie województwa warmińsko-mazurskiego

- II. W ramach działań podjętych w obrębie celu operacyjnego 1.2. SPS WW-M w roku 2015 wyróżnia się dane o charakterze „miękkim”, w tym:

- 1) podejmowanie działań na **rzecz wspierania rodzin z dziećmi oraz zapobieganie dysfunkcjom w rodzinie**, m.in.:

- a) inicjatywa **Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego**:

- w dniu 4 listopada 2014 r. Zarząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego Uchwałą Nr 58/676/14/IV przyjął do realizacji Projekt „Warmia i Mazury dla Dużej Rodziny”, który zakłada stworzenie katalogu miejsc przyjaznych rodzinie – placówek, instytucji, firm proponujących tańsze usługi, produkty i artykuły rodzinom wielodzietnym, których status został potwierdzony Ogólnopolską Kartą Dużej Rodziny. Każdy członek rodziny wielodzietnej posiadający Kartę Dużej Rodziny może korzystać z tańszej oferty Partnerów, których lista dostępna jest na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. W oparciu o zawarte z Partnerami Projektu porozumienia, członkom rodzin wielodzietnych przysługują uprawnienia m.in. w postaci tańszych biletów wstępu na wydarzenia kulturalne, zniżek na dodatkowe zajęcia edukacyjne oraz uprawnienia w zakresie oferty rekreacyjnej, turystycznej i innej. W przedsięwzięciu biorą udział wszystkie instytucje i firmy otwarte na inicjatywy społeczne i przyjazne rodzinie.

W roku 2015 do Projektu „Warmia i Mazury dla Dużej Rodziny” przystąpiło 21 instytucji. Łączna liczba osób, które skorzystały z szeregu ulg/uprawnień w roku 2015 wyniosła 6.261.

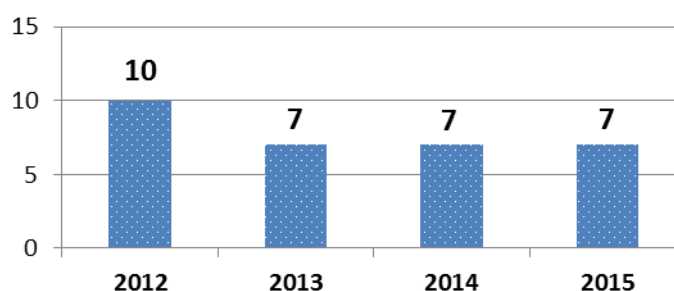
- b) zdecydowana większość **samorządów gminnych i powiatowych** podejmowała działania na rzecz wspierania rodzin z dziećmi (odpowiednio: 87% gmin i 79% powiatów) oraz zapobieganie dysfunkcjom w rodzinie (analogicznie: 79% i 79%):

- podejmowane inicjatywy dotyczyły przede wszystkim: działalności pracowników socjalnych, asystentów rodziny oraz koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej, udzielania porad przez specjalistów (w tym: wsparcia pedagogicznego, psychologicznego, prawnego), organizacji festynów rodzinnych, prowadzenia grup wsparcia oraz realizacji różnego typu szkoleń, pogadanek, konsultacji i treningów, warsztatów dla rodziców, wyjazdów integracyjno-edukacyjnych dla rodziców/opiekunów z dziećmi, i in.,

DO CIEKAWYCH INICJATYW MOŻNA ZALICZYĆ m.in.:

- w powiecie bartoszyckim odbyły się warsztaty „Dyscyplina z sercem” w ramach programu działań profilaktycznych w zakresie promowania i wdrażania prawidłowych metod wychowawczych w rodzinach zagrożonych przemocą w powiecie bartoszyckim na lata 2015-2016.;
 - realizację Programu: „Równy start dla najmłodszych” tj. zapewnienie dostępu do bezpłatnego przedszkola dzieciom z rodzin najuboższych, wieloproblemowych połączony z pedagogizacją rodziców – realizowany przez MOPS w Dobrym Mieście, Dobromiejskie Stowarzyszenie Inicjatyw Społecznych, Punkt przedszkolny „Marysieńka”, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski oraz Europejski Fundusz Rozwoju Wsi;
 - realizację „Programu wzmacniania rodzin” – forma warsztatowa, którą objęto 11 rodzin w Olsztynku;
- 2) wzmacnianie **profesjonalnego i kompleksowego poradnictwa rodzinnego** oraz **dostępności do specjalistów pracujących z rodziną** zwłaszcza na terenach wiejskich, m.in.:
- a) profesjonalne i kompleksowe poradnictwo rodzinne:
- funkcjonowało w 49% **gmin** i 84% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego, które obejmowało zagadnienia z zakresu prawa, terapii, logopedii i psychologii;
 - liczba poradni rodzinnych funkcjonujących na terenie powiatów województwa warmińsko-mazurskiego w roku 2012 wynosiła 10, w kolejnym roku uległa ona zmniejszeniu o 3 podmioty i w ostatnich trzech latach utrzymuje się na stałym poziomie, wynosząc 7, co przedstawia poniższy wykres:

Wykres 5 Liczba powiatowych poradni rodzinnych funkcjonujących na terenie województwa warmińsko-mazurskiego w latach 2012-2015



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z badań ankietowych Biura ds. wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej ROPS

- ponadto poradnictwo rodzinne na terenie województwa realizowane było w różnych formach i miejscach, np. przez: katolickie poradnie rodzinne przy parafiach, powiatowe punkty konsultacyjno-informacyjne, ośrodki interwencji kryzysowej oraz w strukturach PCPR oraz w miarę posiadanych możliwości przez ośrodki pomocy społecznej;
- dużym wsparciem był system specjalistycznej pomocy rodzinom, świadczony poprzez ŚDS i DDP, których liczbę w regionie w poszczególnych latach obrazuje poniższa tabela

Tabela 7 Liczba środowiskowych domów samopomocy i dziennych domów pomocy w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2012-2015

Wyszczególnienie	Lata			
	2012	2013	2014	2015
Środowiskowe domy samopomocy <i>Liczba miejsc</i>	57+4 filie 2.557	62 + 4 filie 2.799	63 + 4 filie 3.049	65+4 filie 3.281 miejsc dziennego pobytu + 62 miejsc całodobowe
Dzienne domy pomocy <i>Liczba miejsc</i>	21 930	21 930	20 845	24 935

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie województwa warmińsko-mazurskiego

- b) z przesłanych ankiet wynika, że w 33% **gmin** oraz w większości **powiatów** – 68%, jest dobra **dostępność do specjalistów pracujących z rodziną**, jednak ze sprawozdań częściowych z samorządów lokalnych w odniesieniu do terenów wiejskich to samo sformułowanie odnosi się jedynie do 21% gmin i 42% powiatów, ponadto:
- ze sprawozdań częściowych z samorządów lokalnych województwa wynika również, że w przypadku powiatów specjaliści mają dyżury w określone dni tygodnia (każda osoba z terenu danego powiatu ma możliwość skorzystania z ich wsparcia, w przypadku braku możliwości dojazdu, specjaliści udają się do miejsca zamieszkania konkretnej osoby/rodziny), natomiast w gminach dyżury prawnika oraz psychologa odbywają się 1-3 razy w miesiącu, część gmin kieruje klientów do podmiotów powiatowych lub gmin ościennych;
 - niektóre gminy zwróciły uwagę na brak terapeutów (ich funkcje wykonują w ograniczonym zakresie pracownicy socjalni), ograniczone środki lub ich brak na zatrudnienie specjalistów (np. psychiatry dziecięcego, terapeuty rodzinnego, seksuologa), problemy komunikacyjno-transportowe, fakt oddalenia (25 km) poradni psychologiczno-pedagogicznej;
 - używano określenia „słaba”, „bardzo zła” w odniesieniu do dostępności do specjalistów pracujących z rodziną na obszarach wiejskich lub też wskazywano na jej brak;
 - poradnictwo rodzinne świadczone jest według potrzeb przez pracowników socjalnych, psychologa oraz koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej;
- 3) **nowe formy i metody pracy z rodziną** wprowadzono w 30% **gmin** i 32% **powiatów**, obejmując przede wszystkim: asystentów rodziny, koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej, Konferencję Grupy Rodzinnej, elementy Terapii Skoncentrowanej na Rozwiązaniach, mediacje,

- pracę socjalną, grupy wsparcia, metodę indywidualnych przypadków, kontrakty socjalne, posiedzenia zespołów, szkoła dla rodziców, grupy wsparcia dla rodziców, zajęcia w KIS;
- 4) działania podejmowane w zakresie **wsparcia kadr pomocy i integracji społecznej w ramach różnych form kształcenia** (np. szkolenia, warsztaty, kursy) z zakresu pracy z rodziną:
- a) ważnym zadaniem przyczyniającym się do wzmocnienia realizacji polityki społecznej w województwie, w oparciu o art. 21 pkt 2 ustawy o *pomocy społecznej*, jest **organizowanie szkoleń zawodowych kadr pomocy społecznej** – w 2015 roku ze środków z budżetu Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego przeprowadzono i współorganizowano 9 szkoleń dla pracowników jednostek organizacyjnych pomocy i integracji społecznej, w tym m.in. OPS, PCPR, ŚDS, DPS, placówek opiekuńczo-wychowawczych (łącznie przeszkolono 309 osób;
- 5) działania w zakresie **rozwoju i promocji form opieki zastępczej i rodzinnej**, m.in.:
- a) w związku z wejściem w życie od stycznia 2012 r. ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o *wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*, **Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego** realizuje szereg zadań w tym zakresie. Jednym z nich jest m.in. opracowanie programu dotyczącego wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej oraz promowanie nowych rozwiązań w tym obszarze:
 - wyrazem tej polityki było m.in. przyjęcie Uchwałą Nr XXIV/473/13 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 26 lutego 2013 r. *Wojewódzkiego Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2013-2017*. Program jest realizowany przy współpracy z lokalnymi samorządami, instytucjami i placówkami, organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami, które zajmują się sprawami rodziny. W ramach realizacji ww. programu podjęto szereg działań i inicjatyw mających na celu szeroko rozumiane pojęcia wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
 - w roku 2015 wiele spotkań i seminariów poświęcono problemowi współpracy asystenta rodziny i koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej. Wydarzenia te miały na celu podkreślenie wagi wspólnego działania tych dwóch profesji. Ważniejszym ze spotkań z tego cyklu było spotkanie dotyczące wypracowania zasad współpracy **instytucji pomocy społecznej** oraz **sądów** – pracujących na rzecz dziecka i rodziny w województwie warmińsko-mazurskim. Jednym z elementów spotkania było omówienie aktualnego stanu współpracy instytucji takich jak sądy, prokuratura, powiatowe centra pomocy rodzinie. Wzięło w nim udział 87 osób – dyrektorzy PCPR z terenu województwa warmińsko-mazurskiego, sędziowie sądów rodzinnych, przedstawiciele kuratorskiej służby sądowej, przedstawiciele konwentu ośrodków pomocy społecznej oraz Wydziału Polityki Społecznej Warmińsko-Mazurskiego Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie.
 - b) w obszarze działań na rzecz rodziny w oparciu o zapisy ustawy o *wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*, **Samorząd Województwa** w ramach zadania zleconego z zakresu administracji rządowej powołał z dniem 31 grudnia 2011 r. nową jednostkę organizacyjną – Warmińsko-Mazurski Ośrodek Adopcyjny w Olsztynie. Funkcjonuje on od 1 stycznia 2012 roku wraz z filiami w Elku i Elblągu:
 - w ramach wsparcia pracy Warmińsko-Mazurskiego Ośrodka Adopcyjnego w Olsztynie zorganizowano szereg spotkań mających na celu rozwój współpracy m.in. z kuratorami, koordynatorami rodzinnej pieczy zastępczej, jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej, m.in. w zakresie wspierania rozwoju

dziecka umieszczonego w pieczy zastępczej, podniesienia jakości usług opiekuńczych świadczonych przez rodziny zastępcze, a także tworzenia kompleksowego systemu wsparcia rodziny i pieczy zastępczej w oparciu o współpracę PCPR, Sądu i Prokuratury;

- wśród najważniejszych zadań omawianego podmiotu można wymienić m.in.:
 - ✓ przysposobienia dzieci – w roku 2015 zgłoszono 440 dzieci z uregulowaną sytuacją prawną, do przysposobienia zakwalifikowano 182 dzieci, natomiast dla 131 dzieci pozyskano rodziny przysposabiające, w tym 106 dzieci to przysposobienie krajowe, 25 dzieci – przysposobienie międzynarodowe;
 - ✓ kwalifikacje kandydatów na rodziny adopcyjne – w 2015 roku zgłosiło się 131 rodzin i 4 osoby samotne zainteresowane przysposobieniem dzieci. Gotowość do podjęcia procedury przysposobienia oraz spełnianie warunków formalnych prezentowało 56 rodzin i 3 osoby samotne, które zostały zakwalifikowane na szkolenie. Przeszkolono 45 par i 3 osoby samotne, dodatkowo doszkolenie otrzymało 13 par. Kwalifikacje na przysposabiających otrzymało 116 osób (57 małżeństw i 2 osoby samotne);
 - ✓ promowanie idei adopcji poprzez: wydawane materiały promocyjne, informacje na portalach internetowych, wywiady w mediach lokalnych, organizację „otwartych dni”;
 - ✓ w kwietniu i maju 2015 r. Ośrodek zorganizował akcję promocyjną w Olsztynie, Elblągu i Elku po hasłem ADOPCJA = RODZINA. Dzięki powyższym działaniom rola Ośrodka Adopcyjnego w zaspakajaniu potrzeb rozwojowych dzieci porzuconych jest coraz bardziej znana i rozumiana przez środowisko lokalne;
 - ✓ uczestniczono w 746 posiedzeniach Zespołów ds. okresowej oceny sytuacji dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych i pieczy zastępczej, na których omówiono sytuację 3.434 dzieci;
 - ✓ psychologowie Ośrodka udzielili wsparcia 36 kobietom sygnalizującym zamiar oddania dziecka do adopcji;
 - ✓ kandydaci na przysposabiających otrzymali 446 porad, natomiast rodziny adopcyjne otrzymały pomoc 151 razy;
 - ✓ prowadzenie Wojewódzkiego Banku Danych;
 - ✓ przeprowadzenie szkoleń dla kandydatów na rodziców zastępczych;
 - ✓ prowadzenie grupy wsparcia dla rodziców adopcyjnych.
- c) 28% **samorządów gminnych** i 95% **samorządów powiatowych** promowało formy opieki zastępczej i rodzinnej poprzez:
 - kampanie w lokalnych mediach (ogłoszenia i wywiady w prasie, radio);
 - zamieszczanie informacji na stronach internetowych, tablicach informacyjnych, słupach ogłoszeniowych;
 - rozpowszechnianie materiałów informacyjno-edukacyjnych, plakatów, ulotek, broszur (w autobusach komunikacji miejskiej, wrzucanie do skrzynek pocztowych w blokach i domach);
 - przekazywanie informacji podczas lokalnych imprez, przygotowanie specjalnych stoisk promocyjnych (np. podczas Warmińsko-Mazurskich Dni Rodziny, festynów rodzinnych) oraz w ramach ogłoszeń parafialnych w kościołach;

- bieżące informowanie klientów podczas pracy socjalnej;
 - w powiecie giżyckim – reklamy na samochodach służbowych;
- 6) działania związane ze **wsparciem społecznym i zawodowym aktywności w zaspokajaniu potrzeb życiowych rodzin** podejmowały następujące podmioty:
- a) **Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego** w ramach realizacji Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020 w zakresie Osi priorytetowej 11 Włączenie społeczne:
- wsparcie ukierunkowane jest na aktywizację społeczną oraz zawodową osób doświadczających ubóstwa i wykluczenia społecznego z różnych przyczyn m.in. bezrobocia, niepełnosprawności, a także braku dostępu do wysokiej jakości usług publicznych. Celami szczegółowymi Osi priorytetowej 11 są:
 - ✓ Aktywne włączenie osób zagrożonych ubóstwem i/lub wykluczeniem społecznym poprzez poprawę i wzmocnienie ich sytuacji społeczno-zawodowej;
 - ✓ Zwiększenie dostępności usług zdrowotnych;
 - ✓ Zwiększenie dostępności usług społecznych dla osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym;
 - ✓ Wzrost zatrudnienia poprzez rozwój ekonomii społecznej;
 - w ramach Osi priorytetowej Włączenie społeczne w 2015 roku ogłoszono nabór na 4 konkursy w ramach następujących Poddziałañ:
 - ✓ 11.1.1 Aktywizacja społeczna i zawodowa osób wykluczonych oraz zagrożonych wykluczeniem społecznym – typ 1 projektów (wsparcie o charakterze społecznym, zawodowym, edukacyjnym, zdrowotnym) – alokacja przeznaczona na konkurs: 35 mln zł;
 - ✓ 11.1.1 Aktywizacja społeczna i zawodowa osób wykluczonych oraz zagrożonych wykluczeniem społecznym – typ 2 projektów (finansowanie funkcjonowania podmiotów integracji społecznej) – alokacja przeznaczona na konkurs: 10 mln zł;
 - ✓ 11.2.3 Ułatwienie dostępu do usług społecznych, w tym integracja ze środowiskiem lokalnym – alokacja przeznaczona na konkurs: 20 mln 500 tys. zł;
 - ✓ 11.3.1 Wsparcie przedsiębiorczości społecznej – alokacja przeznaczona na konkurs: 42 mln. zł.
 - nabór w ramach powyższych Poddziałañ rozpoczął się w dniu 31 grudnia 2015 roku. W ramach przedmiotowych konkursów złożono ogółem 79 wniosków dofinansowanie, tj.:
 - ✓ Poddziałanie 11.1.1 typ 1 projektów – 45 wniosków;
 - ✓ Poddziałanie 11.1.1 typ 2 projektów – 10 wniosków;
 - ✓ Poddziałanie 11.2.3 – 20 wniosków;
 - ✓ Poddziałanie 11.3.1 – 4 wnioski.
- Rozstrzygnięcie konkursów zaplanowane zostało w 2016 roku.
- b) celem wszystkich działań publicznych służb zatrudnienia, w tym także **Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Olsztynie**, jest łagodzenie skutków bezrobocia poprzez wsparcie osób pozostających bez pracy w celu doprowadzenia ich do podjęcia zatrudnienia i tym samym do zwiększenia możliwości zaspokajania potrzeb życiowych ich samych oraz ich rodzin;

- c) na rzecz wspierania aktywności społecznej, 62% **samorządów gminnych** i 64% **samorządów powiatowych** oraz zawodowej (odpowiednio: 68% i 53%) w zaspokajaniu potrzeb życiowych rodzin, zrealizowano m.in.:
- pracę socjalną i poradnictwo specjalistyczne dla osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym;
 - zapewniano wsparcie asystentów rodziny oraz ciągłą pracę koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej;
 - motywowano rodziny do udziału w życiu społecznym poprzez włączenie się do aktywnego spędzania wolnego czasu – udział w pikniku rodzinnym;
 - współpracowano z instytucjami w zakresie aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych i nieaktywnych zawodowo (szkolenia, zatrudnienie w ramach prac społecznie użytecznych, prac interwencyjnych, robót publicznych i staży);
 - kierowano i zapewniano transport do ŚDS, gdzie podejmowane są takie działania jak trening umiejętności życiowych;
 - realizowano „pomoc sąsiedzka” np. angażowano podopiecznych GOPS w Markusach w pomoc osobom wymagającym opieki osób trzecich w celu zmiany wizerunku osoby korzystającej ze świadczeń pomocy społecznej w odbiorze społeczności lokalnej oraz wzrostu samooceny wśród pomagających;
 - zapewniano opiekę dzieciom w przedszkolach, aby wspomóc ich rozwój społeczny i edukacyjny, wyrównać szanse edukacyjne, jak również umożliwić mamom szukanie lub podjęcie pracy zawodowej, pomoc w pozyskiwaniu zatrudnienia lub kierowanie do zatrudnienia subsydiowanego, aby pogodzić rolę rodzica i pracownika;
 - opłacano koszty pobytu w internatach dzieci uczących się w szkołach ponadgimnazjalnych.

III. Poziom wskaźników przyjętych dla celu operacyjnego 1.2. prezentuje się następująco:

Tabela 8 Wskaźniki służące ocenie realizacji celu operacyjnego 1.2. SPS WW-M

Wskaźnik	Wartość wskaźnika			
	2012	2013	2014	2015
Współczynnik aktywności zawodowej ogółem (w%)	51,4	52,0	51,1	52,1
Liczba rodzin zastępczych	2.113	2.078	2.000	1.925
Liczba dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych	3.147	3.320	3.101	2.961

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL oraz sprawozdania rzeczowo-finansowego MRPiPS z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej wg stanu na dzień 31.12.2015 r. składanego przez powiaty.

Cel operacyjny 1.3.

Rodzina silniejsza i odpowiedzialna za swój los, tworząca lepsze warunki prawidłowego rozwoju i opieki wszystkim swoim członkom.

W ramach wskazanego celu operacyjnego 1.3. wyznaczono do realizacji w SPS WW-M następujące działania:

- 1.3.1. Inicjowanie działań na rzecz pomocy rodzinom znajdującym się w kryzysie w zakresie odpowiedzialności za los rodziny i dzieci.
- 1.3.2. Promowanie rodziny jako wartości w ramach wspierania i organizowania różnych inicjatyw (np. Dni Rodziny, konkursy, warsztaty).
- 1.3.3. Opracowanie oraz realizacja programów i projektów przez podmioty działające na rzecz rodziny.
- 1.3.4. Współpraca podmiotów pracujących na rzecz rodziny z mediami, organizacjami pozarządowymi, szkołami w zakresie kreowania i upowszechniania pozytywnych wzorców funkcjonowania rodziny.
- 1.3.5. Popularyzowanie i promowanie modelu zdrowego stylu życia.
- 1.3.6. Inicjowanie działań samorządów lokalnych na rzecz rozwiązywania problemów rodziny.

Działania podejmowane w ramach ww. celu operacyjnego:

- I. Analiza ankiet nadesłanych przez OPS-y i PCPR-y pozwala stwierdzić, że w ramach działań podjętych w obrębie celu operacyjnego 1.3. SPS WW-M przez samorzady gminne i powiatowe województwa warmińsko-mazurskiego osiągnięto wyniki o charakterze „twardym”, które prezentuje poniższa tabela.

Tabela 9 „Twarde” wyniki podjętych działań w ramach celu operacyjnego 1.3. SPS WW-M przez samorzady gminne i powiatowe województwa warmińsko-mazurskiego

Lp.	Miernik	Samorzady gminne		Samorzady powiatowe	
		2012	2015	2012	2015
1	Liczba podmiotów, które realizują programy i projekty na rzecz rodziny	454	476	27	21
2	Liczba programów realizowanych przez podmioty działające na rzecz rodziny	390	283	30	19
3	Liczba osób objętych programami realizowanymi przez podmioty działające na rzecz rodziny	38.187	39.757	1.416	931
4	Liczba projektów realizowanych przez podmioty działające na rzecz rodziny	242	199	21	7
5	Liczba osób objętych projektami realizowanymi przez podmioty działające na rzecz rodziny	18.369	11.352	672	1.993

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie województwa warmińsko-mazurskiego

- II. W ramach działań podjętych w obrębie celu operacyjnego 1.3. SPS WW-M w roku 2015 wyróżnia się dane o charakterze „miękkim”, w tym:
 - 1) inicjowanie działań **na rzecz pomocy rodzinom znajdującym się w kryzysie w zakresie odpowiedzialności za los rodziny i dzieci:**
 - a) od 2012 r. realizowany jest rządowy Program asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej. Dzięki niemu gminy i powiaty mogą uzyskać środki na

dofinansowanie zatrudnienia asystentów rodziny oraz koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej. Zadania związane ze wspieraniem rodziny i pieczą zastępczą na poziomie gminy realizowane są w szczególności przez asystentów rodziny. W 2015 roku 115 jednostek z terenu województwa warmińsko-mazurskiego dostało dofinansowanie w ramach programu „Asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej” – edycja 2015, na łączną kwotę 2.965.278 zł. Liczba asystentów rodziny w 2015 roku wyniosła 207 osób. Objęli oni wsparciem 2.298 rodzin. 20 jednostek z terenu województwa warmińsko-mazurskiego otrzymało natomiast dofinansowanie w ramach konkursu „Koordynator rodzinnej pieczy zastępczej”. Łączna kwota przyznanych dotacji wyniosła 1.035.388 zł. W 2015 roku w województwie zatrudniano 95 koordynatorów pieczy zastępczej⁴;

- b) w 74% **gmin** i 68% **powiatów** podejmowane były działania na rzecz pomocy rodzinom znajdującym się w kryzysie w zakresie odpowiedzialności za los rodziny i dzieci, zwłaszcza w formie pracy socjalnej i pedagogicznej, udzielonego poradnictwa prawnego, terapeutycznego i psychologicznego, wnioskowania o przydzielenie kuratora, zobowiązanie do podjęcia leczenia odwykowego, działalności zespołów interdyscyplinarnych, organizacji akcji charytatywnych w celu zakupu paczek żywnościowych dla dzieci niepełnosprawnych, zapewnienie pomocy finansowej i rzeczowej, organizacji warsztatów podwyższających kompetencje z zakresu pełnienia ról rodzinnych, funkcjonowania mieszkań socjalnych i chronionych oraz objęcia rodzin opieką pracowników socjalnych oraz asystentów rodziny;
- 2) **promowanie rodziny jako wartości** w ramach wspierania i organizowania różnych inicjatyw (np. Dni Rodziny, konkursy, warsztaty):
- c) **Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego** realizując zapisy ustawy *o samorządzie województwa*, dotyczące polityki prorodzinnej, przyjął i obecnie wdraża *Wojewódzki Program Polityki Prorodzinnej na lata 2012-2016*. W ramach realizacji działań ww. programu będących odpowiedzią na potrzebę wzmocnienia rodziny w jej prawidłowym funkcjonowaniu, istotnym przedsięwzięciem inicjowanym i organizowanym przez Samorząd Województwa są **Warmińsko-Mazurskie Dni Rodziny**:
- odbywają się one corocznie od 1999 roku na przełomie maja i czerwca, służąc integracji rodzin i społeczności lokalnych;
 - w 2015 roku odbyły się XVII Warmińsko-Mazurskie Dni Rodziny, które przebiegły pod hasłem „Rodzina drogowskazem życia”;
 - organizatorami Warmińsko-Mazurskich Dni Rodziny był Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego oraz działająca przy Marszałku Województwa Rada ds. Rodzin Województwa Warmińsko-Mazurskiego, przy współpracy z Katolickim Stowarzyszeniem „Civitas Christiana” w Olsztynie oraz Warmińsko-Mazurskim Urzędem Wojewódzkim;
 - w skład Komitetu Honorowego weszli: Marszałek Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Wojewoda Warmińsko-Mazurski oraz Metropolita Warmiński;
 - systematyczny kontakt z lokalnymi organizatorami oraz szeroka promocja przedsięwzięcia (m.in. poprzez biuletyn wydawany dwa razy do roku i plakat) sprawiają, że każdym Warmińsko-Mazurskim Dniem Rodziny towarzyszy wiele różnorodnych inicjatyw m.in. konferencje, seminaria, warsztaty, festyny, pikniki, rajdy rowerowe, biegi uliczne, przedstawienia, koncerty. W 2015 roku odbyło się

⁴ Dane z dokumentu: „Ocena zasobów pomocy społecznej na rok 2015 dla województwa warmińsko-mazurskiego”.

- ponad tysiąc wydarzeń, w których organizację zaangażowało się prawie 700 różnych podmiotów m.in. szkół, przedszkoli, domów kultury, jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, organizacji pozarządowych;
- w ramach XVII Warmińsko-Mazurskich Dni Rodziny, jak co roku, przeprowadzono konkursy na szczeblu wojewódzkim: Wojewódzki Konkurs Literacki, Wojewódzki Konkurs Plastyczny oraz Grafiki Komputerowej, promowano także Konkurs „Ośmiu Wspaniałych” dotyczący wolontariatu młodzieżowego;
 - przedsięwzięcie to było szeroko upowszechniane i nagłaśniane dzięki mediom, tj. na łamach „Gazety Olsztyńskiej” tygodnika „Nasz Olsztyniak” i „Gość Niedzielny”, za pośrednictwem Oddziału Terenowego TVP S.A. w Olsztynie, w Radiu Olsztyn i Radiu Plus, z którymi Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego współpracuje;
- d) najwięcej – 73% **samorządów gminnych** i 84% samorządów powiatowych promowało rodzinę jako wartość w ramach wspierania i organizowania Dni Rodziny:
- DO CIEKAWYCH INICJATYW można zaliczyć m.in.:

- organizowanie biegów rodzinnych, rodzinnych rajdów rowerowych, spotkań integracyjnych, konferencji (m.in. „Dokąd zmierzasz rodzinno?” – MOPS Biskupiec), prelekcji, festynów, badań medyczno-profilaktycznych dla całej rodziny i pikników rodzinnych (m.in. w celu promocji rodzicielstwa zastępczego, których współorganizatorami były parafie, szkoły, domy pomocy społecznej);
- organizowanie konkursów: literacko-plastyczny „Rodzina Czasem Jest Zastępcza” (PCPR w Kętrzynie), skierowany do młodzieży „Stop przemocy w rodzinie” (PCPR w Olecku), konkurs plastyczny dla wychowanków pieczy zastępczej (PCPR w Olsztynie), recytatorskich, wokalnych, muzycznych, fotograficznych, filmowych, poetyckich z okazji Dnia Matki, itp.;
- zorganizowanie warsztatu „Rodzina najcieplejsze miejsce pod słońcem” (PCPR w Goldapi), warsztatu plastycznego „Szacunek wobec drugiego człowieka” w Szczytnie, warsztatów dotyczących uzależnień, dopalaczy i przemocy, zdrowego żywienia dla rodzin, z pierwszej pomocy i ratownictwa, dziennikarskich, wakacyjnych warsztatów tanecznych i teatralnych, warsztatów prowadzonych w placówkach oświatowych z dziećmi oraz rodzicami, w świetlicy wiejskiej i w szkole przez socjoterapeutę, warsztatów z psychologiem dla osób z rodzin zagrożonych przemocą w temacie komunikacja rodzic – dziecko, nauka radzenia sobie z trudnymi i agresywnymi zachowaniami, metody rozwiązywania konfliktów rodzinnych pomiędzy rodzeństwem, warsztatów z zakresu pełnienia ról rodzinnych;
- w ramach realizacji projektu „Blżej siebie – lokalnie przeciwko przemocy w rodzinie”, dofinansowanego ze środków MRPiPS w ramach m.in. Programu Osłonowego „Wspieranie Jednostek Samorządu Terytorialnego w Tworzeniu Systemu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie” oraz projektu Bliscy nie krzywdzą – bliscy kochają, zorganizowano w Bartoszycach dwa spotkania – warsztaty rodzinne. Zajęcia były przygotowane dla uczestników i ich rodzin w celu kształtowania odpowiednich relacji w rodzinie, umacniania więzi wielopokoleniowej;

- piknik Ciuchcią przez Mazury organizowany przez MOPS Elk, Centrum Aktywności Międzypokoleniowej, współfinansowany ze środków Rządowego Programu Na Rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014-2020;
- 3) opracowanie oraz realizacja **programów i projektów przez podmioty działające na rzecz rodziny**, m.in.:
 - a) przyjęcie Uchwałą Nr XXIV/473/13 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 26 lutego 2013 r. *Wojewódzkiego Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2013-2017*;
 - b) realizacja zadań wynikających z ustawy o *przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie* oraz określonych w Krajowym Programie Przeciwdziałania Przemocy odbywała się w ramach *Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Województwie Warmińsko-Mazurskim lata 2015-2020*, który był kontynuacją analogicznego programu realizowanego w latach 2011-2014;
 - c) w większości **gmin i powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego podmioty działające na rzecz rodziny realizowały różnego rodzaju programy i projekty, z czego:
 - wdrażane programy w gminach dotyczyły przede wszystkim: przeciwdziałania przemocy w rodzinie, rozwiązywania problemów alkoholowych i przeciwdziałania narkomani;
 - większość programów realizowanych w powiatach dotyczyła wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
 - gminy województwa warmińsko-mazurskiego realizowały:
 - ✓ Resortowy program „Maluch” – edycja 2015 (utworzenie miejsca opieki nad dziećmi w wieku do lat 3);
 - ✓ Resortowy program wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej na rok 2015 – asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej;
 - ✓ program „Pomoc państwa w zakresie dożywiania na lata 2014-2020” (dożywianie dzieci w szkołach), lokalne „Karty Dużej Rodziny”;
 - samodzielne gminne programy polityki prorodzinnej były realizowane przez 18 gmin; wybrane programy realizowane przez powiaty województwa warmińsko-mazurskiego:
 - ✓ Powiatowy program profilaktyczno-edukacyjny dla dzieci i młodzieży w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie (Powiat Działdowo);
 - ✓ „Program działań profilaktycznych, promowania i wdrażania prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie w powiecie giżyckim na rok 2015”;
 - ✓ Program profilaktyczno-edukacyjny dla rodziców „Wychowanie do miłości i szacunku” (realizator PCPR w Olecku);
 - wybrane programy realizowane przez gminy województwa warmińsko-mazurskiego:
 - ✓ „Wypoczywam razem z dzieckiem” zorganizowany przez Gminną Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych przy współpracy z GOPS Łukta;
 - ✓ w Gminie Orneta realizowano program wymiany międzynarodowej polsko-niemiecko-ukraińskiej: „Rodzinka PL” (zajęcia integracyjne dla uczniów i ich rodzin dotyczące wspólnego spędzania czasu);
 - projekty realizowane były przez organizacje pozarządowe i gminne jednostki organizacyjne w zakresie ochrony zdrowia, pomocy społecznej, kultury

- i ochrony dziedzictwa narodowego, zwalczania narkomanii, zajęć z dziećmi z rodzin patologicznych, kultury fizycznej i sportu (np. „Na karuzeli macierzyństwa”, „Poznaję siebie i swoje dziecko” i wiele innych);
- 4) współpraca podmiotów pracujących na rzecz rodziny z mediami, organizacjami pozarządowymi, szkołami **w zakresie kreowania i upowszechniania pozytywnych wzorców funkcjonowania rodziny**, m.in.:
- a) wyżej wymieniona tematyka była poruszana w programach informacyjnych i publicystycznych **Oddziału Telewizji Polskiej S.A. w Olsztynie** w zależności od organizowanych konferencji i kreowanych wydarzeń medialnych:
- informacje tego typu są powinnością i obowiązkiem telewizji publicznej w ramach pełnienia misji nadawcy publicznego. Przykładem są relacje z organizowanych aukcji charytatywnych, zbiórek dla potrzebujących rodzin oraz akcja Oddziału: „Okaż serce. Podaruj gwiazdkę”;
 - TVP Olsztyn promuje wydarzenia związane ze sprawami rodziny oraz zdrowego stylu życia obejmując patronatem medialnym imprezy związane z tą tematyką, co zobowiązuje do: zapowiedzi na antenie TVP3 Olsztyn, na stronach internetowych, przygotowania relacji reporterskiej do programu „Informacje” oraz rozmowy w programie „Opinie”. W 2015 r. Oddział patronował m.in.:
 - ✓ XXVII Narciarski Bieg Jaćwingów;
 - ✓ XI Bal charytatywny Wojewódzkiego Specjalistycznego Szpitala Dziecięcego w Olsztynie;
 - ✓ Aktywną Majówkę w Butrynach;
 - ✓ Charytatywną Sztafetę Integracyjną „O co biega?”;
 - ✓ Warmińsko-Mazurskie Dni Rodziny;
 - ✓ Imprezę „Jem owoce, piję mleko – w życiu zajdę daleko”;
 - ✓ Festyny rodzinne i charytatywne;
 - ✓ Konferencję „Weekend Zdrowia”;
 - ✓ Dzień dla Zdrowia;
 - ✓ Debatę „Stop zwolnieniom z wf-u”.
- b) **Regionalna Rozgłośnia w Olsztynie „Radio Olsztyn” S.A.** podejmowała następujące działania w zakresie współpracy z podmiotami działającymi na rzecz rodziny oraz promocji zdrowego stylu życia, w tym m.in.:
- słuchacze z terenu województwa (w tym szkoły i przedszkola) zostali zaproszeni do wspólnego malowania na wielkim obrazie Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy. Akcja została zorganizowana w Olsztynie i okolicach. Swoje kciuki odciskały na obrazie całe rodziny. W ten sposób rodzice przekazali dzieciom pozytywne wzorce, dotyczące pomocy innym. Obraz został wystawiony na aukcję charytatywną na antenie Radia Olsztyn;
 - Radio Olsztyn wspierało ogólnopolski turniej młodzieżowych drużyn piłki nożnej STOMIL CUP, zorganizowany w Hali Urania w Olsztynie z okazji Dnia Kobiet ogłoszono konkurs, w którym poszukiwano „Kobiety Niezwykłej” z Warmii i Mazur. Sylwetki kandydatek prezentowano zarówno na antenie jak i na stronie internetowej. Wśród kandydatek były osoby zajmujące się działalnością charytatywną, pracownice ośrodków pomocy społecznej, propagatorki zdrowego stylu życia;
 - została przygotowana relacja z Biegu Europejskiego w Olsztynie na jeziorem Ukiel – akcja promująca zdrowy i aktywny styl życia;

- Radio Olsztyn zorganizowało akcję: „Regionalny Test Wiedzy o pilce nożnej w Olsztynie”, w której ponad 200 uczestników wzięło udział w teście wiedzy. Wśród uczestników pojawiali się ojcowie wraz z synami, czego efektem była wspólna nauka poprzez zabawę;
 - udział w akcji charytatywnej „Majówka Rotariańska” na lotnisku w Olsztynie. W imprezie uczestniczyły całe rodziny;
 - została zorganizowana tygodniowa akcja: Radio Olsztyn na Fali – Pętla Żuławska (promocja aktywnego wypoczynku);
 - Radio Olsztyn zorganizowało „Test Wiedzy Historycznej o Regionie” w salach Ostródzkiego Zamku (udział całych rodzin, wspólna nauka poprzez zabawę);
 - odbyła się akcja „Śpiewamy kolędy z Radiem Olsztyn” – do udziału w wydarzeniu zaproszono słuchaczy Radia (w tym uczniów ze szkół podstawowych z Olsztyna i okolic wraz z rodzicami) w celu wspólnego śpiewania kolęd podczas Jarmarku Bożonarodzeniowego na Starym Mieście w Olsztynie
- oraz wiele innych wydarzeń.
- c) jednym z elementów działań na rzecz wspierania rodziny w województwie warmińsko-mazurskim jest wydawany cyklicznie **Biuletyn Rady ds. rodzin województwa warmińsko-mazurskiego**. W latach 2012-2015 ukazało się osiem numerów tej publikacji: 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34 i 35. Zawierały m.in. informacje dotyczące przebiegu Warmińsko-Mazurskich Dni Rodziny w środowiskach lokalnych, ze szczególnym uwzględnieniem relacji z Inauguracji oraz Zakończenia Dni, danych statystycznych dotyczących przebiegu Dni, dokumentacji fotograficznej wybranych przedsięwzięć z terenu województwa oraz informacji o organizowanych konkursach wojewódzkich i ogólnopolskich;
- d) podmioty działające na rzecz rodziny podejmowały **współpracę w zakresie kreowania i upowszechniania pozytywnych wzorców funkcjonowania rodziny**: z mediami (w 32% **gmin** i 42% **powiatów**), organizacjami pozarządowymi (w 34% **gmin** i 37% **powiatów**), szkołami (w 52% **gmin** i 58% **powiatów**), m.in.:
- poprzez informacje w lokalnej prasie o formach wsparcia i zrealizowanych działaniach, publikacje zaproszeń do udziału w różnego rodzaju przedsięwzięciach, relacje w lokalnej prasie i telewizji o bieżących wydarzeniach z zakresu działalności jednostek organizacyjnych pomocy i integracji społecznej;
 - poprzez realizację wspólnych programów/projektów, współorganizację imprez integracyjnych, festynów rodzinnych, konkursów (plastycznych, fotograficznych, bożonarodzeniowych);
- 5) popularyzowanie i promowanie **modelu zdrowego stylu życia** w województwie warmińsko-mazurskim:
- a) **Kuratorium Oświaty w Olsztynie** podejmowało następujące działania:
- przyznawanie szkołom i placówkom Certyfikatu „Szkoła promująca zdrowie”. Wspierano również działania szkół będących w sieci „Szkół promujących zdrowie”;
 - przyznawanie Certyfikatu „Szkoła przyjazna środowisku” – jednym z warunków uzyskania wyróżnienia jest promowanie przez szkołę zdrowego stylu życia;
 - opublikowanie na stronie internetowej Kuratorium Oświaty w Olsztynie informacji o:

- ✓ szóstej edycji programu edukacyjnego „Żyj smacznie i zdrowo” promującego prawidłowe żywienie i zdrowy styl życia wśród gimnazjalistów;
 - ✓ konferencji ZŁAP ZAJAWKĘ NA SPORT organizowanej przez Wojewodę Warmińsko-Mazurskiego;
 - ✓ programie badań przesiewowych sluchu u dzieci rolników ze szkół podstawowych położonych na terenie gmin wiejskich (celem programu było wczesne wykrycie zaburzeń sluchu, przede wszystkim u dzieci rozpoczynających naukę w szkole);
 - ✓ badaniach ankietowych ZDROWIE i SZKOŁA Instytutu Matki i Dziecka;
 - ✓ siódmej edycji kampanii na rzecz dobrego chleba i zdrowego stylu życia w szkole (organizator Fundacja Dobre Życie);
 - ✓ spotkaniach konsultacyjnych dotyczących tworzonego projektu rekomendacji osób/grup bezpośrednio zaangażowanych w proces edukacji dzieci głuchych w Polsce w ramach projektu „W stronę edukacji dwujęzycznej dzieci głuchych”; programie „Owoce i warzywa w szkole”;
 - przyznawanie patronatu Warmińsko-Mazurskiego Kuratora Oświaty przedsięwzięciom promującym zdrowy styl życia (konkursy, akcje);
- b) **Warmińsko-Mazurski Oddział Wojewódzki Narodowego Funduszu Zdrowia w Olsztynie** podejmował działania oraz realizował następujące inicjatywy:
- „Krzysztof i inni potrzebują Twojej pomocy. Wspólnie przeciw białaczce” – akcja w dniach 23 styczeń – 12 luty 2015 r., poświęcona rejestracji jak największej liczby potencjalnych dawców szpiku;
 - 4 luty 2015 r. – Dzień Otwarty „Przyjdź i zapytaj o pakiet onkologiczny” – uruchomienie specjalnych stanowisk w zakresie szybkiej ścieżki onkologicznej w Oddziale w Olsztynie, Delegaturach w Elblągu i w Elku oraz Punkcie Obsługi Ubezpieczonych w Iławie;
 - 8 marzec 2015 r. – akcja „Dzień Kobiet”. Zaangażowane instytucje: lekarze podstawowej opieki zdrowotnej, prowadzący działalność w powiatach: elckim, piskim, gołdapskim, szczycieńskim. Do placówek podstawowej opieki zdrowotnej w powiatach, gdzie profilaktyczne badania cytologiczne i mammograficzne wykonuje najmniejsza liczba kobiet rozesłano pismo, z prośbą o promowanie profilaktycznych badań onkologicznych wśród pacjentek z list aktywnych danej placówki;
 - 9 kwietnia 2015 r. – konferencja „Zdrowy Powiat Olsztyński”. Celem spotkania było zainicjowanie cyklu przedsięwzięć (współorganizowanych przez Starostwo Powiatowe, Warmińsko-Mazurski Oddział Wojewódzki NFZ, Powiatową Stację Sanitarno-Epidemiologiczną, Wojewódzki Ośrodek Koordynujący, Miejski Szpital Zespolony) prowadzących do podniesienia świadomości społecznej i utwierdzenia w przekonaniu, że profilaktyczne badania zdrowotne są czymś normalnym, czego nie należy się wstydzić, a zarazem są ważne i konieczne;
 - akcja „Kwiecień miesiącem pacjenta w W-M OW NFZ” – przedsięwzięcie organizowane od pięciu lat, mające na celu ułatwienie pacjentom dostępności do urzędu oraz uzyskanie wszystkich koniecznych informacji. Przez cały kwiecień w olsztyńskim Oddziale, Delegaturach Elblągu i Elku oraz Punktach Obsługi Ubezpieczonych w Iławie i Szczytnie pacjenci mogli uzyskać informacje

na wiele interesujących tematów: pakietu onkologicznego, zmian w systemie opieki zdrowotnej od 2015 r., praw pacjenta, profilaktycznych programów zdrowotnych, i in.;

- 25 kwietnia 2015 r. – Zdrowie pod kontrolą – bezpłatne badania mammograficzne. Przedsięwzięcie propagacyjne – wykonanie jak największej liczby profilaktycznych badań mammograficznych mieszkankom Olsztyna. Tego dnia w Galerii Warmińskiej studenci z Międzynarodowego Stowarzyszenia IFMSA-Poland udzielali bezpłatnych konsultacji w 14 specjalizacjach medycznych;
- 26 kwietnia 2016 r.: Zdrowy Powiat Olsztyński – Jeziorany. Przedsięwzięcie propagacyjne promujące zdrowy styl życia, wykonywanie profilaktycznych badań zdrowotnych, w tym mammograficznych i cytologicznych. Tego dnia przy Miejskim Ośrodku Kultury podstawiony został mammoibus, otwarto poradnię ginekologiczno-polożniczą. Zorganizowano także stoiska przy których można było dokonać m.in. pomiaru ciśnienia, wagi, zarejestrować się jako potencjalny dawca szpiku, uzyskać informacje dotyczące profilaktyki onkologicznej oraz praw pacjenta; 28 kwietnia 2015 r.: Zdrowy Powiat Olsztyński – Jonkowo. Konferencja mająca na celu nakreślenie zasad współpracy w zakresie profilaktyki zdrowotnej skierowanej do mieszkańców gminy Jonkowo.;
- 20 kwietnia 2015 r.: Dzień Otwarty w Warmińsko-Mazurskim OW NFZ. Zainteresowani pacjenci mogli pozyskać informacje dotyczące prowadzonych przez NFZ profilaktycznych programów onkologicznych (mammografii i cytologii), szybkiej ścieżki onkologicznej, praw pacjenta, dyrektywy transgranicznej, kartą EKUZ;
- 26 maja 2015 r.: akcja „Zbadaj się Mamusiu... proszę” – Dzień Matki. W kwietniu 2015 r. do szkół podstawowych i przedszkoli w 4 powiatach gdzie zgodnie ze statystykami na profilaktyczne badania cytologiczne i mammograficzne zgłasza się najmniej kobiet, zostało rozesłane pismo z prośbą o zaangażowanie w promowanie programów profilaktycznych oraz włączenie się w przedsięwzięcie. Zadaniem szkoły było, m.in. wyjaśnienie dzieciom na czym polega profilaktyka i dlaczego warto wykonywać badania profilaktyczne, przygotowanie laurki dla Mamy;
- 30 maja 2015 r.: Zdrowy Powiat Olsztyński – Olsztyn (Świątki) – profilaktyczne badania mammograficzne i cytologiczne mieszanek Gminy Świątki;
- 30 maja 2015 r.: X Ogólnopolski Piknik Rodzinny w Elku z Okazji Dnia Dziecka organizowany przez Caritas Diecezji Elckiej – celem przedsięwzięcia było promowanie wartości prorodzinnych. Wśród wielu atrakcji dla dzieci były także konkursy i zabawy związane z tematyką prozdrowotną zorganizowane przez Wojewódzki Ośrodek Koordynujący i Warmińsko-Mazurski Oddział Wojewódzki Narodowego Funduszu Zdrowia w Olsztynie. Podstawiony został także mammoibus i otwarto 4 poradnie ginekologiczno-polożnicze. W przedsięwzięciu wzięło udział ok. 20 tys. uczestników;
- 13 czerwca 2015 r.: akcja „Zdrowi i wyjątkowi” w Szczytnie – przedsięwzięcie promujące zdrowy styl życia, wykonywanie profilaktycznych badań mammograficznych i cytologicznych oraz rejestrację w bazie potencjalnych dawców szpiku. W przedsięwzięciu wzięło udział niemal 200 uczestników;

- Dzień Otwarty „NFZ bliżej pacjentów” w związku ze światowym Dniem Walki z Cukrzycą. Zainteresowani pacjenci mogli pozyskać informacje dotyczące prowadzonych przez NFZ profilaktycznych programów onkologicznych (mammografii i cytologii), szybkiej ścieżki onkologicznej, praw pacjenta, dyrektywy transgranicznej, karty EKUZ. Porad udzielał lekarz specjalista, dietetyk;
 - 17-22 sierpnia 2015 r. Tydzień dla Zdrowia – Dywity. Podczas całotygodniowej akcji mieszkańcy Dywit i okolicznych miejscowości mieli możliwość skorzystania m.in. z konsultacji alergologa, pulmonologa, logopedy, urologa, psychiatry, wykonania badania PSA w kierunku wczesnego wykrywania raka prostaty, wykonania badania pomiaru tlenu węgla w wydychanym powietrzu i wielu atrakcji dla dzieci;
 - 12 września 2015 r.: Dzień Otwarty „NFZ bliżej pacjentów” w związku z dniem pierwszej pomocy;
 - 3 października 2015 r.: akcja „Październik miesiącem walki z rakiem piersi” zorganizowana w ramach przedsięwzięcia „NFZ bliżej pacjenta”. Wysłano zaproszenia do 600 kobiet, które kwalifikowały się do badania w ramach programu profilaktyki raka piersi. Podstawione zostały mammobusy w Olsztynie i Iławie;
 - 10 października 2015 r.: akcja „Zdrowi i wyjątkowi” w Barczewie – przedsięwzięcie propagujące „Zdrowi i Wyjątkowi” promujące zdrowy styl życia, wykonywanie profilaktycznych badań zdrowotnych oraz rejestrację w bazie potencjalnych dawców szpiku.
 - **podsumowując: od stycznia do października 2015 r. w prowadzonych przez Oddział akcjach udział wzięło: 45 instytucji, ok. 4.000 osób, do bazy potencjalnych dawców szpiku dołączyło 1.047 osób;**
 - 7 listopada 2015 r.: zorganizowano wyjątkowe przedsięwzięcie, podczas którego elckie służby mundurowe, wszystkie urzędy, NFZ, Caritas Polska, DKMS Polska i wiele instytucji połączyło siły dla pięknej idei – ratowania życia drugiego człowieka. Przedsięwzięcie zaowocowało **zarejestrowaniem się w bazie potencjalnych dawców szpiku niemal 400 osób**. Podczas akcji finałowej profilaktyczne badania zdrowotne wykonało ok. 215 osób.
 - październik 2015 r.: akcja „Studencie pamiętaj o swoim ubezpieczeniu zdrowotnym”. Zorganizowano pobyty mobilnych stanowisk ZIP na uczelniach regionalnych – w Olsztynie i Elblągu. 18 listopada 2015 r.: akcja „Dzień Wiedzy o Antybiotykach”, polegająca na utworzeniu wystaw i specjalnych stanowisk informacyjnych w zakresie wiedzy o antybiotykoterapii. Został nagrany film promujący racjonalne używanie antybiotyków. Film emitowany był w całym województwie w najlepszym paśmie godzinowym;
- c) **Warmińsko-Mazurska Wojewódzka Komenda OHP** w ramach aktywizacji sportowo-rekreacyjnej młodzieży zorganizowała 5 imprez rekreacyjno-sportowych o zasięgu wojewódzkim oraz na poziomie lokalnym. Kadra pedagogiczna OHP prowadziła zajęcia dotyczące zdrowego stylu życia, zachęcając podopiecznych do dbania o własne zdrowie, kondycję fizyczną poprzez szeroką ofertę aktywności fizycznej realizowaną w jednostkach opiekuńczo-wychowawczych OHP: siłownie, wyjścia na basen, rajdy piesze, rozgrywki piłkarskie, w tenisa stołowego itp.;
- d) **Oddział Telewizji Polskiej S.A. w Olsztynie** w ramach kampanii społecznych emitował bezpłatnie liczne spoty społeczne popularyzujące i promujące zdrowy styl

życia oraz pozytywne wzorce funkcjonowania rodziny np. „Baw się, myśl, żyj”, „Nie odkładaj macierzyństwa na potem”, „Życie zaczyna się po 60-tce”, „Symfonia serc”, „Dzieci radzą sobie same tylko w bajkach”. Łączny czas emisji spotów społecznych w roku 2015 wyniósł ok. 550 minut;

e) **Regionalna Rozgłośnia w Olsztynie „Radio Olsztyn” S.A.:**

- systematycznie prezentowała zagadnienia związane z popularyzacją i promocją pozytywnych wzorców rodzinnych oraz zdrowego stylu życia w następujących cyklach audycji:
 - ✓ „Olsztyn Aktywnie”;
 - ✓ „Latoaktywni”;
 - ✓ „Tawerna Radia Olsztyn” (cykl poświęcony żeglarsztwu i sportom wodnym);
 - ✓ „Rodzinne igrzyska”;
 - ✓ „Samo życie” – cotygodniowy cykl audycji poświęconych m.in. zdrowiu i zdrowemu stylowi życia;
 - ✓ „Samo życie” – cotygodniowy cykl audycji poświęconych m.in. wartościom prorodzinnym;
 - ✓ „Obok nas” – cotygodniowy cykl audycji poświęconych organizacjom społecznym i stowarzyszeniom;
 - ✓ „Dziecinada” - cotygodniowa niedzielna audycja dla dzieci i rodzin;
 - ✓ „Który przychodzi” – cotygodniowa audycja religijna, wielokrotnie podejmująca kwestie rodziny i jej wzorców, a także zagrożeń;
- wskazana wyżej tematyka podejmowana była również w codziennych audycjach publicystycznych i serwisach informacyjnych, a zwłaszcza:
 - ✓ „Poranku Radia Olsztyn”;
 - ✓ „Porannych pytaniach”;
 - ✓ „Popołudniówce Radia Olsztyn”;
 - ✓ „Porozmawiajmy”;
 - ✓ „Kronice sportowej”;
 - ✓ „Sobocie ze sportem”;
 - ✓ niedzielnym „Magazynie sportowym”;
- co najmniej **10% rocznego czasu antenowego** poświęcono omawianiu i upowszechnianiu zagadnień związanych z popularyzacją i promocją pozytywnych wzorców rodzinnych oraz zdrowego stylu życia (ok. 870 godzin);

f) w zdecydowanej większości **samorządów gminnych** (72%) i ponad połowie (58%) **samorządów szczebla powiatowego** podejmowane były działania i inicjatywy mające na celu popularyzowanie i promowanie modelu zdrowego stylu życia, w tym m.in.:

- organizowano konkursy/turnieje wiedzy teoretycznej i praktycznej na temat promocji i ochrony zdrowia;
- przeprowadzano kampanie edukacyjne promujące zdrowy styl życia (np. „Mamo tato wolę wodę”, „Lekcja zdrowego żywienia”);
- realizowano systematyczne i cykliczne programy i projekty profilaktyczno-wychowawcze w szkołach (np.: „Higiena jamy ustnej”, „Jak bezpiecznie i zdrowo żyć?”, „Trzymaj formę”), konferencje, szkolenia (np. „Zagrożenia cyberprzestrzeni”) oraz warsztaty (np. dietetyczne i zdrowego żywienia w porozumieniu z Bankiem Żywności w Olsztynie);

- organizowano lokalne imprezy plenerowe, festyny, rodzinne rajdy rowerowe, eko-pikniki, obchody: „Dnia bez papierosa”, „Światowego Dnia Porzucania Palenia”, „Europejskiego Tygodnia Sportu”, lekcje wychowawcze i pedagogiczne (np. edukacja ekologiczna) promujące zdrowy styl życia, półkolonie, zajęcia pozalekcyjne (np. „Instruktażowe zajęcia gimnastyki korekcyjnej”, „Na sportowo-rowerowo”, „Czwartki lekkoatletyczne”, „Bezpieczny uczeń”, „Ćwiczę zdrowo i kolorowo. Rekreacja fitness”, „Zaszczep w sobie zdrowe życie”);
- działania i inicjatywy **na rzecz rozwiązywania problemów rodziny** podejmowano w większości **gmin** (64%) i **powiatów** (63%) województwa warmińsko-mazurskiego,

III. Poziom wskaźników przyjętych dla celu operacyjnego 1.3. prezentuje się następująco:

Tabela 10 Wskaźniki służące ocenie realizacji celu operacyjnego 1.3. SPS WW-M

Wskaźnik	Wartość wskaźnika			
	2012	2013	2014	2015
Powierzchnia użytkowa mieszkania przypadająca na 1 osobę; (w m ² i w%, gdzie Polska=100%)	22,9 m ² (88,4%)	23,3 m ² (88,6%)	23,6 m ² (88,4%)	<i>W chwili opracowywania niniejszego raportu dane nieopublikowane przez Główny Urząd Statystyczny</i>
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w relacji do średniej krajowej (wyrażony w%)	84,1	84,2	84,6	84,2
Liczba przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych przeciwko rodzinie i opiece	1.277	1.327	1.470	<i>W chwili opracowywania niniejszego raportu dane nieopublikowane przez Główny Urząd Statystyczny</i>

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

2.2. PRIORYTET II Wzmacnianie integracji społecznej

Cel strategiczny: Osoby z grup społecznych zagrożonych wykluceniem społecznym biorą aktywniejszy udział w rozwiązywaniu swoich problemów i uczestniczą w życiu społeczności lokalnej

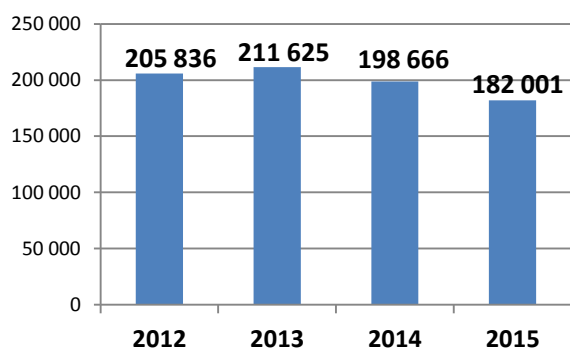
2.2.1. Analiza wskaźnikowa realizacji celu strategicznego Priorytetu II Strategii

Dla umożliwienia sporządzenia oceny realizacji celu strategicznego „Osoby z grup społecznych zagrożonych wykluceniem społecznym biorą aktywniejszy udział w rozwiązywaniu swoich problemów i uczestniczą w życiu społeczności lokalnej” w dokumencie SPS WW-M wyznaczone zostały następujące wskaźniki:

- liczba osób i rodzin objętych pomocą społeczną w województwie – wykres 6 i 7;
- procent osób objętych pomocą społeczną w stosunku do ogólnej liczby mieszkańców województwa – wykres 8.

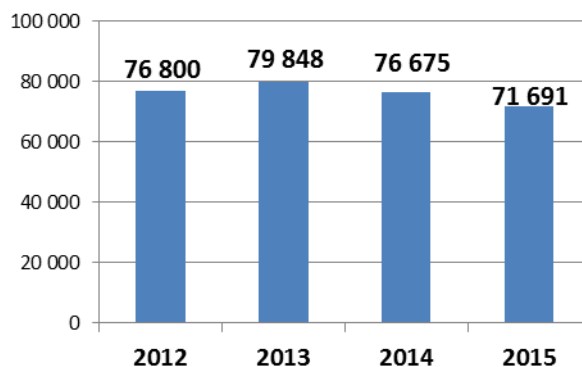
W zakresie przyjętych dla powyższego celu strategicznego wskaźników można zaobserwować następujące trendy:

Wykres 6 Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną w województwie warmińsko-mazurskim



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS-03

Wykres 7 Liczba rodzin objętych pomocą społeczną w województwie warmińsko-mazurskim



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS-03

Dane dotyczące wskaźnika „liczba osób i rodzin objętych pomocą społeczną w województwie” zaprezentowane zostały na dwóch powyższych wykresach.

Informacje zawarte w tym podrozdziale przedstawiają liczbę rodzin i osób korzystających ze świadczeń z systemu pomocy społecznej (bez względu na rodzaj, formę i źródło finansowania) w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2012-2015.

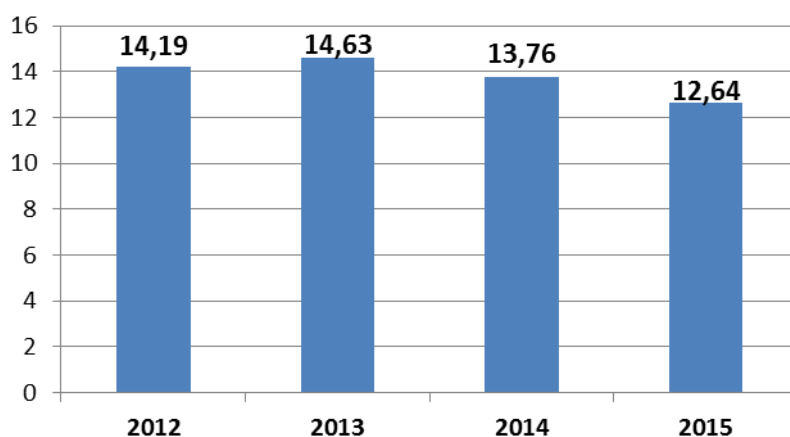
Na terenie województwa w roku 2015 (bez względu na rodzaj, formę oraz źródło finansowania) świadczeniami z pomocy społecznej realizowanymi przez ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie objęto **71.691 rodzin**, a w tych rodzinach **182.001 osobę**. W porównaniu do roku 2012 liczba rodzin objętych ww. świadczeniami zmniejszyła się 6,65%, zaś liczba osób w rodzinach – o 11,58%.

Warto zaznaczyć, że analizując natężenie korzystania ze świadczeń pomocy społecznej na poziomie gmin można stwierdzić, że w roku 2012 w 7 gminach województwa powyżej 30% ludności objętej było świadczeniami pomocy społecznej, zaś w roku 2015 – 4 gminy. W 2012 r. poniżej 10% mieszkańców pobierało świadczenia z pomocy społecznej w 12 gminach województwa, natomiast w roku 2015 w 17 samorządach.

Od 2013 roku można zaobserwować znaczące tempo spadku w przypadku wskaźnika „**procent osób objętych pomocą społeczną w stosunku do ogólnej liczby mieszkańców województwa**”, co obrazuje wykres zamieszczony poniżej.

W skali całego regionu osoby pobierające świadczenia z systemu pomocy społecznej w roku 2015 stanowiły **12,64%**, co daje 126 osób/1.000 mieszkańców województwa. Liczba ta obejmuje świadczenia realizowane przez OPS-y i PCPR-y zarówno w ramach ustawowych zadań własnych, jak i zleconych.

Wykres 8 Procent osób w rodzinach objętych pomocą społeczną w stosunku do ogólnej liczby mieszkańców województwa warmińsko-mazurskiego



Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS-03

Wpływ na stopniowe zmniejszanie się liczby osób korzystających z pomocy społecznej w ostatnich latach miało wdrażanie w regionie aktywnej polityki społecznej oraz wypracowywanie oraz wdrażanie przez instytucje pomocy i integracji społecznej innowacyjnych form wsparcia skierowanych do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, a także wykorzystywanie wzorców i wymiana „dobrych praktyk”. Wśród instrumentów aktywnej polityki społecznej, wdrażanej w województwie warmińsko-mazurskim, można zwłaszcza wyróżnić:

- instrumenty społeczno-zawodowe (roboty publiczne, prace społecznie użyteczne, zatrudnienie socjalne, szkolenia, kursy);
- instrumenty edukacyjne (uzupełnianie wykształcenia, zmiana zawodu wyuczonego);
- zdrowotne (programy korekcyjne w przypadku stosowania przemocy w rodzinie, terapia rodzinna);
- instrumenty społeczne (udział w WTZ, wolontariat, udział w imprezach o charakterze kulturalnym, sportowym, turystycznym realizowanych w ramach programów aktywizacji lokalnej).⁵

⁵ Cyt. za: Ryszard Szarfenberg, *Rodzaje i formy aktywnej polityki społecznej*, w: Grażyna Firlit-Fesnak, Małgorzata Szyłko-Skoczny (red.), *Polityka społeczna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009, s. 412.

2.2.2. Realizacja celów operacyjnych Priorytetu II Strategii

Cel operacyjny 2.1.

Coraz większa aktywizacja i integracja osób starszych oraz lepsze wykorzystanie ich potencjału w środowisku lokalnym.

W ramach wskazanego celu operacyjnego 2.1. wyznaczono do realizacji w SPS WW-M następujące działania:

- 2.1.1. Udzielanie wsparcia rodzinie w opiece nad osobą starszą poprzez zwiększanie dostępności i rozwój środowiskowych usług opiekuńczych (w tym specjalistycznych) oraz usług rehabilitacyjnych.
- 2.1.2. Rozwój różnego typu placówek w regionie oraz w środowiskach lokalnych adekwatnych do potrzeb osób starszych.
- 2.1.3. Opracowywanie i realizacja programów i projektów na rzecz aktywizacji osób starszych.
- 2.1.4. Zlecenie organizacjom pozarządowym zadań publicznych i usług z zakresu pomocy społecznej w obszarze wsparcia osób starszych.
- 2.1.5. Rozwój lokalnych form aktywizacji społecznej i wsparcia na rzecz osób starszych (w tym np. klubów seniora, Uniwersytetów III Wieku i innych).
- 2.1.6. Promocja i wspieranie idei wolontariatu na rzecz i wśród osób starszych.
- 2.1.7. Inicjowanie i organizacja spotkań, imprez, przedsięwzięć integracyjnych dla osób starszych, w tym z udziałem lokalnych społeczności.
- 2.1.8. Rozwój współpracy z organizacjami pozarządowymi na rzecz rozwiązywania problemów osób starszych.

Działania podejmowane w ramach ww. celu operacyjnego:

- I. Analiza ankiet nadesłanych przez OPS-y i PCPR-y pozwala stwierdzić, że w ramach działań podjętych w obrębie celu operacyjnego 2.1. SPS WW-M przez samorzady gminne i powiatowe województwa warmińsko-mazurskiego osiągnięto wyniki o charakterze „twardym”, które prezentuje poniższa tabela.

Tabela 11 „Twarde” wyniki podjętych działań w ramach celu operacyjnego 2.1. SPS WW-M przez samorzady gminne i powiatowe województwa warmińsko-mazurskiego

Lp.	Miernik	Samorzady gminne		Samorzady powiatowe	
		2012	2015	2012	2015
1	Liczba rodzin, którym udzielono wsparcia w opiece nad osobą starszą.	5.737	5.272	1.090	616
2	Liczba osób objętych usługami opiekuńczymi.	4.937*	5.317*	<i>nie dotyczy</i>	<i>nie dotyczy</i>
3	Liczba osób objętych specjalistycznymi usługami opiekuńczymi.	459*	509*	<i>nie dotyczy</i>	<i>nie dotyczy</i>

* Dane ze sprawozdania MPiPS-03

Lp.	Miernik	Samorządy gminne		Samorządy powiatowe	
		2012	2015	2012	2015
4	Liczba osób objętych usługami rehabilitacyjnymi.	5.521	3.264	2.464	1.202
5	Liczba podmiotów, które realizowały programy i projekty na rzecz aktywizacji osób starszych.	115	121	11	3
6	Liczba realizowanych programów na rzecz aktywizacji osób starszych.	44	44	5	3
7	Liczba osób objętych programami na rzecz aktywizacji osób starszych.	33.512	36.936	543	12
8	Liczba realizowanych projektów na rzecz aktywizacji osób starszych.	84	52	9	2
9	Liczba osób objętych projektami na rzecz aktywizacji osób starszych.	2.942	2.815	360	193
10	Liczba zawartych umów z organizacjami pozarządowymi na realizację zadań z zakresu pomocy społecznej w obszarze wsparcia osób starszych.	59	62	7	4
11	Liczba organizacji pozarządowych, którym udzielono dotacji na realizację zadań z zakresu pomocy społecznej w obszarze wsparcia osób starszych.	52	52	6	6
12	Kwota udzielonego organizacjom pozarządowym dofinansowania na realizację zadań z zakresu pomocy społecznej w obszarze wsparcia osób starszych.	14.416.723 zł	7.584.007 zł	482.019 zł	24.984 zł
13	Liczba osób starszych – uczestników ww. zadań zleconych do realizacji organizacjom pozarządowym.	3.414	3.651	546	81
14	Liczba osób starszych - uczestników:				
	a klubów seniora;	3.732	2.178	40	296
	b Uniwersytetów Trzeciego Wieku;	3.755	5.550	418	1.134
	c inne (np. związki emerytów i rencistów, koła gospodyń wiejskich);	1.937	8.140	0	552
15	Liczba wolontariuszy działających na rzecz osób starszych.	531	301	257	453
16	Liczba wolontariuszy – osób starszych.	361	199	50	26
17	Liczba spotkań/ imprez/ przedsięwzięć integracyjnych z udziałem osób starszych.	2.991	1.695	78	99
18	Liczba spotkań/ imprez/ przedsięwzięć integracyjnych dla osób starszych z udziałem lokalnych społeczności.	2.193	1.067	60	146
19	Liczba organizacji pozarządowych z którymi współpracowano na rzecz rozwiązywania problemów osób starszych.	147	87	21	17

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie województwa warmińsko-mazurskiego

II. W ramach działań podjętych w obrębie celu operacyjnego 2.1. SPS WW-M w roku 2015 wyróżnia się dane o charakterze „miękkim”, w tym:

- 1) udzielanie **wsparcia rodzinie w opiece nad osobą starszą** poprzez zwiększenie dostępności i rozwój **środowiskowych usług opiekuńczych** (w tym **specjalistycznych**) oraz **usług rehabilitacyjnych**:
 - a) we wrześniu 2015 r. w Olsztynie odbyło się seminarium poświęcone zagadnieniom opieki i komunikacji z osobami starszymi dotkniętymi chorobami otepiennymi pt.: „Pamiętajmy o tych, którzy zapomnieli ...”, którego organizatorem był **Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego** w związku z realizacją programu Polityka senioralna województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2014-2020”. Nadrzędnym celem spotkania było budowanie świadomości opiekunów w zakresie konieczności wypracowania i wdrożenia standardów wysokiej jakości opieki geriatrycznej i usług opiekuńczych dla osób starszych. Seminarium skierowane było do pracowników socjalnych, instruktorów terapii zajęciowej, asystentów osoby niepełnosprawnej, opiekunów, pielęgniarek, fizjoterapeutów, pedagogów, psychologów. Wzięło w nim udział blisko 70 osób – zatrudnionych w ŚDS, DDP oraz DPS z terenu województwa warmińsko-mazurskiego;
 - b) od 2014 r. **Federacja Organizacji Socjalnych Województwa Warmińsko-Mazurskiego FOSA** w porozumieniu z **Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Olsztynie** oraz **miastem i gminą Iława** realizują działanie „Ciepły telefon” w ramach projektu „Strażnicy pamięci”, finansowanego ze środków Fundacji „Pamięć, Odpowiedzialność i Przyszłość”. Projekt jest skierowany do osób pokrzywdzonych przez III Rzeszę. Działanie „Ciepły telefon” polega na monitorowaniu przez wolontariusza stanu zdrowia i samopoczucia nie mniej niż dwunastu osób starszych, w zależności od zgłaszanego zapotrzebowania, za pomocą regularnego kontaktu telefonicznego – raz na tydzień. W razie potrzeby wolontariusze odwiedzali osoby starsze w ich domach. Projekt realizowany jest w okresie 1 stycznia 2014 r. – 31 grudnia 2016 r.;
 - c) inną, wdrażaną od siedmiu lat przez **MOPS w Olsztynie**, praktyką jest program prac społecznie użytecznych skierowany do osób bezrobotnych zarejestrowanych w Miejskim Urzędzie Pracy w Olsztynie, który został poszerzony o osoby świadczące pomoc sąsiedzką. Zadaniem opiekuna jest pomoc w prowadzeniu domu, zrobieniu zakupów czy przygotowaniu lekarstw. Działanie to wykonywane jest średnio w wymiarze 10 godzin tygodniowo, w proporcjach 1 opiekunka : 1 podopieczny. Osoby potrzebujące opieki są wyznaczane przy współudziale pracowników socjalnych. Warunkiem skorzystania z takiej formy zatrudnienia jest bycie zarejestrowanym w Miejskim Urzędzie Pracy w Olsztynie jako osoba bezrobotna bez prawa do zasiłku oraz korzystanie z różnych form pomocy MOPS. Z informacji uzyskanych z MOPS w Olsztynie wynika, że od 2009 roku corocznie średnio 13 opiekunek świadczyło tego typu usługi;
 - d) udzielanie wsparcia rodzinom w opiece nad osobą starszą należy do zadań obowiązkowych **gmin** (w tym zwłaszcza poprzez: usługi opiekuńcze, specjalny zasiłek opiekuńczy, wsparcie opieki paliatywnej, pomoc i wsparcie psychologiczne, materialne, socjalne, prawne, rodzinne, pracę socjalną, usługi rehabilitacyjne świadczone w formie zajęć rehabilitacyjnych dla seniorów z dziennego domu pobytu/UTW, pomoc sąsiedzką, zajęcia logopedyczne/usprawniające/terapeutyczne, kierowanie do ŚDS, wypożyczanie chodzików/wózków inwalidzkich, obiady z dowozem do miejsca zamieszkania, usługi transportowe – przewóz samochodem do lekarzy specjalistów, działania wolontariackie – robienie zakupów, zbiórki żywności, pomoc w wypożyczeniu

lub zakupie materacy przeciwoleżynowych, uzyskaniu skierowania do korzystania z hospicjum domowego, w zaopatrzeniu w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze, zakup leków/opalu itp.). 37% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego zadeklarowało wsparcie w postaci m.in. wydawania decyzji umieszczających w DPS, realizacji usług rehabilitacyjnych w DPS, dofinansowywania zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, środki ortopedyczne oraz uczestnictwa w turnusach rehabilitacyjnych, podejmowania działań mających na celu likwidację barier technicznych, architektonicznych, komunikacyjnych itp.);

- e) na podstawie nadesłanych ankiet można stwierdzić, iż:
- **usługi opiekuńcze** realizowane były w 93% gmin;
 - **specjalistyczne usługi opiekuńcze** realizowane były w 23% gmin;
 - **usługi rehabilitacyjne** realizowane były w 24% gmin i 42% powiatów;
- 2) rozwój różnego typu **placówek** w regionie oraz w środowiskach lokalnych adekwatnych do potrzeb **osób starszych** przedstawia poniższa tabela:

Tabela 12 Typy placówek pomocy społecznej działające na rzecz osób starszych w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2012-2015

Rodzaj placówki	Lata	Liczba podmiotów	Liczba uczestników/miejsc
Dzienne Domy Pomocy	2012	21	930
	2013	21	930
	2014	20	845
	2015	24	935
Domy Pomocy Społecznej ⁶	2012	20	1.400
	2013	21	1.459
	2014	20	1.459
	2015	23 + 1 filia	1.571
Rodzinne Domy Pomocy	2012	6	34
	2013	10	50
	2014	9	47
	2015	10	57
Placówki zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku (działalność gospodarcza, zgodnie z art. 67 ust.1 ustawy o pomocy społecznej, prowadzona po uzyskaniu zezwolenia Wojewody Warmińsko-Mazurskiego)	2012	9	242
	2013	11	367
	2014	14	532
	2015	16	561
Środowiskowe domy samopomocy*	2012	57 + 4 filie	2.557

⁶ W zestawieniu uwzględniono następujące domy pomocy społecznej: dla osób przewlekle somatycznie chorych, dla osób w podeszłym wieku oraz o typie łączonym tzn. DPS dla osób przewlekle somatycznie chorych i osób w podeszłym wieku.

Rodzaj placówki	Lata	Liczba podmiotów	Liczba uczestników/miejsc
	2013	62 + 4 filie	2.799
	2014	63 + 4 filie	3.049
	2015	65 + 4 filie	<i>3.281 miejsc dziennego pobytu + 62 miejsca całodobowe</i>

* Środowiskowe domy samopomocy są ośrodkami wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi; w zajęciach prowadzonych przez ŚDS mogą uczestniczyć również osoby starsze.

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji z ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie według stanu na dzień 31 grudnia danego roku

- w ramach rządowego **Wieloletniego Programu „Senior-Wigor”** na lata 2015-2020 – edycja 2015 uruchomiono w województwie warmińsko-mazurskim 6 Dziennych Domów „Senior-WIGOR” tj.: w Bartoszycach, Górowie Iławeckim, Lidzbarku Welskim, Działdowie, Wydminach, Olsztynie;
 - w kwietniu 2015 r. w Olsztynie 8 Uniwersytetów i Akademii Trzeciego Wieku Województwa Warmińsko-Mazurskiego powołało do życia **Federację Uniwersytetów Trzeciego Wieku Warmii i Mazur**. Członkami i założycielami Federacji są Uniwersytety z: Działdowa, Ostródy, Ornety, Nowego Miasta, Szczytna, Węgorzewa oraz Akademia Trzeciego Wieku przy Miejskim Ośrodku Kultury w Olsztynie i Jarocka Akademia Trzeciego Wieku z Olsztyna;
- 3) opracowywanie i realizacja **programów i projektów na rzecz aktywizacji osób starszych**, m.in.:
- a) **Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego**, mając na uwadze rosnący odsetek mieszkańców województwa w wieku poprodukcyjnym (w roku 2009 – 14,44% do 17,6% w roku 2015) od wielu lat prowadzi wraz z Federacją Organizacji Socjalnych Województwa Warmińsko-Mazurskiego FOSa działania na rzecz wsparcia i aktywizowania osób starszych w województwie warmińsko-mazurskim. Służą one przygotowaniu zarówno społeczeństwa, jak i samych seniorów, do życia w zmieniających się uwarunkowaniach społeczno-ekonomicznych.
W związku z potrzebą realizowania działań na rzecz osób starszych Uchwałą Zarządu Województwa z dnia 20 stycznia 2014 r. przyjęto do wdrażania program „Polityka senioralna województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2014-2020”, będący kontynuacją Wojewódzkiego programu na rzecz osób starszych na lata 2009-2013 „Pogodna i bezpieczna jesień życia na Warmii i Mazurach”, przyjętego do realizacji w styczniu 2009 r. W roku 2015 po raz pierwszy monitorowano program „Polityka senioralna...”, zaś w październiku 2015 r. Zarząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego przyjął Raport z monitoringu wdrażania powyższego programu w 2014 roku;
 - b) programy na rzecz aktywizacji osób starszych realizowane były przez 22% **gmin** oraz 11% **powiatów** regionu, wśród których można wymienić m.in.:
 - Program rozwoju usług społecznych w mieście Kętrzyn;
 - Lokalny program na rzecz osób starszych w Nowym Mieście Lubawskim na lata 2010-2015;

- Program dla Osób Starszych Miasta Olsztyna na lata 2010-2015;
 - Elbląski program na rzecz osób starszych na lata 2014-2020;
 - Program na rzecz osób starszych na lata 2014-2017, realizowany przez Stowarzyszenie Opieki Paliatywno-Hospicyjnej i Długotrwale Unieruchomionych „Pomocna Dłoń” w Braniewie;
- c) projekty na rzecz aktywizacji osób starszych realizowane były 22,9% **gmin** oraz 21% **powiatów** regionu, wśród których można wymienić zwłaszcza:
- projekt: „Strażnicy Pamięci: dla osób poszkodowanych przez III Rzeszę”, realizowany w powiecie iławskim;
 - Kartę Seniora 60+ w powiecie kętrzyńskim;
 - Uniwersytet Trzeciego Wieku w Morażu w ramach zadania publicznego zleconego przez Powiat Ostródzki realizował zadanie z zakresu „Promocji Zdrowego Trybu Życia wśród osób starszych” – tytuł: „Aktywizacja seniorów – warunkiem ich sprawności fizycznej i intelektualnej”. W ramach zadania zorganizowane zostały wykłady, zajęcia rehabilitacyjne oraz wyjazd integracyjno-sportowy;
 - projekt Centrum Aktywności Międzypokoleniowej (projekt partnerski MOPS w Elku – partner, Stowarzyszenie „Razem Łatwiej” – lider), współfinansowany ze środków Rządowego Programu Na Rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014-2020;
 - projekt: „Aktywni w każdym wieku” realizowany przez Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne Ziemia Kozłowska;
 - projekt organizowany przez Fundację Rozwoju Regionu Łukta „Senior na czasie”;
- 4) **zlecenie organizacjom pozarządowym zadań publicznych i usług** z zakresu pomocy społecznej w obszarze wsparcia osób starszych:
- a) **Wojewoda Warmińsko-Mazurski** zlecał organizacjom pozarządowym **zadania publiczne i usługi z zakresu pomocy społecznej w obszarze wsparcia osób starszych**. W roku 2015 liczba wspartych organizacji wyniosła 14, taka sama też była liczba podpisanych umów. Poniesiono koszty na realizację zadań w obszarze wsparcia osób starszych (dotacje przekazane dla organizacji) w wysokości 147.880 zł;
 - b) w ramach realizacji programu **„Polityka senioralna województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2014-2020”** **Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego** w 2015 roku w drodze otwartych konkursów ofert dofinansował łącznie 30 zadań organizacji pozarządowych m.in. w obszarze pomocy społecznej, edukacji i promocji zdrowia publicznego, kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego, kultury fizycznej, integracji środowisk kombatanckich oraz integracji europejskiej. Łączna wartość dotacji przekazanych z budżetu Województwa Warmińsko-Mazurskiego wyniosła 133 500 zł.
W ramach udzielonych dotacji zrealizowano zadania polegające m.in. na aktywizowaniu seniorów, promowaniu zdrowego stylu życia, budowaniu i promowaniu ich pozytywnego wizerunku, budowaniu integracji międzypokoleniowej, a także zorganizowano wiele spotkań o charakterze sportowo-rekreacyjnym, festiwali, konferencji, seminariów itp.
Od 2010 r. Samorząd Województwa corocznie dofinansowuje także działalność Rzecznika Praw Osób Starszych Województwa Warmińsko-Mazurskiego i dwóch Zastępców, działających przy Federacji FOSA. W 2015 r. podczas październikowej konferencji z okazji Międzynarodowego Dnia Osób Starszych uroczystie mianowano

- drugiego zastępcę Rzecznika Praw Osób Starszych, który swoją działalność będzie prowadził we wschodniej części regionu. Rzecznicy działają w subregionach olsztyńskim, elbląskim oraz elckim;
- c) w 22,9% **gmin** oraz 11% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego **zleciło organizacjom pozarządowym zadania publiczne i usługi z zakresu pomocy społecznej w obszarze wsparcia osób starszych** (dotyczyły one przede wszystkim: usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych, usług pielęgniarско-opiekuńczych i rehabilitacji domowej, prowadzenia: domów pomocy społecznej, dziennego domu pobytu Senior Wigor, środowiskowych domów samopomocy i mieszkań chronionych, przygotowania i dystrybucji gorących posiłków dla klientów ośrodka pomocy społecznej, szeroko pojętej aktywizacji społecznej osób starszych);
- 5) na terenie województwa warmińsko-mazurskiego osobom starszym udzielano również wsparcia w ramach:
- **klubów seniora** (37,6% gmin i 26% powiatów w regionie);
 - **Uniwersytetów Trzeciego Wieku** (25,7% gmin i 47% powiatów);
 - **innych form** (29,4% gmin i 5% powiatów) – np. kluby dyskusyjne, koła emerytów i rencistów, lokalne stowarzyszenia, koła gospodyń wiejskich;
- 6) w ramach **promocji i wspierania idei wolontariatu na rzecz i wśród osób starszych** podjęto następujące działania:
- a) **wolontariat na rzecz osób starszych** funkcjonował w 23,9% gmin oraz 26% powiatów, zaś **wolontariat wśród osób starszych** – odpowiednio w 11% i 26%;
- b) **działania promujące wolontariat na rzecz osób starszych** podejmowano w 15,6% gmin oraz 5% powiatów (strony internetowe, programy radiowe, promocja w szkołach, podczas festynów, ulotki, broszury, plakaty, podczas konsultacji społecznych dokumentów), natomiast wartości te wyniosły odpowiednio 10,1% i 11% w przypadku **promocji wolontariatu wśród osób starszych** (np. poprzez ogłoszenia oraz promocje wolontariatu podczas festynów, w ramach realizowanych projektów i zajęć UTW);
- c) w 9,2% gmin oraz 5% powiatów podjęto działania mające na celu **wsparcie wolontariatu na rzecz osób starszych**, zaś **wśród osób starszych** w 6,4% samorządów gminnych oraz 5% samorządów powiatowych województwa warmińsko-mazurskiego – np. w formie nagród i wyróżnień;
- 7) **spotkania/imprezy/przedsięwzięcia integracyjne dla osób starszych:**
- a) działania **Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego:**
- w czerwcu 2015 r. po raz pierwszy zorganizował wojewódzką konferencję z okazji Światowego Dnia Praw Osób Starszych, pod hasłem „Prawo osób starszych do ochrony zdrowia i usług socjalnych”. Podczas spotkania omawiano zagadnienia związane z uprawnieniami seniorów w obszarze ochrony zdrowia i usług socjalnych. Przedstawione zostały sposoby na aktywność społeczną i zawodową osób starszych, a także dobre praktyki w dziedzinie ochrony zdrowia seniorów. Uczestnikami konferencji byli seniorzy z województwa warmińsko-mazurskiego oraz przedstawiciele uniwersytetów trzeciego wieku, jednostek organizacyjnych pomocy i integracji społecznej, instytucji oświaty, kultury i edukacji, rynku pracy, ochrony zdrowia, a także organizacji pozarządowych, w tym działających na rzecz osób starszych (łącznie ok.150 osób). Podczas ww. wydarzenia zainaugurowano kampanię „Bezpieczny senior”, której organizatorem była Federacja Organizacji Socjalnych Województwa Warmińsko-Mazurskiego FOSa z Olsztyna, w partnerstwie z Samorządem Województwa Warmińsko-Mazurskiego oraz Komendą Wojewódzką Policji w Olsztynie;

- 1 października 2015 r. w Olsztynie odbyła się VIII Wojewódzka konferencja z okazji Międzynarodowego Dnia Osób Starszych pt.: „Senior – w poszukiwaniu i aktywizowaniu ukrytych potencjałów”, organizowana przez Federację Organizacji Socjalnych Województwa Warmińsko-Mazurskiego FOSA w ramach zadania zleconego przez Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego. Wzięło w niej udział wzięło ok. 130 osób, w tym ok. 25 gości z Ukrainy;
 - kontynuowano działania rozpoczęte w latach wcześniejszych, w tym m.in. ufundowano nagrodę rzeczową w ramach konkursu Godni Naśladowania, w kategorii „na najlepszą inicjatywę na rzecz osób starszych”, którą w 2015 roku otrzymało Stowarzyszenie Inicjatyw Społecznych „Nasze Prostki” za projekt „Seniorzy na scenę!”;
 - w ramach zadań zleconych zrealizowano również inne inicjatywy o charakterze cyklicznym, tj.: „IX Spotkania Integracyjne Polskich Uniwersytetów Trzeciego Wieku zza Wschodniej Granicy”, „II Warmińsko-Mazurski Festiwal Chórów i Zespołów Wokalnych Uniwersytetów i Akademii III Wieku „HEJ KOLEDA”, „12 Biesiada Wileńska”;
 - w czerwcu na portalu www.warmia.mazury.travel dodano kategorię „dla seniorów” w wyszukiwarce obiektów turystycznych w województwie warmińsko-mazurskim;
- b) działania o charakterze integracyjnym dla seniorów odbyły się w 81,7% **gmin** oraz 63% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego, zaś w 67% gmin oraz 53% powiatów **przy aktywnym uczestnictwie społeczności lokalnej** – w omawianym zakresie można wymienić zwłaszcza: występy i przeglądy artystyczne, warsztaty i wieczorki taneczne, turnieje sportowe, festyny integracyjne, pikniki i bieg rodzinne, imprezy integracyjne (tj. wigilijne, oplatkowe, karnawałowe), wyjazdy integracyjne, wspólne odbywanie uroczystości urodzinowych, wyjścia do kina/teatru/na basen, „dni otwarte” oraz wizytacje mieszkańców z innych DPS, organizację Dni Seniora;
- DO CIEKAWYCH PRZEDSIĘWZIĘĆ MOŻNA ZALICZYĆ m.in.:
- XVIII Bartoszyckie Spotkania Artystyczne Osób Niesamodzielnych oraz III Bartoszycką Senioriadę Sportową;
 - realizację projektu „Zoom na Rady Seniorów” przez Elbląską Radę Seniorów i Stowarzyszenie Inicjatyw Twórczych „ę” w Warszawie. W ramach projektu odbywały się spotkania konsultacyjne, spacerzy badawcze, warsztaty;
- 8) w 32,1% **gmin** oraz 37% **powiatów** podejmowana była **współpraca z organizacjami pozarządowymi na rzecz rozwiązywania problemów osób starszych**, która dotyczyła m.in.: organizacji imprez integracyjnych, nieodpłatnego użyczenia biur i lokali, realizacji usług opiekuńczych, udzielania wsparcia potrzebuującym w formie żywności, udostępniania sprzętu rehabilitacyjnego i odzieży, realizacji projektów, udzielania dotacji.

III. Poziom wskaźników przyjętych dla celu operacyjnego 2.1. prezentuje się następująco:

Tabela 13 Wskaźniki służące ocenie realizacji celu operacyjnego 2.1. SPS WW-M

Wskaźnik	Wartość wskaźnika			
	2012	2013	2014	2015
Liczba osób objętych usługami opiekuńczymi ⁷	4.937	5.142	5.169	5.317
Liczba zadań na rzecz osób starszych zleconych do realizacji organizacjom pozarządowym przez Samorząd Województwa	7	9	9	30*
Kwota przekazanego ww. dofinansowania (w PLN)	52.500	53.300	62.500	133.500*
Liczba dziennych domów pomocy	21	21	20	24
Liczba miejsc w dziennych domach pomocy	930	930	845	935

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS-03 i danych będących w zasobach ROPS

** W roku 2015 w zestawieniu ujęto również dotacje przyznane w obszarach innych niż pomoc społeczna, tj. edukacja i promocja zdrowia publicznego, kultura i ochrona dziedzictwa kulturowego, rozwój kultury fizycznej, integracja środowisk kombatanckich, integracja europejska i in.*

Cel operacyjny 2.2.

Osoby niepełnosprawne aktywniej uczestniczą w życiu rodzinnym, społecznym i zawodowym oraz są lepiej zintegrowane ze środowiskiem otwartym na ich potrzeby i potencjał.

W ramach wskazanego celu operacyjnego 2.2. wyznaczono do realizacji w SPS WW-M następujące działania:

- 2.2.1. Rozwój usług na rzecz zapobiegania powstawaniu niepełnosprawności i ograniczania jej skutków.
- 2.2.2. Rozwój infrastruktury służącej rehabilitacji osób niepełnosprawnych i zwiększenie dostępności do usług rehabilitacyjnych.
- 2.2.3. Inicjowanie podejmowania działań aktywizujących zawodowo osoby niepełnosprawne, w tym na otwartym rynku pracy.
- 2.2.4. Zintensyfikowanie działań na rzecz wyrównywania szans edukacyjnych osób niepełnosprawnych.
- 2.2.5. Likwidacja barier we wszystkich dziedzinach życia, umożliwiającą osobom niepełnosprawnym pełnienie ról społecznych i zawodowych.
- 2.2.6. Zintegrowanie działań partnerów społecznych na rzecz osób niepełnosprawnych.

Działania podejmowane w ramach ww. celu operacyjnego:

- I. Analiza ankiet nadesłanych przez OPS-y i PCPR-y pozwala stwierdzić, że w ramach działań podjętych w obrębie celu operacyjnego 2.2. SPS WW-M przez samorządy gminne i powiatowe województwa warmińsko-mazurskiego osiągnięto wyniki o charakterze „twardym”, które prezentuje poniższa tabela.

⁷ Określa ogólną liczbę osób objętych usługami opiekuńczymi – w tym osoby starsze.

Tabela 14 „Twarde” wyniki podjętych działań w ramach celu operacyjnego 2.2. SPS WW-M przez samorzady gminne i powiatowe województwa warmińsko-mazurskiego

Lp.	Miernik	Samorzady gminne		Samorzady powiatowe	
		2012	2015	2012	2015
1	Liczba osób niepełnosprawnych objętych usługami rehabilitacyjnymi.	8.485	1.769	29.896 ⁸	11.362
2	Liczba osób objętych usługami na rzecz zapobiegania powstawaniu niepełnosprawności i ograniczania jej skutków.	4.485	1.798	5.869	2.145
3	Liczba podmiotów świadczących usługi rehabilitacyjne dla osób niepełnosprawnych.	75	142	135	88
4	Liczba osób niepełnosprawnych, które zostały objęte działaniami aktywizującymi zawodowo ⁹ .	689	551	949	373
5	Liczba osób niepełnosprawnych, które zostały objęte działaniami aktywizującymi zawodowo na otwartym rynku pracy.	302	393	515	127
6	Liczba osób niepełnosprawnych, które zostały objęte działaniami na rzecz wyrównywania szans edukacyjnych.	422	644	92	909
7	Liczba działań i inicjatyw ogółem podjętych przez partnerów społecznych na rzecz osób niepełnosprawnych.	80	186	112	25
8	Liczba wszystkich partnerów społecznych, którzy podjęli działania na rzecz osób niepełnosprawnych.	206	103	75	46

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie województwa warmińsko-mazurskiego

II. W ramach działań podjętych w obrębie celu operacyjnego 2.2. SPS WW-M w roku 2015 wyróżnia się dane o charakterze „miękkim”, w tym:

- 1) rozwój usług na rzecz zapobiegania powstawaniu niepełnosprawności i ograniczania jej skutków, m.in.:
 - a) działania w zakresie zapobiegania niepełnosprawności i ograniczania jej skutków, w tym propagowanie zdrowego stylu życia, realizowane były przez Departament Zdrowia, Departament Sportu, Departament Turystyki i Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie oraz jednostki organizacyjne Województwa Warmińsko-Mazurskiego.

⁸ Z tego 24.000 to liczba zabiegów rocznie – dane z Poradni Rehabilitacyjnej w Nidzicy.

⁹ Na podstawie informacji z gmin i powiatów można zaobserwować, że w stosunku do roku 2012 w 2015 r. spadła liczba osób niepełnosprawnych, które zostały objęte działaniami aktywizującymi zawodowo. Natomiast zgodnie z danymi statystycznymi Wojewódzkiego Urzędu Pracy że od 2012 r. rośnie liczba podjęć pracy przez osoby niepełnosprawne, zarówno subsydiowanej (za wyjątkiem 2015 r.) jak i niesubsydiowanej. Zaktywizowani łącznie w 2012 r.: 3.876, zaś w roku 2015 – 4.708.

Departament Zdrowia:

- dofinansowano 24 działania, w tym 18 realizowanych przez organizacje pozarządowe oraz 6 działań realizowanych przez szpitale i oddziały psychiatryczne (m.in. w Olsztynie i Fromborku) z terenu województwa warmińsko-mazurskiego na łączną kwotę 93.900 zł. Odbyły się m.in.: imprezy rekreacyjno-sportowe, zajęcia rehabilitacyjne i terapeutyczne, spotkania, konferencje, turnusy, szkolenia, warsztaty edukacyjne. Łącznie w ww. projektach uczestniczyło około 21.000 beneficjentów, w tym ponad 1.700 osób niepełnosprawnych;
- ponadto dystrybuowano i upowszechniano opracowany w 2014 r. w ramach realizacji *Wojewódzkiego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2011-2015 Województwa Warmińsko-Mazurskiego* „Przewodnik o dostępnych formach: opieki zdrowotnej, pomocy społecznej, aktywizacji zawodowej, opieki w stanach kryzysu psychicznego dla osób z zaburzeniami psychicznymi, ich rodzin oraz ofiar sytuacji kryzysowych w województwie warmińsko-mazurskim”. Dokument ten przyczynił się do zwiększenia dostępu do informacji na temat możliwości korzystania z opieki zdrowotnej oraz innych form opieki i pomocy niezbędnych do życia w środowisku rodzinnym i społecznym mieszkańców województwa warmińsko-mazurskiego, dotkniętych ww. problemem.

Departament Sportu:

- mając na uwadze wartości sportowe oraz korzyści wynikające z jego uprawiania przez osoby z niepełnosprawnością dofinansowano udział klubów zrzeszonych w Warmińsko-Mazurskiej Federacji Sportu Osób Niepełnosprawnych w 21 imprezach sportowych rangi ogólnopolskiej i międzynarodowej. Udzielono także dotacji na cztery imprezy sportowe organizowane przez stowarzyszenia działające na rzecz osób niepełnosprawnych na łączną kwotę 59,5 tys. zł. W imprezach sportowych uczestniczyło ponad 550 osób z niepełnosprawnością z terenu województwa warmińsko-mazurskiego;
- dodatkowo udzielono dotacji 6 klubom sportowym, na kwotę 50 tys. zł z przeznaczeniem na szkolenia sportowe i udział zawodników województwa w zawodach ogólnopolskich i międzynarodowych w dyscyplinach paraolimpijskich. Liczba osób niepełnosprawnych objętych tym działaniem wyniosła ok. 150 osób.

Departament Turystyki:

- wraz z 22 jednostkami samorządu terytorialnego (gminnego i powiatowego) i Warmińsko-Mazurską Regionalną Organizacją Turystyczną realizował Projekt „Modernizacja i rozbudowa regionalnego systemu informacji turystycznej”, w ramach którego stworzono podjazdy, a także dostosowano do potrzeb osób z niepełnosprawnością poruszających się na wózkach inwalidzkich pomieszczenia centrów informacji turystycznej, co ułatwiło im dostęp do tych instytucji. W ramach projektu zakupiono również nowe zestawy komputerowe dostosowane do potrzeb tej grupy osób oraz stworzono specjalną aplikację do zwiedzania regionu Warmii i Mazur na urządzenia mobilne. Ww. działania wpłynęły znacznie na poprawę funkcjonowania regionalnego systemu informacji turystycznej i uczyniły go bardziej dostępnym dla osób niepełnosprawnych.

- b) **Warmińsko-Mazurski Oddział Wojewódzki NFZ w Olsztynie** na przestrzeni lat 2013-2015 w celu rozwoju usług na rzecz ograniczania skutków niepełnosprawności,

zakontraktował nowe, niżej wymienione świadczenia rehabilitacyjne w następujących zakresach:

2013 r.:

- rehabilitacja ogólnoustrojowa w ośrodku/oddziale dziennym w Węgorzewie, Lidzbarku Warmińskim, Kętrzynie, Nidzicy;
- fizjoterapia ambulatoryjna w Sorkwicach, Pasymiu, Stawigudzie;

2014 r.:

- rehabilitacja ogólnoustrojowa w ośrodku/oddziale dziennym w Mrągowie;
- fizjoterapia ambulatoryjna w Świątajnie;
- rehabilitacja dzieci z zaburzeniami wieku rozwojowego w ośrodku/oddziale dziennym w Olsztynie;

2015 r.:

- rehabilitacja kardiologiczna w ośrodku/oddziale dziennym w Olsztynie;
- lekarska ambulatoryjna opieka rehabilitacyjna poradnia w Kętrzynie;

- c) usługi na rzecz zapobiegania powstawaniu niepełnosprawności i ograniczania jej skutków, wśród których można wymienić m.in. usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze, działalność placówek wsparcia dziennego oraz organizacji pozarządowych (zajęcia rehabilitacyjne, logopedyczne, poradnictwo specjalistyczne, integracja sensoryczna, grupowe zajęcia terapeutyczne itp.), realizację programów profilaktycznych, usługi transportowe (dowóz do różnego rodzaju podmiotów np. oświatowych/rehabilitacyjnych, usytuowanych poza terenem gminy), pomoc finansową na sprzęt ortopedyczny, leki i leczenie, poradnictwo socjalne, wskazywanie instytucji i pomaganie w załatwianiu formalności w uzyskaniu środków na likwidację barier, realizowane były w 22,9% **gmin** oraz 53% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego;

- 2) rozwój **infrastruktury służącej rehabilitacji osób niepełnosprawnych** i zwiększenie **dostępności do usług rehabilitacyjnych**, m.in.:

- a) działania **Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego**:

- dofinansowano ze środków PFRON roboty budowlane w obiektach służących rehabilitacji w związku z potrzebami osób niepełnosprawnych. W ramach tego działania przyznano w 2015 r. dofinansowanie 5 podmiotom, na łączną kwotę ponad 3,4 mln zł. Realizacja zadania stworzyła osobom niepełnosprawnym lepsze warunki do kompleksowej rehabilitacji w miejscu zamieszkania. Z nowopowstałych lub rozbudowanych obiektów służących rehabilitacji będzie mogło korzystać dodatkowo prawie 450 osób z niepełnosprawnością;
- w ramach wspomagania procesu rehabilitacji zawodowej dofinansowano, ze środków PFRON, koszty działania 7 zakładów aktywności zawodowej, tj. w Giżycku, Elblągu, Biskupcu, Kamionku Wielkim, Polskiego Związku Niewidomych w Olsztynie, Ostródzie i Bartoszycach oraz koszty utworzenia i działania powstałego w 2015 r. zakładu aktywności zawodowej w Piszcu, na łączną kwotę ponad 4,5 mln zł, a także ze środków budżetu Województwa koszty działania tych zakładów w kwocie ponad 360.000 zł. Łącznie Zakłady te na koniec 2015 r. zatrudniały 360 osób, w tym 260 osób niepełnosprawnych ze znacznym i umiarkowanym stopniem niepełnosprawności;
- na podstawie § 14 ust. 1 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 15 listopada 2007 roku *w sprawie turnusów rehabilitacyjnych* wydano 7 opinii o ośrodkach ubiegających się o wpis do rejestru ośrodków, w których mogą

- odbywać się turnusy dla osób niepełnosprawnych korzystających z dofinansowania ze środków PFRON, sporządzonych na podstawie wizytacji ośrodków pod kątem oceny ich możliwości zapewnienia osobom niepełnosprawnym dogodnych warunków pobytu, jak również oceny zaplecza i jego wyposażenia do prowadzenia różnych form aktywnej rehabilitacji;
- w profilaktyce i ograniczaniu skutków niepełnosprawności bardzo duże znaczenie ma zapobieganie wypadkom, w tym wypadkom drogowym. Zadania na rzecz poprawy bezpieczeństwa ruchu drogowego realizował Wojewódzki Ośrodek Ruchu Drogowego – Regionalne Centrum Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego, który przeprowadził w 2015 r. ponad 20 akcji, seminariów, konferencji i innych form uświadamiających na temat bezpieczeństwa ruchu drogowego. Uczestniczyło w nich łącznie około 46.000 osób;
 - podstawowym warunkiem sprawnego systemu wsparcia osób niepełnosprawnych jest dostęp do informacji. W związku z tym Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie opracował Bazę placówek, instytucji i ośrodków wsparcia umożliwiających rehabilitację osób niepełnosprawnych w województwie warmińsko-mazurskim, która jest co roku aktualizowana na podstawie informacji zebranych z powiatów i gmin województwa warmińsko-mazurskiego. Na dzień 31 grudnia 2015 roku baza zawierała 657 adresów podmiotów działających na terenie województwa na rzecz wsparcia osób z niepełnosprawnością i ich rodzin.
- b) **Warmińsko-Mazurski Oddział Wojewódzki NFZ w Olsztynie** kontraktując świadczenia opieki zdrowotnej, zwracał szczególną uwagę na kwestię dotyczącą dostosowania warunków lokalowych do potrzeb pacjentów niepełnosprawnych. Wymogiem koniecznym jest, aby miejsce, w którym realizowane są świadczenia opieki zdrowotnej wyposażone było w:
- dojazdy oraz dojścia dla świadczeniobiorców z niepełnosprawnością ruchową przy wejściu do obiektu;
 - poręcze i uchwyty w węzłach sanitarnych dla świadczeniobiorców;
 - co najmniej jedno pomieszczenie higieniczno-sanitarne dla świadczeniobiorców, dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową w obiekcie;
 - w budynkach wielokondygnacyjnych dźwig lub inne urządzenie techniczne (z wyjątkiem schodolazów);
- c) na podstawie nadesłanych ankiet można stwierdzić, że infrastruktura służąca rehabilitacji osób niepełnosprawnych istniała w 45% **gmin** oraz 79% **powiatów** regionu tj. min. przychodnie, poradnie rodzinne, szpitale, sanatoria, prywatne gabinety rehabilitacyjne i fizjoterapii, zakłady rehabilitacji leczniczej, ZAZ, WTZ, DPS, ŚDS, organizacje pozarządowe, które realizują zajęcia rehabilitacyjne;
- d) ze sprawozdań częściowych, przesłanych przez samorządy lokalne województwa warmińsko-mazurskiego wynika, że dobra dostępność do usług rehabilitacyjnych występowała w 26,6% **gmin** oraz 47% **powiatów**, wskazując, że problemem jest: zbyt mała liczba podmiotów prowadzących rehabilitację, długi okres oczekiwania na dostęp do usług rehabilitacyjnych refundowanych przez NFZ, brak połączeń komunikacyjnych z terenów wiejskich;
- 3) inicjowanie podejmowania działań **aktywizujących zawodowo osoby niepełnosprawne**, w tym na otwartym rynku pracy, m.in.:

- a) **Warmińsko-Mazurski Oddział Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych** w ramach aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy podejmował działania w zakresie:
- dofinansowania do wynagrodzeń pracowników niepełnosprawnych zatrudnionych na chronionym i otwartym rynku pracy (realizacja art. 26a ustawy *o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych*) – prowadzenie akcji informacyjnej oraz pośrednictwo w przekazywaniu wniosków do Biura PFRON w Warszawie);
 - refundacji składek na ubezpieczenie społeczne (realizacja art. 25a ustawy *o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych*) – prowadzenie akcji informacyjnej oraz pośrednictwo w przekazywaniu wniosków do Biura PFRON w Warszawie);
 - zwrotu kosztów administracyjnych dla pracodawcy prowadzącego zakład pracy chronionej (realizacja art. 32 ust. 1 pkt 2 ustawy *o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych*);
- b) **Wojewódzki Urząd Pracy w Olsztynie** poprzez wprowadzenie kryteriów dostępu w poszczególnych konkursach realizowanych w ramach POWER 2014-2020 i specyficznych kryteriów dostępu/kryteriów merytorycznych – specyficznych obligatoryjnych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020 wspiera aktywizację zawodową osób niepełnosprawnych:
- w projektach pozakonkursowych realizowanych przez Powiatowe Urzędy Pracy (w ramach Poddziałania 1.1.2 POWER i Działania 10.1 RPO WiM 2014-2020) kryterium dostępu zobowiązywało Wnioskodawców do objęcia wsparciem w ramach projektu osób niepełnosprawnych w proporcji co najmniej takiej samej jak proporcja osób niepełnosprawnych w wieku 18-29 lat (POWER)/powyżej 29 lat (RPO WiM 2014-2020) kwalifikujących się do objęcia wsparciem w ramach projektu (należących do II lub II profilu pomocy) i zarejestrowanych w rejestrze danego PUP w stosunku do ogólnej liczby zarejestrowanych osób bezrobotnych w wieku 18-29 lat/powyżej 29 lat. Dodatkowo wymagane było osiągnięcie efektywności zatrudnieniowej dla osób niepełnosprawnych na poziomie 12 lub 22%;
 - w konkursach ogłaszanych w ramach poddziałania 1.2.2 POWER Wnioskodawcy zostali zobligowani do osiągnięcia wskaźnika efektywności zatrudnieniowej dla osób niepełnosprawnych na poziomie 17%. Dodatkowo projekty, w których minimum 5% uczestników projektu stanowią osoby niepełnosprawne, otrzymywały premię punktową;
 - w konkursach ogłoszonych w ramach Działania 10.2 RPO WiM 2014-2020 Wnioskodawcy zostali zobligowani do osiągnięcia wskaźnika efektywności zatrudnieniowej dla osób niepełnosprawnych na poziomie 33%;
- c) **Warmińsko-Mazurski Zakład Doskonalenia Zawodowego w Olsztynie** podejmował działania mające na celu aktywizację zawodową osób niepełnosprawnych poprzez:
- realizację szkoleń takich jak: doradztwo/poradnictwo grupowe oraz indywidualne zwiększające potencjał zawodowy i możliwości uzyskania pracy przez osoby niepełnosprawne;

- realizację warsztatów psychologicznych, warsztatów społeczno-zawodowych ukierunkowanych na zwiększenie aktywności zawodowej bezrobotnych osób niepełnosprawnych;
 - poradnictwo prawne w zakresie prawa rodzinnego, prawa pracy oraz prawa karnego;
 - realizację szkoleń podnoszących kwalifikacje zawodowe (takie jak: „Kurs obsługi komputera”, „Kucharz małej gastronomii”, „Pracownik ochrony- dozorca”, „Przedstawiciel handlowy” itp.);
- d) w 32,1% **gmin** oraz 74% **powiatów** podejmowano **działania aktywizujące zawodowo osoby niepełnosprawne** (m.in. w ramach realizowanych projektów partnerskich: ośrodków pomocy społecznej, powiatowych centrów pomocy rodzinie, powiatowych urzędów pracy i organizacji pozarządowych; działania ustawowe powiatowych urzędów pracy w ramach: stażu, prac interwencyjnych, robót publicznych, prac społecznie-użytecznych, bonu zatrudnieniowego, dofinansowania wynagrodzenia, refundacji kosztów wyposażenia stanowisk pracy, udzielania dotacji; działalność pomocowa w zakresie poszukiwania ofert i miejsc pracy dla osób z niepełnosprawnością prowadzona przez Klub Integracji Społecznej; prowadzenie pracy socjalnej; informowanie o ofertach pracy, kierowanie do konsultacji z doradcą zawodowym; kierowanie i informowanie o dostępnych szkoleniach i kursach PUP), zaś jeśli chodzi o inicjatywy w tym zakresie związane z **otwartym rynkiem pracy**, wartości te wynosiły odpowiednio: 19,3% oraz 58% (odbywanie praktyk zewnętrznych, staży oraz zatrudnienie uczestników WTZ, skierowanie na staże osób niepełnosprawnych przez PUP, udzielanie dofinansowania ze środków PFRON do wyposażenia stanowiska pracy dla osoby niepełnosprawnej, udzielanie dofinansowania do rozpoczęcia działalności gospodarczej, wyszukiwanie ofert pracy przez pracowników socjalnych i asystentów rodziny, poradnictwo indywidualne, szkolenia w zakresie umiejętności poszukiwania pracy, zajęcia aktywizacyjne w ramach poradnictwa grupowego);
- 4) zintensyfikowanie działań na rzecz wyrównywania **szans edukacyjnych osób niepełnosprawnych**, m.in.:
- a) działania podejmowane przez **Kuratorium Oświaty w Olsztynie**:
- obejmowanie patronatem różnego rodzaju przedsięwzięcia np. Spartakiady „Z wiosną po zdrowie”. Jest to impreza o charakterze sportowo-rekreacyjnym, w której udział biorą dzieci i młodzież niepełnosprawna intelektualnie z placówek kształcenia specjalnego;
 - uczestniczenie w ramach wspierania idei na rzecz wyrównywania szans edukacyjnych osób niepełnosprawnych w uroczystościach inauguracyjnych/kończących Olimpiady Specjalne dla dzieci z placówek i ośrodków szkolno-wychowawczych;
 - Warmińsko-Mazurski Kurator Oświaty organizując wypoczynek letni dzieci i młodzieży z rodzin będących w trudnej sytuacji bytowej ustala kryteria konkursowe (SIWZ), które obejmują m.in. udział w wypoczynku dzieci z niepełnosprawnością, realizację programu zachęcającego do aktywnego działania i włączenia społecznego dzieci i młodzieży poprzez animacje i edukację kulturalną;
 - zorganizowanie w dniu 25 marca 2015 r. wojewódzkiego etapu konkursu mającego na celu wyłonienie trzyosobowej delegacji z gimnazjum realizującego edukację włączającą do „Europejskiego Wysłuchania Młodzieży w Parlamencie Europejskim”. Każdy z krajów członkowskich miał możliwość wydelegowania

- do udziału w przedsięwzięciu 2 uczniów w wieku 14-15 lat wraz z opiekunem (jeden uczeń z niepełnosprawnością);
- przeprowadzenie na zlecenie MEN konsultacji społecznych (24 marca 2015 r.) w Olsztynie mających na celu opracowanie koncepcji organizacji edukacji uczniów niepełnosprawnych (badanie fokusowe);
- b) **Warmińsko-Mazurski Zakład Doskonalenia Zawodowego w Olsztynie** realizował działania mające na celu wyrównywanie szans edukacyjnych osób niepełnosprawnych m.in. poprzez realizację szkoleń rozwijających kluczowe kompetencje oraz umożliwienie nauki w szkołach dla dorosłych w odpowiednio dostosowanych pomieszczeniach, na sprzęcie dostosowanym do potrzeb osób niepełnosprawnych;
- c) **szkoły wyższe** z terenu województwa warmińsko-mazurskiego podejmowały liczne działania na rzecz wyrównywania szans edukacyjnych osób niepełnosprawnych – ciekawą inicjatywą jest m.in. przygotowanie ankiety dla niepełnosprawnych studentów w Wyższej Szkole Informatyki i Ekonomii TWP w Olsztynie, w której sami zainteresowani mają możliwość wskazania problemów utrudniających im pełne uczestnictwo w życiu akademickim np. bariery informatyczne, komunikacyjne (szczegółowe działania podjęte przez szkoły wyższe z regionu prezentuje poniższa tabela);

Tabela 15 Działania na rzecz wyrównywania szans edukacyjnych osób niepełnosprawnych podjęte przez szkoły wyższe z terenu województwa warmińsko-mazurskiego w roku 2015

Szkoła wyższa	Lp.	Podjęte inicjatywy
Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Elblągu	1	zakup do istniejącego w Bibliotece stanowiska komputerowego dla osób niepełnosprawnych monitora brajlowskiego (określanego „linijką brajlowską”);
Elbląska Uczelnia Humanistyczno-Ekonomiczna	1	remont boiska sportowego i przystosowanie go do korzystania przez osoby niepełnosprawne ruchowo, w tym na wózkach inwalidzkich. Obiekt stał się nowoczesnym wielofunkcyjnym boiskiem sportowym o nawierzchni polipropylenowej, która przystosowana jest do prowadzenia zajęć rehabilitacyjnych i rekreacyjno-sportowych studentów. Boisko wyposażone jest do gry w piłkę ręczną, piłkę siatkową, tenisa ziemnego oraz piłkę koszykową;
	2	zakup laptopa wraz z oprogramowaniem dla osób niedowidzących typu ZoomText;
	3	zakup fantomu do nauki dla osób niedowidzących i niedosłyszących: Manekin Resusci Anne QCPR AW Torso, panel elektroniczny do manekinów Skillguide;
Olsztyńska Szkoła Wyższa im. Józefa Rusieckiego	1	zapewnienie stałego kontaktu studentów z niepełnosprawnościami z pracownikami Biura ds. Osób Niepełnosprawnych OSW, pomoc w bieżących sprawach studenckich;
	2	działania kierowane do pracowników uczelni mające na celu przybliżenie tematyki niepełnosprawności, specyfiki pracy z osobą niepełnosprawną i możliwości adaptacji procesu edukacyjnego do możliwości funkcjonalnych i percepcyjnych studentów z niepełnosprawnościami;
	3	zapewnienie osobistych asystentów dla studentów z dysfunkcjami narządu ruchu i wzroku podczas zajęć dydaktycznych oraz podczas praktyk studenckich;
	4	zapewnienie nieograniczonego dostępu do pracowni komputerowej w Bibliotece uczelni ze stanowiskami dla studentów z dysfunkcjami narządu wzroku. Zapewnienie

Szkoła wyższa	Lp.	Podjęte inicjatywy
		specjalistycznego oprogramowania dla osób niedowidzących (nawigacja głosowa, powiększanie środowiska Windows) i dla osób niewidomych (możliwość bezwzrokowej obsługi komputera);
	5	indywidualne dostosowanie metod nauczania i egzaminowania, możliwość otrzymywania materiałów dydaktycznych w formie przystępnej dla studenta z niepełnosprawnością, możliwość zastosowania alternatywnych form zaliczania przedmiotów, możliwość nagrywania wykładów;
	6	udział pracowników uczelni w konferencjach naukowych o tematyce niepełnosprawności;
	7	możliwość nieodpłatnego korzystania z obiektów sportowych uczelni poza zajęciami dydaktycznymi, np. pływalnia, fitness, treningi koszykówki na wózkach;
	8	możliwość pełnego uczestnictwa w Juwenaliach OSW (asystenci);
	9	promocja aktywności sportowej wśród studentów OSW – pokazowy mecz koszykówki na wózkach podczas Juwenaliów OSW, integracja osób pełno- i niepełnosprawnych;
	10	pokazy aktywnej rehabilitacji podczas Juwenaliów OSW, celem podniesienia świadomości dotyczącej możliwości funkcjonalnych osób z niepełnosprawnościami wśród studentów pełnosprawnych, niepełnosprawnych i pracowników uczelni;
	11	możliwość udziału w sekcjach sportowych przeznaczonych dla osób z dysfunkcjami narządu ruchu – koszykówka na wózkach, żeglarstwo (zapewnienie specjalistycznych wózków, łodzi, opieka trenerska);
	12	promocja wydarzeń sportowych z udziałem niepełnosprawnych studentów OSW w lokalnej prasie i mediach;
	13	zakup specjalistycznych przyborów sportowych umożliwiających pełen udział niepełnosprawnych studentów podczas zajęć praktycznych, w tym zajęć z wychowania fizycznego;
	14	udział studentów z niepełnosprawnościami podczas corocznych Targów Pracy organizowanych przez OSW, zapewnienie tłumaczy języka migowego i asystentów.
	15	akcje promocyjne mające na celu zachęcenie studentów z niepełnosprawnościami do aktywnej działalności w Samorządzie Studenckim OSW;
	16	możliwość korzystania z pomocy psychologicznej;
	17	przystosowanie toalet do możliwości funkcjonalnych studentów z niepełnosprawnością poruszających się na wózkach inwalidzkich, niwelacja drobnych barier architektonicznych;
	18	montaż taśm ostrzegawczych na stopniach w obiektach uczelni jako ułatwienie w przemieszczaniu się studentów z dysfunkcją narządu wzroku;
	19	współpraca z organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych (np. Warmig Olsztyn, Szansa dla Niewidomych, Fundacja Aktywnej Rehabilitacji, Fundacja Centrum Zdrowia i Sportu);

Szkoła wyższa	Lp.	Podjęte inicjatywy
	20	współpraca z biurami ds. Osób Niepełnosprawnych innych uczelni celem organizacji wspólnych inicjatyw (np. współpraca z BON UWM i organizacja pokazowych meczów koszykówki na wózkach pomiędzy studentami uczelni);
	21	pomoc finansowa (stypendium specjalne dla studentów niepełnosprawnych);
Wyższa Szkoła Informatyki i Ekonomii Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Olsztynie	1	budynki uczelni wyposażone są w windy, podjazdy oraz toalety przystosowane dla studentów będących osobami niepełnosprawnymi;
	2	powołany został specjalista do spraw studentów niepełnosprawnych;
	3	realizacja działań mających na celu podniesienie świadomości środowiska akademickiego odnośnie problemów osób niepełnosprawnych (np.: powstanie filmu o studentach będących osobami niepełnosprawnymi w WSiE TWP w Olsztynie, szkolenia pracowników administracji w zakresie problemów studentów będących osobami niepełnosprawnymi);
	4	utworzenie i zakup sprzętu do wypożyczalni dla osób niepełnosprawnych np. lupy elektroniczne, lupy optyczne, dyktafony, notatniki brajlowskie, laptopy, programy powiększające dla osób niedowidzących;
	5	utworzenie stanowisk w czytelnich przeznaczonych dla osób niepełnosprawnych wyposażonych w powiększalniki, Autolektora, programy powiększające i udźwiękawiające, specjalne klawiatury;
	6	zakup dostępu do literatury fachowej w formie elektronicznej – ibuk ok. 400 dostępnych pozycji;
	7	doposażenie sal wykładowych i ćwiczeniowych w sprzęt typu rzutniki, tablice interaktywne, głośniki;
Olsztyńska Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania im. prof. Tadeusza Kotarbińskiego w Olsztynie	1	wymieniono w Bibliotece komputery oraz zainstalowano pakiet oprogramowania Office na zestawach komputerowych z dużymi monitorami, umożliwiono wypożyczanie na potrzeby dydaktyki komputerów przenośnych, tabletów oraz dyktafonów;
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie	1	funkcjonowanie Biura ds. Osób Niepełnosprawnych. Poza sprawami organizacyjnymi związanymi z procesem kształcenia i funkcjonowania osób z niepełnosprawnościami na uczelni, koordynowaniem działań zmierzających do likwidacji barier architektonicznych, wsparciem pracowników dydaktycznych prowadzących zajęcia ze studentami z niepełnosprawnością, Biuro udziela również studentom informacji w zakresie funkcjonowania osób z niepełnosprawnością w społeczeństwie (ulgi PKP/PKS, dofinansowania, projekty unijne skierowane do osób z niepełnosprawnością, zatrudnianie osób z niepełnosprawnością, itp.);
	2	organizacja i współorganizacja szkoleń i spotkań skierowane do studentów z niepełnosprawnościami. Część wydarzeń to wydarzenia cykliczne, inne wynikają z bieżących potrzeb. W roku akademickim 2014/2015 na terenie uczelni odbyły się 4 bezpośrednie spotkania ze studentami z niepełnosprawnością i 1 kurs, którego adresatem byli studenci i doktoranci z

Szkoła wyższa	Lp.	Podjęte inicjatywy
		niepełnosprawnościami;
	3	działania skupiające się wokół podnoszenia świadomości na temat niepełnosprawności wśród studentów, pracowników UWM i całej społeczności akademickiej, przyjmujące formę warsztatów, szkoleń, spotkań, wydarzeń sportowych. W roku akademickim 2014/2015 zorganizowano na terenie uczelni 4 szkolenia, 1 spotkanie, 1 warsztat, 1 zorganizowaną akcję informacyjną oraz 1 imprezę sportową – wydarzenia mające na celu wzmocnienie tolerancji i rozwijanie wiedzy na temat funkcjonowania i wsparcia osób z niepełnosprawnościami;
	4	działania z zakresu likwidacji barier architektonicznych – funkcjonowanie Zespołu ds. Likwidacji Barier Architektonicznych, zakup i montaż tabliczek informacyjnych z punktami brajla wraz z kolorowym poddrukami w celu dostosowania budynku Wydziału Humanistycznego do potrzeb osób niewidomych, stworzeniu portalu internetowego (przewodnik UWM dla osób niepełnosprawnych) powiązanego z systemem USOS, zawierającego m.in. mapę Kortowa z naniesionymi punktami oznaczającymi bariery architektoniczne, wyznaczeniem alternatywnych dróg dla osób z niepełnosprawnością oraz bazą budynków UWM z uwzględnieniem cech poszczególnych budynków z punktu widzenia osób z niepełnosprawnością;
	5	wzmocnienie działań skierowanych do osób z uszkodzonym słuchem dzięki realizacji unijnego projektu: „Wzmocnienie potencjału dydaktycznego UWM w Olsztynie (Pro-Edu)”. W ramach projektu m.in. pracownicy dydaktyczni i administracyjni przeszli kurs języka migowego (poziom podstawowy i średniozaawansowany), do dziekanatów wydziałów objętych projektem zakupiono terminale z dostępem do tłumacza języka migowego on-line. Studentom zapewniono także bezpośrednie wsparcie tłumaczy języka migowego. Projekt umożliwił również wyjazd pracowników dydaktycznych i administracyjnych UWM na Uniwersytet Gallaudeta (Waszyngton);
	6	zakup 37 sztuk podblatowych pętli indukcyjnych, których zadaniem jest wspomaganie percepcji słuchu przez osoby słabosłyszące, korzystające z aparatów słuchowych z cewką indukcyjną. Zakupione podblatowe pętle indukcyjne zostały zainstalowane w poszczególnych jednostkach organizacyjnych UWM;
	7	zakup 20 szt. tabletów oraz 10 szt. vidofonów wraz z usługą tłumacza języka migowego online;
	8	dostosowanie domów studenckich do potrzeb osób z uszkodzonym słuchem;
	9	funkcjonowanie wypożyczalni sprzętu specjalistycznego;
	10	funkcjonowanie pracowni komputerowej przeznaczonej dla studentów i doktorantów będących osobami niepełnosprawnością;
	11	organizowanie specjalistycznych lektoratów dostosowanych do potrzeb studentów z niepełnosprawnością;

Szkoła wyższa	Lp.	Podjęte inicjatywy
	12	podpisanie porozumienia z Akademicką Biblioteką Cyfrową Uniwersytetu Warszawskiego. Dzięki porozumieniu studenci UWM, ze znacznym i umiarkowanym stopniem niepełnosprawności (choroby wzroku i inne, utrudniające korzystanie z materiałów tradycyjnych w zwykłym druku) mogą korzystać ze wszystkich zbiorów zarejestrowanych w bazie danych ABC;

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji przesłanych przez szkoły wyższe z terenu województwa warmińsko-mazurskiego

- d) działania na rzecz wyrównywania szans edukacyjnych osób niepełnosprawnych podejmowano w 34,9% **gmin** oraz 95% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego – można tu wymienić m.in.: funkcjonowanie ZAZ, WTZ, ŚDS, zapewnienie wsparcia opiekunek dla dzieci z autyzmem, stypendia socjalne, likwidację barier architektonicznych w szkołach, bezpłatny dowóz uczniów z niepełnosprawnością do szkół, realizację w szkołach pozalekcyjnych zajęć (logopedycznych, rewalidacyjnych, korekcyjno-kompensacyjnych), zatrudnienie nauczyciela wspierającego, prowadzenie nauczania indywidualnego;
- 5) **likwidacja barier** we wszystkich dziedzinach życia, umożliwiająca osobom niepełnosprawnym pełnienie ról społecznych i zawodowych, m.in:
- a) od roku 2012 wdrażany był program „Aktywny Samorząd”, zatwierdzony przez Radę Nadzorczą **PFRON**:
- jego realizację powierzono samorządom powiatowym, a adresowany był do indywidualnych osób niepełnosprawnych;
 - głównym celem jest wyeliminowanie lub zmniejszenie barier ograniczających uczestnictwo beneficjentów pomocy w życiu społecznym, zawodowym i w dostępie do edukacji;
 - w latach 2012-2015 program obejmował następujące obszary wsparcia w ramach 3 modułów:
 - MODUŁ I – likwidacja barier utrudniających aktywizację społeczną i zawodową, w tym m. in: pomoc w zakupie i montażu oprzyrządowania do posiadanego samochodu, uzyskaniu prawa jazdy kategorii B, zakupu sprzętu elektronicznego, wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym, protez kończyn, a także pomoc w utrzymaniu aktywności zawodowej poprzez zapewnienie opieki dla osoby zależnej;
 - MODUŁ II – pomoc w uzyskaniu wykształcenia na poziomie wyższym;
 - MODUŁ III – szkolenia kadr samorządów oraz organizacji pozarządowych z zakresu problematyki niepełnosprawności.
 - należy podkreślić, że wszystkie powiaty województwa warmińsko-mazurskiego (21) przystąpiły i kontynuowały przez okres 4 lat realizację tego programu. Szczegółowy zakres działań podejmowanych w ramach programu „Aktywny Samorząd” w 2015 r. przedstawia poniższa tabela:

Tabela 16 Działania na rzecz osób niepełnosprawnych w ramach programu „Aktywny samorząd” w 2015 r.

Obszary wsparcia	Liczba dofinansowanych wniosków	Kwota dofinansowania	Rodzaj działania
A1	9	12.008,00 zł	9 samochodów, do których zakupiono i zamontowano oprzyrządowanie

Obszary wsparcia	Liczba dofinansowanych wniosków	Kwota dofinansowania	Rodzaj działania
A2	48	59.147,27 zł	33 osób, które uzyskały prawo jazdy kat. B
B1	0	- zł	0 zakupionych sprzętów elektronicznych wraz z oprogramowaniem
B2	0	- zł	0 osób korzystających ze szkolenia obsługi sprzętu i oprogramowania
C1	0	- zł	0 zakupionych wózków inwalidzkich o napędzie elektrycznym
C2	66	119.122,70 zł	56 serwisowanych wózków inwalidzkich o napędzie elektrycznym
C3	11	187.896,30 zł	8 zakupionych nowoczesnych protez
C4	4	13.585,00 zł	4 serwisowanych nowoczesnych protez
D	139	176.538,76 zł	111 osób objętych pomocą w utrzymaniu aktywności zawodowej
Moduł II	1.721	4.065.031,50 zł	1 395 udzielonych pomocy w uzyskaniu wykształcenia na poziomie wyższym
Moduł III	0	- zł	0 szkoleń kadr samorządów oraz NGO
Razem	1.998	4.633.329,53 zł	1 616

Zródło: opracowanie własne Biura ds. rehabilitacji osób niepełnosprawnych ROPS na podstawie danych statystycznych z powiatowych centrów pomocy rodzinie

- b) **Warmińsko-Mazurski Oddział Wojewódzki Narodowego Funduszu Zdrowia w Olsztynie** od stycznia do marca 2015 r. w Radiu Olsztyn prezentował cotygodniową audycję pt. „Informator pacjenta”, której tematy związane były z opieką zdrowotną, dotyczące m.in. Zintegrowanego Informatora Pacjenta, zmian w opiece zdrowotnej od stycznia 2015 r., programów profilaktycznych finansowanych przez NFZ, dyrektywy transgranicznej, pakietu onkologicznego, dobrowolnego ubezpieczenia zdrowotnego i prawa do bezpłatnych świadczeń zdrowotnych, praw pacjenta. Po emisji audycji na antenie radia dyżur telefoniczny pełnił wybrany pracownik Oddziału odpowiadając na pytania pacjentów;
- c) fakt istnienia barier ograniczających osoby niepełnosprawne, dotyczących różnych dziedzin życia, potwierdziło:
- w zakresie pełnienia **ról społecznych** – 51,4% **samorządów gminnych** oraz 68% **samorządów powiatowych**. Najczęściej zwracano uwagę na: utrudniony dostęp do infrastruktury budynków, bariery architektoniczne w budynkach użyteczności publicznej, bariery transportowe (słabo rozwinięta infrastruktura komunikacyjna, niedostosowanie środków komunikacji miejskiej i powiatowej, zła infrastruktura dróg miejskich), stereotypy i uprzedzenia pracodawców dotyczące zatrudniania osób niepełnosprawnych, długi okres oczekiwania na rehabilitację, brak ośrodków rehabilitacyjnych na wsiach, bariery finansowe, bariery natury mentalnej;
 - w zakresie pełnienia **ról zawodowych** – 53,2% **samorządów gminnych** oraz 74% **samorządów powiatowych**. Najczęściej zwracano uwagę na: małą liczbę zakładów pracy chronionej oraz stanowisk pracy przystosowanych do osób z niepełnosprawnością, bezrobocie, zbyt mało ofert pracy, bariery komunikacyjne i transportowe, bariery architektoniczne w przestrzeni publicznej, niska świadomość społeczna w zatrudnianiu osób z niepełnosprawnością, stereotypy/uprzedzenia pracodawców, niechęć osób niepełnosprawnych do podejmowania zatrudnienia z obawy o utratę świadczenia rentowego, brak wykształcenia;

- d) działania związane z usuwaniem barier ograniczających osoby niepełnosprawne, dotyczących różnych dziedzin życia, podejmowało:
- w zakresie pełnienia **ról społecznych** – 37,6% **gmin** oraz 84% **powiatów**, w postaci m.in. likwidacji barier architektonicznych w miejscu zamieszkania osoby niepełnosprawnej oraz w budynkach użyteczności publicznej, działania w ramach programu Wyrównywanie Różnic Między Regionami II (zakup mikrobusów), dofinansowania ze środków PFRON uczestnictwa w turnusach rehabilitacyjnych i zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze, naprawy i dofinansowania wózków inwalidzkich ręcznych i elektrycznych, dofinansowania kursów prawa jazdy kat. B, dofinansowania opłaty za naukę (czesne) i dodatku na pokrycie kosztów kształcenia na poziomie wyższym, pracy socjalnej, „pomocy sąsiedzkiej”, zawierania kontraktów socjalnych w związku z realizacją Indywidualnego Programu Zatrudnienia Socjalnego w Centrum Integracji Społecznej;
 - w zakresie pełnienia **ról zawodowych** – 20,2% **gmin** oraz 84% **powiatów**, do których można zaliczyć m.in. dofinansowanie ze środków PFRON nowych stanowisk pracy, działalności gospodarczej oraz szkoleń osób niepełnosprawnych, dofinansowanie kosztów pobytu w przedszkolu dziecka osoby niepełnosprawnej, wsparcie finansowe środkami PFRON wyposażenia i tworzenia stanowisk pracy i stażu, funkcjonowanie partnerstw na rzecz integracji społeczno-zawodowej bezrobotnych osób niepełnosprawnych, pracę socjalną, „pomoc sąsiedzką”, działalność KIS, odbywanie praktyk zawodowych u lokalnych pracodawców;
- 6) zintegrowanie **działań partnerów społecznych** na rzecz **osób niepełnosprawnych**, m.in.:
- a) podejmując działania mające na celu wsparcie projektów na rzecz integracji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych, **Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego** realizował w 2015 roku następujące przedsięwzięcia:
- 10 organizacjom pozarządowym zlecono realizację zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych ze środków PFRON, na łączną kwotę dofinansowania 200.000 zł, w których uczestniczyło około 350 osób niepełnosprawnych;
 - 14 organizacjom pozarządowym zlecono ze środków z budżetu Województwa Warmińsko-Mazurskiego zadania z zakresu m.in. pomocy społecznej, profilaktyki rozwiązywania problemów uzależnień oraz zapobiegania niepełnosprawności, przyznając dotacje celowe w łącznej wysokości 91.800 zł – łączna liczba beneficjentów zadań wyniosła około 3.000 osób;
 - ze środków POKL (Priorytet VII) dofinansowano 4 projekty w zakresie aktywizacji osób niepełnosprawnych na ponad 1,4 mln zł – dzięki temu wsparciem objęto ponad 300 osób niepełnosprawnych.
- Ponadto w zakresie działań mających na celu rozwój partnerstwa na rzecz osób niepełnosprawnych:
- współorganizowano wraz z Warmińsko-Mazurskim Oddziałem PFRON Uroczystą Galę Warmińsko-Mazurskiej Edycji Konkursu Lady D. Ma on na celu uhonorowanie wyjątkowych kobiet, które mimo niepełnej sprawności wykorzystują swój potencjał, aby być aktywnymi przedstawicielkami naszego społeczeństwa oraz wnoszą istotny wkład w różne dziedziny życia społecznego;

- uczestniczono w Konferencji pt. „Miejsce Zakładów Aktywności Zawodowej w systemie wsparcia osób z niepełnosprawnością intelektualną”, której zwieńczeniem było uroczyste otwarcie ZAZ w Ostródzie;
- współorganizowano 2 spotkania Wojewódzkiej Społecznej Rady ds. Osób Niepełnosprawnych z przedstawicielami powiatowych społecznych rad ds. osób niepełnosprawnych.

W zakresie działań mających na celu rozwój partnerstwa na rzecz wyrównywania szans i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu osób niepełnosprawnych Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Olsztynie, będąca jednostką organizacyjną Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego, współpracowała z 13 instytucjami i stowarzyszeniami.;

b) działania **Warmińsko-Mazurskiego Oddziału Wojewódzkiego Narodowego Funduszu Zdrowia w Olsztynie:**

- 14 kwietnia 2015 r.: Przedsięwzięcie Seminarium Pacjenckie – spotkanie z przedstawicielami 15 instytucji pacjenckich i urzędów, w zakresie których znajduje się opieka i nadzór nad sprawami środowisk pacjenckich, wykłady pracowników dotyczące praw pacjenta i systemu opieki zdrowotnej na Uniwersytecie Trzeciego Wieku w Olsztynie;
- udział w spotkaniu pacjenckim zorganizowanym przez Polskie Stowarzyszenie Chorych na Szpiczaka „Dzisiaj, jutro i jak w szpiczaku?” we wrześniu 2015 r.;

c) **Wojewódzki Urząd Pracy w Olsztynie** corocznie przygotowuje Regionalny Plan Działania na Rzecz Zatrudnienia, który służy określaniu oraz koordynowaniu regionalnej polityki rynku pracy i rozwoju zasobów ludzkich w odniesieniu do krajowej polityki rynku pracy. Ze względu na swoją specyficzną sytuację wymagającą szczególnego podejścia w procesie aktywizacji, osoby niepełnosprawne wskazane zostały w dokumencie jako jedna z grup priorytetowych.

W proces opracowania tego dokumentu zaangażowani byli przedstawiciele m.in. powiatowych urzędów, pracodawców, administracji rządowej, samorządu województwa, szkół wyższych, organizacji pozarządowych.

d) w 23,9% **samorządów gminnych** oraz 47% **samorządów powiatowych** podejmowano działania i inicjatywy na rzecz wspierania osób niepełnosprawnych wraz z partnerami społecznymi, które dotyczyły przede wszystkim: tworzenia i realizacji indywidualnych programów aktywizacji zawodowej i społecznej dla bezrobotnych osób niepełnosprawnych, funkcjonowania partnerstw, organizowania konferencji/spotkań integracyjnych/koncertów, dystrybucji żywności, realizacja kursów/szkoleń, poradnictwo zawodowe/rodzinne.

III. Poziom wskaźników przyjętych dla celu operacyjnego 2.2. prezentuje się następująco:

Tabela 17 Wskaźniki służące ocenie realizacji celu operacyjnego 2.2. SPS WW-M

Wskaźnik	Wartość wskaźnika			
	2012	2013	2014	2015
Liczba dzieci niepełnosprawnych objętych wczesnym wspomaganiem rozwoju	2.400	2.500	2.000	2.800

Wskaźnik	Wartość wskaźnika			
	2012	2013	2014	2015
Liczba dzieci niepełnosprawnych objętych pomocą psychologiczno-pedagogiczną na terenie przedszkola i szkoły	5.703	18.000 ¹⁰	7.000	7.500
Liczba osób niepełnosprawnych, które znalazły zatrudnienie na otwartym rynku pracy (liczba utworzonych miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy).	550	497	422	310
Liczba mieszkań dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych	386	212	255	244
Kwota dofinansowania zadań z zakresu rehabilitacji społecznej i zawodowej, zleconych przez Samorząd Województwa organizacjom pozarządowym (w PLN)	200.000	184.000	200.000	200.000
Liczba osób niepełnosprawnych objętych wsparciem w ramach zadań zleconych przez Samorząd Województwa	288	557	399	349

Źródło: opracowanie na podstawie danych Kuratorium Oświaty w Olsztynie, Warmińsko-Mazurskiego Oddziału PFRON, WUP w Olsztynie oraz powiatowych centrów pomocy rodzinie województwa warmińsko-mazurskiego

Cel operacyjny 2.3.

Osoby uzależnione, współuzależnione i ofiary przemocy są bardziej świadome swoich problemów, aktywniej uczestniczą w procesie wychodzenia z nich i prawidłowego funkcjonowania w społeczeństwie.

W ramach wskazanego celu operacyjnego 2.3. wyznaczono do realizacji w SPS WW-M następujące działania:

- 2.3.1. Opracowywanie oraz realizacja programów i projektów w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy.
- 2.3.2. Szkolenia z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy dla kadr pomocy i integracji społecznej.
- 2.3.3. Rozwój poradnictwa specjalistycznego.
- 2.3.4. Zlecenie organizacjom pozarządowym zadań publicznych i usług z zakresu pomocy społecznej w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy.
- 2.3.5. Doskonalenie stosowania procedury „Niebieskiej Karty” i rozwój innych narzędzi przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
- 2.3.6. Wsparcie tworzenia młodzieżowych klubów integracji społecznej oraz zwiększenie liczby świetlic środowiskowych i socjoterapeutycznych.
- 2.3.7. Doskonalenie funkcjonowania oraz zwiększanie skuteczności zespołów interdyscyplinarnych działających na rzecz osób uzależnionych, współuzależnionych i ofiar przemocy.
- 2.3.8. Budowanie koalicji, partnerstw na rzecz wsparcia osób uzależnionych, współuzależnionych i ofiar przemocy.
- 2.3.9. Popularyzowanie i promowanie modelu zdrowego stylu życia.

¹⁰ W wyniku zmiany wersji Systemu Informacji Oświatowej (SIO) w 2013 r. wskaźnik uwzględniał również osoby posiadające opinie poradni psychologiczno-pedagogicznych o potrzebie kształcenia specjalnego.

Działania podejmowane w ramach ww. celu operacyjnego:

- I. Analiza ankiet nadesłanych przez OPS-y i PCPR-y pozwala stwierdzić, że w ramach działań podjętych w obrębie celu operacyjnego 2.3. SPS WW-M przez samorządy gminne i powiatowe województwa warmińsko-mazurskiego osiągnięto wyniki o charakterze „twardym”, które prezentuje poniższa tabela.

Tabela 18 „Twarde” wyniki podjętych działań w ramach celu operacyjnego 2.3. SPS WW-M przez samorządy gminne i powiatowe województwa warmińsko-mazurskiego

Lp.	Miernik	Samorządy gminne		Samorządy powiatowe	
		2012	2015	2012	2015
1	Liczba podmiotów, które realizowały programy i projekty w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy.	570	622	34	27
2	Liczba realizowanych programów w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy.	451	768	47	17
3	Liczba osób objętych programami w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy.	51.180	68.501	7.132	5.835
4	Liczba projektów w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy.	328	169	1	7
5	Liczba osób objętych projektami w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy.	9.014	8.206	222	1.819
6	Liczba szkoleń z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy, w których uczestniczyła kadra pomocy i integracji społecznej.	274	237	22	130
7	Liczba pracowników pomocy i integracji społecznej, która uczestniczyła w szkoleniach z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy.	757	894	74	398
8	Liczba osób, które skorzystały z poradnictwa specjalistycznego w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy.	10.982	11.741	1.409	1.964

Lp.	Miernik	Samorządy gminne		Samorządy powiatowe	
		2012	2015	2012	2015
9	Liczba zawartych umów z organizacjami pozarządowymi na realizację zadań z zakresu pomocy społecznej w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy.	276	268	5	2
10	Liczba organizacji pozarządowych, którym udzielono dotacji na realizację zadań z zakresu pomocy społecznej w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy.	141	196	5	2
11	Kwota udzielonego organizacjom pozarządowym dofinansowania na realizację zadań z zakresu pomocy społecznej w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy.	4.299.188 zł	3.346.722 zł	78.500 zł	51.606 zł
12	Liczba osób objętych wsparciem w ramach zadań zleconych z zakresu pomocy społecznej w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy.	5.053	11.097	352	95
13	Liczba osób objętych narzędziami przeciwdziałania przemocy w rodzinie.	4.971	8.952	813	1.249
14	Liczba młodzieżowych klubów integracji społecznej OGÓŁEM (MKIS).	10	6	<i>nie dotyczy</i>	<i>nie dotyczy</i>
15	Liczba funkcjonujących świetlic środowiskowych OGÓŁEM.	290	289	14	1
16	Liczba koalicji, partnerstw na rzecz osób uzależnionych, współuzależnionych i ofiar przemocy.	134	75	1	1
17	Liczba podmiotów wchodzących w skład koalicji, partnerstw na rzecz osób uzależnionych, współuzależnionych i ofiar przemocy.	226	162	0	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie województwa warmińsko-mazurskiego

II. W ramach działań podjętych w obrębie celu operacyjnego 2.3. SPS WW-M w roku 2015 wyróżnia się dane o charakterze „miękkim”, w tym:

- 1) opracowywanie oraz realizacja **programów i projektów w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy**, m.in.:
 - a) **Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego** realizował programy w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy, które są systematycznie co roku monitorowane tj.:

- *Wojewódzki Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2012-2015;*
 - *Wojewódzki Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2012-2020;*
 - *Wojewódzki Program Przeciwdziałania Narkomanii w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2013-2017;*
- b) **Warmińsko-Mazurska Policja** realizowała m.in. następujące programy w ww. obszarze:
- **Komenda Wojewódzka Policji w Olsztynie:** „Zanim będzie za późno” – wojewódzki program skierowany do rodziców uczniów gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych, realizowany we współpracy z Kuratorium Oświaty w Olsztynie, Wojewódzką Stacją Sanitarno-Epidemiologiczną w Olsztynie pod patronatem Wojewody Warmińsko-Mazurskiego. Podstawowym założeniem programu jest dotarcie do jak największej liczby rodziców oraz zachęcenie ich do współpracy, by razem móc działać na rzecz młodzieży zagrożonej tak szybko rozprzestrzeniającym się zjawiskiem narkomanii. W 2015 r. na terenie województwa warmińsko-mazurskiego w ramach programu odbyły się 202 spotkania, w których wzięło udział 9.777 uczestników;
 - **Komenda Miejska Policji w Elblągu** – policjanci wraz z pracownikami Powiatowej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej kontynuowali opracowany w roku 2015 program prewencyjno-edukacyjny pod nazwą: „Dopalacze oferta śmierci”. Głównym celem przedsięwzięcia było zainicjowanie długofalowego procesu edukacji społecznej, w szczególności dzieci i młodzieży oraz rodziców i nauczycieli w zakresie zagrożeń związanych z przyjmowaniem środków zastępczych oraz zakresem odpowiedzialności prawnej i karnej wynikającej z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii. W roku 2015 przeprowadzono ogółem 105 spotkań, w których uczestniczyło 3.750 osób;
 - **Komisariat Policji w Olsztynku** w ramach Gminnego Programu Profilaktycznego „Przeciwdziałanie Narkomanii” na lata 2010-2015, realizowany był, wzorem lat ubiegłych, autorski program „Prawo a Narkotyki”. Policjanci przeprowadzili 7 spotkań;
- Warmińsko-Mazurska Policja** realizowała m.in. następujące projekty w ww. obszarze:
- **Komenda Wojewódzka Policji w Olsztynie:** podczas szkoleń dla nauczycieli organizowanych w ramach kolejnej edycji projektu „Uczyć, informować, zapobiegać. Otwarte Szkoły, Otwarte Jednostki Policji”, omawiane było zagadnienie: „Pomóc dziecku krzywdzonemu. Procedura Niebieskie Karty”. W 2015 roku odbyły się 2 szkolenia, w których łącznie udział wzięło 146 nauczycieli. Od początku realizacji projektu ogółem przeszkolonych zostało prawie 800 osób;
 - **Komisariat Policji w Biskupcu** realizował projekt „Dopalacze zabijają”. Podczas licznych spotkań z młodzieżą funkcjonariusze edukowali na temat niebezpieczeństw związanych z zażywaniem środków odurzających i zastępczych, a także przybliżali regulacje prawne związane z tą tematyką;
- c) **Warmińsko-Mazurski Oddział Wojewódzki NFZ w Olsztynie** – zakontraktowane świadczenia w poradniach, oddziałach dziennych i całodobowych kierowane są wyłącznie do pacjentów mających status osób uzależnionych i współuzależnionych, a także osób ryzykownie pijących oraz działania edukacyjne dla rodzin osób uzależnionych. Służą one korekcie zaburzeń zachowania oraz usuwania przyczyn

- i objawów tych zaburzeń, obejmując w szczególności profilaktykę, diagnostykę, leczenie, pielęgnację i rehabilitację.
- d) **Warmińsko-Mazurska Wojewódzka Komenda OHP** zrealizowała 6 programów edukacyjno-profilaktycznych o zasięgu wojewódzkim oraz 35 programów edukacyjno-profilaktycznych i resocjalizacyjnych o zasięgu lokalnym.
- e) **programy** w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy realizowane były w zdecydowanej większości **gmin** (83%) oraz **powiatów** (84%) województwa warmińsko-mazurskiego, do których można zaliczyć:
- lokalne (gminne/powiatowe) strategie rozwiązywania problemów społecznych;
 - gminne/miejskie programy: profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, przeciwdziałania narkomanii, przeciwdziałania przemocy w rodzinie, dla sprawców przemocy oraz ochrony ofiar przemocy, profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną;
 - programy profilaktyczne realizowane w szkołach (np. „Ograniczenie nadużywania napojów alkoholowych”, „Stop cyberprzemocy”, „Bezpieczna szkoła”, „Szanej życie”, „Przemoc w rodzinie – nie bądź obojętny! Reaguj!”;
- f) „w przypadku realizacji **projektów** w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy, 28% **samorządów gminnych** oraz 21% **samorządów powiatowych** zadeklarowało ich realizację w roku 2015, wśród których można wymienić przykładowe :
- projekt „Bezpieczna Rodzina”, którego cel dotyczy dostosowania istniejącej infrastruktury instytucjonalnej do potrzeb osób dotkniętych przemocą w rodzinie (PCPR Kętrzyn);
 - projekt „Rozwój profilaktyki w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie na terenie powiatu oleckiego” oraz „Profilaktyka i edukacja kluczem do rozwiązywania problemów przemocy w powiecie oleckim – II edycja”;
 - projekt: „Świetlica – profilaktyka i animacja w środowisku wiejskim” (Gmina Wiejska Kętrzyn);
 - „Bezpieczne wakacje” dot. profilaktyki uzależnień dopalaczy i spożywania alkoholu podczas wakacji (Gmina Sorkwity);
 - autorski projekt MOPS w Nowym Mieście Lubawskim „Nie bądź obojętny na przemoc – Reaguj”;
 - „Bezpieczna szkoła – bezpieczny uczeń”, „Znajdź właściwe rozwiązanie” (Gmina Dąbrówno);
 - projekt socjalny: „Jutro zaczyna się od dziś” (Gmina Pasym);
 - „Nie dajmy się przemocy” – projekt w ramach Programu Osłonowego „Wspieranie jednostek samorządu terytorialnego w tworzeniu systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie” (Gmina Węgorzewo);
- 2) **szkolenia z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy dla kadr pomocy i integracji społecznej, m.in.:**
- a) **Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego** w roku 2015:
- przeznaczył środki finansowe w wysokości 84.720 zł na sfinansowanie zadania „Podnoszenie kwalifikacji pracowników lecznictwa odwykowego w Województwie Warmińsko-Mazurskim”. Wojewódzki Ośrodek Terapii Uzależnień od Alkoholu i Współuzależnień w Giżycku wydatkował ją na: szkolenia indywidualne, staże kliniczne, szkolenia grupowe, superwizje pracy

- terapeutycznej oraz programów terapeutycznych w placówkach, spotkanie kierowników placówek leczenia odwykowego;
 - w wyniku przekazanej dotacji, kwalifikacje zawodowe podwyższyło 16 pracowników leczenia uzależnień; poza dofinansowaniem szkoleń indywidualnych zorganizowane zostały przez Ośrodek w Węgorzewie cztery moduły szkolenia grupowego:
 - „Praca z osobami uzależnionymi głuchoniemymi – język migowy. Kontynuacja po certyfikacie KSS”;
 - „Teoria schematu pracy z osobami uzależnionymi”;
 - „Praca z małżeństwem w fazie początkowej trzeźwienia z uzależnienia” „Spotkanie kierowników placówek leczenia odwykowego”.W powyższych szkoleniach wzięło udział ogółem 77 osób.
 - ponadto, wzorem lat wcześniejszych, przeprowadzone zostały superwizje programów terapeutycznych i pracy członków zespołu interdyscyplinarnego w 9 placówkach leczenia odwykowego;
 - w roku 2015 przeprowadzono 4 szkolenia dotyczące niesienia pomocy i wsparcia osobom i rodzinom doświadczającym sytuacji kryzysowych z powodu przemocy w rodzinie – w których wzięły udział 74 osoby m.in.: pracownicy socjalni, policjanci, pedagodzy, kuratorzy, psychologowie oraz przedstawiciele innych zawodów;
- b) przedstawiciele **Komendy Wojewódzkiej Policji w Olsztynie**:
- przeprowadzili szkolenia dla funkcjonariuszy z problematyki przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz programu przeciwdziałającego przemocy w rodzinach policyjnych „MOC-tak, PRZEMOC-nie!”. W 2015 r. odbyło się łącznie 6 szkoleń, w których łącznie udział wzięło 74 funkcjonariuszy Policji;
 - dzięki współpracy z Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie Wydział Prewencji KWP w Olsztynie zorganizował dwudniowe szkolenie dla policjantów zajmujących się profilaktyką uzależnień w jednostkach terenowych garnizonu. Szkolenie miało charakter warsztatowy, a jednym z celów było przygotowanie policjantów realizujących profilaktykę społeczną w zakresie przeciwdziałania narkomanii do tworzenia programów prewencyjnych. W szkoleniu wzięło udział 40 funkcjonariuszy z komend miejskich i powiatowych;
 - w komendach miejskich i powiatowych Policji zorganizowano łącznie 76 szkoleń na temat przeciwdziałania przemocy w rodzinie. W szkoleniach tych udział wzięli dzielnicowi oraz policjanci;
- c) w 79% **gmin** oraz 68% **powiatów** kadra pomocy i integracji społecznej uczestniczyła w szkoleniach z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy, zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych, organizowanych przez m.in. ROPS, Warmińsko-Mazurski Urząd Wojewódzki w Olsztynie, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Instytut Rozwoju Służb Społecznych, Komendy Powiatowe Policji, organizacje pozarządowe, prywatne firmy szkoleniowe;
- 3) **poradnictwo specjalistyczne** w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy świadczone było w zdecydowanej większości **gmin** (83%) oraz 89% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego w formie bezpłatnych porad i konsultacji: prawnych, psychologicznych, pedagogicznych, socjalnych, rodzinnych,

- terapeutycznych, edukacyjno-motywacyjnych, w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie i problemów uzależnień, w ramach grupy AA, z zakresu logopedii (zajęcia indywidualne i grupowe);
- 4) **zlecenie organizacjom pozarządowym zadań publicznych i usług** z zakresu pomocy społecznej, w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy, m.in.:
- a) **Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego:**
- w ramach ogłoszonego otwartego konkursu ofert na wykonanie zadań publicznych przez organizacje pozarządowe w zakresie przeciwdziałania alkoholizmowi, przeznaczono na te zadania kwotę 120.000 zł. W wyniku postępowania konkursowego 15 ofert otrzymało dofinansowanie z budżetu Województwa. Ogólna liczba uczestników wyniosła 3.527 osób.
 - udzielił wsparcia publicznym zakładom opieki zdrowotnej, dla których Samorząd Województwa jest organem założycielskim, na podniesienie poziomu świadczonych usług, poprzez modernizacje, remonty oraz doposażenie w niezbędny sprzęt i materiały, przekazując następujące dotacje w wysokości łącznej 163.390 zł;
 - w ramach współpracy z trzecim sektorem Samorząd Województwa zaproponował w otwartym konkursie ofert z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień, trzy zadania do realizacji organizacjom pozarządowym, o następującej treści:
 - ✓ szkolenia przeznaczone dla osób pracujących z osobami uwikłanymi w przemoc w rodzinie;
 - ✓ zorganizowanie w dniach 25 listopada-10 grudnia 2015 r. wojewódzkich obchodów w ramach kampanii „Biała wstążka” poświęconej przeciwdziałaniu przemocy wobec kobiet oraz tzw. „Otwartych Drzwi” dla ofiar przemocy;
 - ✓ zorganizowanie konferencji mającej na celu upowszechnianie „dobrych praktyk” w zakresie skutecznych metod przeciwdziałania przemocy w rodzinie.Trzy ze zgłoszonych projektów otrzymały dofinansowanie na łączną kwotę 20.000 zł.
 - ogłosił otwarty konkurs ofert na wykonanie zadań publicznych przez organizacje pozarządowe w zakresie przeciwdziałania narkomanii, przeznaczając na ten cel 60.000 zł. Ze złożonych wniosków, które spełniały wymogi formalne i podlegały rozpatrzeniu, wybrano 8 ofert do realizacji i dofinansowania w ramach budżetu Województwa. Ogólna liczba uczestników działań wyniosła 1.664;
- b) w 15% **gmin** zlecano organizacjom pozarządowym zadania publiczne i usługi z zakresu pomocy społecznej w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy, w przypadku **powiatów** odsetek ten wyniósł 5% np. w zakresie organizacji wypoczynku letniego dla dzieci i młodzieży z realizacją zajęć lub programu profilaktyczno-edukacyjnego, prowadzenie świetlicy środowiskowej, prowadzenie Ośrodka Wsparcia i Interwencji Kryzysowej – Domu dla Matek z Małoletnimi Dziećmi i Kobiet w Cięży w Elblągu;
- 5) doskonalenie stosowania procedury „**Niebieskie karty**” i rozwój innych narzędzi przeciwdziałania przemocy w rodzinie:

- a) **procedura „Niebieskie Karty”** stosowana była w 91% **gmin** oraz 26% **powiatów** (w ramach procedury NK pracownicy socjalni wchodzili w skład grup roboczych i zespołów interdyscyplinarnych, pracowali z rodzinami; natomiast **inne narzędzia przeciwdziałania przemocy w rodzinie** wdrażano odpowiednio 39% gmin oraz 37% powiatów województwa warmińsko-mazurskiego (np. zajęcia korekcyjne, programy profilaktyczne i korekcyjno-edukacyjne dla sprawców przemocy, spotkania edukacyjne wśród młodzieży szkół gimnazjalnych i średnich, prowadzenie zajęć warsztatowych oraz pogadanek dla dzieci, organizacja Kampanii „Biała Wstążka – stop przemocy wobec kobiet” oraz Kampanii „Spódnica nie gwałci tylko osoba”, organizowanie spotkań profilaktyczno-edukacyjnych w świetlicach wiejskich, zapewnienie osobie doświadczającej przemocy schronienia poprzez umieszczenie jej w ośrodku wsparcia);
- b) w 2015 roku jednostki podległe **Komendzie Wojewódzkiej Policji w Olsztynie** korzystały z opracowanych przez Komendę Główną Policji „Kwestionariuszy szacowania ryzyka zagrożenia życia i zdrowia w związku z przemocą w rodzinie”. Służą one policjantom podejmującym interwencje wobec przemocy w rodzinie do podjęcia decyzji o zatrzymaniu osoby, co do której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie. W 2015 r. warmińsko-mazurscy policjanci w 1.729 przypadkach korzystali z kwestionariusza dotyczącego przemocy wobec osób dorosłych oraz w 104 przypadkach z kwestionariusza dotyczącego przemocy wobec dzieci;
- 6) na podstawie ankiet nadesłanych przez samorządy lokalne z terenu województwa warmińsko-mazurskiego można stwierdzić, że:
- **młodzieżowe kluby integracji społecznej** – funkcjonowało 6 tego typu podmiotów, ponadto w roku 2015 nie utworzono w województwie nowych MKIS;
 - **świetlice środowiskowe** funkcjonowały w 39% gmin oraz 16% powiatów, natomiast nowe tego typu podmioty utworzono w 2015 r. w 4% gmin;
 - dane na temat **świetlic socjoterapeutycznych** przedstawia poniższa tabela:

Tabela 19 Liczba świetlic socjoterapeutycznych w województwie warmińsko-mazurskim

Rok	Świetlice socjoterapeutyczne	
	Liczba jednostek	Liczba uczestników
2012	78	2.416
2013	64	1.969
2014	56	1.984
2015	<i>dane niedostępne¹¹</i>	

Źródło: dane Biura ds. Uzależnień Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie uzyskane z rocznych sprawozdań z działalności samorządów gminnych w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych PARPA-G1

Ponadto:

¹¹ Dane zbierane przez Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych dotyczące 2015 roku zostaną opracowane i przekazane w IV kw. 2016 r.

- w gminach województwa warmińsko-mazurskiego istnieje zapotrzebowanie na różnego rodzaju zajęcia i przedsięwzięcia skierowane zwłaszcza do młodego pokolenia mieszkańców, realizowane przez ww. podmioty, dlatego w sprawozdaniach częściowych z terenu województwa często wskazywano na potrzebę utworzenia nowych MKIS, świetlic środowiskowych oraz socjoterapeutycznych;
 - gminy zwracając uwagę na potrzebę tworzenia ww. podmiotów – zabezpieczających potrzeby w zakresie inicjowania rozwoju dla dzieci i młodzieży oraz będących miejscem spotkań społeczności lokalnych, podkreślają ograniczone możliwości finansowe dla ich funkcjonowania;
- 7) w województwie warmińsko-mazurskim w każdej **gminie** funkcjonował **zespół interdyscyplinarny**. W pracach zespołów interdyscyplinarnych brali udział przedstawiciele podmiotów i instytucji działających na rzecz osób uzależnionych, współuzależnionych i ofiar przemocy (OPS, PCPR, Policja, placówki oświatowe, sądy, kuratorzy, straż miejska, prokuratura, szpitale powiatowe, poradnie psychologiczno-pedagogiczne, organizacje pozarządowe). Do zadań zespołów interdyscyplinarnych należy m.in. diagnozowanie problemu przemocy w rodzinie, realizacja procedury „Niebieskie Karty”, kierowanie sprawców przemocy do programów korekcyjno-edukacyjnych, działania edukacyjno-profilaktyczne oraz interwencyjno-pomocowe, monitorowanie i dokumentacja prowadzonych działań;
- 8) **koalicje i partnerstwa** na rzecz wsparcia osób uzależnionych, współuzależnionych i ofiar przemocy funkcjonowały w 19% **gmin** oraz 16% **powiatów** – związane one były przede wszystkim z wymianą informacji pomiędzy instytucjami i podmiotami działającymi w omawianym zakresie;;

DO CIEKAWYCH PRZEDSIĘWZIĘĆ MOŻNA ZALICZYĆ m.in.:

- porozumienia PCPR w Olecku ze szkołami gimnazjalnymi w zakresie przeprowadzenia profilaktyki zintegrowanej jako skutecznej formy przeciwdziałania zachowaniom problemowym i ryzykownym młodzieży;
 - porozumienie między Gminą Węgorzewo a Powiatem Węgorzewskim na wspólną realizację zadania z zakresu udzielania poradnictwa specjalistycznego – Powiatowo-Gminny Punkt Interwencji Kryzysowej na rzecz rodzin i osób zagrożonych alkoholizmem, przemocą fizyczną i psychiczną oraz innymi patologiami społecznymi;
- 9) w większości **gmin** województwa (61%) podejmowano działania na rzecz **popularyzowania i promowania modelu zdrowego stylu życia** oraz 53% **powiatów** realizowano inicjatywy w omawianym zakresie, do których zaliczyć można m.in. następujące inicjatywy:
- organizowanie w świetlicach środowiskowych warsztatów zdrowego żywienia, warsztatów dietetycznych dla dorosłych, turniejów sportowych dla młodzieży i dorosłych, festynów i pikników rodzinnych integrujących lokalną społeczność;
 - budowanie siłowni zewnętrznych, ścieżek rowerowych, placów zabaw dla dzieci, możliwość korzystania z Orlika, zimowe kąpiele (morsowanie);
 - szkoły realizowały systematycznie cyklicznie zajęcia i programy profilaktyczno-wychowawcze np. „Higiena jamy ustnej”, „Jak bezpiecznie i zdrowo żyć?” i in.,

III. Poziom wskaźników przyjętych dla celu operacyjnego 2.3. prezentuje się następująco:

Tabela 20 Wskaźniki służące ocenie realizacji celu operacyjnego 2.3. SPS WW-M

Wskaźnik	Wartość wskaźnika			
	2012	2013	2014	2015
Wskaźniki dotyczące przestępczości narkotykowej (ogół stwierdzonych przestępstw narkotykowych)	2.136	1.623	1.479	1.367
Liczba zadań na rzecz osób uzależnionych zleconych do realizacji organizacjom pozarządowym przez Samorząd Województwa (liczba podpisanych umów)	9	19	20	27
Kwota przekazanego ww. dofinansowania	100.000 zł	150.000 zł	230.000 zł	200.000 zł
Liczba poradni odwykowych i profilaktyki osób uzależnionych	21	23	19 ¹²	24
Liczba osób objętych leczeniem w poradniach odwykowych i profilaktyki osób uzależnionych	7.372	7.509	6.597	7.981
Liczba stacjonarnych ośrodków terapii uzależnień w województwie	7	11	11	11
Liczba osób objętych leczeniem w stacjonarnych ośrodkach terapii uzależnień w województwie	4.310	5.113	5.064	4.230

Źródło: opracowanie na podstawie danych Komendy Wojewódzkiej Policji w Olsztynie, Wydziału Zdrowia Warmińsko-Mazurskiego Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie oraz materiałów własnych ROPS

Cel operacyjny 2.4.

Osoby z innych grup zagrożonych wykluczeniem społecznym bardziej aktywnie uczestniczą w procesie swego powrotu do samodzielnego, godnego życia w rodzinie i społeczeństwie.

W ramach wskazanego celu operacyjnego 2.4. wyznaczono do realizacji w SPS WW-M następujące działania:

- 2.4.1. Opracowywanie oraz realizacja programów i projektów na rzecz wsparcia osób opuszczających zakłady karne, placówki opiekuńczo-wychowawcze, placówki resocjalizacyjne, rodziny zastępcze i inne.
- 2.4.2. Szkolenia dla kadr pomocy i integracji społecznej w zakresie pracy z osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym.
- 2.4.3. Rozwój partnerstwa i współpracy różnych jednostek i instytucji działających na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- 2.4.4. Wypracowywanie i wdrażanie innowacyjnych metod pracy z osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym oraz wykorzystywanie wzorców i dobrych praktyk.
- 2.4.5. Rozwój poradnictwa specjalistycznego.
- 2.4.6. Opracowywanie i realizacja indywidualnych programów wychodzenia z bezdomności.
- 2.4.7. Inicjowanie tworzenia mieszkań socjalnych i mieszkań chronionych.

¹² 4 jednostki nie posiadały kontraktów z NFZ w 2014 roku i nie funkcjonowały.

Działania podejmowane w ramach ww. celu operacyjnego:

- I. Analiza ankiet nadesłanych przez OPS-y i PCPR-y pozwala stwierdzić, że w ramach działań podjętych w obrębie celu operacyjnego 2.4. SPS WW-M przez samorzady gminne i powiatowe województwa warmińsko-mazurskiego osiągnięto wyniki o charakterze „twardym”, które prezentuje poniższa tabela.

Tabela 21 „Twarde” wyniki podjętych działań w ramach celu operacyjnego 2.4. SPS WW-M przez samorzady gminne i powiatowe województwa warmińsko-mazurskiego

Lp.	Miernik	Samorzady gminne		Samorzady powiatowe	
		2012	2015	2012	2015
1	Liczba podmiotów, które realizowały programy i projekty na rzecz wsparcia osób opuszczających zakłady karne.	3	21	4	1
2	Liczba realizowanych programów na rzecz wsparcia osób opuszczających zakłady karne.	1	2	7	2
3	Liczba osób objętych programami realizowanymi na rzecz wsparcia osób opuszczających zakłady karne.	7	89	115	120
4	Liczba realizowanych projektów na rzecz wsparcia osób opuszczających zakłady karne.	0	1	8	1
5	Liczba osób objętych realizowanymi projektami na rzecz wsparcia osób opuszczających zakłady karne.	0	68	184	156
6	Liczba podmiotów, które realizowały programy i projekty na rzecz wsparcia osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze.	0	3	6	6
7	Liczba programów realizowanych na rzecz wsparcia osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze.	0	14	1	7
8	Liczba osób objętych programami realizowanymi na rzecz wsparcia osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze.	0	60	18	41
9	Liczba projektów realizowanych na rzecz wsparcia osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze.	0	1	3	0
10	Liczba osób objętych projektami realizowanymi na rzecz wsparcia osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze.	0	7	10	0
11	Liczba podmiotów, które realizowały programy i projekty na rzecz wsparcia osób opuszczających placówki resocjalizacyjne.	1	1	3	1
12	Liczba programów realizowanych na rzecz wsparcia osób opuszczających placówki resocjalizacyjne.	1	1	1	1

Lp.	Miernik	Samorządy gminne		Samorządy powiatowe	
		2012	2015	2012	2015
13	Liczba osób objętych programami na rzecz wsparcia osób opuszczających placówki resocjalizacyjne.	29	17	4	4
14	Liczba projektów na rzecz wsparcia osób opuszczających placówki resocjalizacyjne.	0	0	2	0
15	Liczba osób objętych projektami na rzecz wsparcia osób opuszczających placówki resocjalizacyjne.	0	0	0	0
16	Liczba podmiotów, które realizowały programy i projekty na rzecz wsparcia osób opuszczających rodziny zastępcze.	1	3	5	5
17	Liczba programów na rzecz wsparcia osób opuszczających rodziny zastępcze.	1	30	28	36
18	Liczba osób objętych programami na rzecz wsparcia osób opuszczających rodziny zastępcze.	11	84	54	112
19	Liczba projektów na rzecz wsparcia osób opuszczających rodziny zastępcze.	1	1	3	0
20	Liczba osób objętych projektami na rzecz wsparcia osób opuszczających rodziny zastępcze.	2	2	30	0
21	Liczba szkoleń z zakresu pracy z osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym, w których uczestniczyła kadra pomocy i integracji społecznej.	192	116	21	101
22	Liczba pracowników pomocy i integracji społecznej, którzy uczestniczyli w szkoleniach z zakresu pracy z osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym.	322	206	124	343
23	Liczba partnerstw funkcjonujących na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.	36	16	5	4
24	Liczba podmiotów wchodzących w skład funkcjonujących partnerstw na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.	80	56	12	10
25	Liczba osób objętych innowacyjnymi metodami pracy z osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym	1.246	746	81	666
26	Liczba osób OGÓŁEM, które skorzystały z poradnictwa specjalistycznego/rodzinnego/terapii uzależnień.	10.020	12.857	6.018	7.406
27	Liczba realizowanych indywidualnych programów wychodzenia z bezdomności ¹³ .	17	9	<i>nie dotyczy</i>	<i>nie dotyczy</i>
28	Liczba mieszkań socjalnych*.	2.791	2.765	<i>nie dotyczy</i>	<i>nie dotyczy</i>

¹³ Dane z materiału pn. *Informacja dotycząca problematyki bezdomności na terenie województwa warmińsko-mazurskiego* (stan na dzień 31 grudnia 2012 r. oraz 2015 r.), sporządzonego przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa warmińsko-mazurskiego w Olsztynie na podstawie materiałów z ośrodków pomocy społecznej województwa warmińsko-mazurskiego.

Lp.	Miernik	Samorządy gminne		Samorządy powiatowe	
		2012	2015	2012	2015
29	Liczba osób, które zamieszkują mieszkania socjalne.	7.329	4.347	nie dotyczy	nie dotyczy
30	Liczba nowych mieszkań socjalnych tj. powstałych w roku 2012 oraz 2015*.	103	6	nie dotyczy	nie dotyczy
31	Liczba mieszkań chronionych*.	12	47	nie dotyczy	nie dotyczy
32	Liczba osób, które zamieszkują mieszkania chronione*.	61	96	nie dotyczy	nie dotyczy
33	Liczba nowych mieszkań chronionych tj. powstałych w roku 2012 oraz 2015*.	1	2	nie dotyczy	nie dotyczy

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie województwa warmińsko-mazurskiego

II. W ramach działań podjętych w obrębie celu operacyjnego 2.4. SPS WW-M w roku 2015 wyróżnia się dane o charakterze „miękkim”, w tym:

- 1) opracowywanie oraz realizacja **programów i projektów** na rzecz wsparcia **osób opuszczających zakłady karne, placówki opiekuńczo-wychowawcze, placówki resocjalizacyjne, rodziny zastępcze** i in.:
 - a) **programy na rzecz wsparcia osób opuszczających zakłady karne** realizowano w 2,8% **gmin** oraz 5% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego w tym m.in.:
 - zgodnie z informacjami przekazanymi przez PCPR w Bartoszycach w ramach projektu pn.: „Realizacja szkoleń podnoszących kompetencje społeczno-zawodowe więźniów oraz stworzenie warunków ułatwiających podtrzymywanie więzi rodzinnych w celu zwiększenia efektywności ich powrotu do społeczeństwa po zakończeniu odbywania kary” (Norweski Mechanizm Finansowy 2009-2014) przeprowadzono kursy dla osadzonych („Pilarz z modulem aktywizacji zawodowej” i in.). Prowadzone były również programy readaptacyjne sprzyjające przygotowaniu skazanego do właściwego funkcjonowania w społeczeństwie m. in.: „Informacyjne Centrum Pomocowe” – program składający się z trzech modułów:
 - ✓ „Przywięzienny Klub Pracy” – program realizowany przez OHP w Elblągu oraz wychowawców zatrudnionych w Zakładzie Karnym w Kamińsku przeszkolonych w zakresie poradnictwa zawodowego;
 - ✓ „Drogowskaz Ku Pracy”;
 - ✓ „Informacyjne Spotkania Pomocowe” – zajęcia odbywały się na terenie Zakładu Karnego w Kamińsku;
 - Program readaptacji społecznej i edukacji skazanych „Pierwsze kroki za murem” realizowany w Oddziale Zewnętrznym w Kikicach;
 - b) **projekty na rzecz wsparcia osób opuszczających zakłady karne** realizowano 5% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego;
 - c) w 2,8% **gmin** oraz 42% **powiatów** realizowano **programy i projekty na rzecz wsparcia osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze**

* Dane dotyczące roku 2015 r. zostały zaczerpnięte z dokumentu: „Ocena zasobów pomocy społecznej na rok 2015 dla województwa warmińsko-mazurskiego”.

- (np. indywidualne programy usamodzielnienia, warsztaty dla usamodzielnionych wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych dotyczące aktywnego poszukiwania pracy i pomocy w zakresie przygotowania do wejścia na rynek pracy, powiatowe programy rozwoju pieczy zastępczej, gminne i powiatowe programy pomocy dziecku i rodzinie),
- d) **programy na rzecz wsparcia osób opuszczających placówki resocjalizacyjne realizowano** w 0,9% **gmin** oraz 16% **powiatów**);
 - e) **projekty na rzecz wsparcia osób opuszczających placówki resocjalizacyjne** nie były realizowane w 2015 r.;
 - f) **programy i projekty na rzecz wsparcia osób opuszczających rodziny zastępcze** realizowano w 2,8% **gmin** oraz 37% **powiatów** (np. indywidualne programy usamodzielnienia, powiatowe programy rozwoju pieczy zastępczej, powiatowe programy pomocy dziecku i rodzinie, gminne programy wspierania rodziny);
 - g) ponadto w 23,1% **gmin** oraz 21% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego realizowane były programy i/lub projekty na rzecz innych grup społecznych zagrożonych wykluczeniem społecznym (poza wyżej wymienionymi) – dotyczyły one działań podejmowanych w ramach projektów OPS i PCPR;
- 2) ważnym zadaniem przyczyniającym się do wzmocnienia realizacji polityki społecznej w województwie, w oparciu o art. 21 pkt 2 ustawy *o pomocy społecznej*, jest **organizowanie szkoleń zawodowych kadr pomocy społecznej**. W 2015 roku w ramach realizacji tego zadania, ze środków budżetu Województwa Warmińsko-Mazurskiego zorganizowano 9 szkoleń dla pracowników jednostek organizacyjnych pomocy i integracji społecznej. Odbyły się one w formie szkoleń dwu - i trzydniowych, podczas których przeszkolono 309 osób;
- 3) **rozwój partnerstwa i współpracy** różnych jednostek i instytucji działających na rzecz zagrożonych wykluczeniem społecznym, m.in.:
- a) działania **Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego**:
 - realizując zadania zapisane w Wojewódzkim Programie Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych współpracuje z samorządami lokalnymi. Jednym z elementów tej współpracy jest organizowanie spotkań, które są podstawą do tworzenia spójnej polityki profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień i przeciwdziałania przemocy w rodzinie na terenie województwa warmińsko-mazurskiego. Cykliczne narady przynoszą wymierne rezultaty przede wszystkim poprzez wymianę „dobrych praktyk”, analizowanie bieżących problemów oraz przekazywanie najnowszych trendów w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom;
 - w dniach 5-6 maja 2015 r. miała miejsce narada pełnomocników/koordynatorów ds. rozwiązywania problemów alkoholowych, przygotowana przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. W naradzie udział wzięły łącznie 43 osoby, głównie gminni pełnomocnicy/koordynatorzy ds. rozwiązywania problemów uzależnień;
 - Samorząd Województwa od 5 lat systematycznie organizuje wojewódzkie konferencje „Solidarni przeciw przemocy wobec kobiet – Biała Wstążka”. 25 listopada 2015 r. w ramach Kampanii „Biała Wstążka” odbyła się V Wojewódzka Konferencja zatytułowana „Czego Jaś się nie nauczy, tego Jan nie będzie umiał” zorganizowana przez Stowarzyszenie „Wspólny Dom” na Rzecz Mieszkańców Gminy Bartoszyce, przy współpracy z Urzędem Gminy w Bartoszycach. Tematyka konferencji głównie koncentrowała się na problematyce przemocy wobec kobiet oraz na działaniach profilaktycznych

- związanych z edukacją dzieci i młodzieży. W dniu 5 grudnia 2015 r. wraz z szeregiem samorządów lokalnych oraz organizacji pozarządowych w ramach Ogólnoświatowej Kampanii mężczyzn, którzy sprzeciwiają się przemocy wobec kobiet, zorganizowano „Dzień Otwartych Drzwi”. W dniu tym placówki oraz instytucje niosące pomoc ofiarom przemocy w rodzinie były otwarte i służyły pomocą oraz informacją wszystkim zainteresowanym. W inicjatywę włączyły się 43 instytucje;
- w marcu 2015 r. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie zorganizował spotkanie poświęcone problemowi zagrożenia używania dopalaczy. W spotkaniu udział wzięło 17 osób – przedstawiciele instytucji, placówek i organizacji na co dzień zajmujących się problematyką uzależnień od substancji psychoaktywnych, takich jak: stacje sanitarno-epidemiologiczne (w Elblągu i Olsztynie), kierownicy ośrodków terapeutycznych, przedstawiciele Policji, psychoprofilaktycy;
 - b) w 43,5% **gmin** oraz 37% **powiatów** podejmowana była **współpraca jednostek i instytucji działających na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym** – podejmowały ją OPS-y, PCPR-y, PUP-y, szkoły, placówki oświatowe, ośrodki kultury, Policja, sądy, służba zdrowia, poradnie psychologiczno-pedagogiczne, organizacje pozarządowe;
 - c) **partnerstwa na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym** funkcjonowały w 17,6% **gmin** województwa warmińsko-mazurskiego;
- 4) wypracowywanie i wdrażanie **innowacyjnych metod pracy** z osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym oraz wykorzystywanie **wzorców i „dobrych praktyk”**:
- a) **innowacyjne metody pracy z osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym** realizowano w 15,7% **gmin** oraz 11% **powiatów**, w tym np. elementy Terapii Skoncentrowanej na Rozwiązaniach (TSR), negocjacje i mediacje, Konferencja Grupy Rodzinnej (KGR), asystent rodziny, kontrakt socjalny, tworzenie drzewa problemów rodziny, praca na zasobach rodziny, w ramach działalności Klubów Integracji Społecznej, i wiele innych;
 - b) w 13,9% **gmin** oraz 11% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego korzystano z **wzorców i dobrych praktyk w zakresie metod pracy** z osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym m.in. w ramach: wizyt studyjnych, udziału w szkoleniach/warsztatach/spotkaniach/konferencjach, wymiany doświadczeń z innymi podmiotami z terenu województwa i kraju i in.;
- 5) **poradnictwo specjalistyczne** na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym świadczone było w 52,8% **gmin** oraz 63% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego);
- 6) zgodnie z informacjami będącymi w zasobach ROPS według stanu na dzień 31 grudnia 2015 r. w regionie realizowano jedynie **9 indywidualnych programów wychodzenia z bezdomności** – 1 osoba w ramach realizowanego programu podjęła terapię lub leczenie, 1 osoba podjęła zatrudnienie podczas realizacji programu, natomiast żadna z osób objętych indywidualnym programem nie wyszła z bezdomności;
- 7) na podstawie danych z *Oceny zasobów pomocy społecznej na rok 2015 dla województwa warmińsko-mazurskiego* można stwierdzić, że:
- w 2015 roku w województwie dostępnych było 2.765 **mieszkań socjalnych** (lokali). Liczba osób oczekujących na mieszkanie socjalne w 2015 roku wynosiła 3.682. W ankietach przesłanych na potrzeby niniejszego raportu zapotrzebowanie na powstawanie tego typu lokali wykazało 63,9% **gmin** (oczekują na nie osoby

z różnych grup społecznych np. matki/ojcowie samotnie wychowujące dzieci, osoby z wyrokami eksmisji, doznające przemocy, osoby mające trudne warunki mieszkaniowe, rodziny wielodzietne, rodziny dysfunkcyjne, osoby bezdomne i z niepełnosprawnością, opuszczające placówki-opiekuńczo-wychowawcze, zakłady karne, nadużywające alkoholu);

- w 2015 roku w województwie funkcjonowało 47 mieszkań **chronionych znajdujących** się na terenie **gmin**, w których zamieszkiwało 96 osób. Potrzeby związane z utworzeniem kolejnych mieszkań wykazało w ankietach 29,6% gmin (m.in. dla osób niepełnosprawnych, bezdomnych, ofiar przemocy oraz usamodzielniających się po opuszczeniu placówki opiekuńczo-wychowawczej).

III. Poziom wskaźników przyjętych dla celu operacyjnego 2.4. prezentuje się następująco:

Tabela 22 Wskaźniki służące ocenie realizacji celu operacyjnego 2.4. SPS WW-M

Wskaźnik	Wartość wskaźnika			
	2012	2013	2014	2015
Liczba wdrażanych indywidualnych programów wychodzenia z bezdomności	17	25	16	9
Liczba osób bezdomnych	1.423	1.295	1.361	1.253
Liczba i procent osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z powodu bezdomności (w stosunku do ogólnej liczby osób objętych pomocą społeczną w województwie)	1.960 osób 0,95%	2.061 osób 0,97%	2.061 osób 1,04%	2.092 osoby 1,15%
Liczba i procent osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego (w stosunku do ogólnej liczby osób objętych pomocą społeczną w województwie)	1.919 osób 0,93%	2.117 osób 1,00%	1.854 osoby 0,93%	1.645 osób 0,90%
Liczba i procent osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z powodu braku umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej placówki opiekuńczo-wychowawcze (w stosunku do ogólnej liczby osób objętych pomocą społeczną w województwie)	Ustawą z dnia 9 czerwca 2011 r. o <i>wsparaniu rodziny i systemie pieczy zastępczej</i> uchylono art. 7 pkt 10 ustawy o <i>pomocy społecznej</i> . w związku z powyższym od roku 2012 w katalogu powodów przyznania pomocy w sprawozdaniu MPiPS-03 nie występuje powód: „brak umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej placówki opiekuńczo-wychowawcze”			

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS-03 i danych z ośrodków pomocy społecznej województwa warmińsko-mazurskiego

2.3. PRIORYTET III *Wspieranie aktywności i mobilności zawodowej oraz edukacyjnej osób bezrobotnych*

Cel strategiczny: Osoby bezrobotne są bardziej gotowe do zmian, aktywne w rozwiązywaniu swoich problemów, bardziej samodzielne życiowo i ekonomicznie oraz częściej wchodzi na rynek pracy dzięki instrumentom aktywnej integracji, w tym ekonomii społecznej

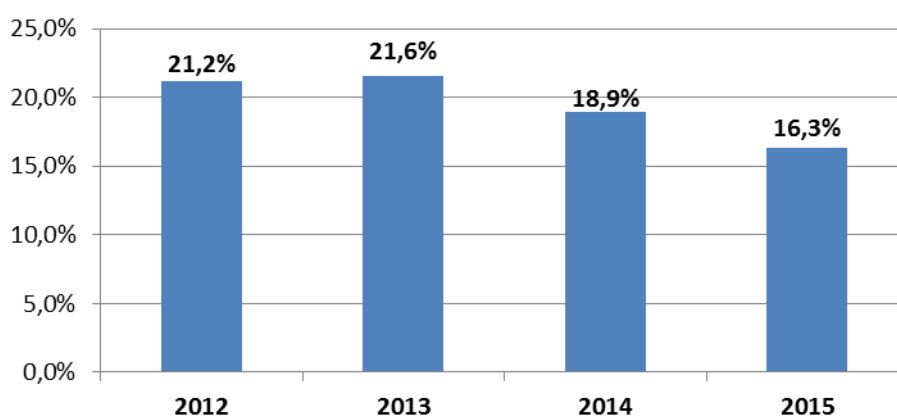
2.3.1 Analiza wskaźnikowa realizacji celu strategicznego Priorytetu III *Strategii*

Do sporządzenia oceny realizacji celu strategicznego „Osoby bezrobotne są bardziej gotowe do zmian, aktywne w rozwiązywaniu swoich problemów, bardziej samodzielne życiowo i ekonomicznie oraz częściej wchodzi na rynek pracy dzięki instrumentom aktywnej integracji, w tym ekonomii społecznej” w dokumencie SPS WW-M wyznaczone zostały następujące wskaźniki:

- stopa bezrobocia w województwie (w %) – wykres 9;
- liczba i % osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu bezrobocia (w stosunku do ogólnej liczby osób w rodzinach objętych pomocą społeczną w województwie) – wykres 10 i 11;
- liczba Centrów Integracji Społecznej, Zakładów Aktywności Zawodowej, Klubów Integracji Społecznej i Młodzieżowych Klubów Integracji Społecznej w województwie – wykres 12.

W zakresie przyjętych dla powyższego celu strategicznego wskaźników można zaobserwować następujące trendy:

Wykres 9 Stopa bezrobocia w województwie warmińsko-mazurskim

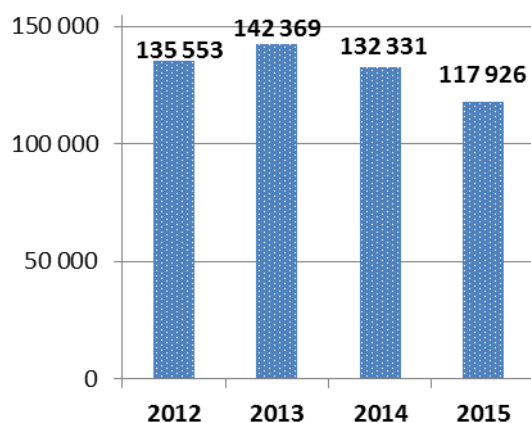


Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Olsztynie

Wskaźnik stopy bezrobocia jest jednym z podstawowych obrazujących sytuację na rynku pracy. Analiza roczna poziomu bezrobocia w województwie warmińsko-mazurskim, w okresie od 2012 do 2015 roku, pozwala na zaobserwowanie spadku od 2013 r. stopy bezrobocia regionalnym rynku pracy. Na koniec grudnia 2015 roku ukształtowała się ona na poziomie 16,3%, natomiast w kraju wynosiła w tym okresie 9,8% (co daje 166,3%, gdzie Polska = 100%). Województwo warmińsko-mazurskie charakteryzowało się najwyższym w kraju natężeniem bezrobocia rejestrowanego.

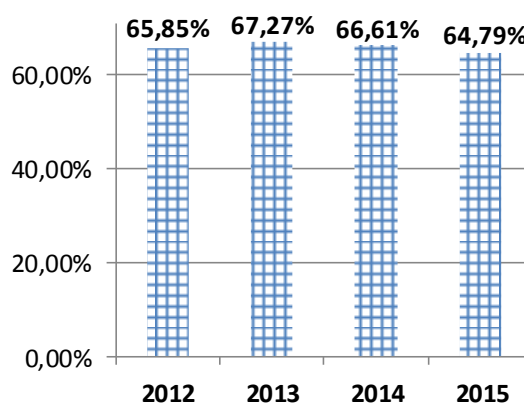
Wysoki odsetek osób pozostających poza rynkiem pracy wpływa na poziom natężenia korzystania z pomocy społecznej z powodu bezrobocia.

Wykres 10 Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu bezrobocia w województwie warmińsko-mazurskim



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS-03

Wykres 11 Procent osób objętych pomocą społeczną z powodu bezrobocia w województwie warmińsko-mazurskim (w stosunku do ogólnej liczby osób w rodzinach objętych pomocą społeczną w województwie)

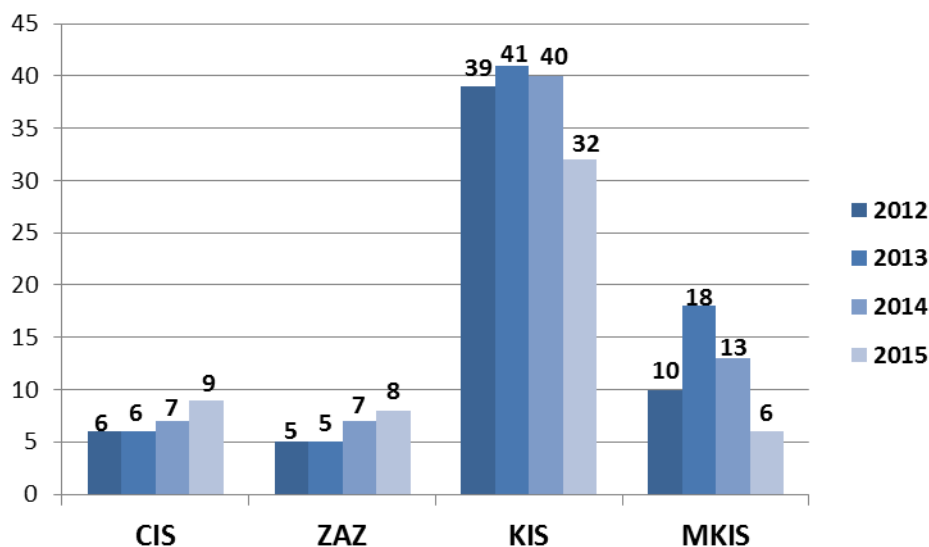


Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS-03

W województwie warmińsko-mazurskim w 2015 roku, podobnie jak w latach ubiegłych, dominującym powodem przyznania pomocy i wsparcia było bezrobocie. Wśród 182.001 osób korzystających z pomocy społecznej było 117.926 osób, które były objęte świadczeniami pomocy społecznej z powodu bezrobocia, co stanowiło 64,79% ogółu objętych pomocą społeczną w województwie. Wskaźnik ten w porównaniu roku 2012 z 2015 zmalał o 1,06 punktu procentowego.

W obszarze polityki społecznej podejmowane są różnorodne działania na rzecz osób narażonych na wykluczenie społeczne. Działania prowadzone przez m.in.: Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej, Zakłady Aktywności Zawodowej, Młodzieżowe Kluby Integracji Społecznej, dają możliwość podniesienia umiejętności zawodowych, społecznych, interpersonalnych, nauczenia się systematyczności, tak aby w przyszłości lepiej funkcjonować w społeczeństwie.

Wykres 12 Liczba Centrów Integracji Społecznej, Zakładów Aktywności Zawodowej, Klubów Integracji Społecznej i Młodzieżowych Klubów Integracji Społecznej w województwie warmińsko-mazurskim



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z gmin województwa warmińsko-mazurskiego, Wojewody Warmińsko-Mazurskiego oraz danych będących w zasobach własnych ROPS

Na dzień 31 grudnia 2015 r. w rejestrze Wojewody Warmińsko-Mazurskiego wpisanych było 9 centrów integracji społecznej, z czego w 2015 roku funkcjonowało siedem z nich (w Olsztynie, w Ostródzie, w Giżycku, w Braniewie, w Elku – prowadzony przez Stowarzyszenie Inicjatyw Społeczno-Gospodarczych im. Króla Zygmunta Augusta w Elku, „ALTER CIS” w Elku – Stowarzyszenie „Adelfi” w Elku, w Białej Piskiej, w Elblągu – prowadzony przez Elbląskie Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Pozarządowych, CIS w Elblągu prowadzony przez Elbląską Radę Konsultacyjną Osób Niepełnosprawnych).

Z informacji uzyskanych z Wydziału Polityki Społecznej Warmińsko-Mazurskiego Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie wynika, że według stanu na dzień 31 grudnia 2015 r. w regionie zarejestrowanych było 39 klubów integracji społecznej (z czego funkcjonuje 31 klubów, pozostałe kluby nie prowadziły działalności w 2015 roku), działających zgodnie z ustawą o zatrudnieniu socjalnym. Natomiast na podstawie informacji przesłanych z ośrodków pomocy społecznej ustalono, że na obszarze województwa funkcjonuje jeszcze jeden KIS, który nie został ujęty w ww. rejestrze.

Ponadto w województwie warmińsko-mazurskim wzrosła liczba Zakładów Aktywności Zawodowej i na koniec 2015 roku wyniosła 8 podmiotów o takim charakterze (w Giżycku, Elblągu, Biskupcu, Kamionku Wielkim, Polskiego Związku Niewidomych w Olsztynie, Ostródzie, Bartoszcach oraz w Piszcu). Spadła natomiast liczba Młodzieżowych Klubów Integracji Społecznej (zob. Wykres 12).

2.3.2 Realizacja celów operacyjnych Priorytetu III Strategii

Cel operacyjny 3.1.

Młode osoby bezrobotne posiadają kwalifikacje coraz bardziej adekwatne do zmieniających się potrzeb rynku pracy oraz są bardziej aktywne i mobilne zawodowo.

W ramach wskazanego celu operacyjnego 3.1. wyznaczono do realizacji w SPS WW-M następujące działania:

- 3.1.1. Opracowywanie oraz realizacja programów oraz projektów aktywizujących i wyrównujących szanse edukacyjne i zawodowe młodzieży ze środowisk zagrożonych bezrobociem (np. PAL) przy aktywnym jej uczestnictwie.
- 3.1.2. Wspieranie rozwoju różnorodnych form aktywizacji zawodowej oraz zdobywania doświadczenia zawodowego w celu pokonywania barier wejścia na rynek pracy, zwłaszcza dla absolwentów.
- 3.1.3. Organizowanie szkoleń dla osób bezrobotnych w celu podniesienia i zdobycia innych kwalifikacji zawodowych zwiększających szansę na podjęcie zatrudnienia.
- 3.1.4. Tworzenie specjalistycznego poradnictwa zawodowego dla młodzieży biernej na rynku pracy, realizowanego m.in. przez doradców zawodowych, Młodzieżowe Kluby Integracji Społecznej.
- 3.1.5. Współpraca i współdziałanie pomiędzy jednostkami organizacyjnymi pomocy i integracji społecznej, instytucjami rynku pracy, szkołami (w tym szkołami wyższymi), pracodawcami, organizacjami pozarządowymi.
- 3.1.6. Aktywizacja społeczna młodzieży poprzez wolontariat.
- 3.1.7. Organizowanie lokalnych i wojewódzkich debat związanych z problematyką młodzieży.

Działania podejmowane w ramach ww. celu operacyjnego:

- I. Analiza ankiet nadesłanych przez OPS-y i PCPR-y pozwala stwierdzić, że w ramach działań podjętych w obrębie celu operacyjnego 3.1. SPS WW-M przez samorządy gminne i powiatowe województwa warmińsko-mazurskiego osiągnięto wyniki o charakterze „twardym”, które prezentuje poniższa tabela.

Tabela 23 „Twarde” wyniki podjętych działań w ramach celu operacyjnego 3.1. SPS WW-M przez samorządy gminne i powiatowe województwa warmińsko-mazurskiego

Lp.	Miernik	Samorządy gminne		Samorządy powiatowe	
		2012	2015	2012	2015
1	Liczba podmiotów, które realizowały programy i projekty na rzecz aktywizacji i wyrównywania szans edukacyjnych i zawodowych młodzieży ze środowisk zagrożonych bezrobociem (np. PAL).	118	29	19	8
2	Liczba realizowanych programów na rzecz aktywizacji i wyrównywania szans edukacyjnych i zawodowych młodzieży ze środowisk zagrożonych bezrobociem (np. PAL).	37	20	13	22
3	Liczba osób objętych programami realizowanymi na rzecz aktywizacji i wyrównywania szans edukacyjnych i zawodowych młodzieży ze środowisk zagrożonych bezrobociem (np. PAL).	1.593	327	1.408	1.486
4	Liczba projektów realizowanych na rzecz aktywizacji i wyrównywania szans edukacyjnych i zawodowych młodzieży ze środowisk zagrożonych bezrobociem (np. PAL).	100	30	9	24

Lp.	Miernik	Samorządy gminne		Samorządy powiatowe	
		2012	2015	2012	2015
5	Liczba osób objętych projektami realizowanymi na rzecz aktywizacji i wyrównywania szans edukacyjnych i zawodowych młodzieży ze środowisk zagrożonych bezrobociem (np. PAL).	3.030	1.055	610	2.881
6	Liczba podmiotów, które realizowały i wspierały rozwój różnorodnych form aktywizacji zawodowej oraz zdobywania doświadczenia zawodowego dla absolwentów w celu pokonywania barier wejścia na rynek pracy.	81	43	16	95
7	Liczba absolwentów objętych różnorodnymi formami aktywizacji zawodowej oraz zdobywania doświadczenia zawodowego w celu pokonywania barier wejścia na rynek pracy.	2.235	1.236	3.613	2.684
8	Liczba zrealizowanych szkoleń skierowanych do osób bezrobotnych w celu podniesienia i zdobycia innych kwalifikacji zawodowych zwiększających szansę na podjęcie zatrudnienia.	472	158	546	796
9	Liczba osób bezrobotnych objętych szkoleniami mającymi na celu podniesienie i zdobycie innych kwalifikacji zawodowych zwiększających szansę na podjęcie zatrudnienia.	2.249	837	1.581	1.292
10	Liczba osób młodych, biernych na rynku pracy, objętych specjalistycznym poradnictwem zawodowym realizowanym przez:				
	a doradców zawodowych;	2.231	765	7.323	3.952
	b Młodzieżowe Kluby Integracji Społecznej;	672	0	0	0
	c inne (np. warsztaty przedsiębiorczości/edukacyjne w prowadzone w Klubie Integracji Społecznej, zajęcia aktywizacyjne w Klubie Pracy oraz w ramach projektów OHP).	366	23	1.787	0
11	Liczba podmiotów, które podejmowały współpracę na rzecz młodzieży, w tym absolwentów oraz młodych osób pozostających bez pracy.	94	44	10	25
12	Liczba wolontariuszy – osób młodych.	1.218	1.040	391	56
13	Liczba lokalnych debat związanych z problematyką młodzieży.	27	15	0	3
14	Liczba spotkań/ imprez/ przedsięwzięć integracyjnych dla młodzieży lub na jej rzecz.	317	428	25	4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie województwa warmińsko-mazurskiego

II. W ramach działań podjętych w obrębie celu operacyjnego 3.1. SPS WW-M w roku 2015 wyróżnia się dane o charakterze „miękkim”, w tym:

1) opracowywanie oraz realizacja **programów oraz projektów aktywizujących i wyrównujących szanse edukacyjne i zawodowe młodzieży** ze środowisk zagrożonych bezrobociem (np. PAL) przy aktywnym jej uczestnictwie, m.in.:

a) działania **Wojewódzkiego Urzędu Pracy** w Olsztynie:

- w ramach wdrażanego POWER 2014-2020 realizowane jest wsparcie dla osób młodych w wieku 15-29 lat. Celem programu jest zwiększenie możliwości zatrudnienia osób młodych do 29 roku życia bez pracy poprzez m.in. uzupełnienie lub zdobycie nowych umiejętności i kompetencji;
- bezpośrednio nie realizowano projektów aktywizujących i wyrównujących szanse edukacyjne i zawodowe młodzieży. Jednak w ramach POWER, Wydział Obsługi Funduszy Europejskich nadzorował wdrażanie 20 projektów pozakonkursowych realizowanych przez powiatowe urzędy pracy (w ramach Poddziałania 1.1.2 POWER), w których wsparciem objęte zostały osoby młode w wieku 15-29 lat;
- dodatkowo ogłoszono 3 konkursy w ramach Poddziałania 1.2.2 POWER. W ramach wybranych projektów grupę docelową muszą stanowić osoby młode w wieku 15-29 lat;
- ponadto wykonując zadanie koordynowania na terenie województwa realizacji programów aktywizacji zawodowej finansowanych z rezerwy Funduszu Pracy zaopiniowano 26 wniosków;

b) **Warmińsko-Mazurska Wojewódzka Komenda OHP w Olsztynie** realizowała europejski program „Kapitał ludzki” i „Gwarancje dla młodzieży”, obejmujące młode osoby zagrożone wykluczeniem społecznym całościowym wsparciem, polegającym na umożliwieniu zdobycia jej kluczowych kompetencji społecznych i zawodowych. Młodzież podczas trwającej rok ścieżki wsparcia ma okazję zdobyć zawód, zrobić prawo jazdy, wziąć udział w kursie językowym/komputerowym, a na końcu odbyć półroczny staż zawodowy u pracodawców. Duża część spośród uczestników pierwszej edycji projektu „Równi na rynku pracy” realizowanego w ramach tego programu, obecnie kontynuuje zatrudnienie po ukończeniu staży zawodowych. Młodzież bierze udział w wymianach międzynarodowych w ramach programu Erasmus+, a w ramach kolejnych edycji projektu „Inwestycja w przyszłość” także trzytygodniowych zagranicznych stażach zawodowych u zagranicznych pracodawców.

Działania podejmowane w ramach programów autorskich miały na celu: zdobycie przez młodych ludzi wiedzy i praktycznych umiejętności dotyczących wyboru przyszłej ścieżki edukacyjnej i zawodowej, powrotu i wejścia na rynek pracy oraz doskonalenie posiadanych umiejętności. Programy autorskie realizowane przez jednostki rynku pracy W-M WK OHP były realizowane we współpracy z lokalnymi partnerami m.in. placówkami penitencjarnymi, ośrodkami pomocy społecznej, placówkami edukacyjnymi, ośrodkami opiekuńczo-wychowawczymi, organizacjami pozarządowymi itp. Realizowano również program „Wolontariat w OHP”.

Ponadto Warmińsko-Mazurska Wojewódzka Komenda OHP realizowała następujące projekty aktywizujące i wyrównujące szanse edukacyjne i zawodowe młodzieży ze środowisk zagrożonych bezrobociem:

Nazwa programu/tytuł projektu:		Liczba uczestników
PROGRAM ERASMUS +: <ul style="list-style-type: none"> • „Inwestycja w przyszłość I i II” – mobilność zawodowa młodzieży • “Rich Identity by Seeing Extended (RISE) “ • „YOUNG CRAFTSMEN IN ACTION” • “CEATE ART” • “Project Handmade” • „Fabryka Gier i Zabaw II” 		237
PROGRAM GWARANCJE DLA MŁODZIEŻY: <ul style="list-style-type: none"> • „Równi na rynku pracy” • „Pomysł na siebie” 		375
PROGRAM KAPITAŁ LUDZKI: <ul style="list-style-type: none"> • ”Ginące zawody” 		6
PROGRAMY AUTORSKIE (45 programów):		
<ul style="list-style-type: none"> • Aktywizacja zawodowa młodzieży-promocja usług rynku pracy • Niepełnosprawny – aktywny społecznie i zawodowo • Praca Moją Szansą • Przygotowanie do aktywnego poszukiwania pracy • Nasz świat za 25 lat... • Zobaczyłem, doświadczyłem, wiem- moje pierwsze kroki na rynku pracy • Dziennikarz – zawód z pasją • Kariera zawodowa bez granic • Bądź kreatywny i przedsiębiorczy, zaplanuj swoją karierę • Skąd brać siłę do działania • Zdrowe żywienie to mądre myślenie • Cykl zajęć aktywizujących– Powrót na rynek pracy • Mobbing i dyskryminacja w pracy • Zdolni i kreatywni • Aktywność popłaca • Policja- sposób na karierę • „Od ucznia do pracownika” • „Twoje życie w Twoich rękach” • „Rolnik Zawód Przyszłości” • „Fotograf zawód z pasją” • „Praca popłaca” • „Od CV do podjęcia zatrudnienia” • „Pomóż sobie na rynku pracy – zainwestuj w siebie” • Jak Cię widzą, tak Cię piszą 2 	<ul style="list-style-type: none"> • „Rusz głową 2!” • „Wsparcie na rynku pracy osób z niepełnosprawnością” • Pierwsza praca to nie takie trudne • „Pokonywanie barier na drodze do zatrudnienia” • „Bądź kreatywny i stwórz swoje CV” • „Pewność siebie na rynku pracy” • „Jak odnaleźć się na rynku pracy” • „Aktywni na rynku pracy” • Pierwsza praca to nie takie trudne – II edycja” • „Od CV do podjęcia zatrudnienia”- II edycja • „Od ucznia do pracownika” -II edycja • „Wolontariat szansą dla młodych” • „Pewność siebie na rynku pracy II” • „Bądź kreatywny i stwórz swoje CV” -II edycja • „Pokonywanie barier na drodze do zatrudnienia” II edycja • „Jak Cię widzą, tak Cię piszą III” • „Zaplanuj swoją przyszłość” • „Wsparcie na rynku pracy osób z niepełnosprawnością” -II edycja • „Pomóż sobie na rynku pracy- zainwestuj w siebie” II edycja • „Ginące zawody w Polsce” • „Pierwsza pomoc – nie ma się czego bać” 	2.865

Źródło: Warmińsko-Mazurska Wojewódzka Komenda OHP

- c) **Warmińsko-Mazurski Zakład Doskonalenia Zawodowego w Olsztynie** realizował:
- **programy:** POWER 2014-2020, Program Operacyjny Kapitał Ludzki oraz programy aktywizujące i wyrównujące szanse edukacyjne i zawodowe młodzieży ze środowisk zagrożonych bezrobociem w wybranych Centrach Edukacji:
 - współpraca z MOPS w Kętrzynie w zakresie realizacji PAL poprzez realizację grupowych warsztatów aktywizujących z doradcą zawodowym i psychologiem;
 - współpraca z OHP w Kętrzynie przy programie „Gwarancja dla młodzieży” poprzez realizację szkoleń zawodowych;
 - **17 projektów** aktywizujących w 6 Centrach Edukacji;
- d) **programy aktywizujące i wyrównujące szanse edukacyjne i zawodowe młodzieży ze środowisk zagrożonych bezrobociem** (np. PAL) realizowane były w 12% **gmin** oraz 47% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego, **projekty** w omawianym zakresie wdrażano w 16% **gmin** i 58% **powiatów**, przy czym w 6% **gmin** i 21% **powiatów** młodzież uczestniczyła w opracowywaniu oraz realizacji powyższych programów/projektów;
- 2) w zakresie realizacji i wspierania **rozwoju różnorodnych form aktywizacji zawodowej oraz zdobywania doświadczenia zawodowego przez młode osoby bezrobotne** w celu pokonywania barier wejścia na rynek pracy, zwłaszcza dla absolwentów, podejmowano następujące działania:
- a) **Warmińsko-Mazurska Wojewódzka Komenda OHP w Olsztynie** objęła usługami z zakresu rynku pracy (poradnictwo zawodowe, pośrednictwo pracy, szkolenia zawodowe) łącznie 15.958 osób poszukujących pracy.
Jednostki rynku pracy W-M WK OHP były również realizatorem własnych programów autorskich oraz inicjatyw edukacyjnych obejmujących działania z zakresu aktywizacji zawodowej młodzieży.
- b) **Wojewódzki Urząd Pracy w Olsztynie** samodzielnie nie realizował programów i projektów, beneficjentami których byłaby bezrobotna młodzież, natomiast w ramach swoich działań wspierał rozwój różnorodnych form aktywizacji zawodowej osób młodych oraz zdobywania doświadczenia zawodowego w celu pokonywania barier wejścia na rynek pracy, m.in. poprzez:
- koordynowanie na terenie województwa realizacji programów aktywizacji zawodowej finansowanych z rezerwy Funduszu Pracy Ministra Pracy i Polityki Społecznej, w tym programów specjalnych skierowanych do bezrobotnych poniżej 30 roku życia;
 - współpracę z PUP w zakresie organizacji szkoleń; opracowania analizy skuteczności oddziaływania poszczególnych instrumentów rynku pracy, w tym szkoleń.
- Ponadto w konkursach ogłoszonych w roku 2015 poprzez ustalone kryteria dostępu w Poddziałaniu 1.2.2 POWER WUP w Olsztynie zobowiązał potencjalnych beneficjentów do objęcia uczestników projektu m.in. trzema usługami i/lub instrumentami indywidualnej i kompleksowej pomocy.
- c) **Warmińsko-Mazurski Zakład Doskonalenia Zawodowego w Olsztynie** realizował i wspierał rozwój różnorodnych form aktywizacji zawodowej oraz zdobywania doświadczenia zawodowego przez młode osoby bezrobotne w celu pokonywania barier wejścia na rynek pracy, zwłaszcza dla absolwentów w ramach Centrów Edukacji w Nidzicy, Biskupcu, Kętrzynie, Mragowie, Braniewie poprzez m.in.:

- specjalne oferty (atrakcyjne) szkoleń oraz bieżącą współpracę z doradcą zawodowym;
 - realizację kurów zawodowych;
 - prowadzenie zajęć z zakresu grupowego i indywidualnego poradnictwa zawodowego dla młodzieży;
 - opracowywanie w ramach Treningu Indywidualnego Programu Usamodzielnienia Indywidualnego Planu Działania w celu zbadania potencjału i predyspozycji zawodowych;
- d) w 22% **gmin** i 53% **powiatów województwa realizowano i wspierano rozwój** różnorodnych form aktywizacji zawodowej oraz zdobywania doświadczenia zawodowego dla absolwentów w celu pokonywania barier wejścia na rynek pracy;
- 3) organizowanie **szkoleń dla osób bezrobotnych** w celu podniesienia i zdobycia innych kwalifikacji zawodowych zwiększających szansę na podjęcie zatrudnienia:
 - a) **WUP w Olsztynie** w ramach swoich działań wspierał rozwój różnorodnych form aktywizacji zawodowej, w tym szkoleń osób młodych oraz zdobywania nowych kwalifikacji, m.in. poprzez współpracę z powiatowymi urzędami pracy w zakresie organizacji szkoleń, tj.:
 - badanie popytu na kwalifikacje na wojewódzkim rynku pracy (Barometr zawodów);
 - prowadzenie rejestru instytucji szkoleniowych i analiz ich oferty szkoleniowej;
 - prowadzenie analiz skuteczności oddziaływania na rynek pracy szkoleń;
 - b) **Warmińsko-Mazurska Wojewódzka Komenda OHP** była realizatorem 24 kursów zawodowych, które umożliwiły zmianę lub uzyskanie kwalifikacji zawodowych poszukiwanych na lokalnym rynku pracy. Szkoleniami zawodowymi objęto 247 osób nieaktywnych zawodowo;
 - c) **Warmińsko-Mazurski Zakład Doskonalenia Zawodowego w Olsztynie** realizował szkolenia zawodowe dla młodych osób bezrobotnych w 26 specjalnościach;
 - d) szkolenia dla osób bezrobotnych w celu podniesienia i zdobycia innych kwalifikacji zawodowych zwiększających szansę na podjęcie zatrudnienia realizowane były w 30% **gmin** i 89% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego;
 - e) w 22% **gmin** i 58% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego realizowane były inne formy aktywizacji (poza szkoleniami) mające na celu podniesienie i zdobycie innych kwalifikacji zawodowych zwiększających szansę na podjęcie zatrudnienia dla osób bezrobotnych, w tym np.:
 - warsztaty kompetencji społecznych;
 - finansowanie studiów podyplomowych;
 - pokrywanie kosztów dojazdów do szkół oraz obiadów szkolnych;
 - grupowe i indywidualne zajęcia z prawnikiem, doradcą zawodowym oraz psychologiem;
- 4) tworzenie **specjalistycznego poradnictwa zawodowego dla młodzieży biernej na rynku pracy**, realizowanego m.in. przez doradców zawodowych, Młodzieżowe Kluby Integracji Społecznej:
 - a) doradcy zawodowi **Warmińsko-Mazurskiej Wojewódzkiej Komendy OHP** w 2015 r. objęli usługami z zakresu poradnictwa i doradztwa zawodowego, w tym nauką aktywnego poszukiwania pracy, łącznie: 13.566 osób bezrobotnych i poszukujących pracy w wieku do 25 roku życia. W ramach poradnictwa zawodowego doradcy zawodowi Mobilnych Centrów Informacji Zawodowej i Młodzieżowych Centrów Kariery OHP organizowali indywidualne poradnictwo i informacje zawodowe, grupowe

- poradnictwo zawodowe oraz grupowe informacje zawodowe. W pracy z osobami bezrobotnymi i poszukującymi pracy doradcy zawodowi wykorzystywali testy i narzędzia m.in. Kwestionariusz Zainteresowań Zawodowych;
- b) **Warmińsko-Mazurski Zakład Doskonalenia Zawodowego** podejmował działania mające na celu aktywizację zawodową młodzieży poprzez wsparcie doradcze w tym:
- indywidualne poradnictwo zawodowe w formie Indywidualnych Planów Działania;
 - poradnictwo grupowe pozwalające nabyć umiejętności aktywnego poszukiwania pracy i określić predyspozycje osobowościowe uczestników;
- c) specjalistyczne poradnictwo zawodowe dla młodzieży biernej na rynku pracy realizowane przez doradców zawodowych prowadzono w 22% **gmin** i 68% **powiatów** województwa;
- 5) **współpraca i współdziałanie** pomiędzy jednostkami organizacyjnymi pomocy i integracji społecznej, instytucjami rynku pracy, szkołami, pracodawcami, organizacjami pozarządowymi oraz uczelniami wyższymi:
- a) działania **Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Olsztynie**:
- przeprowadzenie przez doradców zawodowych zajęć warsztatowych z zakresu planowania kariery zawodowej dla studentów i absolwentów oraz spotkań informacyjnych związanych z planowaniem kariery, bezpiecznym wejściem na rynek pracy oraz poszukiwaniem pracy i zakładaniem własnej działalności;
 - współpraca ze szkołami wyższymi obejmująca m.in.: przeprowadzenie warsztatów szkoleniowych dla pracowników Akademickich Biur Karier oraz opracowywanie i aktualizowanie informacji zawodowych;
 - podstawę formalną realizacji zadań stanowią porozumienia zawarte pomiędzy Samorządem Województwa, a władzami 10 szkół wyższych z terenu województwa warmińsko-mazurskiego;
 - pracownicy Akademickich Biur Karier uczestniczyli w szkoleniach z zakresu: „Poradnictwo zawodowe – specyfika pracy z grupą”, „Praca w oparciu o zasoby klienta – elementy coachingu” oraz „Poradnictwo zawodowe na odległość”, jak również w 5 szkoleniach w ramach Warmińsko-Mazurskiego Paktu na Rzecz Rozwoju Poradnictwa Zawodowego (platformy współpracy instytucjonalnej w zakresie poradnictwa zawodowego);
- b) działania **Warmińsko-Mazurskiej Wojewódzkiej Komendy OHP w Olsztynie**
- w ramach zawartych porozumień o współpracy z m.in. instytucjami rynku pracy w tym publicznymi służbami zatrudnienia, jednostkami organizacyjnymi pomocy i integracji społecznej, pracodawcami, placówkami edukacyjnymi była w 2015 r. organizatorem przedsięwzięć (inicjatywy edukacyjne, działania w ramach programów autorskich, giełdy i targi pracy itp.) skierowanych do młodych ludzi wchodzących na rynek pracy, poszukujących pracy oraz bezrobotnych;
 - w ramach współpracy z ww. partnerami lokalnymi specjaliści rynku pracy W-M WK OHP również aktywne uczestniczyli w przedsięwzięciach oraz podejmowali wspólne działania podejmowane w środowiskach lokalnych skierowanych do młodzieży;
 - w 2015 r. jednostki rynku pracy W-M WK były inicjatorem i realizatorem we współpracy z partnerami lokalnymi działań w ramach inicjatyw własnych tj. „Zima z OHP”, „Wiosna z OHP”, „Lato OHP”, „Ogólnopolski program popularyzacji przedsiębiorczości i kształcenia zawodowego” itp., których

- odbiorcami łącznie było 2.492 osoby, w tym młodzież ucząca się w szkołach gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych wymagającą wsparcia w zakresie wyboru przyszłej ścieżki edukacyjnej i zawodowej;
- OHP we współpracy z partnerami zrzeszonymi w Warmińsko-Mazurskim Pakcie na Recz Rozwoju Poradnictwa Zawodowego aktywnie uczestniczyło i podejmowało własne działania w ramach Ogólnopolskiego Tygodnia Kariery na Warmii i Mazurach z zakresu aktywizacji społecznej i zawodowej;
- c) **Warmińsko-Mazurski Zakład Doskonalenia Zawodowego** podejmował współpracę w omawianym zakresie z m.in.: Młodzieżowym Centrum Kariery OHP w Nidzicy, PUP, OPS, PCPR, urzędami gmin/miast, starostwami powiatowymi, Stowarzyszeniem na Rzecz Rozwoju Spółdzielczości i Przedsiębiorczości Lokalnej WAMA COOP;
- d) w 23% **gmin** i 58% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego podejmowana była współpraca na rzecz młodzieży, w tym absolwentów oraz młodych osób pozostających bez pracy pomiędzy jednostkami organizacyjnymi pomocy i integracji społecznej, instytucjami rynku pracy, szkołami, pracodawcami, organizacjami pozarządowymi oraz uczelniami wyższymi;
- 6) **aktywizacja społeczna młodzieży poprzez wolontariat:**
- a) jednostki rynku pracy realizowały w 2015 roku program „**Wolontariat w OHP**”. Pozyskano do współpracy w ramach zawartych porozumień 48 wolontariuszy. W ramach działań wolontariusze podejmowali różne działania tj.: przeprowadzili warsztaty fotograficzne, szkolili z zasad udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej Polaków z Ukrainy przebywających w Łańsku i Rybakach, wzięli aktywny udział w akcji „Zdrowi i wyjątkowi – i ty możesz uratować komuś życie” skierowanej do dawców szpiku i wiele innych; Wolontariusze współorganizowali spotkania grupowe m.in.: zajęcia teoretyczne, dydaktyczne, edukacyjne, profilaktyczne lub informacyjne, połączone często z warsztatami i ćwiczeniami praktycznymi o bogatej tematyce: „Kalejdoskop zawodów –tokarz”, „Nie palem, nie pijem, dobrze funkcjonuję”, „Dobro człowieka – bezinteresowna pomoc”, „Taniec z ogniem przy użyciu niepalnych rekwizytów”, „Jestem bezrobotny – zakładam firmę”, „Harcerzem być” i wiele innych;
 - b) wolontariat wśród młodzieży funkcjonował w 38% **gmin** i 26% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego, w tym obejmował np. pomoc przy organizacji lokalnych imprez kulturalnych i sportowych/spotkań okolicznościowych, udział w akcjach charytatywnych, pomoc świadczoną na rzecz osób starszych, aktywność w DPS, opiekę nad zwierzętami, zbiórki żywności/pieniężne/zabawek, pomocy przy odrabianiu lekcji, udzielanie korepetycji, prace porządkowe na rzecz szkoły i miejscowości);
- 7) organizowanie **lokalnych i wojewódzkich debat** związanych z problematyką młodzieży:
- a) **Warmińsko-Mazurska Wojewódzka Komenda OHP:**
 - 22.01.2015 r.: „Zimowe rozmyślenia – czy warto poznać siebie?”. Miejsce: Socjalizacyjna Całodobowa Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza w Elblągu;
 - 03.02.2015 r.: „Bez lęku o przedsiębiorczości”. Miejsce: Młodzieżowe Centrum Kariery OHP w Ilawie;
 - 17.11.2015 r.: „Czas na biznes”. Miejsce: Zespół Szkół Gospodarczych w Elblągu;
 - 20.10.2015 r.: „Kariera w Polsce czy zagranicą? – wady i zalety”. Miejsce: Centrum Edukacji i Pracy Młodzieży OHP w Olsztynie.

Organizatorem debat były Centra Edukacji i Pracy Młodzieży OHP w Elblągu i Olsztynie. Odbiorcami wydarzeń była młodzież ucząca się i poszukująca pracy.

b) Wojewódzki Urząd Pracy w Olsztynie:

- przedstawiciel WUP w Olsztynie brał udział w międzynarodowej konferencji: „Gwarancje dla młodzieży i nowe instrumenty rynku pracy szansą na rozwój przedsiębiorczości ludzi młodych”, organizowanej przez MPiPS; problematyka młodzieży była również przedmiotem zainteresowania uczestników II posiedzenia Komisji ds. Pracy i Polityki Socjalnej Polsko-Rosyjskiej Rady ds. Współpracy Regionów RP z Obwodem Kaliningradzkim FR, które odbyło się w Iławie (październik 2015 r.). Przedstawiciel Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej w Warszawie przedstawił zebranym temat: „Narodowy Program Praca dla Młodych – Pierwsza praca”;
 - w październiku w Elblągu i w Elku odbyły się debaty pod hasłem „Pracuj bezpiecznie w Polsce i za granicą”, zorganizowana przez PUP Elbląg i Centrum Edukacji i Pracy Młodzieży OHP, Powiatowe Centrum Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej Uczestniczyli w niej uczniowie szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych, młodzież akademicka oraz młodzi bezrobotnych i poszukujących pracy. W spotkaniu wzięły udział 72 osoby;
 - c) w 10% **gmin** i 11% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego odbywały się lokalne debaty związane z problematyką młodzieży;
- 8) spotkania/imprezy/przedsięwzięcia integracyjne itp. dla młodzieży lub na jej rzecz odbywały się w 34% **gmin** i 16% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego, do których zaliczyć można: „Tydzień Kariery”, „Targi Edukacyjno-Zawodowe”, zajęcia w szkołach („Planuj karierę i pracuj bezpiecznie”), warsztaty dla uczniów („Zaplanuj swoją karierę zawodową”), warsztaty muzyczno-artystyczne, występy artystyczne np. spotkania i przeglądy teatrów młodzieżowych, spotkania profilaktyczno-edukacyjne, konkursy np. „Pasja pracy”, pikniki międzypokoleniowe, festyny rodzinne, biwaki i wycieczki integracyjne, wyjazdy do kina, opery, filharmonii i teatru, rajdy rowerowe, bale charytatywne, pogadanki tematyczne.

III. Poziom wskaźników przyjętych dla celu operacyjnego 3.1. prezentuje się następująco:

Tabela 24 Wskaźniki służące ocenie realizacji celu operacyjnego 3.1. SPS WW-M

Wskaźnik	Wartość wskaźnika			
	2012	2013	2014	2015
Procent osób bezrobotnych w wieku do 24 r.ż. włącznie w stosunku do ogółu bezrobotnych w województwie warmińsko-mazurskim	20,3	19,2	17,2	15,7
Liczba bezrobotnych w wieku 18-24 lat pozostający bez pracy przez okres dłuższy niż 6 miesięcy w województwie warmińsko-mazurskim	8.688	8.744	6.633	4.755

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Olsztynie oraz GUS BDL

Cel operacyjny 3.2.

Osoby bezrobotne znajdujące się w szczególnej sytuacji na rynku pracy ze względu na wykształcenie i kwalifikacje, w tym osoby 50+, zdobywają umiejętności, dzięki którym są bardziej aktywne zawodowo i coraz częściej znajdują zatrudnienie zwłaszcza na regionalnym rynku pracy.

W ramach wskazanego celu operacyjnego 3.2. wyznaczono do realizacji w SPS WW-M następujące działania:

- 3.2.1.** Opracowywanie oraz realizacja lokalnych programów oraz projektów na rzecz osób bezrobotnych o niskich kwalifikacjach zawodowych, osób z wyższym wykształceniem oraz osób 50+, zagrożonych bezrobociem (np. PAL), przy aktywnym uczestnictwie tych grup.
- 3.2.2.** Wspieranie rozwoju różnorodnych form aktywizacji zawodowej oraz zdobywania doświadczenia zawodowego w celu pokonywania barier związanych z powrotem na rynek pracy, zwłaszcza dla osób 50+.
- 3.2.3.** Rozwijanie działań mających na celu dostosowanie kształcenia i doksztalcenia do potrzeb lokalnego rynku pracy.
- 3.2.4.** Promocja i wspieranie rozwoju podmiotów ekonomii społecznej jako alternatywnej formy zatrudnienia.
- 3.2.5.** Rozwijanie form kształcenia ustawicznego osób dorosłych.
- 3.2.6.** Organizowanie szkoleń dla osób bezrobotnych w celu podniesienia lub zdobycia innych kwalifikacji zawodowych zwiększających szansę na podjęcie różnych form zatrudnienia.

Działania podejmowane w ramach ww. celu operacyjnego:

- I.** Analiza ankiet nadesłanych przez OPS-y i PCPR-y pozwala stwierdzić, że w ramach działań podjętych w obrębie celu operacyjnego 3.2. SPS WW-M przez samorządy gminne i powiatowe województwa warmińsko-mazurskiego osiągnięto wyniki o charakterze „twardym”, które prezentuje poniższa tabela.

**Tabela 25 „Twarde” wyniki podjętych działań w ramach celu operacyjnego 3.2. SPS WW-M
przez samorzady gminne i powiatowe województwa warmińsko-mazurskiego**

Lp.	Miernik	Samorzady gminne		Samorzady powiatowe	
		2012	2015	2012	2015
1	Liczba podmiotów, które realizowały programy i projekty na rzecz osób bezrobotnych o niskich kwalifikacjach zawodowych, osób z wyższym wykształceniem oraz osób 50+, zagrożonych bezrobociem (np. PAL), przy aktywnym uczestnictwie tych grup.	80	52	252	14
2	Liczba realizowanych programów na rzecz osób bezrobotnych o niskich kwalifikacjach zawodowych, osób z wyższym wykształceniem oraz osób 50+, zagrożonych bezrobociem (np. PAL), przy aktywnym uczestnictwie tych grup.	33	45	59	47
3	Liczba osób objętych realizowanymi programami na rzecz osób bezrobotnych o niskich kwalifikacjach zawodowych, osób z wyższym wykształceniem oraz osób 50+, zagrożonych bezrobociem (np. PAL), przy aktywnym uczestnictwie tych grup.	2.215	1.916	1.820	2.380
4	Liczba realizowanych projektów na rzecz osób bezrobotnych o niskich kwalifikacjach zawodowych, osób z wyższym wykształceniem oraz osób 50+, zagrożonych bezrobociem (np. PAL), przy aktywnym uczestnictwie tych grup.	140	31	339	174
5	Liczba osób objętych realizowanymi projektami na rzecz osób bezrobotnych o niskich kwalifikacjach zawodowych, osób z wyższym wykształceniem oraz osób 50+, zagrożonych bezrobociem (np. PAL), przy aktywnym uczestnictwie tych grup.	3.525	1.281	2.945	2.849
6	Liczba osób, zwłaszcza w wieku 50+, objętych różnorodnymi formami aktywizacji oraz zdobywania doświadczenia zawodowego w celu pokonywania barier wejścia na rynek pracy.	3.546	1.141	5.831	5.285
7	Liczba podjętych działań na rzecz promocji i wspierania rozwoju podmiotów ekonomii społecznej jako alternatywnej formy zatrudnienia.	68	57	130	7
8	Liczba zrealizowanych szkoleń dla osób bezrobotnych w celu podniesienia lub zdobycia innych kwalifikacji zawodowych	585	210	683	787

Lp.	Miernik	Samorządy gminne		Samorządy powiatowe	
		2012	2015	2012	2015
	zwiększających szansę na podjęcie różnych form zatrudnienia.				
9	Liczba osób bezrobotnych objętych ww. szkoleniami mającymi na celu podniesienie i zdobycie innych kwalifikacji zawodowych zwiększających szansę na podjęcie zatrudnienia.	1.849	1.162	995	1.340

Zródło: opracowanie własne na podstawie danych z ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie województwa warmińsko-mazurskiego

II. W ramach działań podjętych w obrębie celu operacyjnego 3.2. SPS WW-M w roku 2015 wyróżnia się dane o charakterze „miękkim”, w tym:

1) zgodnie ze sprawozdaniami przekazanymi przez podmioty biorące udział w monitoringu można stwierdzić, że:

a) **programy i projekty na rzecz osób bezrobotnych o niskich kwalifikacjach:**

– wdrażane przez **WUP w Olsztynie**: POWER 2014-2020”, RPO WiM na lata 2014-2020”. W ramach projektów pozakonkursowych PUP (Poddziałanie 1.1.2 POWER i Działanie 10.1 RPO WiM 2014-2020) obligatoryjnym w przypadku objęcia wsparciem osób o niskich kwalifikacjach było osiągnięcie wskaźnika efektywności zatrudnieniowej na poziomie 31 lub 41%.

W konkursach ogłoszonych w ramach Poddziałania 1.2.2 wskaźnik efektywności zatrudnieniowej osób o niskich kwalifikacjach został określony na poziomie min. 36%, natomiast w ramach RPO WiM 2014-2020 na poziomie 29% (Działanie 10.2);

– programy realizowało 25% **gmin** i 42% **powiatów** (głównie Program Aktywizacja i Integracja, programy ministerialne, POWER, RPO WiM 2014-2020, realizowane przez PUP), natomiast **projekty** w tym zakresie – odpowiednio 22% **gmin** i 79% **powiatów** (głównie projekty w ramach POWER oraz RPO WiM 2014-2020);

b) **programy i projekty na rzecz osób bezrobotnych z wyższym wykształceniem:**

– **Warmińsko-Mazurski Zakład Doskonalenia Zawodowego** wdrażał m.in. następujące projekty: „Aktywizacja Twoją Szansą”, „Aktywizacja szansą na lepsze jutro”, „Aktywność i Integracja szansą na przyszłość”;

– wdrażano w 7% **gmin** i 32% **powiatów** (głównie POWER i RPO WiM 2014-2020), zaś projekty w tym zakresie – odpowiednio w 9% **gmin** i 32% **powiatów**;

c) **programy na rzecz osób bezrobotnych w wieku 50+:**

– były realizowane w ramach wdrażanego przez **Wojewódzki Urząd Pracy w Olsztynie** RPO WiM 2014-2020. W konkursach ogłoszonych w ramach tego programu wskaźnik efektywności zatrudnieniowej dla osób w wieku 50+ określono na poziomie 33% (Działanie 10.2). Bezrobotni powyżej 50 roku życia określani zostali także w Regionalnym Planie Działań na Rzecz Zatrudnienia na 2015 r. jako jedna z grup na regionalnym rynku pracy, które priorytetowo

- należy objąć wsparciem. Jednym z celów określonych w dokumencie było utrzymanie wskaźnika procentowego udziału tej grupy w ogólnej liczbie bezrobotnych na poziomie nie większym niż 26,2%;
- **Warmińsko-Mazurski Zakład Doskonalenia Zawodowego** wdrażał m.in. następujące projekty: „Praca 50+”, „Inkubatory Ekonomii Społecznej”;
 - były realizowane w 22% **gmin** i 74% **powiatów**, natomiast projekty w tym zakresie – odpowiednio w 16% **gmin** i 79% **powiatów** (głównie projekty w ramach RPO WiM 2014-2020);
- d) ww. **grupy osób uczestniczyły w opracowywaniu oraz realizacji powyższych programów/projektów** w 5% **gmin** i 21% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego, głównie poprzez wspólnie sporządzanie indywidualnych planów działań;
- 2) **wspieranie rozwoju różnorodnych form aktywizacji zawodowej oraz zdobywania doświadczenia zawodowego** w celu pokonywania barier związanych z powrotem na rynek pracy, zwłaszcza dla osób 50+:
- a) **działania podejmowane przez Wojewódzki Urząd Pracy w Olsztynie:**
- przeprowadzenie 11 warsztatów aktywizacji zawodowej dla pacjentów Oddziału Terapii Uzależnień od Alkoholu mających na celu ułatwienie poruszania się po rynku pracy;
 - przeprowadzenie 8 porad grupowych dla podopiecznych Domu dla Bezdomnych na temat poszukiwania pracy i przygotowania się do rozmowy z pracodawcą oraz 4 spotkania informacyjne dotyczące poszukiwania pracy, w tym procedur związanych z rejestracją w PUP, a także informacji o usługach dostępnych dla osób bezrobotnych;
 - realizacja 12 spotkań informacyjnych dla podopiecznych MOPS dotyczących m.in.: poszukiwania pracy, odkrywania swoich mocnych i słabszych stron, asertywności czy radzenia sobie ze stresem wywołanym bezrobociem oraz udzielenie 2 porad grupowych;
 - udzielono 23 porady grupowe dla skierowanych z PUP osób bezrobotnych i poszukujących pracy z zakresu poszukiwania pracy, odkrywania swoich mocnych i słabszych stron, asertywności czy radzenia sobie ze stresem wywołanym bezrobociem;
- b) **Warmińsko-Mazurski Zakład Doskonalenia Zawodowego** zrealizował 42 szkolenia zawodowe dla osób znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy (np. z zakresu opieki nad dziećmi i osobami starszymi, grafiki komputerowej, gastronomii, księgowości, wizażu, ogrodnictwa i in.);
- c) w 27% **gmin** i 89% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego realizowano i wspierano rozwój **różnorodnych form aktywizacji oraz zdobywania doświadczenia zawodowego zwłaszcza dla osób 50+** w celu pokonywania barier wejścia na rynek pracy;
- 3) **Wojewódzki Urząd Pracy w Olsztynie** w zakresie rozwijania działań mających na celu **dostosowanie kształcenia i doksztalcania do potrzeb lokalnego rynku pracy:**
- współpracował z Wojewódzką Radą Rynku Pracy przy opiniowaniu kierunków kształcenia zawodowego w województwie. Na jej potrzeby przygotowywane były analizy dotyczące sytuacji na rynku pracy poszczególnych grup zawodowych;
 - opracował informację na temat zawodów deficytowych i nadwyżkowych w 2015 r. Materiał ten może być przydatny przy tworzeniu prognoz wspierających

- prawidłowe funkcjonowanie systemów szkolenia bezrobotnych i kształcenia zawodowego;
- przeprowadził badanie „**Barometr zawodów**”, które stanowi prognozę krótkookresową dotyczącą lokalnych rynków pracy województwa. Prognoza ta wskazuje, jakie będzie zapotrzebowanie na pracowników w określonych zawodach w poszczególnych powiatach oraz całym województwie. Badanie to może stanowić jedno ze źródeł informacji dla osób poszukujących zatrudnienia, jak i dla pracowników, którzy pomagają w znalezieniu pracy. Barometr zawodów to także mapa informacyjna dla szkół, które kształcą przyszłe kadry województwa warmińsko-mazurskiego
- 4) promocja i wspieranie rozwoju **podmiotów ekonomii społecznej** jako alternatywnej formy zatrudnienia:
- a) działania **Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego**:
 - funkcjonowanie Zespołu ds. wdrażania i promocji ekonomii społecznej w województwie warmińsko-mazurskim, powołanego Uchwałą Nr 70/802/09/III Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 10 listopada 2009 r., natomiast w 2015 r. został on zastąpiony Regionalnym Komitetem Rozwoju Ekonomii Społecznej;
 - Uchwałą Nr 63/739/15/V Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 1 grudnia 2015 r. powołany został 26-osobowy Regionalny Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej, który w założeniu ma brać udział w koordynacji działań województwa warmińsko-mazurskiego w zakresie ekonomii społecznej. Jest złożony z przedstawicieli samorządu województwa i samorządów lokalnych, a także przedstawicieli sektora ekonomii społecznej, nauki, biznesu oraz organizacji pozarządowych. Pierwsze spotkanie Komitetu odbyło się w styczniu 2016 r.
 - wymóg funkcjonowania ww. RKRES wynika bezpośrednio z zapisów Działania IV.2 Koordynacja polityki ekonomii społecznej na poziomie regionalnym Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej przyjętego przez Radę Ministrów w dniu 12 sierpnia 2014 r. Powołanie Komitetu zostało również zaplanowane w przyjętym przez Zarząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego w dniu 21 lipca 2015 r. Wojewódzkim Programie Rozwoju Ekonomii Społecznej Warmia i Mazury 2015-2020 (WPRES);
 - zadania Regionalnego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej:
 - ✓ koordynowanie działań w zakresie ekonomii społecznej na poziomie regionalnym;
 - ✓ podejmowanie decyzji o charakterze strategicznym w zakresie realizacji WPRES w oparciu o coroczne raporty o stanie ekonomii społecznej w województwie warmińsko-mazurskim;
 - ✓ przyjmowanie corocznych raportów z realizacji WPRES i stanu ekonomii społecznej w województwie warmińsko-mazurskim;
 - ✓ inicjowanie zmian, nadzorowaniem realizacji i monitorowaniem WPRES;
 - ✓ opiniowanie i rekomendowanie propozycji strategicznych, programowych, legislacyjnych i finansowych mających związek z ekonomią społeczną w regionie;
 - ✓ promowanie ekonomii społecznej i tworzeniem przyjaznego klimatu dla jej rozwoju w województwie;

- ✓ upowszechnianie dobrych praktyk w obszarze ekonomii społecznej, inicjowanie i wspieranie współpracy pomiędzy jednostkami sektora publicznego, prywatnego, organizacjami pozarządowymi i ośrodkami badawczymi na rzecz promocji i rozwoju ekonomii społecznej;
- b) **Wojewódzki Urząd Pracy w Olsztynie** – przedstawiciel WUP udział w debacie w ramach Regionalnej Platformy Usług Społecznych organizowanej przez Federację Organizacji Socjalnych Województwa Warmińsko-Mazurskiego FOSa we współpracy z samorządem województwa warmińsko-mazurskiego. Podczas debaty dyskutowano nad obszarami tematycznymi:
 - usługi społeczne w województwie warmińsko-mazurskim – stan obecny. Prezentacja ekspertyzy przygotowanej na zlecenie Regionalnej Platformy Usług Społecznych;
 - rekomendacje dotyczących rozwoju usług społecznych w województwie warmińsko-mazurskim, wypracowane przez uczestników Regionalnej Platformy Usług Społecznych;
- c) **Centrum Informacji i Planowania Kariery Zawodowej w Elblągu** od ponad 10 lat organizuje dwa razy w roku 4-dniowe warsztaty „Własna firma”, podczas których poruszane są zagadnienia związane z ekonomią społeczną. W 2015 r. zorganizowano 2 warsztaty (w marcu i listopadzie). Udział wzięły 122 osoby;
- d) działania na rzecz promocji i wspierania rozwoju podmiotów ekonomii społecznej jako alternatywnej formy zatrudnienia podejmowane były w 34% **gmin** i 26% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego, w tym m.in.:
 - organizowanie spotkań konsultacyjnych, doradczych i promujących utworzenie spółdzielni socjalnych na terenie gmin województwa warmińsko-mazurskiego, podczas których prezentowane są informacje dotyczące powstawania i zasad funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej;
 - motywowanie uczestników KIS do założenia spółdzielni socjalnej;
 - funkcjonowanie zespołów ds. ekonomii społecznej;
 - organizowanie konferencji, spotkań, szkoleń, warsztatów, partnerstw na rzecz ekonomii społecznej;
 - promowanie lokalnych spółdzielni socjalnych i ich działalności;
 - organizowanie wizyt studyjnych w podmiotach ekonomii społecznej w ramach „dobrych praktyk”;
 - umieszczenie na tablicach ogłoszeń do publicznej wiadomości danych kontaktowych, informacji o terminach szkoleń organizowanych przez organizacje pozarządowe i podmioty ekonomii społecznej;
 - zamieszczanie informacji w lokalnej prasie, na stronach internetowych;
- 5) w ramach rozwijania **form kształcenia ustawicznego** osób podejmowano następujące działania:
 - a) **Warmińsko-Mazurska Wojewódzka Komenda OHP** w 2015 r. była realizatorem 24 kursów zawodowych, które umożliwiły zmianę lub uzyskanie kwalifikacji zawodowych poszukiwanych na lokalnym rynku pracy. Szkoleniami zawodowymi objęto 247 osób nieaktywnych zawodowo.
Ponadto kadra pedagogiczna WM WK OHP wzięła udział w 38 konferencjach i 40 szkoleniach dotyczących metodyki pracy z młodzieżą zagrożoną wykluczeniem społecznym, profilaktyki zagrożeń związanych z używaniem środków psychoaktywnych, warsztatach podnoszących umiejętności wychowawcze;
 - b) **Warmińsko-Mazurski Zakład Doskonalenia Zawodowego w Olsztynie:**

- realizował kształcenie ustawiczne osób dorosłych poprzez kierowanie ich na bezpłatne szkolenia zawodowe w ramach różnych projektów, gdzie otrzymali wsparcie w postaci szkoleń podnoszących kwalifikacje zawodowe i nowe umiejętności niezbędne na rynku pracy;
 - w ramach projektu: „Dorośli do wiedzy” W-M ZDZ motywował i zachęcał osoby dorosłe do podwyższenia swojego wykształcenia, w szczególności wskazywano oferty bezpłatnych szkół i możliwości zawodowych związanych z podwyższaniem kwalifikacji;
 - ponadto W-M ZDZ realizował kształcenie ustawiczne poprzez organizację i przeprowadzanie szkoleń zawodowych z wolnego naboru, zachęcał i motywował do skorzystania z oferty edukacyjnej szkół;
- c) **Wojewódzki Urząd Pracy w Olsztynie:**
- współpracował na terenie województwa z powiatowymi urzędami pracy w zakresie organizacji szkoleń, przygotowania zawodowego dorosłych i staży;
 - w ramach Krajowego Funduszu Szkoleniowego realizował swoje zadania, do których należy przede wszystkim promocja tego instrumentu rynku pracy na Warmii i Mazurach. Samorząd Województwa na realizację ww. zadań w roku 2015 otrzymał kwotę 158 tys. zł, w ramach której zlecił produkcję i emisję spotów radiowych i telewizyjnych, opracowanie i druk ulotek oraz plakatów, ogłoszenia prasowe w lokalnych gazetach, a także wynajem powierzchni reklamowej na targach pracy;
 - możliwość uczestniczenia w kształceniu ustawicznym dają osobom dorosłym pozostającym bez pracy projekty kontraktowane w ramach konkursów przygotowanych i ogłoszonych przez WUP w Olsztynie finansowane ze środków EFS;
 - idea kształcenia ustawicznego była również realizowana poprzez podnoszenie kwalifikacji i umiejętności pracowników publicznych służb zatrudnienia. Wojewódzki Urząd Pracy w Olsztynie realizował zadania związane z organizacją 17 warsztatów szkoleniowych dla kadry PUP i Akademickich Biur Karier;
- 6) organizowanie szkoleń dla osób bezrobotnych, w tym osób 50+, w celu podniesienia lub zdobycia innych kwalifikacji zawodowych zwiększających szansę na podjęcie różnych form zatrudnienia:
- a) **Wojewódzki Urząd Pracy w Olsztynie** w ramach swoich działań wspierał rozwój różnorodnych form aktywizacji zawodowej, w tym szkoleń osób 50+ m.in. poprzez:
 - koordynowanie na terenie województwa realizacji programów aktywizacji zawodowej finansowanych, z rezerwy Funduszu Pracy Ministra Pracy i Polityki Społecznej, w których jednym z podstawowych elementów były szkolenia zawodowe i aktywizujące;
 - b) w 29% **gmin** i we wszystkich **powiatach** województwa warmińsko-mazurskiego realizowane były szkolenia dla osób bezrobotnych w celu podniesienia lub zdobycia innych kwalifikacji zawodowych zwiększających szansę na podjęcie różnych form zatrudnienia, zwłaszcza w ramach niżej wymienionych szkoleń i kursów:
 - prawo jazdy oraz przewóz osób i rzeczy;
 - pracownik/asystent obsługi biura, szkolenie z zakresu przedsiębiorczości, księgowość komputerowa – kadry i place, kurs obsługi kas fiskalnych z fakturowaniem, zakładanie i prowadzenie działalności gospodarczej;

- tworzenie i pozycjonowanie stron internetowych, podstawy obsługi programu AutoCAD i nauka tworzenia projektów architektonicznych;
- prace budowlane i wykończeniowe, stolarz, tokarz-frezer, kurs spawania, operator koparko-ladowarki, monter instalacji sanitarnych i grzewczych;
- kurs instruktora hipoterapii, opiekunka osób chorych, starszych i niepełnosprawnych z językiem niemieckim od podstaw, opiekunka dziecięca, kurs masażu, kurs instruktora terapii zajęciowej;
- kurs pracownika obsługi hotelowej, operator sprzętu lotniskowego/bagażowy, kurs pilota wycieczek, pracownik ochrony fizycznej;
- szkolenie fryzjerskie, kurs szycia sukien ślubnych.

III. Poziom wskaźników przyjętych dla celu operacyjnego 3.2. prezentuje się następująco:

Tabela 26 Wskaźniki służące ocenie realizacji celu operacyjnego 3.2. SPS WW-M

Wskaźnik	Wartość wskaźnika			
	2012	2013	2014	2015
Liczba osób bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym i poniżej w województwie warmińsko-mazurskim	37.207	38.190	32.766	27.954
Procent osób bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym i poniżej w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych w województwie warmińsko-mazurskim	32,9	33	33,4	33,5
Liczba osób bezrobotnych z wykształceniem wyższym w województwie warmińsko-mazurskim	9.933	10.378	8.732	7.583
Procent osób bezrobotnych z wykształceniem wyższym w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych w województwie warmińsko-mazurskim	8,8	9	8,9	9
Procent osób w wieku 25-64 lata kształcących się ustawicznie w województwie warmińsko-mazurskim	2,8	2,8	2,7	<i>W chwili opracowywania niniejszego raportu dane nieopublikowane przez Główny Urząd Statystyczny</i>
Liczba bezrobotnych w wieku 55-64 lata pozostający bez pracy przez okres dłuższy niż 1 rok w województwie warmińsko-mazurskim	5.545	6.497	6.995	6.871

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Olsztynie oraz GUS BDL

Cel operacyjny 3.3.

Bezrobotne osoby niepełnosprawne są lepiej wykształcone, bardziej aktywne zawodowo i korzystają z coraz większych możliwości podjęcia pracy.

W ramach wskazanego celu operacyjnego 3.3. wyznaczono do realizacji w SPS WW-M następujące działania:

- 3.3.1. Opracowywanie oraz realizacja lokalnych programów oraz projektów aktywizujących i wspierających osoby niepełnosprawne w poszukiwaniu i utrzymaniu miejsc pracy przy aktywnym uczestnictwie tych grup.
- 3.3.2. Poprawa dostępności do edukacji, w tym inicjowanie działań na rzecz dostosowania kształcenia i dokształcania bezrobotnych osób niepełnosprawnych do potrzeb lokalnego rynku pracy.
- 3.3.3. Wspieranie działań na rzecz tworzenia miejsc pracy dla bezrobotnych osób niepełnosprawnych (w tym promowanie elastycznych form zatrudnienia np. telepraca i samozatrudnienia) na otwartym rynku pracy.
- 3.3.4. Podnoszenie poziomu wiedzy oraz umiejętności kadr jednostek pomocy i integracji społecznej, pracowników samorządowych, instytucji rynku pracy oraz organizacji pozarządowych na rzecz aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych.
- 3.3.5. Doskonalenie współpracy oraz koordynacja działań instytucji zajmujących się bezrobotnymi osobami niepełnosprawnymi.
- 3.3.6. Promocja i prezentacja twórczości artystycznej, kulturalnej i zawodowej osób niepełnosprawnych.

Działania podejmowane w ramach ww. celu operacyjnego:

- I. Analiza ankiet nadesłanych przez OPS-y i PCPR-y pozwala stwierdzić, że w ramach działań podjętych w obrębie celu operacyjnego 3.3. SPS WW-M przez samorządy gminne i powiatowe województwa warmińsko-mazurskiego osiągnięto wyniki o charakterze „twardym”, które prezentuje poniższa tabela.

Tabela 27 „Twarde” wyniki podjętych działań w ramach celu operacyjnego 3.3. SPS WW-M przez samorządy gminne i powiatowe województwa warmińsko-mazurskiego

Lp.	Miernik	Samorządy gminne		Samorządy powiatowe	
		2012	2015	2012	2015
1	Liczba podmiotów, które realizowały lokalne programy i projekty aktywizujące i wspierające osoby niepełnosprawne w poszukiwaniu i utrzymaniu miejsc pracy.	38	61	181	13
2	Liczba realizowanych programów aktywizujących i wspierających osoby niepełnosprawne w poszukiwaniu i utrzymaniu miejsc pracy.	23	10	25	21
3	Liczba osób objętych realizowanymi programami aktywizującymi i wspierającymi osoby niepełnosprawne w poszukiwaniu i utrzymaniu miejsc pracy.	396	184	219	404
4	Liczba realizowanych projektów aktywizujących i wspierających osoby niepełnosprawne w poszukiwaniu i utrzymaniu miejsc pracy.	28	20	16	31
5	Liczba osób objętych realizowanymi projektami aktywizującymi i wspierającymi osoby niepełnosprawne w poszukiwaniu i utrzymaniu miejsc	149	67	304	343

Lp.	Miernik	Samorządy gminne		Samorządy powiatowe	
		2012	2015	2012	2015
	pracy.				
6	Liczba inicjatyw/działań zrealizowanych na rzecz dostosowania kształcenia i doksztalcania bezrobotnych osób niepełnosprawnych do potrzeb lokalnego rynku pracy.	11	49	5	40
7	Liczba inicjatyw/działań zrealizowanych na rzecz tworzenia miejsc pracy dla bezrobotnych osób niepełnosprawnych (w tym promowanie elastycznych form zatrudnienia np. telepraca i samozatrudnienia) na otwartym rynku pracy.	25	32	6	173
8	Liczba zrealizowanych inicjatyw/działań mających na celu podnoszenie poziomu wiedzy oraz umiejętności kadr jednostek pomocy i integracji społecznej, pracowników samorządowych, instytucji rynku pracy oraz organizacji pozarządowych w zakresie aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych.	25	10	5	4
9	Liczba pracowników kadr jednostek pomocy i integracji społecznej, pracowników samorządowych, instytucji rynku pracy oraz organizacji pozarządowych objętych działaniami mającymi na celu podnoszenie poziomu wiedzy oraz umiejętności w zakresie aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych.	112	102	15	39
10	Liczba instytucji i podmiotów zajmujących się bezrobotnymi osobami niepełnosprawnymi, które nawiązały wzajemną współpracę.	60	40	25	28
11	Liczba zrealizowanych przedsięwzięć mających na celu promocję oraz prezentację twórczości artystycznej, kulturalnej i zawodowej osób niepełnosprawnych.	76	100	29	8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie województwa warmińsko-mazurskiego

II. W ramach działań podjętych w obrębie celu operacyjnego 3.3. SPS WW-M w roku 2015 wyróżnia się dane o charakterze „miękkim”, w tym:

- 1) realizacja **programów aktywizujących i wspierających osoby niepełnosprawne w poszukiwaniu i utrzymaniu miejsc pracy**, zwłaszcza przy aktywnym uczestnictwie tych grup:

- a) wdrażanie Programu JUNIOR, skierowanego do osób z orzeczoną znaczną, umiarkowaną lub lekką stopniem niepełnosprawności w wieku do 25 lat lub w przypadku osób, które ukończyły szkołę wyższą – do 27 roku życia, skierowanych na staż zgodnie z warunkami określonymi w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o *promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy*. Realizatorem programu były powiatowe urzędy pracy i oddziały PFRON;
 - b) osoby niepełnosprawne mogły uzyskać wsparcie w projektach realizowanych w ramach wdrażanych przez **Wojewódzki Urząd Pracy w Olsztynie: POWER** oraz RPO WiM 2014-2020. Poprzez wprowadzenie kryteriów dostępu w poszczególnych konkursach realizowanych w ramach POWER i specyficznych kryteriów dostępu/kryteriów merytorycznych – specyficznych obligatoryjnych w ramach RPO WiM 2014-2020 wspierał aktywizację zawodową osób niepełnosprawnych:
 - w projektach pozakonkursowych realizowanych przez Powiatowe Urzędy Pracy (w ramach Poddziałania 1.1.2 POWER i Działania 10.1 RPO WiM 2014-2020) kryterium dostępu zobowiązywało Wnioskodawców do objęcia wsparciem w ramach projektu osób niepełnosprawnych w proporcji co najmniej takiej samej jak proporcja osób niepełnosprawnych w wieku 18-29 lat (POWER)/powyżej 29 lat (RPO WiM 2014-2020) kwalifikujących się do objęcia wsparciem w ramach projektu (należących do II lub II profilu pomocy) i zarejestrowanych w rejestrze danego PUP w stosunku do ogólnej liczby zarejestrowanych osób bezrobotnych w wieku 18-29 lat/powyżej 29 lat. Dodatkowo wymagane było osiągnięcie efektywności zatrudnieniowej dla osób niepełnosprawnych na poziomie 12 lub 22%;
 - w konkursach ogłaszanych w ramach poddziałania 1.2.2 POWER Wnioskodawcy zostali zobligowani do osiągnięcia wskaźnika efektywności zatrudnieniowej dla osób niepełnosprawnych na poziomie 17%. Dodatkowo projekty, w których minimum 5% uczestników projektu stanowią osoby niepełnosprawne otrzymywały premię punktową;
 - w konkursach ogłoszonych w ramach Działania 10.2 RPO WiM 2014-2020 Wnioskodawcy zostali zobligowani do osiągnięcia wskaźnika efektywności zatrudnieniowej dla osób niepełnosprawnych na poziomie 33%;
 - niepełnosprawni bezrobotni określani zostali także w Regionalnym Planie Działań na Rzecz Zatrudnienia na 2015 r. jako jedna z grup na regionalnym rynku pracy, które priorytetowo należy objąć wsparciem;
 - c) lokalne **programy** aktywizujące i wspierające osoby niepełnosprawne w poszukiwaniu i utrzymaniu miejsc pracy realizowano w 10% **gmin** i 53% **powiatów**;
 - lokalne **projekty** aktywizujące i wspierające osoby niepełnosprawne w poszukiwaniu i utrzymaniu miejsc pracy (głównie w ramach programu POWER i RPO WiM 2014-2020) realizowano w 7% gmin i 47% powiatów;
 - ponadto w 2% **gmin** i 26% **powiatów** **osoby niepełnosprawne uczestniczyły w opracowywaniu oraz realizacji powyższych programów/projektów** poprzez uczestnictwo tej grupy osób w konsultacjach społecznych dokumentów, objęcie uczestników diagnozą potrzeb oraz ich udział w opracowywaniu Indywidualnego Programu Wsparcia;
- 2) inicjowano działania na **rzecz dostosowania kształcenia i doksztalcania bezrobotnych osób niepełnosprawnych** do potrzeb lokalnego rynku pracy:
- a) **Warmińsko-Mazurski Kurator Oświaty** w ramach tzw. grantów edukacyjnych dla nauczycieli, pedagogów, doradców zawodowych w specjalnych ośrodkach szkolno-

- wychowawczych ogłosił konkurs na zorganizowanie seminarium pt. „Kształcenie zawodowe w szkole specjalnej”. Seminarium dotyczyło spraw związanych z kształtowaniem ścieżki zawodowej i przygotowaniem wychowanków ośrodków szkolno-wychowawczych do aktywności zawodowej.
- Ponadto zorganizowano 4 konferencje dotyczące kształcenia zawodowego, w programie których podejmowano problem dostosowania szkolnictwa zawodowego do potrzeb rynku.
- b) w 6% **gmin** i 37% **powiatów** inicjowano działania na rzecz dostosowania kształcenia i doksztalcenia bezrobotnych osób niepełnosprawnych do potrzeb lokalnego rynku pracy, zwłaszcza poprzez:
- realizację kursów zawodowych;
 - dofinansowanie do edukacji;
 - objęcie osób niepełnosprawnych programem aktywizacji społecznej i zawodowej w ramach KIS;
- 3) **wspieranie działań na rzecz tworzenia miejsc pracy dla bezrobotnych osób niepełnosprawnych** (w tym promowanie elastycznych form zatrudnienia np. telepraca i samozatrudnienia) na otwartym rynku pracy:
- a) ROPS przy współpracy z Ośrodkami Wsparcia Ekonomii Społecznej w Olsztynie, Elblągu, Nidzicy i Elku, w dniach 22-23 maja 2015 r. zorganizował III Warmińsko-Mazurskie Dni z Ekonomią Społeczną, połączone z Targami Podmiotów Ekonomii Społecznej, podczas których podmioty ekonomii społecznej wystawiły swoje produkty. Wśród 46 wystawców, 11 stanowiły jednostki, w których uczestniczą osoby niepełnosprawne (m.in. CIS, WTZ i spółdzielnie socjalne);
- b) inicjatywy na rzecz tworzenia miejsc pracy dla bezrobotnych osób niepełnosprawnych (w tym promowanie elastycznych form zatrudnienia np. telepraca i samozatrudnienia) na otwartym rynku pracy realizowano w 7% gmin i 68% powiatów województwa warmińsko-mazurskiego;
- 4) **podnoszenie poziomu wiedzy oraz umiejętności** kadr jednostek pomocy i integracji społecznej, pracowników samorządowych, instytucji rynku pracy oraz organizacji pozarządowych **na rzecz aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych**:
- a) w ramach organizowania szkoleń merytorycznych i warsztatów dla kadry podmiotów wspierających aktywny udział osób niepełnosprawnych w życiu społecznym i integracji ze środowiskiem, z inicjatywy **ROPS w Olsztynie** przeprowadzono szkolenia dla 93 pracowników jednostek pomocy społecznej, m.in. z zakresu pracy z osobami starszymi i niepełnosprawnymi;
- b) **Warmińsko-Mazurskie Ośrodki Doskonalenia Nauczycieli w Olsztynie i Elblągu** zorganizowały m.in. szkolenia, warsztaty i seminaria dla 980 osób. Działania te przyczyniły się do poszerzenia wiedzy w zakresie pracy z uczniami niepełnosprawnymi w szkołach ogólnodostępnych i integracyjnych, a także do zwiększenia kompetencji nauczycieli i specjalistów w zakresie wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych;
- c) **Wojewódzki Urząd Pracy w Olsztynie** kierował swoich pracowników na liczne szkolenia i kursy podnoszące ich kompetencje i umiejętności zawodowe. Tematyka szkoleń obejmowała również zagadnienia związane, które mogą być wykorzystywane przez pracowników przy aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych. Jako przykłady tych szkoleń można wymienić m.in. :

- Aktywizacja osób bezrobotnych oraz dofinansowania i refundacje dla pracodawców ze środków Funduszu Pracy – regulacje prawne i zasady realizacji w 2015 roku;
 - Komunikacja interpersonalna;
 - Narzędzia aktywizacji bezrobotnych oddalonych od rynku pracy;
 - Narzędzia do badania predyspozycji zawodowych młodzieży stosowanych w OHP;
 - Narzędzia komunikacji;
 - Narzędzie do badania kompetencji;
 - Podstawy telefonicznej obsługi klienta Zielonej Linii z zastosowaniem nowoczesnych narzędzi komunikacji;
- d) w ramach realizowanych przez **Elbląskie Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Pozarządowych** projektów tematyka aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych była poruszana m.in. podczas 10 szkoleń;
Tematyka aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych poruszana była także podczas spotkań informacyjnych, animacyjnych oraz wizyt studyjnych, których uczestnikami byli przedstawiciele organizacji pozarządowych i jednostek samorządu terytorialnego;
- e) **Centrum Edukacji w Iławie** w 2015 r. przeprowadziło 2 szkolenia dla pracowników PUP w Nowym Mieście Lubawskim pn.: „Profesjonalna obsługa klienta zewnętrznego i wewnętrznego”;
- f) w 7% **gmin** i 16% **powiatów** realizowano działania mające na celu podnoszenie poziomu wiedzy oraz umiejętności kadr jednostek pomocy i integracji społecznej, pracowników samorządowych, instytucji rynku pracy oraz organizacji pozarządowych w zakresie aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych, w tym przede wszystkim poprzez udział w szkoleniach/warsztatach organizowanych przez ROPS oraz prywatne firmy zewnętrzne. Ponadto w ankietach podkreślano znaczenie samokształcenia kadry (studiowanie literatury fachowej, poszukiwanie informacji o formach aktywizacji osób niepełnosprawnych na stronach internetowych instytucji oraz organizacji pozarządowych działających na rzecz tej grupy osób);
- 5) **współpraca instytucji zajmujących się bezrobotnymi osobami niepełnosprawnymi** podejmowana była w 13% **gmin** i 26% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego, w którą włączały się m.in. OPS, PCPR, PUP, szkoły, WIZ, OHP, CIS, organizacje pozarządowe oraz lokalni pracodawcy w zakresie wspólnej realizacji programów/projektów, organizacji spotkań informacyjnych, targów pracy, udostępniania pomieszczeń i sprzętów, rozpowszechniania i wymiany informacji o możliwościach zatrudnienia, oferowanych szkoleniach itp.;
- 6) **promocja i prezentacja twórczości** artystycznej, kulturalnej i zawodowej osób niepełnosprawnych:
- a) działania **Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego**:
 - w ramach zapewnienia osobom niepełnosprawnym pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, społecznym, artystycznym oraz rekreacji, Samorząd Województwa był współorganizatorem XVII Festynu Integracyjnego „Jesteśmy razem”, który odbył się 16 maja 2015 r. na Starym Mieście w Olsztynie. Do organizacji Festynu włączyło się także wielu partnerów społecznych. W Festynie wzięli udział przedstawiciele domów pomocy społecznej, warsztatów terapii zajęciowej z całego województwa, organizacji pozarządowych oraz mieszkańcy Olsztyna i okolic. Uczestniczyło w nim około 800 osób niepełnosprawnych.

- jednostki organizacyjne Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego, w tym: Centrum Spotkań Europejskich „Światowid” w Elblągu, Warmińsko-Mazurska Filharmonia im. F. Nowowiejskiego w Olsztynie, Muzeum Kultury Ludowej w Węgorzewie, Centrum Edukacji i Inicjatyw Kulturalnych w Olsztynie, przy współpracy z organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych, zorganizowały szereg imprez kulturalno-artystycznych, prezentacje twórczości osób niepełnosprawnych oraz warsztatów plastyczno-artystycznych. Przedsięwzięcia te umożliwiły rozszerzenie oddziaływań na otwarte społeczeństwo, aktywny udział osób niepełnosprawnych w integracji z otoczeniem, promocję ich twórczości artystycznej, przelamywanie barier społecznych oraz zmianę sposobu postrzegania osób niepełnosprawnych poprzez ich możliwości, a nie ograniczenia. W działaniach tych uczestniczyło około 7.000 osób;
- Departament Turystyki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie zlecił organizacjom pozarządowym realizację imprez turystycznych, na kwotę 45.000 zł. Przedsięwzięcia miały charakter masowy i ogólnodostępny. Brały w nich udział również osoby z niepełnosprawnością, co umożliwiło ich integrację z otoczeniem, poznanie walorów turystycznych regionu oraz propagowanie aktywnych form spędzania czasu wolnego;
- b) zgodnie z informacjami **Warmińsko-Mazurskiego Oddziału Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych** w roku 2015 odbyła się XIII edycja Ogólnopolskiego Konkursu Plastycznego dla niepełnosprawnych uczestników Warsztatów Terapii Zajęciowej, Środowiskowych Domów Samopomocy oraz Domów Pomocy Społecznej. Wiodące hasło edycji – „Przyjaźń”;
- c) w 32% **gmin** i 32% **powiatów** województwa odbywały się przedsięwzięcia mające na celu **promocję oraz prezentację twórczości artystycznej, kulturalnej i zawodowej osób niepełnosprawnych** – zwłaszcza podczas dożynek, festynów, kiermaszy, jarmarków, imprez integracyjnych/plenerowych, w ramach zajęć w klubie seniora, w tym m.in.:
 - organizowanie konkursów oraz przeglądów artystycznych talentów osób niepełnosprawnych;
 - prezentację wyrobów/talentów uczestników WTZ, ZAZ, DPS oraz ŚDS w trakcie lokalnych imprez o charakterze integracyjno-rekreacyjnym (powiat: elbląski, giżycki, mrągowski, Gmina Ryn, Wydminy, Gołdap, Gmina Miejska Lubawa, Gmina Miejska oraz Wiejska Kętrzyn, Barciany, Sorkwity, Gmina Miejska Nowe Miasto Lubawskie, Biskupiec, Dobre Miasto, Olsztynek, Dywity, Gietrzwałd, Kolno, Morąg, Gmina Miejska Ostróda);
 - zorganizowanie spotkania z twórczością osób niepełnosprawnych pod hasłem: „Idźmy w życie z wyobraźnią” (DPS w Mrągowie i Stowarzyszenie AMICUS);
 - zorganizowanie XVIII Bartoszyckich Spotkań Artystycznych Osób Niesamodzielnych (prezentacje sceniczne, warsztaty teatralne, stoiska rękodzielnicze, plener malarski);
 - „Widziadło” – impreza artystyczno-integracyjna przygotowana przez uczestników ŚDS, w tym prezentacja osiągnięć artystycznych uczestników WTZ z okazji jubileuszu 25-lecia (Gmina Olecko).

III. Poziom wskaźników przyjętych dla celu operacyjnego 3.3. prezentuje się następująco:

Tabela 28 Wskaźniki służące ocenie realizacji celu operacyjnego 3.3. SPS WW-M

Wskaźnik	Wartość wskaźnika			
	2012	2013	2014	2015
Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w wieku 15-64 lata w województwie warmińsko-mazurskim	16,4	17,0	16,2	<i>W chwili opracowywania niniejszego raportu dane nieopublikowane przez Główny Urząd Statystyczny</i>
Liczba i procent osób w rodzinach korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności w stosunku do ogólnej liczby osób w rodzinach objętych pomocą społeczną w województwie warmińsko-mazurskim	51.532 osób 25,04%	52.774 osoby 24,94%	50.889 osób 25,62%	48.089 osób 26,42%
Liczba ofert pracy dla osób niepełnosprawnych w województwie warmińsko-mazurskim	1.673	1.999	1.862	2.207

Zródło: opracowanie własne na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Olsztynie, GUS BDL oraz MPiPS-03

Cel operacyjny 3.4.

Osoby długotrwale bezrobotne zagrożone wykluczeniem społecznym – m.in. osoby bezdomne, opuszczające zakłady karne, ośrodki terapii uzależnień – nabywają kwalifikacje zawodowe i umiejętności społeczne skutkujące coraz większym usamodzielnieniem społeczno-zawodowym.

W ramach wskazanego celu operacyjnego 3.4. wyznaczono do realizacji w SPS WW-M następujące działania:

- 3.4.1. Opracowywanie oraz realizacja programów i projektów na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej osób długotrwale bezrobotnych.
- 3.4.2. Współpraca instytucji pomocy i integracji społecznej, instytucji rynku pracy oraz partnerów społecznych na rzecz aktywizacji społeczno-zawodowej osób długotrwale bezrobotnych.
- 3.4.3. Rozwijanie wsparcia psychologicznego i kształtowanie umiejętności życiowych u osób bezrobotnych zagrożonych wykluczeniem społecznym, mające na celu zwiększenie ich motywacji do powrotu na rynek pracy.
- 3.4.4. Rozwój i promocja podmiotów ekonomii społecznej oraz spółdzielczości socjalnej (CIS, KIS, spółdzielnie socjalne i inne).
- 3.4.5. Rozwój specjalistycznego doradztwa z zakresu zakładania i prowadzenia podmiotów ekonomii społecznej jako alternatywnej formy zatrudnienia.
- 3.4.6. Organizacja szkoleń, warsztatów, konferencji, debat i spotkań promujących zatrudnienie w sektorze ekonomii społecznej.
- 3.4.7. Promocja wolontariatu na rzecz integracji osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Działania podejmowane w ramach ww. celu operacyjnego:

- I. Analiza ankiet nadesłanych przez OPS-y i PCPR-y pozwala stwierdzić, że w ramach działań podjętych w obrębie celu operacyjnego 3.4. SPS WW-M przez samorzady gminne i powiatowe województwa warmińsko-mazurskiego osiągnięto wyniki o charakterze „twardym”, które prezentuje poniższa tabela.

Tabela 29 „Twarde” wyniki podjętych działań w ramach celu operacyjnego 3.4. SPS WW-M przez samorzady gminne i powiatowe województwa warmińsko-mazurskiego

Lp.	Miernik	Samorzady gminne		Samorzady powiatowe	
		2012	2015	2012	2015
1	Liczba podmiotów, które realizowały programy i projekty na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej osób długotrwale bezrobotnych.	85	59	18	25
2	Liczba realizowanych programów na rzecz aktywizacji społecznej osób długotrwale bezrobotnych.	24	24	2	12
3	Liczba osób objętych realizowanymi programami na rzecz aktywizacji społecznej osób długotrwale bezrobotnych.	1.394	669	94	430
4	Liczba realizowanych projektów na rzecz aktywizacji społecznej osób długotrwale bezrobotnych.	106	13	2	3
5	Liczba osób objętych realizowanymi projektami na rzecz aktywizacji społecznej osób długotrwale bezrobotnych.	2.292	218	3	138
6	Liczba realizowanych programów na rzecz aktywizacji zawodowej osób długotrwale bezrobotnych.	53	42	6	28
7	Liczba osób objętych realizowanymi programami na rzecz aktywizacji zawodowej osób długotrwale bezrobotnych.	2.189	1.058	826	1.602
8	Liczba projektów realizowanych na rzecz aktywizacji zawodowej osób długotrwale bezrobotnych.	80	14	8	33
9	Liczba osób objętych projektami realizowanymi na rzecz aktywizacji zawodowej osób długotrwale bezrobotnych.	3.255	473	464	2.828
10	Liczba instytucji i podmiotów, które nawiązały współpracę na rzecz aktywizacji społeczno-zawodowej osób długotrwale bezrobotnych.	101	80	12	30
11	Liczba osób bezrobotnych zagrożonych wykluczeniem społecznym objętych wsparciem psychologicznym (w tym kształtowaniem umiejętności życiowych), mającym na celu zwiększenie motywacji do powrotu na rynek pracy.	2.534	718	697	198
12	Liczba inicjatyw/działań mających na celu rozwój oraz promocję podmiotów ekonomii społecznej i spółdzielczości socjalnej (CIS, KIS, spółdzielnie socjalne i inne).	72	62	8	6

Lp.	Miernik	Samorządy gminne		Samorządy powiatowe	
		2012	2015	2012	2015
13	Liczba szkoleń, warsztatów, konferencji, debat i spotkań promujących zatrudnienie w sektorze ekonomii społecznej.	100	66	7	8
14	Liczba wolontariuszy działających na rzecz integracji osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym.	283	341	0	100
15	Liczba inicjatyw/działań promujących wolontariat na rzecz integracji osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym.	21	30	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie województwa warmińsko-mazurskiego

II. W ramach działań podjętych w obrębie celu operacyjnego 3.4. SPS WW-M w roku 2015 wyróżnia się dane o charakterze „miękkim”, w tym:

1) **programy i projekty na rzecz aktywizacji społecznej osób długotrwale bezrobotnych:**

a) wdrażanie Priorytetu VII Promocja integracji społecznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013:

- celem działań realizowanych w ramach Priorytetu VII Promocja integracji społecznej POKL, w zakresie pomocy i integracji społecznej, było zapewnienie równego dostępu do zatrudnienia osobom wykluczonym, zagrożonym wykluczeniem społecznym oraz dyskryminowanym na rynku pracy, a także podwyższenie ich statusu zawodowego i społecznego poprzez przygotowanie do wejścia lub powrotu na rynek pracy;
- ważnym elementem wsparcia w ramach tego Priorytetu było eliminowanie różnego rodzaju barier (organizacyjnych, prawnych czy psychologicznych), na jakie napotykały osoby zagrożone wykluczeniem społecznym;
- w 2015 roku jednostki organizacyjne pomocy społecznej kontynuowały realizację 8 projektów konkursowych, które zostały dofinansowane w latach poprzednich;
- celem projektów było tworzenie warunków sprzyjających rozwojowi adaptacyjnych form zatrudnienia, w tym w sektorze ekonomii społecznej. Do końca roku 2015 wszystkie z nich zostały zakończone. Udział w realizowanych projektach zakończyło łącznie 450 osób;
- w związku z zakończeniem finansowania Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013, w roku 2015 nie podpisano żadnych umów o dofinansowanie;

b) działania **Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Olsztynie:**

- WUP w imieniu Marszałka Województwa Warmińsko-Mazurskiego jest realizatorem umowy o zamówienie publiczne na świadczenie działań aktywizacyjnych z wybraną w drodze przetargu nieograniczonego agencją zatrudnienia – Instytutem Badawczo-Szkoleniowym Sp. z o.o. z Olsztyna. Do udziału w działaniach aktywizacyjnych zostało wybranych 1.000 osób długotrwale bezrobotnych znajdujących się w rejestrach powiatowych urzędów

pracy, w tym: 60% uczestników z ustalonym III profilem oraz 40% uczestników z II profilem pomocy. W województwie warmińsko-mazurskim działaniami aktywizacyjnymi objęto obszar działania czterech powiatowych urzędów pracy: bartoszyckiego – 200 osób, elbląskiego – 300 osób, elckiego – 200 osób i ostródzkiego – 300 osób. Celem działań aktywizacyjnych jest doprowadzenie do zatrudnienia i utrzymanie w zatrudnieniu uczestników programu. Minimalny wymagany wskaźnik skuteczności zatrudnieniowej, jaki musi osiągnąć Wykonawca, został określony na poziomie co najmniej 50%, a minimalny wymagany wskaźnik utrzymania w zatrudnieniu – na poziomie co najmniej 40%. Termin realizacji Zamówienia obejmuje okres od dnia 9 lutego 2015 r. do 31 grudnia 2016 r., przy czym zakończenie działań aktywizacyjnych wobec uczestników powinno zakończyć się najpóźniej do 31 maja 2016 r.;

- osoby długotrwale bezrobotne mogą uzyskać wsparcie w projektach realizowanych w ramach wdrażanych programów: POWER, RPO WiM 2014-2020:
 - ✓ w ramach wdrażania POWER Wojewódzki Urząd Pracy w Olsztynie dofinansował 20 projektów pozakonkursowych realizowanych przez powiatowe urzędy pracy (w ramach Poddziałania 1.1.2) oraz 20 projektów pozakonkursowych realizowanych przez Powiatowe Urzędy Pracy w ramach Działania 10.1, w których wsparciem mogły zostać objęte osoby młode długotrwale bezrobotne, w proporcji co najmniej takiej samej, jak proporcja osób długotrwale bezrobotnych w wieku 18-29 lat kwalifikujących się do objęcia wsparciem w ramach projektu (należących do II lub II profilu pomocy) i zarejestrowanych w rejestrze danego PUP w stosunku do ogólnej liczby zarejestrowanych osób bezrobotnych w wieku 18-29 lat/powyżej 29 lat;
 - ✓ dodatkowo Wojewódzki Urząd Pracy w Olsztynie ogłosił 3 konkursy w ramach Poddziałania 1.2.2 POWER. W ramach wybranych projektów grupę docelową mogą stanowić osoby młode długotrwale bezrobotne;
 - ✓ również w konkursach ogłoszonych w ramach RPO WiM 2014-2020 (Działanie 10.3) możliwe jest objęcie wsparciem osób długotrwale bezrobotnych;
- c) **Warmińsko-Mazurski Zakład Doskonalenia Zawodowego w Olsztynie** realizował projekty na rzecz osób długotrwale bezrobotnych, w tym m.in. : „Otwarta droga – aktywna integracja”, „Pokonujemy bariery w drodze do kariery”, „Inkubatory Ekonomii Społecznej”, „Daj sobie szansę – zacznij od nowa”, „Czas aktywności społecznej”, „Aktywność zawodowa – szansą na lepsze jutro”, „Dorośli do Wiedzy”, „Praca 50+”, „Aktywizacja Twoją Szansą”, „Aktywizacja szansą na lepsze jutro”, „Aktywność i Integracja szansą na przyszłość”;
- d) **programy** realizowało 21% **gmin** i 11% **powiatów** (głównie Program Aktywizacja i Integracja – PAI, programy reintegracji społecznej i zawodowej CIS i KIS,), natomiast **projekty** w tym zakresie – odpowiednio 11% gmin i 5% powiatów;
- e) **programy na rzecz aktywizacji zawodowej osób długotrwale bezrobotnych** wdrażano w 25% gmin i 63% powiatów (RPO WiM 2014-2020, POWER, Program Aktywizacja i Integracja – PAI, programy CIS i KIS, programy z rezerwy MPiPS dla osób bezrobotnych w szczególnej sytuacji na rynku pracy realizowane przez PUP – organizacja: szkoleń, staży, prac interwencyjnych, robót publicznych, przyznawanie bonu na zasiedlenie, dotacje na założenie działalności gospodarczej, doposażenie/wyposażenie stanowiska pracy), zaś projekty w tym zakresie –

- odpowiednio w 20% **gmin** i 68% **powiatów** (realizowane głównie w ramach programów POWER i RPO WiM 2014-2020);
- 2) w 49% **gmin** i 58% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego podejmowana była **współpraca na rzecz aktywizacji społeczno-zawodowej osób długotrwale bezrobotnych** pomiędzy instytucjami pomocy i integracji społecznej, instytucjami rynku pracy oraz partnerami społecznymi, w tym współdziałanie pomiędzy powiatowymi urzędami pracy:
 - z ośrodkami pomocy społecznej – w zakresie realizacji PAI realizacji i finansowania prac społecznie użytecznych, wymiany informacji, upowszechniania ofert pracy oraz informacji o usługach rynku pracy, współpraca związana z profilowaniem osób bezrobotnych;
 - z pracodawcami funkcjonującymi na lokalnym rynku pracy przy organizacji zatrudnienia subsydiowanego, staży i przygotowania zawodowego dorosłych;
 - z instytucjami szkoleniowymi podczas organizacji różnego rodzaju kursów zawodowych;
 - 3) **wsparcie psychologiczne** (w tym kształtowanie umiejętności życiowych) **skierowane do osób bezrobotnych zagrożonych wykluczeniem społecznym**, mające na celu zwiększenie ich motywacji do powrotu na rynek pracy, organizowane było w 32% **gmin** i 37% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego;
 - 4) **rozwój i promocja podmiotów ekonomii społecznej oraz spółdzielczości socjalnej** (CIS, KIS, spółdzielnie socjalne i inne), m.in.:
 - a) w związku z przyjęciem Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej oraz zaistniałą potrzebą aktualizacji Regionalnego Planu Działań na Rzecz Promocji i Upowszechniania Ekonomii Społecznej w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2011-2015, Zarząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego podjął decyzję o rozpoczęciu procesu opracowania Wojewódzkiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej Warmia i Mazury 2015-2020 (WPRES) który został przyjęty przez Zarząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie w dniu 21 lipca 2015 roku Uchwałą Nr 37/405/15/V:
 - w 2015 r. jednym z elementów wdrażania WPRES była organizacja „Warmińsko-Mazurskich Dni z Ekonomią Społeczną”. W ramach tego wydarzenia 22 maja 2015 r. odbyła się konferencja wojewódzka pn. „Ekonomia społeczna – nowa perspektywa, nowe wyzwania”, podczas której trzy spółdzielnie socjalne odebrały certyfikat potwierdzający przekazanie prawa do posługiwania się Znakiem promocyjnym „Zakup prospołeczny”. W ramach konferencji odbyły się również panele dyskusyjne. Ostatnim elementem III Warmińsko-Mazurskich Dni z Ekonomią Społeczną były Targi Podmiotów Ekonomii Społecznej (23 maja 2015 r. na Starym Mieście w Olsztynie), podczas których instytucje na specjalnie przygotowanych stoiskach wystawiły swoje produkty.;
 - b) w okresie od czerwca do grudnia 2015 r. ROPS wraz z Ośrodkami Wsparcia Ekonomii Społecznej zorganizował w 4 częściach województwa (Olsztyn, Elk, Elbląg i Kamionka k/Nidzicy) serię spotkań dyskusyjno-warsztatowych pn. „Sieci kooperacji podmiotów ekonomii społecznej o charakterze reintegracyjnym (CIS, KIS, WTZ, ZAZ) w województwie warmińsko-mazurskim”. Celem spotkań było zidentyfikowanie barier w podejmowaniu aktywności zawodowej przez uczestników podmiotów ekonomii społecznej o charakterze reintegracyjnym jak również przeanalizowanie potrzeby tworzenia sieci ww. podmiotów. W spotkaniach wzięli udział przedstawiciele KIS, WTZ, CIS, ZAZ z terenu całego województwa warmińsko-mazurskiego, jak również

- pracownicy OWES oraz ROPS. Wsparcie podmiotów o charakterze reintegracyjnym w postaci sieciowania na poziomie regionu będzie realizowane w latach 2016-2017 w ramach projektu pozakonkursowego ROPS „Ekonomia społeczna na Warmii i Mazurach” (Poddziałanie 11.3.2. RPO WiM 2014-2020);
- c) w 2015 r. Uchwałą Nr 63/739/15/V Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 1 grudnia 2015 r. został powołany Regionalny Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej. Komitet złożony jest z przedstawicieli samorządu województwa i samorządów lokalnych, a także przedstawicieli sektora ekonomii społecznej, nauki, biznesu oraz organizacji pozarządowych. Wymóg funkcjonowania tego gremium wynika bezpośrednio z zapisów Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej przyjętego przez Radę Ministrów w dniu 12 sierpnia 2014 roku. Regionalny Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej ma w założeniu brać udział w koordynacji działań województwa warmińsko-mazurskiego w zakresie ekonomii społecznej;
- d) w roku 2015 powstały 4 spółdzielnie socjalne. Na dzień 31 grudnia 2015 roku szacuje się, iż w województwie aktywnie działało 78 spółdzielni socjalnych (tylko na terenie 2 powiatów: braniewskiego i węgorzewskiego, nie powstała żadna spółdzielnia socjalna);
- e) działania **Elbląskiego Stowarzyszenia Wspierania Inicjatyw Pozarządowych**:
- organizowanie szkoleń oraz doradztwa z zakresu zakładania i zarządzania podmiotami ekonomii społecznej;
 - organizowanie wizyt studyjnych dla przedstawicieli podmiotów ekonomii społecznej oraz osób fizycznych;
 - spotkania animacyjne – promocja ekonomii społecznej i dobrych praktyk w tej dziedzinie;
 - współorganizowanie konferencji oraz targów ekonomii społecznej;
 - spoty/reportaże/wywiady przedstawiające dobre praktyki w dziedzinie ekonomii społecznej;
 - prowadzenie internetowego katalogu produktów ekonomii społecznej (www.targes.pl) prezentującego produkty przedsiębiorstw społecznych;
 - organizowanie spotkań informacyjnych, uczestnictwo w targach pracy oraz targach organizacji pozarządowych organizowanych w województwie;
 - ekonomizacja podmiotów ekonomii społecznej (funkcjonowanie inkubatorów przedsiębiorczości społecznej, wsparcie animacyjne, doradcze oraz szkoleniowe, finansowanie kursów zawodowych);
 - wsparcie funkcjonujących przedsiębiorstw społecznych (użyczenie pomieszczeń i sprzętu, doradztwo kluczowe i specjalistyczne skierowane do grup inicjatywnych oraz podmiotów ekonomii społecznej);
 - doradztwo indywidualne oraz grupowe: zawodowe, interpersonalne, biznesowe oraz prawne;
 - wsparcie finansowe w postaci bezzwrotnych dotacji na przyjęcie nowych członków do istniejących przedsiębiorstw społecznych;
 - wsparcie pomostowe podstawowe – środki finansowe przyznawane na pierwsze 6 miesięcy bieżącego funkcjonowania podmiotu;
 - przedłużone wsparcie pomostowe – wsparcie przyznawane na kolejne miesiące działania;
 - kursy/szkolenia zawodowe podnoszące kwalifikacje zawodowe uczestników projektu (członków spółdzielni socjalnych);

- konsultacje biznesowe na etapie prowadzenia spółdzielni socjalnej: merytoryczna pomoc ze strony specjalistów, mająca na celu rozwój istniejących spółdzielni socjalnych;
- wsparcie indywidualnych doradców/opiekunów spółdzielni socjalnych;
- f) w 32% **gmin** i 32% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego podejmowano działania na rzecz rozwoju oraz promocji podmiotów ekonomii społecznej i spółdzielczości socjalnej (CIS, KIS, spółdzielnie socjalne i inne), do których można zaliczyć m.in.:
 - organizowanie spotkań/szkoleń/warsztatów promocyjnych i informacyjnych na temat ekonomii społecznej i jej podmiotów, w tym tworzenia i funkcjonowania spółdzielni socjalnych;
 - funkcjonowanie zespołów ds. ekonomii społecznej;
 - współpracowanie ze spółdzielniami socjalnymi i ich promocja w lokalnym środowisku;
 - organizowanie wizyt studyjnych w spółdzielniach socjalnych;
 - funkcjonalnie dokumentów lokalnych np.: „Programu na rzecz rozwoju ekonomii społecznej w powiecie lidzbarskim”;
 - zabezpieczanie przez PUP środków finansowych na zatrudnienie wspierane, w tym na refundację składek na ubezpieczenie społeczne dla zatrudnionych członków spółdzielni socjalnej;
 - udzielanie dotacji osobom bezrobotnym na założenie spółdzielni socjalnej;
- 5) rozwój **specjalistycznego doradztwa z zakresu zakładania i prowadzenia podmiotów ekonomii społecznej** jako alternatywnej formy zatrudnienia, m.in.:
 - a) w województwie warmińsko-mazurskim została utworzona sieć Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej. W 2015 r. kontynuowano finansowanie działalności czterech ośrodków na podstawie umów zawartych w poprzednich latach:
 - Ośrodek Wspierania Inicjatyw Ekonomii Społecznej w Elblągu – prowadzony przez Elbląskie Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Pozarządowych;
 - Ośrodek Wspierania Ekonomii Społecznej w Olsztynie – prowadzony przez Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Spółdzielczości i Przedsiębiorczości Lokalnej WAMA-COOP (partner: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Olsztynie);
 - Ośrodek Wspierania Inicjatyw Ekonomii Społecznej w Nidzicy – prowadzony przez Nidzicką Fundację Rozwoju NIDA;
 - Ośrodek Wspierania Inicjatyw Ekonomii Społecznej w Elku – prowadzony przez Stowarzyszenie Adelfi.Wszystkie projekty zakończyły się 30 września 2015 r.
 - b) na dzień 31 grudnia 2015 r. w województwie funkcjonowało 10 inkubatorów przedsiębiorczości społecznej – podmiotów zapewniających kompleksowe wsparcie m.in. w postaci szkoleń, doradztwa oraz użyczenia lokali i sprzętu dla podmiotów ekonomii społecznej prowadzących działalność gospodarczą, szczególnie w pierwszych tygodniach ich funkcjonowania:
 - 4 Inkubatory Przedsiębiorczości Społecznej działające w strukturze Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej:
 - ✓ IPS w Elblągu w ramach OWIES w Elblągu;
 - ✓ IPS w Nidzicy w ramach OWES w Nidzicy;
 - ✓ IPS w Elku działający w strukturze OWIES w Elku;
 - ✓ IPS z siedzibą w Olsztynie w ramach olsztyńskiego Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej.

- 6 samodzielnych IPS wyłonionych w ramach konkursów POKL z 2012 r., w ramach których od stycznia 2013 r. rozpoczęły działanie 4 IPS-y: w Ostródzie, Braniewie, Lidzbarku Warmińskim i Bartoszycach, a od czerwca 2013 r. Inkubatory Ekonomii Społecznej w Kętrzynie i Mrągowie.
- w nowej perspektywie finansowej inkubatory będą funkcjonowały w ramach OWES;
- c) działania **Elbląskiego Stowarzyszenia Wspierania Inicjatyw Pozarządowych**: doradztwo specjalistyczne (m.in. prawne, księgowość, zawodowe, biznesowe, psychologiczne, marketing, aspekty prawne dotyczące zakładania i funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej, planowanie strategiczne, zarządzanie i inne) dla osób fizycznych oraz podmiotów ekonomii społecznej;
- 6) organizacja **szkoleń, warsztatów, konferencji, debat i spotkań promujących zatrudnienie w sektorze ekonomii społecznej**, m.in.:
 - a) na terenie województwa warmińsko-mazurskiego:
 - w maju 2015 r. zorganizowano Dzień Spółdzielczości i Ekonomii Społecznej Ziemi Kętrzyńskiej (Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Spółdzielczości i Przedsiębiorczości Lokalnej WAMA-COOP oraz Zespół ds. Ekonomii Społecznej);
 - w maju 2015 r. w Olsztynie odbyły się III Warmińsko-Mazurskie Dni z Ekonomią Społeczną (ROPS przy współpracy z Ośrodkami Wsparcia Ekonomii Społecznej w Olsztynie, Elblągu, Nidzicy i Elku), w ramach których zorganizowano Targi Podmiotów Ekonomii Społecznej;
 - w sierpniu 2015 r. w Garncarskiej Wiosce zorganizowano Targi Ekonomii Społecznej (nidzicki OWIES);
 - w sierpniu 2015 r. we Fromborku odbyły się Targi Przedsiębiorczości Wiejskiej – Festiwal Miejscowości Tematycznych „Miejsca z Duszą”;
 - we wrześniu w Mrągowie z inicjatywy Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej w Olsztynie odbył się Piknik z Ekonomią Społeczną i Mrągowskim Budżetem Obywatelskim;
 - b) działania **Elbląskiego Stowarzyszenia Wspierania Inicjatyw Pozarządowych**, m.in.:
 - Konferencja Plenarna Elbląskich Organizacji Pozarządowych. Organizator: Centrum Organizacji Pozarządowych w Elblągu;
 - Warmińsko-Mazurskie Dni z Ekonomią Społeczną;
 - Konferencja Plenarna Organizacji Pozarządowych Województwa Warmińsko-Mazurskiego. Organizator: Rada Organizacji Pozarządowych Województwa Warmińsko-Mazurskiego;
 - Forum Inicjatyw Pozarządowych w Elblągu;
 - Konferencja „Samorząd i organizacje – gotowi na model”;
 - Targi Przedsiębiorczości Wiejskiej – Festiwal Miejscowości Tematycznych „Miejsca z Duszą”;
 - Gala „Godni Naśladowania”;
 - Konferencja „Wolontariat dla każdego”;
 - VII Elbląska Konferencja nt. Ekonomii Społecznej w Elblągu;
 - c) szkolenia, warsztaty, konferencje, debaty i spotkania promujące zatrudnienie w sektorze ekonomii społecznej organizowano w 26% **gmin** i 37% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego;

- 7) **promocja wolontariatu** na rzecz integracji osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, m.in.:
- a) **Elbląskie Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Pozarządowych** współorganizowało Konferencję „Wolontariat dla każdego”, która odbyła się 8 grudnia 2015 r.;
 - b) w 8% **gmin** i 11% **powiatów** funkcjonował **wolontariat na rzecz integracji osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym** (udzielanie korepetycji dzieciom z rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym, odwiedzanie przez uczniów i nauczycieli mieszkańców DPS, wolontariat akcyjny – zbiórki żywności, opieka nad zwierzętami w schronisku, współorganizowanie imprez okolicznościowych), zaś **działania promujące tego typu wolontariat** podejmowano odpowiednio w 6% **gmin** i 5% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego (podczas spotkań/imprez okolicznościowych/festynów oraz poprzez zamieszczanie informacji na stronach internetowych, na tablicach informacyjnych, w lokalnej prasie i mediach).

III. Poziom wskaźników przyjętych dla celu operacyjnego 3.4. prezentuje się następująco:

Tabela 30 Wskaźniki służące ocenie realizacji celu operacyjnego 3.4. SPS WW-M

Wskaźnik	Wartość wskaźnika			
	2012	2013	2014	2015
Liczba i procent osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z powodu bezdomności (w stosunku do ogólnej liczby osób objętych pomocą społeczną w województwie warmińsko-mazurskim)	1.960 osób 0,95%	2.061 osób 0,97%	2.061 osób 1,04%	2.092 osoby 1,15%
Liczba i procent osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego (w stosunku do ogólnej liczby osób objętych pomocą społeczną w województwie warmińsko-mazurskim)	1.919 osób 0,93%	2.117 osób 1,00%	1.854 osoby 0,93%	1.645 osób 0,90%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS-03

2.4. PRIORYTET IV *Rozwój społeczeństwa obywatelskiego*

Cel strategiczny: Społeczności lokalne aktywniej uczestniczą w zaspokajaniu swoich potrzeb i kreowaniu życia społecznego

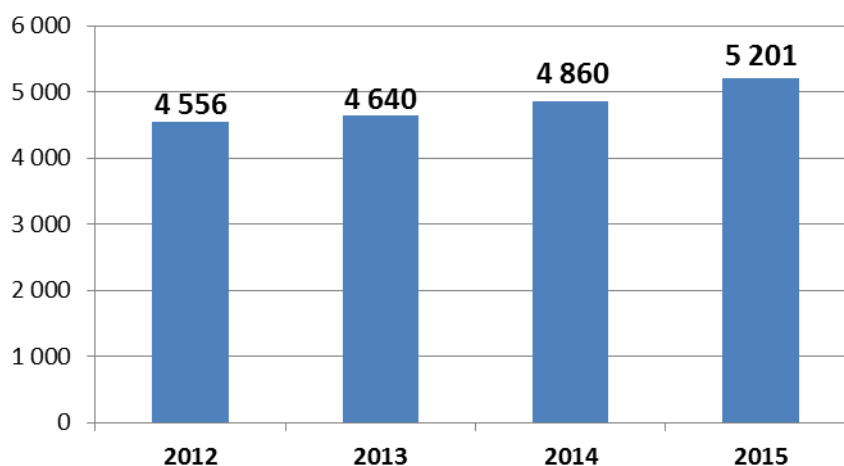
2.4.1 Analiza wskaźnikowa realizacji celu strategicznego Priorytetu IV *Strategii*

Dla umożliwienia sporządzenia oceny realizacji celu strategicznego „Społeczności lokalne aktywniej uczestniczą w zaspokajaniu swoich potrzeb i kreowaniu życia społecznego” w dokumencie SPS WW-M wyznaczony został następujący wskaźnik:

- liczba organizacji pozarządowych w województwie warmińsko-mazurskim – wykres 13.

W zakresie przyjętego dla powyższego celu strategicznego wskaźnika można zaobserwować następujący trend:

Wykres 13 Liczba organizacji pozarządowych w województwie warmińsko-mazurskim



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Olsztynie

Jednym z kluczowych warunków rozwoju województwa jest aktywność społeczna i obywatelska mieszkańców regionu, która zależy od ludzkich postaw i zachowań społecznych oraz wiedzy i umiejętności współdziałania. Przejawem podejmowania inicjatyw obywatelskich i społecznych jest tworzenie oraz funkcjonowanie organizacji pozarządowych, które przyczyniają się do rozwoju społecznego i pełniejszego zaspokajania potrzeb społeczności lokalnych.

Organizacje pozarządowe są istotnym podmiotem realizacji usług społecznych w województwie warmińsko-mazurskim. III sektor wywiera coraz większy wpływ na politykę społeczną regionu oraz na rozwój społeczeństwa obywatelskiego m.in. poprzez realizację wielu programów i projektów na rzecz środowisk lokalnych.

Liczba organizacji pozarządowych w województwie warmińsko-mazurskim co roku wzrasta. Według danych z Urzędu Statystycznego w Olsztynie, na dzień 31 grudnia 2015 r. w regionie zarejestrowanych było 4.696 stowarzyszeń i 505 fundacji – łącznie 5.201 podmiotów.

Włączając do powyższej liczby inne zarejestrowane formy prawne organizacji pozarządowych, tj. inne zarejestrowane organizacje społeczne, organizacje pracodawców, samorząd gospodarczy i zawodowy oraz kościół katolicki, inne kościoły i związki wyznaniowe, to podmiotów społecznych w regionie było 6.244.

Należy zauważyć, że liczba organizacji pozarządowych w latach 2012-2015 wzrosła, co potwierdza zarówno potrzebę ich funkcjonowania, jak i świadomość społeczną dotyczącą znaczenia i rangi podejmowania oddolnych inicjatyw i przedsięwzięć służących społecznościom lokalnym i przyczyniających się do rozwoju społecznego.

2.4.2 Realizacja celów operacyjnych Priorytetu IV Strategii

Cel operacyjny 4.1.

Sektor pozarządowy skuteczniej zaspokaja potrzeby lokalnych społeczności dzięki rozwojowi branżowemu i terytorialnemu.

W ramach wskazanego celu operacyjnego 4.1. wyznaczono do realizacji w SPS WW-M następujące działania:

- 4.1.1.** Szersze włączanie organizacji pozarządowych w realizację zadań z zakresu polityki społecznej zleczanych przez samorządy lokalne.
- 4.1.2.** Wspieranie działalności organizacji pozarządowych przez samorządy lokalne w branżach wynikających z potrzeb lokalnych (np. dotacje, szkolenia).
- 4.1.3.** Kształcenie oraz wzrost umiejętności organizacji pozarządowych w zakresie skutecznego aplikowania o środki finansowe i wykorzystania ich dla rozwoju lokalnego i regionalnego.
- 4.1.4.** Tworzenie warunków sprzyjających powstawaniu oraz funkcjonowaniu koalicji i partnerstw organizacji pozarządowych i instytucji publicznych na rzecz rozwiązywania problemów społecznych.

Działania podejmowane w ramach ww. celu operacyjnego:

- I.** Analiza ankiet nadesłanych przez OPS-y i PCPR-y pozwala stwierdzić, że w ramach działań podjętych w obrębie celu operacyjnego 4.1. SPS WW-M przez samorządy gminne i powiatowe województwa warmińsko-mazurskiego osiągnięto wyniki o charakterze „twardym”, które prezentuje poniższa tabela.

Tabela 31 „Twarde” wyniki podjętych działań w ramach celu operacyjnego 4.1. SPS WW-M przez samorządy gminne i powiatowe województwa warmińsko-mazurskiego

Lp.	Miernik	Samorządy gminne		Samorządy powiatowe	
		2012	2015	2012	2015
1	Liczba zawartych umów z organizacjami pozarządowymi na realizację zadań z zakresu polityki społecznej.	342	309	37	83
2	Liczba organizacji pozarządowych, którym udzielono dotacji na realizację zadań z zakresu polityki społecznej.	247	253	37	84
3	Łączna kwota przekazanych dotacji z zakresu polityki społecznej dla organizacji pozarządowych.	12.506.954 zł	10.976.205 zł	9.614.855 zł	5.959.804 zł
4	Średnia wielkość środków finansowych przeznaczonych na dotacje dla organizacji pozarządowych na realizację zadań z zakresu polityki społecznej, w stosunku do budżetu gminy/powiatu (w stosunku procentowym).	0,57	0,18	1,40	0,39
5	Łączna liczba osób objętych wsparciem w ramach zadań zleconych z zakresu polityki społecznej (np. liczba osób, które skorzystały z rezultatów; liczba mieszkańców gminy/powiatu – uczestników dofinansowanych projektów).	20.908	31.055	4.383	7.548
6	Liczba zrealizowanych szkoleń w ramach wsparcia działalności organizacji pozarządowych w branżach wynikających z potrzeb lokalnych.	50	50	11	15
7	Liczba pracowników organizacji pozarządowych objętych szkoleniami w ramach wsparcia działalności NGO w branżach wynikających z potrzeb lokalnych.	147	132	150	133
8	Liczba funkcjonujących koalicji organizacji pozarządowych i instytucji publicznych na rzecz rozwiązywania problemów społecznych.	14	14	1	1
9	Liczba funkcjonujących partnerstw organizacji pozarządowych i instytucji publicznych na rzecz rozwiązywania problemów społecznych.	33	45	4	5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie województwa warmińsko-mazurskiego

II. W ramach działań podjętych w obrębie celu operacyjnego 4.1. SPS WW-M w roku 2015 wyróżnia się dane o charakterze „miękkim”, w tym:

- 1) w zakresie **szerszego włączania organizacji pozarządowych w realizację zadań z zakresu polityki społecznej zleczonych przez samorządy:**

- a) w ramach realizacji Programu współpracy **Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego** z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy *o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie* na rok 2015, w grudniu 2014 r. ogłoszony został otwarty konkurs ofert na wykonanie zadań Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego z zakresu pomocy społecznej oraz profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień przez organizacje pozarządowe oraz podmioty wymienione w art. 3 ust. 3 ustawy *o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie* w roku 2015. Ponadto, w marcu 2015 r. ogłoszono otwarty konkurs ofert na realizację w 2015 r. zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych, dofinansowanych przez Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych:
- zgodnie z zapisami Priorytetu XI Wzmacnianie integracji i aktywizacji społeczno-zawodowej osób i rodzin w województwie warmińsko-mazurskim powyższego Programu oraz na podstawie wskazanych wyżej ogłoszeń konkursowych organizacje pozarządowe i inne uprawnione podmioty mogły ubiegać się o dofinansowanie realizacji zadań z zakresu polityki społecznej;
 - ogółem wpłynęło 136 ofert organizacji pozarządowych i innych podmiotów uprawnionych;
 - w wyniku rozstrzygnięcia ww. konkursów wsparto 49 organizacji pozarządowych, dofinansowano realizację 55 zleconych zadań publicznych o łącznej wartości przekazanych dotacji 529.600 zł, w tym:
 - ✓ z zakresu pomocy społecznej dofinansowano realizację 19 zadań zleconych, o łącznej wartości przekazanych dotacji 129.600 zł;
 - ✓ z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy w rodzinie dofinansowano realizację 26 zadań zleconych, o łącznej wartości przekazanych dotacji 200.000 zł;
 - ✓ z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych, ze środków finansowych PFRON będących w dyspozycji Samorządu Województwa, dofinansowano realizację 10 zadań zleconych o łącznej wartości przekazanych dotacji 200.000 zł.
 - liczba mieszkańców województwa – uczestników dofinansowanych projektów wyniosła 12.845 osób, w tym:
 - ✓ liczba uczestników dofinansowanych projektów z zakresu pomocy społecznej wyniosła 7.111 osób;
 - ✓ liczba uczestników dofinansowanych projektów z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy w rodzinie wyniosła 5.387 osób;
 - ✓ liczba uczestników projektów, dofinansowanych ze środków PFRON będących w dyspozycji Samorządu Województwa, z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych wyniosła 347 osób.
 - w ramach dotacji udzielonych organizacjom pozarządowym w zakresie: pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy w rodzinie, a także rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych w 2015 roku dofinansowano m.in.:
 - ✓ działania w zakresie rozwoju i wspierania aktywności społecznej osób starszych;

- ✓ organizację w Olsztynie XVII Wojewódzkiego Festynu Integrycyjnego, o zasięgu regionalnym, dla osób niepełnosprawnych pod hasłem „Jesteśmy Razem”;
- ✓ wydanie dwóch numerów biuletynu promującego działania realizowane w ramach XVII Warmińsko-Mazurskich Dni Rodziny, tj. biuletynu inauguracyjnego i biuletynu podsumowującego XVII Warmińsko-Mazurskie Dni Rodziny;
- ✓ działania na rzecz osób bezdomnych;
- ✓ programy aktywizujące i wspierające dzieci i młodzież w nabywaniu umiejętności społecznych, chroniących przed dysfunkcjami;
- ✓ działania mające na celu przeciwdziałanie alkoholizmowi poprzez aktywizację i doształcanie animatorów społecznych, liderów, koordynatorów (klubów młodzieżowych, świetlic) pracujących z dziećmi i młodzieżą w środowisku lokalnym;
- ✓ organizację konferencji, przedsięwzięć wojewódzkich promujących „dobre praktyki” z zakresu profilaktyki uzależnień, szczególnie propagowanie działań aktywizujących młodzież w rozwiązywanie problemów społecznych, związanych z uzależnieniami;
- ✓ prowadzenie kampanii oraz działań naprawczych skierowanych do osób prowadzących pojazdy pod wpływem alkoholu;
- ✓ programy profilaktyczne z zakresu profilaktyki selektywnej nakierowane na dzieci i młodzież z grup podwyższonego ryzyka;
- ✓ działania mające na celu podnoszenie kwalifikacji profilaktyków, pedagogów i wychowawców w zakresie pracy z dziećmi i młodzieżą;
- ✓ upowszechnianie nowoczesnych programów terapeutycznych dla osób zagrożonych i uzależnionych od substancji psychoaktywnych oraz ich rodzin podczas konferencji wojewódzkiej promującej „dobre praktyki” w zakresie skutecznych metod przeciwdziałania narkomanii;
- ✓ prowadzenie działań naprawczych związanych z postrehabilitacją i readaptacją osób uzależnionych;
- ✓ szkolenia przeznaczone dla osób pracujących z osobami uwikłanymi w przemoc w rodzinie;
- ✓ zorganizowanie w dniach 25 listopada – 10 grudnia wojewódzkich obchodów w ramach kampanii „Biała wstążka” poświęconej przeciwdziałaniu przemocy wobec kobiet oraz tzw. „Otwartych Drzwi” dla ofiar przemocy;
- ✓ zorganizowanie konferencji mającej na celu upowszechnianie „dobrych praktyk” w zakresie skutecznych metod przeciwdziałania przemocy w rodzinie;
- ✓ organizowanie i prowadzenie szkoleń, kursów i warsztatów dla członków rodzin osób niepełnosprawnych, opiekunów, kadry i wolontariuszy bezpośrednio zaangażowanych w proces rehabilitacji zawodowej lub społecznej osób niepełnosprawnych;
- ✓ organizowanie i prowadzenie zintegrowanych działań na rzecz włączania osób niepełnosprawnych w rynek pracy;
- ✓ prowadzenie specjalistycznego poradnictwa zawodowego i pośrednictwa pracy, mających na celu przygotowanie do aktywnego poszukiwania pracy i utrzymania w zatrudnieniu osób niepełnosprawnych;

- b) 32% **gmin** oraz 58% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego **zlecało organizacjom pozarządowym w trybie otwartego konkursu ofert zadania publiczne z zakresu polityki społecznej**, w m.in. zakresie:
- interwencji kryzysowej;
 - organizacji i prowadzenia terapii rodzinnej dla rodzin dzieci niepełnosprawnych;
 - integracji i reintegracji społecznej osób bezrobotnych korzystających ze świadczeń pomocy społecznej;
 - prowadzenia: SDS, noclegowni, punktu przedszkolnego, świetlicy środowiskowej, punktu przyjmowania i wydawania odzieży;
 - zorganizowania wypoczynku letniego dla dzieci i młodzieży – kolonie z programem profilaktycznym;
 - usług pielęgniarско-opiekuńczych i rehabilitacyjnych;
 - przeciwdziałania uzależnieniom i patologiom społecznym;
- 2) **samorządy gminne i powiatowe województwa warmińsko-mazurskiego wspierały działalność organizacji pozarządowych w branżach wynikających z potrzeb lokalnych**, w tym poprzez:
- **dotacje** – 50% gmin i 53% powiatów (np. z zakresu wspierania i upowszechniania kultury fizycznej, ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego, kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa przyrodniczego, turystyki i krajoznawstwa, działalności na rzecz organizacji pozarządowych oraz podmiotów zrównanych, udzielania nieodpłatnej pomocy prawnej, prowadzenia ogniska wychowawczego, świetlicy środowiskowej, organizacji festynów i imprez sportowych, wydarzeń kulturalnych/edukacyjnych);
 - **szkolenia** – 15% gmin i 32% powiatów (np. w zakresie pisania projektów, utworzenia rady działalności pożytku publicznego, szkolenia liderów organizacji pozarządowych, skutecznego partnerstwa publiczno-społecznego w procesach konsultacji społecznych i stanowienia prawa, księgowości, zasad rozliczania dotacji oraz zarządzania finansami organizacji pozarządowej, szkolenia poświęcone perspektywie finansowej Unii Europejskiej na lata 2014-2020 oraz dotyczące pozyskiwania środków zewnętrznych);
 - **inne** np. współorganizacja/dofinansowanie imprez integracyjnych, udostępnianie sal/świetlic wiejskich, sprzętu technicznego i potencjału kadrowego na różne uroczystości, udostępnianie lokali na działalność statutową na warunkach preferencyjnych, doradztwo/konsultacje/poradnictwo/pomoc merytoryczna (prawna, przy pozyskaniu dotacji zewnętrznych), promocja działalności organizacji na stronach internetowych, obejmowanie projektów NGO patronatem – 9% gmin i 26% powiatów;
- 3) działania w zakresie **kształcenia oraz wzrostu umiejętności organizacji pozarządowych w zakresie skutecznego aplikowania o środki finansowe i wykorzystania ich dla rozwoju lokalnego i regionalnego** podejmowało **Elbląskie Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Pozarządowych**, do których zalicza się:
- realizacja projektu „Funduszu na start – lokalnie, regionalnie i centralnie”;
 - 3 szkolenia dotyczące projektów, skierowane do przedstawicieli organizacji pozarządowych;
 - udzielenie wsparcia doradczego oraz konsultacyjnego w zakresie przygotowywania wniosku o dofinansowanie zadań realizowanych przez NGO w ramach projektu OWIES oraz Centrum Organizacji Pozarządowych;

- 4) koalicje oraz partnerstwa organizacji pozarządowych i instytucji publicznych na rzecz rozwiązywania problemów społecznych:
- a) działania przedstawicieli **Elbląskiego Stowarzyszenia Wspierania Inicjatyw Pozarządowych** w ramach:
- Zespołu ds. ekonomii społecznej w Elblągu oraz w Olsztynie;
 - Zespołu ds. wdrażania i promocji ekonomii społecznej w województwie warmińsko-mazurskim;
 - Partnerstwo Rozwoju Społecznego w Elblągu;
 - Regionalnego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej;
 - Rady Elbląskich Organizacji Pozarządowych;
 - Rady Organizacji Pozarządowych Województwa Warmińsko-Mazurskiego;
 - Elbląskiej Rady Działalności Pożytku Publicznego;
 - Partnerstwo na Rzecz Rozwoju Dzielnicy Zatorze;
 - Rady Działalności Pożytku Publicznego Województwa Warmińsko-Mazurskiego;
- b) ww. koalicje i partnerstwa funkcjonowały w 17% **gmin** i 16% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego,

III. Poziom wskaźników przyjętych dla celu operacyjnego 4.1. prezentuje się następująco:

Tabela 32 Wskaźniki służące ocenie realizacji celu operacyjnego 4.1. SPS WW-M

Wskaźnik	Wartość wskaźnika			
	2012	2013	2014	2015
Liczba organizacji pozarządowych realizujących zadania publiczne zlecone przez samorząd województwa z zakresu polityki społecznej	41- w zakresie pomocy społecznej, rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych oraz w zakresie przeciwdziałania narkomanii	47- w zakresie pomocy społecznej, polityki prorodzinnej, profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień, rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych	45 – w zakresie pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy w rodzinie, rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych	50- w zakresie pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych
Kwota przekazana na realizację tych zadań (w PLN)	495.408	483.000	579.000	529.600

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie

Cel operacyjny 4.2.

Profesjonalne organizacje pozarządowe przy współpracy z jednostkami samorządu terytorialnego aktywniej działają na rzecz społeczności lokalnych.

W ramach wskazanego celu operacyjnego 4.2. wyznaczono do realizacji w SPS WW-M następujące działania:

- 4.2.1. Profesjonalizacja organizacji pozarządowych i samorządów lokalnych poprzez realizację szkoleń i kursów dla liderów oraz osób aktywnych społecznie z zakresu tworzenia i prowadzenia organizacji pozarządowych.
- 4.2.2. Współpraca i wykorzystanie potencjału organizacji pozarządowych, jednostek samorządu terytorialnego i sektora prywatnego w zakresie działań podejmowanych na rzecz społeczności lokalnych.
- 4.2.3. Wzmacnianie organizacji pozarządowych poprzez wsparcie ich federalizacji, sieciowania i zrzeszania się oraz wymianę doświadczeń.
- 4.2.4. Promowanie dobrych praktyk i modelowych działań organizacji pozarządowych na rzecz społeczności lokalnych.

Działania podejmowane w ramach ww. celu operacyjnego:

- I. Analiza ankiet nadesłanych przez OPS-y i PCPR-y pozwala stwierdzić, że w ramach działań podjętych w obrębie celu operacyjnego 4.2. SPS WW-M przez samorządy gminne i powiatowe województwa warmińsko-mazurskiego osiągnięto wyniki o charakterze „twardym”, które prezentuje poniższa tabela.

Tabela 33 „Twarde” wyniki podjętych działań w ramach celu operacyjnego 4.2. SPS WW-M przez samorządy gminne i powiatowe województwa warmińsko-mazurskiego

Lp.	Miernik	Samorządy gminne		Samorządy powiatowe	
		2012	2015	2012	2015
1	Liczba szkoleń dla liderów oraz osób aktywnych społecznie z zakresu tworzenia i prowadzenia organizacji pozarządowych.	45	254	32	10
2	Liczba liderów oraz osób aktywnych społecznie przeszkolonych z zakresu tworzenia i prowadzenia organizacji pozarządowych.	156	269	225	107
3	Liczba kursów dla liderów oraz osób aktywnych społecznie z zakresu tworzenia i prowadzenia organizacji pozarządowych.	10	11	0	0
4	Liczba liderów oraz osób aktywnych społecznie, które wzięły udział w kursach z zakresu tworzenia i prowadzenia organizacji pozarządowych.	69	79	0	4
5	Liczba podmiotów – organizacji pozarządowych, jednostek samorządu terytorialnego i sektora prywatnego, które podjęły współpracę w zakresie działań podejmowanych na rzecz społeczności lokalnych.	296	438	76	72

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie województwa warmińsko-mazurskiego

II. W ramach działań podjętych w obrębie celu operacyjnego 4.2. SPS WW-M w roku 2015 wyróżnia się dane o charakterze „miękkim”, w tym:

1) **szkolenia i kursy dla liderów oraz osób aktywnych społecznie z zakresu tworzenia i prowadzenia organizacji pozarządowych, m.in.:**

a) w ramach projektu **Elbląskiego Stowarzyszenia Wspierania Inicjatyw Pozarządowych OWIES – Ośrodek Wspierania Inicjatyw Ekonomii Społecznej** w roku 2015 odbyło się:

- 8 dwudniowych szkoleń z zakresu tworzenia projektów, zarządzania organizacją oraz aspektów prawnych i księgowych funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej;
- 2 szkolenia w ramach trwającego od 2014 roku cyklu Szkoły Przedsiębiorczości NGO, skierowanej do organizacji pozarządowej;

W ramach projektów Modelowy Samorząd i Gotowi na Model realizowane były szkolenia mające na celu poprawę jakości współpracy samorządów z organizacjami pozarządowymi.

b) szkolenia odbyły się w 27% **gmin** i 21% **powiatów**, zaś kursy w 2% **gmin** i 5% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego;

2) **współpraca organizacji pozarządowych, jednostek samorządu terytorialnego i sektora prywatnego w zakresie działań na rzecz społeczności lokalnych, m.in.:**

a) **Elbląskie Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Pozarządowych** podjęło w ww. zakresie m.in. następujące inicjatywy:

- w ramach projektu OWIES w roku 2015 odbywały się spotkania animatora z przedstawicielami jednostek samorządu terytorialnego w zakresie współpracy, działań samorządów na rzecz ekonomii społecznej, wspierania jej oraz tworzenia przestrzeni do jej rozwoju;
- członkowie i pracownicy ESWIP brali czynny udział w pracach Podkomitetu Monitorującego POKL, Rady Organizacji Pozarządowych Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Rady Działalności Pożytku Publicznego Województwa Warmińsko-Mazurskiego;
- w ramach współpracy międzysektorowej ESWIP współorganizował konferencję plenarną organizacji pozarządowych województwa warmińsko-mazurskiego oraz konkurs „Godni Naśladowania”;
- wsparcie zespołów ds. ekonomii społecznej w powiatach braniewskim, ostródzkim, iławskim, elbląskim i Mieście Elbląg;
- uczestnictwo w tworzeniu i konsultacjach dokumentów strategicznych w wymiarze wojewódzkim;
- uczestnictwo w pracach Zespołu ds. ekonomii społecznej w Elblągu, Elbląskiej Rady Działalności Pożytku Publicznego, Rady Elbląskich Organizacji Pozarządowych;
- wdrażanie procesów konsultacji w ramach projektu „Elbląg Konsultuje!” realizowanego w partnerstwie z Gminą Miasto Elbląg, stworzenie platformy konsultacyjnej;
- odbyło się 1 Forum pełnomocników, dotyczące m.in. odpowiedzialnych społecznie zamówień publicznych;
- wsparcie Partnerstwa Rozwoju Społecznego w Elblągu;

- b) podejmowana była w 45% **gmin** oraz 32% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego, polegała m.in. na:
- organizacji pikników rodzinnych, warsztatów, imprez kulturalno-oświatowych, konkursów, festynów dla społeczności lokalnej, świątecznych zbiórek żywności,
 - realizacji projektów lokalnych w partnerstwie (dotyczących edukacji ekologicznej, profilaktyki zdrowotnej, prowadzenia jadłodajni, noclegowni, dowożenia uczniów niepełnosprawnych, przeciwdziałania uzależnieniom, i in.);
 - organizacji debat dotyczącej współpracy organizacji pozarządowych z sektorem samorządowym;
 - powołaniu powiatowych rad działalności pożytku publicznego;
- 3) działania na rzecz **wzmacniania organizacji pozarządowych** poprzez wsparcie ich **federalizacji, sieciowania i zrzeszania się** oraz **wymianę doświadczeń** podejmowało **Elbląskie Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Pozarządowych**, można tu wymienić m.in.:
- udział/członkostwo ESWIP w sieciach: Sieć Wspierania Rozwoju Lokalnego HEROLD, Sieć Wspierania Organizacji Pozarządowych SPLOT, Federacja Organizacji Socjalnych Województwa Warmińsko-Mazurskiego FOSa, Sieć Mediów. European Youth4Media e.V., Miejsca z Duszą. Miejsowości Tematyczne Warmii i Mazur, Fundacja Elbląg – Fundusz Lokalny Regionu Elbląskiego;
 - organizowanie szeregu spotkań/szkoleń, gdzie możliwa była wymiana doświadczeń i prezentacja dobrych praktyk w tej dziedzinie;
 - aktywne uczestniczyło w wypracowywaniu strategicznej mapy drogowej sektora pozarządowego w Polsce;
- 4) działania **promujące dobre praktyki i modelowe działania organizacji pozarządowych na rzecz społeczności lokalnych**:
- a) do zadań **Samorządu Województwa**, zgodnie z ustawą *o pomocy społecznej* należy inspirowanie i promowanie nowych rozwiązań w zakresie pomocy społecznej. Realizując to zadanie, corocznie począwszy od 2001 roku, Marszałek Województwa Warmińsko-Mazurskiego przyznaje nagrody oraz wyróżnienia pracownikom pomocy i integracji społecznej, a także aktywnym liderom organizacji pozarządowych województwa warmińsko-mazurskiego. Od 2014 roku konkurs odbywa się w nowej formule. Nagrody i wyróżnienia przyznawane są w dwóch kategoriach:
- indywidualnej – pracownikom pomocy i integracji społecznej oraz najbardziej aktywnym liderom organizacji pozarządowych z terenu województwa warmińsko-mazurskiego;
 - zespołowej – jednostkom organizacyjnym pomocy i integracji społecznej oraz organizacjom pozarządowym działającym na terenie województwa warmińsko-mazurskiego w obszarze pomocy i integracji społecznej.
- Celem przyznania nagród i wyróżnień jest promocja nowoczesnych oraz twórczych rozwiązań w dziedzinie pomocy i integracji społecznej, m.in. za: aktywizację społeczności lokalnych na rzecz rozwiązywania problemów społecznych. W 2015 roku nagrody otrzymało 7 osób (3 przedstawicieli sektora pozarządowego), natomiast 4 osobom przyznano wyróżnienia (w tym jedno dla przedstawiciela NGO). Przyznano również 3 nagrody zespołowe w formie szklanych statuetek, w tym dla Federacji Organizacji Socjalnych Województwa Warmińsko-Mazurskiego FOSa. Wręczenie nagród i wyróżnień odbyło się podczas uroczystości z okazji Dnia

Pracownika Socjalnego zorganizowanej 17 listopada 2015 r. w salach olsztyńskiego zamku.

- b) w 17% **gmin** i 26% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego podejmowane były **działania promujące dobre praktyki i modelowe działania organizacji pozarządowych na rzecz społeczności lokalnych**, w tym m.in.:
- upublicznienie informacji (na stronach internetowych, w biuletynie informacji publicznej, lokalnej gazecie i telewizji, poprzez przesyłane newslettery) o działaniach NGO;
 - wyróżnienie lokalnych liderów z różnych branż oraz wolontariuszy, działających w organizacjach pozarządowych;
 - organizowanie konkursów na najlepszą inicjatywę organizacji pozarządowych;
 - organizowanie konkursu: „Wieś z inicjatywą”;
 - przedstawianie „dobrych praktyk” na sesjach rady miejskiej;
 - organizowanie spotkań/konferencji/pikników, podczas których były prezentowane osiągnięcia i działalność lokalnych NGO.

III. Poziom wskaźników przyjętych dla celu operacyjnego 4.2. prezentuje się następująco:

Tabela 34 Wskaźniki służące ocenie realizacji celu operacyjnego 4.2. SPS WW-M

Wskaźnik	Wartość wskaźnika			
	2012	2013	2014	2015
Liczba Centrów Organizacji Pozarządowych w województwie warmińsko-mazurskim	10	<i>brak danych*</i>	<i>brak danych*</i>	<i>brak danych*</i>

** Podmioty, do których zwrócono się z prośbą o uzyskanie niniejszej informacji tj. Biuro Dialogu Społecznego i Pożytku Publicznego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego oraz Rada Organizacji Pozarządowych Województwa Warmińsko-Mazurskiego nie dysponują kompletnymi danymi odnośnie liczby COP w województwie w latach 2013-2015.*

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie

Cel operacyjny 4.3.

Mieszkańcy województwa coraz aktywniej uczestniczą w działaniach obywatelskich oraz w większym stopniu wykazują postawy prospołeczne.

W ramach wskazanego celu operacyjnego 4.3. wyznaczono do realizacji w SPS WW-M następujące działania:

- 4.3.1.** Podejmowanie wspólnych działań i inicjatyw przez jednostki samorządu terytorialnego oraz organizacje pozarządowe, mających na celu wzmocnienie lokalnego potencjału społecznego oraz przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu.
- 4.3.2.** Aktywne włączanie przez władze społeczności lokalnych i ich organizacji w życie publiczne np. poprzez debaty, kawiarenki obywatelskie, Fora Inicjatyw Pozarządowych, szerokie konsultacje społeczne na każdym poziomie planowania polityki lokalnej.
- 4.3.3.** Tworzenie przez władze lokalne warunków dla aktywności oddolnej mieszkańców np. poprzez inicjatywy lokalne, fundusze sołeckie, fundusze lokalne itp.
- 4.3.4.** Organizowanie przedsięwzięć mających na celu integrację osób zagrożonych wykluczeniem społecznym z lokalną społecznością.
- 4.3.5.** Promowanie i podnoszenie rangi wolontariatu we wszystkich obszarach życia społecznego oraz wspieranie inicjatyw społecznych.

- 4.3.6. Realizacja i promocja programów i projektów budujących lokalną aktywność oraz wzmacniających lokalne więzi i postawy prospołeczne, w tym proekologiczne.
- 4.3.7. Organizowanie konkursów promujących postawy prospołeczne.

Działania podejmowane w ramach ww. celu operacyjnego:

- I. Analiza ankiet nadesłanych przez OPS-y i PCPR-y pozwala stwierdzić, że w ramach działań podjętych w obrębie celu operacyjnego 4.3. SPS WW-M przez samorzady gminne i powiatowe województwa warmińsko-mazurskiego osiągnięto wyniki o charakterze „twardym”, które prezentuje poniższa tabela.

Tabela 35 „Twarde” wyniki podjętych działań w ramach celu operacyjnego 4.3. SPS WW-M przez samorzady gminne i powiatowe województwa warmińsko-mazurskiego

Lp.	Miernik	Samorzady gminne		Samorzady powiatowe	
		2012	2015	2012	2015
1	Liczba wspólnych działań i inicjatyw podjętych przez jednostki samorządu terytorialnego oraz organizacje pozarządowe celem wzmacniania lokalnego potencjału społecznego oraz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu.	237	313	36	85
2	Liczba zorganizowanych przedsięwzięć mających na celu integrację osób zagrożonych wykluczeniem społecznym z lokalną społecznością.	234	491	8	38
3	Liczba podmiotów, które realizowały programy i projekty na rzecz budowania lokalnej aktywności oraz wzmacniania lokalnych więzi i postaw prospołecznych, w tym proekologicznych.	184	302	3	56
4	Liczba programów na rzecz budowania lokalnej aktywności oraz wzmacniania lokalnych więzi i postaw prospołecznych, w tym proekologicznych.	52	130	3	7
5	Liczba osób objętych programami na rzecz budowania lokalnej aktywności oraz wzmacniania lokalnych więzi i postaw prospołecznych, w tym proekologicznych.	15.149	10.405	400	24.000 ¹⁴
6	Liczba projektów na rzecz budowania lokalnej aktywności oraz wzmacniania lokalnych więzi i postaw prospołecznych, w tym proekologicznych.	676	215	6	51
7	Liczba osób objętych projektami na rzecz budowania lokalnej aktywności oraz wzmacniania lokalnych więzi i postaw	7.605	9.774	491	4.091

¹⁴ Powiat Węgorzewski realizował w 2015 r. 5 programów na rzecz budowania lokalnej aktywności oraz wzmacniania lokalnych więzi i postaw prospołecznych, którymi objęto 24.000 osób (w tym w ramach zintegrowanego Program Rozwoju Powiatu Węgorzewskiego).

Lp.	Miernik	Samorządy gminne		Samorządy powiatowe	
		2012	2015	2012	2015
	prospołecznych, w tym proekologicznych.				
8	Liczba zorganizowanych konkursów promujących postawy prospołeczne.	98	91	5	43
9	Liczba nagrodzonych w ramach konkursów promujących postawy prospołeczne.	372	336	20	126

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie województwa warmińsko-mazurskiego

II. W ramach działań podjętych w obrębie celu operacyjnego 4.3. SPS WW-M w roku 2015 wyróżnia się dane o charakterze „miękkim”, w tym:

- 1) podejmowanie **wspólnych działań i inicjatyw** przez jednostki samorządu terytorialnego oraz organizacje pozarządowe, mających na celu **wzmacnianie lokalnego potencjału społecznego oraz przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu**, m.in.:
 - a) **Elbląskie Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Pozarządowych** podjęło w ww. zakresie m.in. następujące inicjatywy:
 - współpraca w zakresie realizowania projektu OWIES – Ośrodek Wspierania Inicjatyw Ekonomii Społecznej oraz projektów „Inkubatory Przedsiębiorczości Społecznej i Inkubatory Przedsiębiorczości Społecznej 2”;
 - uczestnictwo w pracach Zespołu ds. ekonomii społecznej w Elblągu i w Olsztynie, Elbląskiej Rady Organizacji Pozarządowych, Elbląskiej Rady Działalności Pożytku Publicznego;
 - czynny udział w tzw. ciałach wspólnych, jak Komitet Monitorujący RPO WiM 2014-2020, Rada Organizacji Pozarządowych Województwa Warmińsko-Mazurskiego czy Rada Działalności Pożytku Publicznego Województwa Warmińsko-Mazurskiego;
 - b) realizowane były w 38% **gmin** oraz 37% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego, zwłaszcza przez urzędy gmin/miast, ośrodki pomocy społecznej, powiatowe urzędy pracy, biblioteki, szkoły, organizacje pozarządowe, świetlice wiejskie, Policję, ośrodki zdrowia, domy kultury, ochotniczą straż pożarną, koła gospodyń wiejskich, parafie, w tym min.:
 - organizowanie spotkań związanych z opracowaniem lokalnych dokumentów strategicznych;
 - organizowanie szkoleń, warsztatów, spotkań, imprez integracyjnych, pikników, festynów, zabaw dla dzieci, wypoczynku letniego;
 - funkcjonalnie partnerstw na rzecz integracji społeczno-zawodowej bezrobotnych osób niepełnosprawnych;
 - realizowanie projektów mających na celu wzmocnienie lokalnego potencjału społecznego;
 - dystrybuowanie żywności;
- 2) w 42% **gmin** oraz 53% **powiatów** **społeczność lokalna i jej organizacje były włączane przez władze w życie publiczne** (np. poprzez debaty, kawiarenki obywatelskie, Fora Inicjatyw

Pozarządowych, szerokie konsultacje społeczne na każdym poziomie planowania polityki lokalnej);

- 3) działania **pobudzające aktywność oddolną mieszkańców** np. poprzez inicjatywy lokalne, fundusze sołeckie, fundusze lokalne podejmowano w 62% **gmin** oraz 16% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego:
 - w regionie można zaobserwować dużą aktywność jednostek pomocniczych gmin – tj. osiedli (fundusz osiedla) i sołectw (fundusz sołectwa), podejmujących szereg inicjatyw w omawianym zakresie, do których można zaliczyć: budowę, modernizację (remonty, wyposażenie i doposażenie) oraz zagospodarowanie terenu wokół świetlic wiejskich, budowę placów zabaw oraz boisk, doposażenie obiektów sportowych, zakup sprzętu i akcesoriów sportowych oraz instrumentów muzycznych, urządzenie i pielęgnację terenów zielonych, budowę chodników, przebudowę i remonty dróg lokalnych, tworzenie miejsc spędzania wolnego czasu dla mieszkańców (wiaty), organizację festynów wiejskich, imprez integracyjnych, organizację wyjazdów dzieci z okazji Dnia Dziecka;
 - wspierano nieformalne grupy w pozyskiwaniu środków na realizację działań;
 - organizowano spotkania z mieszkańcami oraz przygotowano ankiety mające na celu zdiagnozowanie ich potrzeb;
- 4) w 39% **gmin** oraz 53% **powiatów** organizowane były przedsięwzięcia mające na celu **integrację osób zagrożonych wykluczeniem społecznym z lokalną społecznością**, w tym np. spotkania integracyjne, festyny, pikniki, dożynki;
- 5) inicjatywy mające na celu **promocję oraz działania na rzecz podnoszenia rangi wolontariatu**, m.in.: podejmowano w 28% **gmin** oraz 32% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego, zaś przedsięwzięcia wspierające inicjatywy społeczne – w 39% gmin oraz 32% powiatów;
- 6) **programy budujące lokalną aktywność oraz wzmacniające lokalne więzi i postawy prospołeczne**, w tym **proekologiczne**:
 - a) realizowało **Elbląskie Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Pozarządowych** poprzez:
 - utworzenie Funduszu IMPULS, którego celem jest zwiększenie aktywności mieszkańców Elbląga poprzez wsparcie najciekawszych pomysłów na realizację inicjatyw włączających mieszkańców i wolontariuszy do wspólnego działania;
 - realizację kampanii społecznej „Milion dla Elbląga” – kampania fundraisingowa na rzecz organizacji pożytku publicznego;
 - prowadzenie Centrum Organizacji Pozarządowych w Elblągu;
 - realizacja projektów (OWIES – Ośrodek Wspierania inicjatyw Ekonomii Społecznej w Elblągu, Modelowy Samorząd, Gotowi na Model) oferujących m.in. szkolenia, wsparcie eksperckie i animacyjne;
 - b) realizowano w 20% **gmin** i 5% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego, projekty w omawianym zakresie – w odpowiednio 24% gmin i 16% powiatów, ponadto działania o charakterze promocyjnym ww. programów i projektów zadeklarowało 19% samorządów gminnych i 21% samorządów powiatowych;
- 7) **konkursy promujące postawy prospołeczne**:
 - a) organizowane były w 26% **gmin** oraz 26% **powiatów** województwa warmińsko-mazurskiego;
 - b) **Warmińsko-Mazurski Kurator Oświaty**:
 - zorganizował uroczystość wręczenia nominacji parlamentarzystom z województwa warmińsko-mazurskiego na XXI Sesję Sejm Dzieci i Młodzieży. Uroczystość miała

charakter seminarium, którego temat brzmiał „Miejsca młodych – jakiej przestrzeni publicznej potrzebuje młodzież?”;

- ponadto na stronie internetowej Kuratorium Oświaty w Olsztynie zachęcano uczniów gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych do udziału w ogólnopolskim programie edukacji wyborczej Młodzi głosują (organizator: Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej);

c) **Elbląskie Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Pozarządowych:**

- konkurs Godni Naśladowania: kategoria VI – na najlepszy produkt/usługę ekonomii społecznej, tytuł „Pozarządowiec Godny Naśladowania”;
- w roku 2015 uruchomiono wraz z Fundacją Elbląg Fundusz Grantowy IMPULS, mający wspierać oddolne inicjatyw społeczne.

III. Poziom wskaźników przyjętych dla celu operacyjnego 4.3. prezentuje się następująco:

Tabela 36 Wskaźniki służące ocenie realizacji celu operacyjnego 4.3. SPS WW-M

Wskaźnik	Wartość wskaźnika			
	2012	2013	2014	2015
Frekwencja w wyborach samorządowych (w % w I turze).	<i>nie dotyczy*</i>	<i>nie dotyczy*</i>	sejmiki województw - 46,93 rady powiatów - 48,29 rady gmin i rady miast w miastach na prawach powiatu - 45,33 wójtowie, burmistrzowie i prezydenci miast (I tura wyborów) - 47,00	<i>nie dotyczy</i>
Liczba organizacji pozarządowych w województwie warmińsko-mazurskim.	4.556	4.640	4.860	5.201

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Olsztynie oraz Państwowej Komisji Wyborczej

* Wybory samorządowe w Polsce odbywają się co 4 lata.

Wnioski z monitoringu realizacji *Strategii* w roku 2015

PRIORYTET I: PRAWIDŁOWO FUNKCJONUJĄCA RODZINA

- 1) W województwie warmińsko-mazurskim obserwuje się spadek przyrostu naturalnego. W roku 2015 w stosunku do roku 2014 zmniejszył się on o 1,1 pkt. Dla porównania w Polsce w tym samym okresie obniżył się on o 0,7 pkt. W związku z tym wskazane jest realizowanie działań z zakresu polityki prorodzinnej, zarówno na poziomie lokalnym, regionalnym, a także ogólnokrajowym np.: karta dużej rodziny, tworzenie żłobków i przedszkoli, angażowanie pracodawców w działania prorodzinne, w tym np. możliwości elastycznego dnia i form pracy dla matek sprawujących opiekę nad małym dzieckiem.
- 2) Od 2012 r. realizowany jest rządowy Program asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej. Dzięki niemu gminy i powiaty mogą uzyskać środki na dofinansowanie zatrudnienia asystentów rodziny oraz koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej. W 2015 roku tylko 1 gmina nie zatrudniała asystenta rodziny. Wzmacnianie środowiskowych form wsparcia rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych (m.in. asystent rodziny, konsultant rodziny, rodziny wspierające, lokalne grupy wsparcia rodziny, mediator) jest również możliwe dzięki środkom finansowym w ramach konkursów z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Warmińsko-Mazurskiego 2014-2020. W roku 2015 ogłoszony został jeden konkurs w ramach Poddziałania 11.2.3 – Ułatwienie dostępu do usług społecznych, w tym integracja ze środowiskiem lokalnym. Alokacja na konkurs wynosiła 20.500.000 zł. Nabór rozpoczął się 31.12.2015 r. i trwał do 22.01.2016. Kolejne dwa konkursy zostały ogłoszone w marcu i wrześniu 2016 r. Wskazany jest dalszy rozwój usług wspierających rodzinę, w tym: asystentury rodzinnej, konsultacji i poradnictwa specjalistycznego.
- 3) Zwiększa się aktywność samorządów, szczególnie powiatowych, w działaniach na rzecz dzieci i młodzieży, w tym liczba partnerstw działających na ich rzecz. Wskazane byłoby ciągle wzmacnianie współpracy podmiotów działających na rzecz rodziny oraz stałe podnoszenie aktywności lokalnych, interdyscyplinarnych zespołów mających na celu kompleksowe podejście do wspierania i rozwiązywania problemów w rodzinach dysfunkcyjnych. Podmioty w nich uczestniczące realizują wspólną koncepcję rozwoju dzieci i młodzieży, a działania tego rodzaju dają efekt synergii i są skuteczniejsze niż działania poszczególnych jednostek.
- 4) Należy w dalszym ciągu rozwijać infrastrukturę umożliwiającą aktywne spędzanie wolnego czasu przez dzieci i młodzież (np. Orliki, GOKi, biblioteki, MKIS, szkoły, świetlice i inne), jak również utrzymywać dotychczas funkcjonującą w dobrym stanie technicznym. W stosunku do roku 2012 r. w powiatach w 2015 r. nastąpił wzrost liczby tego typu podmiotów (ze 117 do 144), natomiast w gminach ilość ta uległa zmniejszeniu (z 1.836 do 1.486). W związku z powyższym wpłynęło to automatycznie na zmniejszenie się szacunkowej liczby uczestników zajęć organizowanych przez ww. podmioty w gminach – z 82.177 w 2012 r. do 50.722 w roku 2015.
- 5) W porównaniu do informacji z ubiegłego monitoringu liczba uczniów i studentów objętych pomocą stypendialną w roku szkolnym 2014/2015 w powiatach uległa zwiększeniu (uczniowie: z 208 w 2012 r. do 803 w roku 2015; analogicznie studenci: z 89 do 283). Natomiast w gminach województwa warmińsko-mazurskiego nastąpił spadek tej liczby, pomimo iż 80 % gmin realizuje lokalne programy stypendialne skierowane do dzieci i młodzieży. Należy zatem nadal przykładać dużą wagę do stałego rozwijania różnych form wsparcia dla młodzieży ze szkół ponadgimnazjalnych i młodzieży studiującej.

- 6) Nowe formy i metody pracy z rodziną wprowadzono w 30% gmin i 32% powiatów województwa warmińsko-mazurskiego. Zaleca się zwiększenie działań mających na celu wypracowywanie i wdrażanie innowacyjnych metod pracy z osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym, w tym m.in. elementy TSR, negocjacje i mediacje, dialog motywujący, coaching, elementy KGR, asystent rodziny, pedagog ulicy, których efektywność została potwierdzona w praktycznym zastosowaniu. Bardzo ważnym elementem skuteczności działań jest również wykorzystywanie wzorców i „dobrych praktyk” jako elementów już „przetestowanych” o potwierdzonej skuteczności. W tym kontekście należy zwrócić uwagę na pobudzanie aktywności gmin do sięgania po środki finansowe w ramach ogłaszanych przez MRPiPS konkursach. Wsparcie w rozwiązywaniu problemów rodzinnych za pomocą metod bazujących na wykorzystaniu potencjału i zasobów tkwiących w rodzinie m.in. poprzez zastosowanie KGR, TSR, mediacji, jest również możliwe dzięki środkom finansowym w ramach konkursów z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Warmińsko-Mazurskiego 2014-2020.
- 7) Zwiększa się w województwie liczba specjalistów pracujących z rodziną, szczególnie w powiatach (blisko dwukrotnie w okresie ostatnich 3 lat), co jednak nie wpływa na poprawę dostępności do poradnictwa specjalistycznego ludności z obszarów wiejskich. Należy podejmować działania zmierzające do organizowania poradnictwa w gminach.
- 8) Kadra pomocy i integracji społecznej ma możliwość korzystania z bardzo szerokiej oferty specjalistycznych szkoleń, często bezpłatnych, podnoszących profesjonalizm świadczonej pomocy. W stosunku do 2012 r. wzrosła w roku 2015 r. liczba pracowników wspartych w ramach różnych form dokształcania z zakresu pracy z rodziną, zarówno w gminach (z 729 do 767), jak i powiatach (z 226 do 290). Nie wszystkie jednostki korzystają z tej oferty w równym stopniu.
- 9) Najczęściej wskazywaną przez gminy i powiaty formą promocji idei „rodziny jako wartości” są działania w ramach wspierania i organizowania Warmińsko-Mazurskich Dni Rodziny.
- 10) Można zauważyć bardzo dobre wyniki działalności Warmińsko-Mazurskiego Ośrodka Adopcyjnego oraz jego 2 filii: w Elblągu i Elku, funkcjonującego od 1 stycznia 2012 r. Stale zwiększa się liczba dzieci przysposobionych. Prowadzone są akcje promocyjne na rzecz popularyzacji rodzicielstwa zastępczego.
- 11) Służby pomocy społecznej wspierane są aktywnie przez Komendę Wojewódzką Policji oraz wszystkie komendy powiatowe naszego województwa poprzez realizację w szerokim zakresie programów edukacyjnych i profilaktycznych skierowanych do dzieci i młodzieży już od pierwszych klas szkół podstawowych. Ma to bardzo istotny wpływ na proces przeciwdziałania uzależnieniom, przestępczości oraz służy poprawie bezpieczeństwa w życiu codziennym całych rodzin.
- 12) Obserwuje się coraz szersze włączanie się ośrodków pomocy społecznej w proces aktywizacji zawodowej podopiecznych. Ten kierunek pracy socjalnej w połączeniu z aktywizacją społeczną jest najbardziej pożądaną formą wsparcia.

PRIORYTET II: WZMACNIANIE INTEGRACJI SPOŁECZNEJ

- 1) Udzielanie wsparcia rodzinom w opiece nad osobą starszą należy do zadań obligatoryjnych gmin (w tym zwłaszcza poprzez: usługi opiekuńcze, specjalny zasiłek opiekuńczy, wsparcie opieki paliatywnej, pomoc i wsparcie psychologiczne, materialne, socjalne, prawne, rodzinne, pracę socjalną, usługi rehabilitacyjne świadczone w formie zajęć rehabilitacyjnych dla seniorów z dziennego domu pobytu/UTW, pomoc sąsiedzka, zajęcia logopedyczne/usprawniające/terapeutyczne, kierowanie do ŚDS, wypożyczanie chodzików/wózków inwalidzkich, obiady z dowozem do miejsca zamieszkania, usługi transportowe – przewóz samochodem do lekarzy specjalistów, działania wolontariackie – robienie zakupów, zbiórki żywności, pomoc w wypożyczeniu lub zakupie materacy przeciwoślizgowych, uzyskaniu skierowania do korzystania z hospicjum domowego, w zaopatrzeniu w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze, zakup leków/opalu itp.). Obok tego w 2015 r. 37% powiatów województwa warmińsko-mazurskiego również zadeklarowało realizację działań w omawianym zakresie (w postaci m.in. wydawania decyzji umieszczających w DPS, realizacji usług rehabilitacyjnych, dofinansowywania zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, środki ortopedyczne oraz uczestnictwa w turnusach rehabilitacyjnych, podejmowania działań mających na celu likwidację barier technicznych, architektonicznych, komunikacyjnych itp.). Należy w dalszym ciągu rozwijać organizowanie opieki środowiskowej nad osobami starszymi w miejscu zamieszkania poprzez m.in.: zatrudnienie wykwalifikowanych opiekunek, angażowanie pomocy sąsiedzkiej, aktywizowanie środowiska lokalnego, wykorzystanie nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych w usługach opiekuńczych (np. teleopieki, systemów przywoławczych).
- 2) W większości gmin i powiatów województwa warmińsko-mazurskiego funkcjonują podmioty i organizacje (także o charakterze nieformalnym) realizujące działania na rzecz wsparcia i aktywizacji seniorów. Są to m.in.: kluby seniora, Uniwersytety Trzeciego Wieku oraz inne formy np. koła emerytów i rencistów, koła zainteresowań i chóry kościelne, koła gospodyń wiejskich. Ww. katalog należy stale poszerzać dostosowując go do potrzeb seniorów. Wskazane jest rozwijanie infrastruktury ukierunkowanej na aktywizację i integrację seniorów, sprzyja to bowiem utrzymaniu najstarszych mieszkańców w dobrej kondycji psycho-fizycznej oraz aktywności społecznej.
- 3) Odnotowano rozwój różnego typu placówek stacjonarnych w regionie oraz w środowiskach lokalnych, adekwatnych do potrzeb osób starszych (wzrosła liczba środowiskowych domów samopomocy, rodzinnych domów pomocy, placówek zapewniających całodobową opiekę). Wskazane jest zwiększenie liczby tych podmiotów, szczególnie na terenach tych powiatów, gdzie występują w niewystarczającej liczbie.
- 4) Wzrosła liczba dziennych domów pomocy. W 2015 roku w wyniku ogłoszonego przez MRPiPS konkursu na dofinansowanie działań jednostek samorządu w procesie tworzenia Dziennych Domów „Senior-WIGOR”, w województwie warmińsko-mazurskim powstało 6 tego typu placówek. Program rządowy przeznaczył znaczące środki finansowe na rozwój tych podmiotów w kraju aż do roku 2020, dlatego też samorządy naszego województwa zyskały szansę na pozyskanie znaczących środków na rozwój lokalnych systemów wsparcia osób starszych, z których powinny skorzystać.
- 5) Samorządy wszystkich szczebli opracowują i realizują programy oraz projekty na rzecz aktywizacji osób starszych, chociaż ich liczba w ostatnim okresie nie uległa zauważalnemu zwiększeniu. Potrzeba nasilenia działań w tym obszarze wynika bezpośrednio z postępującego, stopniowego procesu starzenia się społeczeństwa w regionie. Ważnym elementem perspektywicznego planowania działań w tym obszarze byłoby wprowadzenie zapisów

- we wszystkich lokalnych strategiach rozwoju, z jednej strony diagnozujących problem, a z drugiej – określających długofalowe i interdyscyplinarne działania przygotowujące do gospodarczego i społecznego funkcjonowania lokalnych społeczności w nowej strukturze demograficznej.
- 6) Zlecenie organizacjom pozarządowym zadań publicznych i usług z zakresu pomocy społecznej w obszarze wsparcia osób starszych realizuje zarówno Wojewoda Warmińsko-Mazurski, jak i Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego, a także 22,9% gmin oraz 11% powiatów województwa warmińsko-mazurskiego. Zaleca się zwiększenie zaangażowania gmin i powiatów w zlecenie zadań organizacjom pozarządowym z zakresu wsparcia osób starszych, jak również zwiększenia partycypacji seniorów w życiu lokalnych społeczności.
 - 7) Wolontariat na rzecz osób starszych funkcjonował w 23,9% gmin oraz 26% powiatów, wolontariat wśród osób starszych w 11% gminach i 26% powiatów. Należy wspierać działania mające na celu realizację inicjatyw wolontaryjnych na rzecz i z udziałem seniorów oraz upowszechniać informacje o inicjatywach na ich rzecz zarówno w środowiskach służb społecznych jak i w środowiskach lokalnych.
 - 8) Rozwój usług na rzecz zapobiegania powstawaniu niepełnosprawności i ograniczania jej skutków realizowany był przez działania Samorządu Województwa oraz w 22,9% gmin i 53% powiatów województwa warmińsko-mazurskiego. Zaleca się włączenie większej ilości gmin i powiatów w tego typu działania.
 - 9) Problemem jest ograniczona (w stosunku do zgłaszanych potrzeb) dostępność do usług rehabilitacyjnych, długi okres oczekiwania na możliwość skorzystania z zabiegów rehabilitacyjnych refundowanych ze środków NFZ, brak połączeń komunikacyjnych z terenów wiejskich, duże koszty zakupu zabiegów w prywatnych gabinetach, obciążające skromne budżety domowe osób niepełnosprawnych z województwa warmińsko-mazurskiego.
 - 10) Działania aktywizujące zawodowo osoby niepełnosprawne, w tym na otwartym rynku pracy, podejmowane były przez Warmińsko-Mazurki Oddział Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Wojewódzki Urząd Pracy w Olsztynie, Warmińsko-Mazurski Zakład Doskonalenia Zawodowego w Olsztynie oraz na terenie 32,1% gmin i 74% powiatów województwa warmińsko-mazurskiego. Należy kontynuować tego typu działania, zwłaszcza włączając do oferty innowacyjne narzędzia aktywizujące np. wspierać zakładanie spółdzielni socjalnych i zakładów aktywności zawodowej.
 - 11) Odnotowano zintensyfikowanie działań na rzecz wyrównywania szans edukacyjnych osób niepełnosprawnych, w tym realizowanych przez szkoły wyższe z terenu województwa warmińsko-mazurskiego, w szczególności przez szkoły publiczne. Zdecydowanie poprawia się wyposażenie techniczne kompensujące deficyty osób niepełnosprawnych, w tym pojawiła się możliwość wypożyczenia specjalnych pomocy/oprogramowania przeznaczonego dla niepełnosprawnych studentów. Szkoły prowadzą też systematyczne szkolenia dla kadry akademickiej w zakresie potrzeb i możliwości tej specyficznej grupy studentów. Należy promować i rozwijać tego typu działania zachęcając szkoły wyższe do kontynuacji tego typu przedsięwzięć.
 - 12) Można zauważyć aktywne włączanie się Policji, zarówno na poziomie Komendy Wojewódzkiej, jak również w formie inicjatyw realizowanych przez jednostki terenowe, w opracowywaniu oraz realizacji programów i projektów w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy, dzięki którym m.in. edukowano młodzież szkolną, rodziców oraz nauczycieli.
 - 13) Poradnictwo specjalistyczne z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy świadczone było w 83% gmin i 89% powiatów województwa warmińsko-mazurskiego. Należy jednak nadal intensyfikować zakres świadczonego poradnictwa poprzez m.in. zwiększenie liczby specjalistów i skrócenie czasu oczekiwania na poradę.

- 14) W związku z tym, że procedura „Niebieskie Karty” stosowana była w zdecydowanej większości gmin (91%) oraz 26% powiatów województwa warmińsko-mazurskiego, proponuje się doskonalenie stosowania tej procedury oraz rozwój innych narzędzi pracy mających na celu przeciwdziałanie przemocy w rodzinie.
- 15) Wskazane jest popularyzowanie oraz wspieranie powstawania i funkcjonowania miejsc integracji i spotkań społeczności lokalnych, w tym również młodzieży. W gminach istnieje bardzo duże zapotrzebowanie na różnego rodzaju zajęcia i przedsięwzięcia skierowane zwłaszcza do młodego pokolenia. W związku z tym proponuje się zwiększanie liczby m.in. Młodzieżowych Klubów Integracji Społecznej, świetlic środowiskowych i świetlic socjoterapeutycznych.
- 16) Programy i projekty na rzecz wsparcia m.in. osób opuszczających zakłady karne, placówki opiekuńczo-wychowawcze, placówki resocjalizacyjne oraz rodziny zastępcze opracowywane i realizowane były w niewielkiej liczbie gmin i powiatów. Zaleca się diagnozę lokalnych potrzeb w zakresie wsparcia grup zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz podejmowanie działań w ramach programów i projektów, w tym również finansowanych ze środków europejskich.
- 17) Z uwagi na zwiększającą się liczbę osób bezdomnych i zagrożonych bezdomnością wskazane jest realizowanie większej liczby indywidualnych programów wychodzenia z bezdomności.
- 18) Należy wzmocnić działania nakierowane na rozwój infrastruktury mieszkaniowej w gminach tj. zwiększać liczbę mieszkań chronionych i mieszkań socjalnych. Jest to niezwykle ważny element w procesie przeciwdziałania bezdomności osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze, jak również powrotu do normalnego życia osób bezdomnych. Samorządy mogą w tym zakresie ubiegać się o dofinansowanie swych działań w ramach ustawy o *finansowym wsparciu tworzenia lokali socjalnych, mieszkań chronionych, noclegowni i domów dla bezdomnych*.

PRIORYTET III: WSPIERANIE AKTYWNOŚCI I MOBILNOŚCI ZAWODOWEJ ORAZ EDUKACYJNEJ OSÓB BEZROBOTNYCH

- 1) W województwie warmińsko-mazurskim jednym z największych problemów społecznych jest utrzymująca się na wysokim poziomie stopa bezrobocia. Na koniec grudnia 2015 roku ukształtowała się ona na poziomie 16,3%, natomiast w kraju wynosiła w tym okresie 9,8%. W porównaniu do 2014 roku w województwie zanotowano spadek stopy bezrobocia o 2,6 punktów procentowych, jednakże wskaźnik ten nadal utrzymuje się na najwyższym poziomie w kraju.
Bezrobocie stanowi również dominujący powód udzielania pomocy i wsparcia wśród osób korzystających z pomocy społecznej. W 2015 r. 117.926 osób w rodzinach zostało objętych pomocą z tego powodu, co stanowi 64,79% spośród świadczeń wypłacanych na podstawie powodów zawartych w art. 7 ustawy o *pomocy społecznej*.
Wskazane jest podejmowanie działań mających na celu zmniejszenie bezrobocia i podniesienie jakości życia w regionie poprzez: objęcie kompleksowym wsparciem całych rodzin, w których są osoby bezrobotne, powiązanie szkolnictwa i kierunków kształcenia z potrzebami lokalnego rynku pracy, wspieranie samozatrudnienia i zakładania działalności gospodarczej (w tym realizacja działań w zakresie ekonomii społecznej, a w szczególności spółdzielni socjalnych), rozwijanie form zatrudnienia subsydiowanego takich jak: prace społecznie użyteczne, roboty publiczne.
- 2) Istotne jest podejmowanie działań na rzecz zmiany postaw klientów pomocy społecznej, zwiększania ich aktywności i oraz współuczestnictwa w rozwiązywaniu trudnej sytuacji życiowej.
- 3) Stopniowo, ale systematycznie spada w województwie procent bezrobotnej młodzieży do 24 r.ż. w stosunku do ogółu bezrobotnych (z 20,3% w 2012 r., 17,2% w 2014 do 15,7%

- w roku 2015). Z informacji służb zatrudnienia wynika, iż programy aktywizujące tą część bezrobotnych są najbardziej efektywne.
- 4) Ważnym elementem włączenia społecznego osób zagrożonych ubóstwem i społeczną marginalizacją są podmioty ekonomii społecznej, w szczególności o charakterze reintegracyjnym. Mimo systematycznego rozwoju w tym obszarze, liczba tego rodzaju podmiotów w naszym województwie jest nadal niewystarczająca. W województwie funkcjonuje 9 centrów integracji społecznej, 32 kluby integracji społecznej, 8 zakładów aktywności zawodowej i 35 warsztatów terapii zajęciowej.
 - 5) Wskazany jest dalszy rozwój usług adekwatnych do potrzeb osób bezrobotnych, w szczególności świadczonych w CIS, KIS oraz w spółdzielniach socjalnych, jak również w ZAZ i MKIS, które dają możliwość podniesienia umiejętności zawodowych, społecznych, interpersonalnych, nauczania się systematyczności, tak aby w przyszłości lepiej funkcjonować w społeczeństwie.
 - 6) Programy aktywizujące i wyrównujące szanse edukacyjne i zawodowe młodzieży ze środowisk zagrożonych bezrobociem (np. PAL) realizowane były głównie w 12% gmin oraz 47% powiatów województwa warmińsko-mazurskiego. W ostatnich latach nie zaobserwowano zwiększenia działań gmin w tym zakresie. Obserwowano także niewielki udział młodzieży w fazie opracowywania programów/projektów (udział odnotowano w 6% gmin i 21% powiatów). Zwiększenie liczby aktywnej młodzieży poprzez szersze zapraszanie do opracowywania programów być może przyczyni się do wzrostu ich efektywności.
 - 7) Szkolenia dla osób bezrobotnych w celu podniesienia i zdobycia innych kwalifikacji zawodowych zwiększających szansę na podjęcie zatrudnienia realizował WUP w Olsztynie, Warmińsko-Mazurska Wojewódzka Komenda OHP, Warmińsko-Mazurski Zakład Doskonalenia Zawodowego w Olsztynie oraz 30% gmin i 89% powiatów województwa warmińsko-mazurskiego. Poza szkoleniami wskazane jest kontynuowanie innych form aktywizacji m.in. warsztatów kompetencji społecznych, indywidualnych i grupowych zajęć ze specjalistami np. prawnikiem, psychologiem, doradcą zawodowym.
 - 8) Wskazana jest dalsza współpraca jednostek organizacyjnych pomocy społecznej i instytucji rynku pracy ze szkołami, pracodawcami, organizacjami pozarządowymi oraz szkołami wyższymi w podejmowaniu działań na rzecz tworzenia nowych miejsc pracy, w tym w podmiotach ekonomii społecznej, w celu aktywizacji osób bezrobotnych i umożliwienia powrotu na rynek pracy.
 - 9) Od kilku lat stopniowo, choć powoli, zwiększa się liczba ofert pracy dla osób niepełnosprawnych (z 1.673 w roku 2012 do 2.207 w roku 2015). Należy kontynuować działania informacyjne i zachęcać pracodawców do większej otwartości na pracowników z niepełnosprawnością.
 - 10) Wolontariat jako ważny element aktywizacji bezrobotnych, w tym młodzieży jest wykorzystywany jedynie w 38% gmin i 26% powiatów województwa warmińsko-mazurskiego. Wspieranie rozwoju tej formy aktywności bezrobotnych może ich wspomóc w przyjęciu aktywnej postawy na wielu płaszczyznach życia społecznego i zawodowego.
 - 11) 34% gmin oraz 26% powiatów docenia rolę ekonomii społecznej jako alternatywnej formy zatrudnienia. Powołany w roku 2015 przez Samorząd Województwa Regionalny Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej będzie ciałem koordynującym działania na rzecz rozwoju różnych form aktywności podmiotów ekonomii społecznej w regionie.
 - 12) Aktualnie w całym województwie organizowane są spotkania konsultacyjne, doradcze i promujące tworzenie spółdzielni socjalnych. Ponadto odbywają się lokalnie konferencje, szkolenia, warsztaty na rzecz ekonomii społecznej. Szeroką akcją promocyjno-informacyjną realizuje Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej i Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej. Na dzień 31 grudnia 2015 r. szacuje się, iż aktywnie działało 77 spółdzielni socjalnych (tylko na

terenie 2 powiatów: braniewskiego i węgorzewskiego nie funkcjonowała żadna spółdzielnia socjalna). W 2016 r. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w ramach projektu pozakonkursowego z zakresu koordynacji ekonomii społecznej w regionie przeprowadzi monitoring spółdzielni socjalnych działających w województwie.

PRIORYTET IV: ROZWÓJ SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO

- 1) W latach 2012-2015 obserwuje się wzrost liczby organizacji pozarządowych w województwie warmińsko-mazurskim. Wskazane jest zachęcanie podmiotów III sektora do współpracy z samorządami lokalnymi (tzw. „inicjatywy oddolne”) na rzecz przedsięwzięć służących społecznościom lokalnym i przyczyniających się do rozwoju społecznego. Może temu służyć organizowanie cyklicznych spotkań przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego z organizacjami pozarządowymi, mających na celu wypracowanie płaszczyzny stałego współdziałania.
- 2) Od kilku lat nie zwiększa się niewielka liczba samorządów dofinansowujących działania realizowane przez organizacje pozarządowe (32% gmin i 58% powiatów). Formy wsparcia działań organizacji pozarządowych przez samorządy to głównie dotacje, w mniejszym wymiarze – szkolenia oraz inne tj. udostępnianie sal, sprzętu technicznego, doradztwo, promocja działalności NGO, patronat itp.
- 3) Celem pobudzenia aktywności lokalnej organizowano szkolenia dla liderów i osób aktywnych społecznie z zakresu tworzenia i prowadzenia organizacji pozarządowych. w szczególności zaangażowały się w te działania OWES-y, same organizacje pozarządowe i w niewielkim stopniu samorządy. Należy systematycznie realizować analogiczne szkolenia, gdyż wyłonieni lokalni liderzy dla efektywnej pracy potrzebują stałego wsparcia merytorycznego.
- 4) Ważnym elementem efektywnych działań na rzecz społeczności lokalnych jest współpraca w działaniach pomiędzy organizacjami pozarządowymi, jednostkami samorządu terytorialnego i sektora prywatnego. 45% gmin i 32% powiatów realizowało działania w oparciu o lokalne koalicje. Należy dalej promować tę formę współpracy, która obok osiągnięcia zakładanych rezultatów, przynosi niejednokrotnie wiele „wartości dodanych”.
- 5) Pozytywnym zjawiskiem jest federalizacja, sieciowanie i zrzeszanie się aktywnych organizacji pozarządowych w województwie warmińsko-mazurskim.
- 6) 42% gmin i ponad połowa powiatów włączała społeczność lokalną i organizacje pozarządowe w życie publiczne. Należy promować jak najszerszy udział społeczności w tego typu inicjatywach celem pobudzenia aktywności mieszkańców i podwyższenia świadomości w zakresie możliwości wpływania na decyzje władz w zakresie rozwoju lokalnego.
- 7) Zbyt mało samorządów docenia rolę wolontariatu jako ważnego ogniwa w pobudzaniu aktywności lokalnej jak również aktywności osobistej mieszkańców prowadzącej do działań na rzecz poprawy poziomu życia swych rodzin.
- 8) Elementem pobudzania aktywności oddolnej mieszkańców społeczności lokalnych jest budżet obywatelski (partycypacyjny). Większe korzystanie z tej formy demokracji uczestniczącej przez samorządy województwa warmińsko-mazurskiego może skutkować wzrostem udziału obywateli w życiu publicznym oraz wpływać na podnoszenie jakości życia w najbliższym otoczeniu. Warto promować wśród samorządów terytorialnych województwa warmińsko-mazurskiego tę formę uczestnictwa obywateli w projektowaniu lokalnych wydatków.

Spis tabel, wykresów

Spis tabel:

Tabela 1	Harmonogram przebiegu procesu monitoringu SPS WW-M.....	7
Tabela 2	Priorytety i cele <i>Strategii polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do 2020 roku</i>	11
Tabela 3	Liczba wyznaczonych działań w ramach poszczególnych priorytetów <i>Strategii polityki społecznej</i>	13
Tabela 4	„Twarde” wyniki podjętych działań w ramach celu operacyjnego 1.1. SPS WW-M.....	17
Tabela 5	Wskaźniki służące ocenie realizacji celu operacyjnego 1.1. SPS WW-M.....	27
Tabela 6	„Twarde” wyniki podjętych działań w ramach celu operacyjnego 1.2. SPS WW-M.....	28
Tabela 7	Liczba środowiskowych domów samopomocy i dziennych domów pomocy w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2012-2015.....	30
Tabela 8	Wskaźniki służące ocenie realizacji celu operacyjnego 1.2. SPS WW-M.....	34
Tabela 9	„Twarde” wyniki podjętych działań w ramach celu operacyjnego 1.3. SPS WW-M.....	35
Tabela 10	Wskaźniki służące ocenie realizacji celu operacyjnego 1.3. SPS WW-M	45
Tabela 11	„Twarde” wyniki podjętych działań w ramach celu operacyjnego 2.1. SPS WW-M.....	48
Tabela 12	Typy placówek pomocy społecznej działające na rzecz osób starszych w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2012-2015.....	51
Tabela 13	Wskaźniki służące ocenie realizacji celu operacyjnego 2.1. SPS WW-M	56
Tabela 14	„Twarde” wyniki podjętych działań w ramach celu operacyjnego 2.2. SPS WW-M.....	57
Tabela 15	Działania na rzecz wyrównywania szans edukacyjnych osób niepełnosprawnych podjęte przez szkoły wyższe z terenu województwa warmińsko-mazurskiego w roku 2015.....	63
Tabela 16	Działania na rzecz osób niepełnosprawnych w ramach programu „Aktywny samorząd” w 2015 r.....	67
Tabela 17	Wskaźniki służące ocenie realizacji celu operacyjnego 2.2. SPS WW-M	70
Tabela 18	„Twarde” wyniki podjętych działań w ramach celu operacyjnego 2.3. SPS WW-M.....	72
Tabela 19	Liczba świetlic socjoterapeutycznych w województwie warmińsko-mazurskim	78
Tabela 20	Wskaźniki służące ocenie realizacji celu operacyjnego 2.3. SPS WW-M	80
Tabela 21	„Twarde” wyniki podjętych działań w ramach celu operacyjnego 2.4. SPS WW-M.....	81
Tabela 22	Wskaźniki służące ocenie realizacji celu operacyjnego 2.4. SPS WW-M	86
Tabela 23	„Twarde” wyniki podjętych działań w ramach celu operacyjnego 3.1. SPS WW-M przez samorządy gminne i powiatowe województwa warmińsko-mazurskiego	90
Tabela 24	Wskaźniki służące ocenie realizacji celu operacyjnego 3.1. SPS WW-M	98
Tabela 25	„Twarde” wyniki podjętych działań w ramach celu operacyjnego 3.2. SPS WW-M.....	100
Tabela 26	Wskaźniki służące ocenie realizacji celu operacyjnego 3.2. SPS WW-M	106
Tabela 27	„Twarde” wyniki podjętych działań w ramach celu operacyjnego 3.3. SPS WW-M.....	107
Tabela 28	Wskaźniki służące ocenie realizacji celu operacyjnego 3.3. SPS WW-M	113
Tabela 29	„Twarde” wyniki podjętych działań w ramach celu operacyjnego 3.4. SPS WW-M.....	114
Tabela 30	Wskaźniki służące ocenie realizacji celu operacyjnego 3.4. SPS WW-M	121
Tabela 31	„Twarde” wyniki podjętych działań w ramach celu operacyjnego 4.1. SPS WW-M.....	124
Tabela 32	Wskaźniki służące ocenie realizacji celu operacyjnego 4.1. SPS WW-M	128
Tabela 33	„Twarde” wyniki podjętych działań w ramach celu operacyjnego 4.2. SPS WW-M.....	129
Tabela 34	Wskaźniki służące ocenie realizacji celu operacyjnego 4.2. SPS WW-M	132
Tabela 35	„Twarde” wyniki podjętych działań w ramach celu operacyjnego 4.3. SPS WW-M.....	133
Tabela 36	Wskaźniki służące ocenie realizacji celu operacyjnego 4.3. SPS WW-M	136

Spis wykresów:

Wykres 1 Małżeństwa zawarte w ciągu roku na 1.000 ludności w województwie warmińsko-mazurskim (wskaźnik modułu gminnego).....	14
Wykres 2 Przyrost naturalny na 1.000 ludności w województwie warmińsko-mazurskim.....	14
Wykres 3 Procent osób w rodzinach korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z wyszczególnionych powodów (w stosunku do ogólnej liczby osób w rodzinach objętych pomocą społeczną w województwie warmińsko-mazurskim)	15
Wykres 4 Rozwody na 1.000 ludności w województwie.....	16
Wykres 5 Liczba powiatowych poradni rodzinnych funkcjonujących na terenie województwa warmińsko-mazurskiego w latach 2012-2015.....	29
Wykres 6 Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną w województwie warmińsko-mazurskim.....	46
Wykres 7 Liczba rodzin objętych pomocą społeczną w województwie warmińsko-mazurskim	46
Wykres 8 Procent osób w rodzinach objętych pomocą społeczną w stosunku do ogólnej liczby mieszkańców województwa warmińsko-mazurskiego	47
Wykres 9 Stopa bezrobocia w województwie warmińsko-mazurskim	87
Wykres 10 Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu bezrobocia w województwie warmińsko-mazurskim	88
Wykres 11 Procent osób objętych pomocą społeczną z powodu bezrobocia w województwie warmińsko-mazurskim (w stosunku do ogólnej liczby osób w rodzinach objętych pomocą społeczną w województwie)	88
Wykres 12 Liczba Centrów Integracji Społecznej, Zakładów Aktywności Zawodowej, Klubów Integracji Społecznej i Młodzieżowych Klubów Integracji Społecznej w województwie warmińsko-mazurskim.....	89
Wykres 13 Liczba organizacji pozarządowych w województwie warmińsko-mazurskim.....	122

Załącznik nr 1 Wojewódzkie programy w obszarze polityki społecznej opracowane i wdrażane w latach 2012-2015 przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie

- 1) **Wojewódzki program na rzecz osób starszych na lata 2009-2013 „Pogodna i bezpieczna jesień życia na Warmii i Mazurach”** – przyjęty Uchwałą Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego Nr 1/2/09/III z dnia 6 stycznia 2009 r.
- 2) **Polityka senioralna województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2014-2020** – przyjęta Uchwałą Nr 4/39/14/IV Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 20 stycznia 2014 r.
- 3) **Wojewódzki Program Polityki Prorodzinnej na lata 2012-2016** – przyjęty Uchwałą Nr 12/139/12/IV Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 13 marca 2012 r.
- 4) **Program Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2013-2017** – przyjęty Uchwałą Nr XXIV/473/13 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 26 lutego 2013 r.
- 5) **Wojewódzki Program Wyrównywania Szans i Przeciwdziałania Wykluczeniu Społecznemu oraz Pomocy w Realizacji Zadań na Rzecz Zatrudniania Osób Niepełnosprawnych na lata 2012-2015** – przyjęty Uchwałą Nr 6/52/12/IV Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 7 lutego 2012 r.
- 6) **Wojewódzki Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2012-2015** – przyjęty Uchwałą Nr XV/283/12 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 27 marca 2012 r.
- 7) **Wojewódzki Program Przeciwdziałania Narkomanii na lata 2009-2012** – przyjęty Uchwałą Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego Nr XXV/476/08 z dnia 30 grudnia 2008 r.
- 8) **Wojewódzki Program Przeciwdziałania Narkomanii w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2013-2017** – przyjęty Uchwałą Nr XXV/500/13 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 19 marca 2013 r.

- 9) **Wojewódzki Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2011-2014** – przyjęty Uchwałą Nr 56/704/11/IV Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 24 października 2011 r.
- 10) **Wojewódzki Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2015-2020** – przyjęty Uchwałą Nr 4/30/15/V Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 20 stycznia 2015 r.
- 11) **Regionalny Plan Działań na Rzecz Promocji i Upowszechniania Ekonomii Społecznej w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2011-2015** – przyjęty przez Zarząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego na posiedzeniu w dniu 15 listopada 2011 r.
- 12) **Wojewódzki Program Rozwoju Ekonomii Społecznej Warmia i Mazury 2015-2020** – przyjęty Uchwałą Nr 37/405/15/V Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 21 lipca 2015 roku.